

जैनाचार्य – जैनधर्मदिवाकर – पूज्यश्री – घासीलालजी – महाराज –
विरचितया अर्थबोधिन्याख्यया व्याख्यया समलङ्कृतं
हिन्दीगुर्जरभाषानुवादसहितम्

अनुत्तरोपपातिकसूत्रम् ।

Anuttaro - papatika Sutram

नियोजकः

संस्कृत-प्राकृतज्ञ-जैनागमनिष्णात-प्रियव्याख्यानि-
पण्डितमुनि-श्रीकन्हैयालालजी-महाराजः

प्रकाशकः

अ० भा० श्रै० स्था० जैनशास्त्रोद्धार-समिति-प्रमुखः
श्रेष्ठि-श्रीशान्तिलाल-मङ्गलदासभाई-महोदयः
मु० राजकोट (सौराष्ट्र)

द्वितीया आवृत्तिः प्रति १०००

वीर संवत् २४८५

ईस्वीसन् १९५९

विक्रमसंवत् २०१५

मूल्यम् रु. ७=५०

: પ્રાપ્તિ સ્થાન :

શ્રી અ. ભા. શ્રે. સ્થાનકવાસી
જૈન શાસ્ત્રોદ્ધાર સમિતિ
ગ્રીન લોન્ પાસે, રાજકોટ.

Published by :

Shri Akhil Bharat S. S.
Jain Shastroddhar Samiti,
Garedia Kuva Road, RAJKOT.
(Saurashtra) W. Ry. India.

*

ખીજી આવૃત્તિ : પ્રત ૧૦૦૦
વીર સંવત્ : ૨૪૮૫
વિક્રમ સંવત્ : ૨૦૧૫
ઈસવી સન : ૧૯૫૬

*

મુદ્રક : અને મુદ્રણસ્થાન :
જયંતિલાલ દેવચંદ મહેતા
જય ભારત પ્રેસ,
ગરેડીઆ કુવા રોડ
શાક મારકેટ પાસે, રાજકોટ.

। अथ श्री अनुत्तरोपपातिकदशाङ्ग सूत्रका विषयानुक्रम ।

क्रमाङ्क विषय पृष्ठ

प्रथम वर्ग १ (अध्ययन १)

१	मङ्गलाचरण	१-२
२	शास्त्रका परिचय	३-४
३	समवसरणस्वरूपका वर्णन	५-६
४	सावद्यपूजानिषेध	७-१०
५	समवसरणस्वरूप का वर्णन	११-१२
६	आर्यसुधर्मपरिचय	१३-१५
७	सुधर्मजम्बूप्रश्नोत्तर	१६-२६
८	जालिकुमार-वर्णन	२७-३२
९	गौतम प्रश्नोत्तर वर्णन	३३-३५
१०	अध्ययनसमाप्ति	३६

अध्ययन २ से १० तक.

११	मयालि कुमारादि नौ कुमारोंका वर्णन	३७-३९
१२	(१) वर्गसमाप्ति	३९

अथ द्वितीय वर्ग २

१३	दीर्घसेन आदि तेरह कुमारका वर्णन	४०-४५
१४	(२) वर्गसमाप्ति	४६

अथ तृतीय वर्ग ३

१५	धन्य-कुमारवर्णन	४७-५९
१६	धन्यकुमार धर्मोपदेशका वर्णन	६०-६४
१७	पुद्गलपरावर्त्त वर्णन	६५-७६
१८	संसारस्वरूपवर्णन	७७-८०
१९	धन्यकुमारको ज्ञानप्राप्ति	८१-८३
२०	धन्यकुमारकी तपश्चर्याका वर्णन	८४-९६

२१	धन्य अनगारका शरीर वर्णन	९७-११४
२२	धन्यनामक अनगारकी मुख्यताका वर्णन	११५-१२२
२३	धन्यनामाणगारका शरीरवर्णन	१२३-१२६
२४	धन्यनामाणगारकी स्तुति	१२७-१३१
२५	धन्यनामाणगारका संस्तारकका वर्णन	१३२-१३६
२६	धन्यनामाणगारको देवलोकगमनका वर्णन	१३६-१३७
२७	धन्यनामाणगारका भवान्तरविषयमें प्रश्नोत्तर	१३७-१३९
२८	सुनक्षत्रादि नवकुमारका वर्णन	१३९-१४४
२९	शास्त्रसमाप्ति	१४५
३०	शास्त्रमशस्ति	१४६-१४८

॥ इति अनुत्तरोपपातिकदशाङ्ग सूत्रका विषयानुक्रम समाप्त ॥

। इति ।

ઉપોદ્ધાત

અનુત્તર ઉપપાતિકસૂત્ર જૈન આગમનું નવમું સૂત્ર છે. ખીજાં સૂત્રોમાં તેનો ઉદ્દેશ છે તે ઉપરથી એવું ક્લિત થઈ શકે પુરાણું અનુત્તર ઉપપાતિક સૂત્ર વધારે વિસ્તારવાળું હશે, જેનું સંસ્કરણ વર્તમાન સૂત્ર છે. એ સંસ્કરણમાં જે દષ્ટિ રહેલી છે તે હમણાં જ સ્પષ્ટ થઈ જશે.

શ્રી મોહનલાલ દલીયંદ દેસાઈ પોતાના “જૈન સાહિત્યના સંક્ષિપ્ત ઇતિહાસ”માં તે એટલે સુધી કહે છે કે પ્રથમ આ સૂત્રમાં દસ અધ્યયનો હશે.

જૈન આગમનાં કોઈ કોઈ સૂત્રો, જેમકે દશવૈકાલિક, કેવળ પદાત્મક છે, જ્યારે કેટલાંક સૂત્રો, જેમકે આચારાંગ, ગદ્ય-પદાત્મક છે, ગદ્યનો ભાગ તેમાં બહુલ છે, પદ્યનો ભાગ ઘણો ઓછો છે, જ્યારે આ અનુત્તર ઉપપાતિક સૂત્ર, વિષાક સૂત્ર તથા અંતકૃત સૂત્રની માફક કેવળ ગદ્યાત્મક છે. એ ત્રણેય સૂત્રો અતિ ટૂંકાં સૂત્રો છે, અને તેમના પાઠો પણ અતિ ટૂંકા અને સરળ છે, જે કારણે અભયદેવ સૂરીની એ ત્રણેયની સંસ્કૃત ટીકાઓ વિસ્તૃત નહિ, પણ માત્ર ગહન શબ્દોનાં અને ગહન રચનાનાં સ્પષ્ટીકરણરૂપે છે. પૂજ્યપાદ ઘાસીલાલજીની ટીકાઓ, ત્રણેય માટે, વિસ્તૃત રૂપમાં અને સ્પષ્ટપણે, આપવામાં આવી છે તે માટે વાચક તેમને અવશ્ય ધન્યવાદ આપશે, વિશેષતઃ, અનુવાદમાં શ્રીમદ્ મહાવીર પ્રભુની દેશનાનો તેમનો વિસ્તાર અતિ આહ્લાદક અને ગંભીર છે. આ ત્રણેય સૂત્રો, ધર્મકથાનાં સ્કેટક સૂત્રો છે. તેમાં નરી ધર્મકથાઓ છે. ભગવતી આદિ સૂત્રમાં તે ક્લિતસુકી મળે છે, પણ અહીં એકદમ ધર્મકથાનુયોગનો આશ્રય લેવામાં આવ્યો છે. અનુત્તર સૂત્રમાં જે મહાત્માઓનાં ચરિતો આપવામાં આવ્યાં છે તે મહાત્માઓને મહાવીરના અંતેવાસીઓ કહેવામાં આવ્યા છે, એટલે કે તેઓ મહાવીર પાસે રહેતા હતા, તેમની પાસે તેમણે દષ્ટિવાદ વગેરેનો અભ્યાસ કર્યો હતો, અને તેમની દેશનાથી તેઓ તીવ્ર તપ કરવા પ્રેરિત થયા હતા. મહાવીરે ગૌતમ-સ્વામીના પ્રશ્નના ઉત્તરમાં તેમને એકાવતારી જીવો તરીકે વર્ણવ્યા છે. બધા વૃત્તાંતો મહાવીરના જીવન દરમિયાન અને તેમની હાજરીમાં બન્યા હતા. તે વૃત્તાંતોની પ્રશ્નિ પણ તેમણે જ કરી હતી, એ હેતુથી કે એ ચરિતો ચતુર્વિધ સંઘને દષ્ટાંતરૂપ થઈ શકે. આ સૂત્ર પ્રશ્નિત મહાવીરે સ્થાપિત કરેલા ચતુર્વિધ સંઘના વ્યવહારમાં અંતર્ગત થઈ જાય છે.

અનુત્તર-ઉપપાતિક સૂત્ર એકદમ ઐતિહાસિક વૃત્તાંતોથી સંભૂત છે. મહારાજા શ્રણિકનો વંશવિસ્તાર અહીં વીગતથી મળી શકે છે, જેનો ઉપયોગ હજી ઇતિહાસકારોએ યોગ્ય રીતે કર્યો નથી. કાકન્દી અને તુંગિકા નામની નગરીઓનું સ્થાન પુરાતત્ત્વવિદો નક્કી કરી શક્યા નથી, તેમનાં નામોથી પણ તેઓ ઘણે ભાગે હજી અજ્ઞાત છે. હસ્તિનાપુર, રાજગૃહ, ત્રંપા નગરીઓના અવશેષો અત્યારે જૈન-જૈનેતર સંસ્કૃતિથી સંભૂત થયેલા મળી આવ્યા છે. કોદલાલનો સન્નિવેશ, વાણિજ્યગ્રામ, વગેરે સ્થળોના નિર્દેશો ખૌદ સાહિત્યમાં પણ મળે છે, સૂત્રમાં ભદ્રા જેવી સાર્થવાહિનીઓનાં વર્ણનો આવે છે તે ખાસ સૂચક છે. ટીકાકાર મહારાજશ્રીએ તેના માયનાને સવિસ્તર સમજાવ્યો છે. એ સ્ત્રીઓ આયાત-નિકાસ વેપારનું મોટું સાહસ જેડતી હતી, અને અતિ વ્યવહારકુશલ, તથા સરલ-સ્વભાવી હતી. તેઓ પોતાના પુત્રોને દીક્ષાની અનુજ્ઞા આપવામાં પ્રમોદભાવના સેવતી માલમ પડે છે. તેત્રીસ અંતેવાસીઓનાં નામો પૈકી કેટલાંક નામો માતૃપક્ષથી મળે છે, કેટલાંક નામો જન્મભૂમિથી મળે છે, તે ખાસ સૂચક છે. શ્રણિક મહારાજના દીક્ષિત કુવરોનાં નામોમાં લખદંત વગેરે નામો તેટલાં જ સૂચક છે. વૃત્તાંતો પૈકીની જાણવાજોગ ઐતિહાસિક નોંધ જુદે સ્થળે આપવામાં આવી છે. સૂત્રમાં સૂચિત થતો બહુપત્નીત્વનો ઉલ્લેખ ખાસ ધ્યાનયોગ્ય કહેવાય. વિપુલ પર્વત ઉપર દરેક અંતેવાસીની અંતિમ ક્રિયા થાય છે તે સૂચવે છે કે રાજગૃહનગરીનો એ સમયનો પર્વતવિભાગ નિર્ગન્થો માટે ખાસ રાખવામાં આવ્યો હતો; તે પર્વતના બીજા વિભાગોનો ઉપયોગ ખૌદ લિખ્તો માટે ઉપયોગમાં લેવામાં આવતો હતો, અને ત્યાં ગૌતમખુદ્ધ આતુર્માસ કરતા હતા એવા ઉલ્લેખો ખૌદ સાહિત્યમાં મળી આવે છે.

ઉપર કહેવાઈ ગયું છે કે વર્તમાન અનુત્તર ઉપપાતિક સૂત્ર પુરાણ સૂત્રના સંસ્કરણરૂપ છે. એના વૃત્તાંતો ધર્મકથારૂપે શબ્દારૂઢ થયેલા છે. નગરીઓનાં વર્ણનો, દીક્ષિત અંતેવાસીઓની ગૃહસ્થાશ્રમમાં રહેવાની મહેલાતો, દીક્ષા-ઉત્સવો, ધર્મ-પરિષદો, લગ્નક્રિયાઓ, વગેરે વર્ણનો ઇરાદાપૂર્વક એકસરખાં આપવામાં આવ્યાં છે, જેથી કથાનકો સંક્ષિપ્ત થઈ શકે. મુદ્રણાલયો જ્યારે નહોતાં ત્યારે કથાનકોના પાઠો સરળ અને દૂંકા રહી શકે, અને કથા કહેનાર અને કથાનું શ્રવણ કરનાર, બંને યોગ્ય રીતે વર્ણવી શકે, અને સાંભળી શકે. એટલું તો સ્પષ્ટ છે કે બધી નગરીઓ, બધી મહેલાતો, બધા ઉત્સવો, એક સરખાં તો હોઈ શકે નહિ. સૂત્રનું શુંથન કરનારાઓથી તેના નવીન સંસ્કરણમાં સરળતા અને સદેષ બંને શુભો જળવાઈ રહે, અને કથાનક સચોટ રીતે કહી શકાય અને સાંભળી શકાય, તે માટે નગરીઓ, વગેરેનાં વર્ણનોમાં અમુક સર્વસામાન્ય

Pattern બીબાં નકકી કરવામાં આવ્યાં, અને ભદ્રા નામધારી માતા માટે બધાં અધ્યયનો એક સામટાં મૂકી દેવામાં આવ્યાં, ધારિણીદેવી માતાનાં સંતાનો માટે બધાં અધ્યયનો એક સામટાં ગોઠવી દેવામાં આવ્યાં, અને ધન્ના આદિ એક અણુગારના જીવનને પહેલા સૂત્રમાં કેન્દ્રિત કરી બીજાં ચરિતો તે પ્રમાણે સમજી લેવાં, એમ કહી આખા સૂત્રનો સંક્ષેપમાં નીચોડ મૂકવામાં આવ્યો. નવા સૂત્રનું સંસ્કરણ, આ ન્યાયે, સહેતુક, સંયુક્તિક હતું, એ નિર્વિવાદ છે.

સૂત્રના ત્રણ વર્ગોમાં ત્રીજા વર્ગનું ધન્ના અણુગારનું પ્રથમ અધ્યયન સમસ્ત સૂત્રના કેન્દ્રરૂપે આવી જાય છે. એ ધર્મકથા અદ્ભુત છે, તેનું વર્ણન અદ્ભુત છે, એટલું જ કહી શકાય છે. એ વર્ણન કહી રસથી ઊછળે છે. તપશ્ચર્યાના વર્ણનના સાહિત્યમાં ભાગ્યે જ તેવું વર્ણન આપણને મળી શકશે. ધન્ના અણુગારની કૃશ થઈ ગયેલી દેહયદિનાં તમામ અંગો અહીં બહુ સૂક્ષ્મ રીતે વર્ણવામાં આવ્યાં છે. તેમની ઉપમાઓ અનન્ય છે, તેવી જ ધરગથ્ય છે. સાહિત્ય-સૃષ્ટિમાં આ વર્ણન ઉચ્ચ સ્થાન લેશે, જેન સમુદાયની તપશ્ચર્યા-ભાવના કેવી હતી તે આ વર્ણનથી સ્પષ્ટ થાય છે, સમ્યગ્જ્ઞાનમૂલક અને સમ્યગ્-દર્શનમૂલક તપ તેત્રીસ અંતેવાસીઓને એકાવતારી પદ મેળવી આપવામાં મદદરૂપે થાય છે.

ધન્ના અણુગારની દેહદૃષ્ટિનાં અંગોનાં વર્ણનોમાં જે પારિભાષિકોનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો છે તે પારિભાષિકો, ઘણાખરા ગૂજરાત-માળવા-રાજસ્થાનના ભાષાકીય પ્રયોગો છે. તે પ્રયોગોમાં બંગીય કે મગધદેશીય છાયા ઓછી જોવામાં આવે છે. આ બતાવી આપે છે કે વર્તમાન સૂત્ર સંસ્કરણદશાને પામ્યું ત્યારે તે વિધિ બહુધા પશ્ચિમ ભારતની ભૂમિ ઉપર થયેલો, અને તે પશ્ચિમ ભારતના અભ્યાસીઓને હાથે થયેલો. એમણે મહાપીરની મૂળ પ્રજ્ઞાના વિવાદને બરોબર સાચવી રાખ્યો, પણ તેના વર્ણનાત્મક વિભાગને સ્વકીય-સ્વભૂમિકરૂપ આપ્યું. આ તમામ વિભાગ ભાષાસાહિત્યની દૃષ્ટિએ, અતિ ઉપયોગી છે. આ વિષય ઉપર અભ્યાસીઓનું લક્ષ જાય એવી અભિલાષા સેવી શકાય.

L. D. Barnett એલ. ડી. બાર્નેટ્ટે આ સૂત્રનું ભાષાંતર કરેલું છે.

Weber [Indian Antiquary, Volume, 20, pages,, 21-23] વેબરે ઇન્ડિઅન એન્ટિક્વરિમાં તેનો ઉલ્લેખ કરેલો છે.

એ ઉલ્લેખનું ઇંગ્લેન્ડ ભાષાંતર [Herbert W Smyth] એચ. હર્બર્ટ સ્મિથે આપેલું છે.

મારી દૃષ્ટિએ એ ચર્ચા અધૂરી છે.

આત્માનન્દ સલાએ અનુત્તર૦ સૂત્રનું ગૂજરાતી ભાષાંતર પ્રસિદ્ધ કર્યું છે. આગમ-સમિતિએ એ સૂત્રનું સંપાદન મૂળ પાઠસહિત અને અભયદેવ સૂરીની સંસ્કૃત ટીકા સહિત કર્યું છે. અભયદેવ સૂરી પોતે જ કહે છે કે વિપાક, અંત-કૃત્ અને અનુત્તર૦, એ ત્રણેય સૂત્રો ઘણાં દૂંધાં છે, અને તેમના અર્થો તથા પાઠ સરળ છે, એટલે તેમની છાયા, ટીકા, વગેરે વિસ્તારથી આપવાની જરૂર નથી. તેમણે તો પોતાની વૃત્તિઓમાં ગહન શબ્દોને અને રચનાઓને સમજાવ્યાં છે. અલખત્ત, તેથી વૃત્તિકાર સૂરીજીની વિદ્વત્તાને કે તેમની ખીજ વૃત્તિઓની ઉપયોગીતાને કશો અવરોધ આવતો નથી. કહેવાની ભાગ્યે જ જરૂર હોય કે મુનિ મહારાજશ્રી ઘાસીલાલજીના પ્રયાસમાં છાયા, સંસ્કૃત ટીકા, અને ગૂજરાતી તથા હિન્દી ટીકા અને ભાષાંતરો, બધાંનો યોગ્ય રીતે, સમય - ઉચિત, સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે.

નોંધ:

નવાંગી વૃત્તિકાર અભયદેવસૂરિ ચંદ્રગચ્છ (ખરતરગચ્છ) ના જિનેશ્વર-સૂરિના અને બુદ્ધિસાગરના શિષ્ય હતા. તેમનું ચરિત પ્રભાવકચરિતમાં આપવામાં આવ્યું છે. નવાંગી વૃત્તિઓ સિવાય ખીજ અનેક કૃતિઓ તેમણે રચી છે. સોળ વર્ષની ઉંમરે, વિક્રમ સંવત્ ૧૦૮૮ માં, તેમને આચાર્યપદ આપવામાં આવ્યું હતું, અને તેમનો સ્વર્ગવાસ કપડવાંજ મુકામે વિક્રમ સંવત્ ૧૧૩૫ માં થયો હતો. દરેક વૃત્તિને અંગે એમણે પોતાની લઘુતા દર્શાવી છે.

૨૩, પ્રતાપગંજ, વડોદરા, ૨
તા. ૨૩-૧૧-૧૯૫૮, શનિવાર }

કામદાર કેશવલાલ હિંમતરામ

અનુત્તરોપપાતિક સૂત્રની ઐતિહાસિક નોંધ

*

જૈન આગમ-સાહિત્યમાં અનેક ગ્રામનગરીઓ, રાજાઓ, પ્રધાનો, શેઠ શાહુ-કારો વગેરેના નિર્દેશો થએલા છે, અને દરેક જૈન તેમનાં નામો જાણતો હોય છે, પણ તેઓ કમનસીબે ઐતિહાસિક હકીકતોથી અજાણ્યા હોય છે વર્ષો જૂનાં સંશોધનોનાં પરિણામે આ નિર્દેશો આપણે અત્યારે બહુ સારી રીતે વિસ્તારી શકીએ છીએ. અહીં એ પ્રયત્ન અનુત્તર-ઉપપાતિક સૂત્ર પૂરતો દ્વંકમાં આવ્યો છે.

કૃષ્ણિક (કોણિક) અથવા અજાતશત્રુ મહારાજ

કૃષ્ણિક પછી તેનો પુત્ર અજાતશત્રુ અથવા જૈન આગમસાહિત્યનો કૃષ્ણિક ગાદીએ આવ્યો હતો. તેણે ઇ. સ પૂર્વે, ૫૫૪ થી ૫૨૭ સુધી રાજ્ય કર્યું હતું. પુરાણોમાં, જૈન આગમોમાં અને જૌદ્ધ સાહિત્યમાં તેના અનેક નિર્દેશો મળે છે. કૃષ્ણિક કોણિક રાજકુમારી સાથે પરણ્યો હતો અને પ્રસેનજિતને તેણે હરાવ્યો હતો. એને વૈશાલીના ગણરાજ્યને જીતી લેવું હતું, પણ એ રાજ્ય ઘણું બળવાળું હતું, એટલે અમાત્ય બ્રાહ્મણ વસ્ત્રકારને ત્યાં મોકલી તેના પ્રજાસમૂહોમાં ઘુટ પડાવી લાંબા વિચ્છેદ પછી તે રાજ્યને જીતી લેવા તે સમર્થ થયો હતો. આ માટે તેણે એક વાર અમાત્ય વસ્ત્રકારને ગૌતમ બુદ્ધ પાસે સલાહ માટે મોકલ્યો હતો, જ્યારે બુદ્ધે એવી સલાહ આપી હતી કે-જ્યાં સુધી લિચ્છવી યુવાનો મોટેરાની સલાહ માનતા હશે, સંઘાગારોની સારી વ્યવસ્થા કરતા હશે, ઋષિઓનું સન્માન રાખતા હશે. અને સંપત્તી રહેતા હશે ત્યાં સુધી, લિચ્છવી લોકો કોઈથી છતાશે નહિ!! આ બોધપ્રદ સંવાદ જૌદ્ધ કથા સાહિત્યમાં અત્ર ન્યાન ધગવે છે લિચ્છવી લોકોનો પરાજય કરવા માટે કૃષ્ણિક મહારાજાએ પાટલીપુત્ર નગરી વસાવી હતી એ નગરરચનામાં તેને સુનિધ અને વસ્ત્રકાર નામનો અમાત્યોનો સહકાર મળ્યો હતો. આ ઘોર સંઘામમાં કૃષ્ણિકે મહાશિલાન કટ

(Catapult) અને રથભૂશલ-રથગાડી (Tank), એ યાંત્રિક સાધનોનો ઉપયોગ કર્યો હતો. એવું જૈન આગમસાહિત્યમાં કહેવામાં આવ્યું છે એ વિગત સોળ વર્ષ સુધી ચાલ્યો હતો, અને મહાવીરના નિન્દક મંખલીપુત્ર ગોશાળકે જાતથી નિહાળ્યો હતો. ભારહૂતની એક શિલામા દૃષ્ટિક ગોતમ બુદ્ધને વદના કરતો દેખા દે છે તેના મગ્ગ બાદ તેનો પુત્ર દર્શક ગાદીએ આવ્યો. એનો નિર્દેશ ભાસ દવિના સ્વપ્નવાસુવદત્ત નાટકમાં કરવામાં આવ્યો છે. દર્શક પછી ઉદાયિન રાજા થયો હતો, ઇ. સ. પૂર્વે ૫૨૩

કોલ્લાકે સન્નિવેશ

આ નેસડો અથવા સન્નિવેશ વૈશાલી નગરી પાસે આવેલો હતો. જૌદ સાહિત્યમાં તેનો નિર્દેશ આવે છે.

શ્રેણિક અથવા ધિંધિસાર મહારાજ

મહારાજ શ્રેણિક અથવા ધિંધિસારના (ધિંધિસાર) નિર્દેશ પુરાણોમાં, જૌદ સાહિત્યમાં અને જૈન સાહિત્યમાં ખૂબ મળે છે. જૌદ અન્ય મહાવંશ પ્રમાણે તેનો રાજ્યાભિષેક યુવરાજ તરીકે તેના બાપના સમયના અને બાપના તરફથી કરવામાં આવ્યો હતો. ડા. ભાંડારકરના મત પ્રમાણે શ્રેણિક એક વાર વઘી લોકોના ગણરાજ્ય (Republic) માં સેનાપતિ હતો. એનો વંશ મહાનાગ વંશ કહેવાય છે. બુદ્ધચરિતના કર્તા અશ્વઘોષના મત અનુસાર એનું કુલ હર્યાંકકુલ હતું.

શ્રેણિક મહારાજને અનેક રાણીઓ હતી, તેમાં ધારિણી વગેરે નામો જૈન આગમસાહિત્યમાં મળી આવે છે. પ્રથમ મહારાણી કોશલ દેશના રાજા પ્રસેનજિતની બહેન હતી તેના ભાઈએ લગ્ન સમયે તેને કોશલ દેશમાં થોડીક જગીર આપી હતી. બીજી મહારાણી ચેદલણા હતી. જે વૈશાલીના લિચ્છવીરાજ ચેટકની અને મહાવીરની માતા ત્રિશલાની બહેન થતી હતી. એક ત્રીજી મહારાણીનું નામ વૈદેહીવાસશ્રી હતું. મગધદેશની રાજકન્યા જેમા તેની ચોથી મહારાણી હતી. જૌદ સાહિત્ય પ્રમાણે અંબાપાલી નામની એક સ્ત્રી સાથે તેણે લગ્ન કર્યું હતું.

શ્રેણિકે ગિરિવ્રજ નામે નગરી વસાવી હતી જે રાજગૃહ તરીકે પ્રસિદ્ધ થઈ આ નગરીરચના એક મહાગોવિન્દ નામના એન્જિનિયરે કરી હતી.

એક અભિપ્રાય પ્રમાણે યુવરાજ પદે શ્રેણિકરાજ હતો. ત્યારે તે પશ્ચિમ બંગાલ (અંગ) દેશની રાજધાની અપાનો ગવર્નર હતો આ પ્રદેશ એક વાર બ્રહ્મદત્ત નામના રાજાના તાબાનો હતો. શ્રેણિકે તેને હરાવી તે પ્રદેશ ખાલસા કર્યો હતો. અત્યારે એ પ્રદેશ સુધીર અને લાગલપુર જિલ્લાઓમાં સમાઈ જાય છે. એણે (પશ્ચિમ પાકીસ્તાનમાં) ગાધારના રાજ્ય સાથે મૈત્રી કરી હતી.

શ્રેણિકની નોકરીમાં જીવક નામે એક પ્રખ્યાત વૈદ્ય હતો, જેને મહારાજાએ અવતીરાજ પ્રદ્યોતની દવા કરવા મોકલ્યો હતો. આ પ્રદ્યોતનો નિર્દેશ મહાકવિ કાળિદાસે મેઘદૂત કાવ્યમાં કર્યો છે.

શ્રેણિકના ઘણા કુંવરોએ મહાવીરસ્વામી પાસે દીક્ષા લીધી હતી, જેનું વર્ણન પ્રસ્તુત સૂત્રમાં કરવામાં આવ્યું છે.

ખૌદ્ર સાહિત્યમાં શ્રેણિકને ગૌતમમુદ્દના પ્રશંસક તરીકે વર્ણવામાં આવ્યો છે જેન સાહિત્ય પ્રમાણે આવતી ચોવીસીમાં તે તીર્થંકર થશે.

તેનો રાજ્યસમય ઇ સ. પૂર્વે, પંદર થી પચાસ સુધીનો ગણાય છે.

પરંપરા પ્રમાણે મહાવીરનું નિર્વાણ ઇ સ પૂર્વે પરબમાં થયેલું. તે વખતે તેમની ઉંમર ૭૨ વર્ષની હતી, એટલે તેમનો જન્મ ઇ સ પૂર્વે ૫૮૮માં થયો હોય. આ કાળગણના પ્રમાણે શ્રેણિકનું મરણ અને મહાવીરનું નિર્વાણ એકવર્ષીય થયેલાં હોય મહાવીર છદ્મસ્થ હતા ત્યારે અને કેવળી થયા ત્યારે શ્રેણિક રાજા હોવો જોઈએ.

રાજગીર-રાજગૃહ

આ શહેરનું અસલ નામ ગિરિમંજ હતું, અને તેની સ્થાપના વાણારસી-કાશીના શશુનાગ નામના રાજાએ લગભગ ઇ સ પૂર્વે ૬૪૨ કે ૬૦૦ના અરસામાં કરી હતી, આ નગરી અતિ સમૃદ્ધ હતી, અને ઊંચા પર્વત ઉપર વસાવવામાં આવી હતી અહીં ખોદકામો થયેલાં છે, જેને પરિણામે ત્યાંથી અનેક જૈન, ખૌદ્ર, બ્રાહ્મણીય શિલ્પકામો મળી આવ્યા છે પર્વત ઉપર જૈન મંદિરો આવેલા છે. એ પુરાણા મંદિરો નથી મંદિરો પાસે ગરમ પાણીના ઝરાઓ છે, જેનો ઉલ્લેખ ભગવતીસૂત્રમાં મળે છે મહાવીર સ્વામીએ અને ગૌતમ બુદ્ધે અહીં આતુર્માંસો કરેલાં. પાસે જ નાલન્દ આવેલું છે, જે નામનું અધ્યયન જૈન આગમમાં છે અને જ્યાં સેકડો વર્ષો સુધી મોટું વિદ્યાપીઠ હતું.

તળેટીમાં રાજગીર નામનું ગામ આવેલું છે રાજગૃહ પાસે વિપુલ ટૂંક આવેલી હતી, જ્યાં ધના વગેરેએ સંલેખણાતપ કર્યાં હતાં.

સાકેત (અયોધ્યા) નગરી

આ નગરી પ્રાચીન અયોધ્યા નગરી હતી, અને તે કોશલ દેશની રાજધાની હતી અત્યારે ત્યાં ખોદકામો થયેલાં છે, જેને પરિણામે અનેક જૈન, બૌદ્ધ અને પ્રાકૃતીય શિલ્પકામો મળી આવ્યા છે તેની પ્રાચીનતા રામાયણકાળ જેટલે પહોંચે છે

વાણિજ્યગ્રામ

આ ગામ વૈશાલીનું એક પડ હતું. મહાવીર સ્વામીએ અહીં વિહાર કરેલો. ગૌતમ બુદ્ધે પણ અહીં વિહાર કરેલો બૌદ્ધ સાહિત્યમાં તેનો અનેક વાર નિર્દેશ આવે છે.

હસ્તિના (ગ) પુર

આ શહેરની પ્રાચીનતા ઠેઠ મહાભારતના સમય જેટલે પહોંચે છે. જૈનોનું ત્યાં સારું પરિણામ હતું. અત્યારે ખોદકામ થાય છે, તેમાં અનેક શિલ્પકામો મળી આવ્યાં છે. એ જૈન, બૌદ્ધ અને પ્રાકૃતીય શિલ્પકૃતિઓ છે જૈનો માટે તે પવિત્ર તીર્થધામ ગણાય છે. એ શહેર ગંગાકાંઠે આવેલું હતું.

વડોદરા,
તા. ૨૨-૧૧-૧૯૫૮.

}

કામદાર કેશવલાલ હિંમતરામ

सुल पाठनो ! एगनकवाली समाज जैन धर्म का मुख्य अंग होने से इस समाजकी रचना अपने ढंग से बनी हुई है, समाज के किसी भी कार्य में व क्रिया में समवान् महावीर की आज्ञा के अनिरिक्त बाह्याडम्बर को ज्ञानी पुरुषोंने जरा भी स्थान नहीं दिया है कारण कि - जैन धर्म वीतराग धर्म है, वीतराग धर्म में कषाय; और दम्भ को जरा भी स्थान नहीं है । जिस समाज की क्रिया में दम्भ रहा हुआ हो, जिस क्रिया के आचरण में बाह्याडम्बर का स्थान हो, वैसी क्रिया करनेवाली समाज की प्रतिमा ' वीतराग धर्म ' में जरा भी नहीं है । इसी कारण जैनधर्म के प्रणेता वीतराग प्रभुने जैनागमों में सुनियों के लिये अहिंसा, सत्य, अस्तेय, ब्रह्मचर्य, अपरिग्रह आदि पांच महाव्रत और श्रावकों के लिये स्थूल प्राणातिपात विरमण आदि बारह व्रत को पालन करने की आज्ञा दी है, इन व्रतों के आचरण में सुनियों व श्रावकों को किस प्रकार रहना चाहिये, अथवा तो इन व्रतों को आचरनेवाले कैसे किस प्रकारसे जीवन बितानेवाले हुए उसका वर्णन पूर्णतः किया है । इसी कारण भारत के विभिन्न धर्मों में व शास्त्रों में जैनागमों की विशेष मुख्यता है ।

जैनागमों की गहराई में पूर्ण ज्ञानी व त्यागी के सिवाय और कोई नहीं उतर सकता, जैनागमों में क्या है वह वही जान सकता है कि जो सम्यग्ज्ञान के साथ त्याग, वैराग्य की पराकाष्ठा को पाया हुआ हो, इसके अनिरिक्त यदि कोई भी जैनागमों की खोज में प्रयत्न करता हो तो उसका प्रयत्न निरर्थक व उसके लिये आपत्तिजनक है । आजनक अनेक मनुष्योंने जैनागमों के महत्व का माप लेनेके लिये प्रयत्न किया, परन्तु सम्यग्ज्ञानका अभाव होनेसे वे प्रयत्नकर्ता उससे जरा भी लाभ प्राप्त नहीं कर सके परन्तु शीतल चन्दन के घिसनेके ज्ञानके अभाव में अग्नि ही मिलती है उसी प्रकार उन को भी उस में निष्फलता ही मिली है ।

जैनागमों की टीका—

स्थानकवासी समाज की सुदृढ़ रचना जैनागमों के आधार पर ही है तो फिर आजतक स्वकीय संस्कृत टीका क्यों नहीं लिखी गई ? क्या स्थानकवासी समाज में संस्कृतज्ञ विद्वान नहीं हुए ? इस प्रकार का प्रश्न स्वाभाविक उपस्थित हो सकता है । इस प्रश्न के जवाब में हम अन्य मतों के शास्त्रों पर दृष्टि डालेंगे तो सहज ही में हम जान सकेंगे कि—दो हजार वर्ष के पूर्व में प्रत्येक मतों के शास्त्र उसी भाषा में थे कि जिस भाषा में वे लिखे गये थे, उसी से हम जान सकते हैं कि हमारे पुराणे आचार्यों में इतना ज्ञान था कि वे भले प्रकार से जैनागमों के रहस्य को समझने में विद्वान थे, और दूसरों को समझाने में भी पूर्ण निपुण थे । उस समय किसी भी धर्म में शास्त्रों की मूल भाषा को समझाने के लिये अन्य भाषाका सहारा लेने की आवश्यकता नहीं समझी गई थी । आज भी न्याय व्याकरण का अनुवाद लिखना व छपाना विद्वान् पुरुष ठीक नहीं मानते हैं । परन्तु जब संस्कृत प्राकृत के स्थानपर अन्य भाषाओंका पढ़ना पढ़ाना शुरू हुवा तब धर्मशास्त्रों का ज्ञान बनाये रखने के लिए धर्मगुरुओं ने वर्तमान भाषाओं में अनुवाद करने का विचार किया और उसी प्रकार वे कार्य रत बने ।

आजसे कितनीक शताब्दियों के पूर्व मूर्तिपूजक सम्प्रदाय के विभिन्न यतियोंने तथा आचार्योंने जैनागमों पर संस्कृत निर्युक्ति, अवचूरि, चूर्णि, भाष्य, टीका लिखी, जिसे आज सैकड़ों वर्ष हो गए, उस समय की टीका की प्रणाली में और आज की प्रणाली में अन्तर होना साधारण बात है, क्यों कि पुरानी टीकाओं में जहाँ सरल विषय था वहाँ कठिन शब्दाडम्बरों से दुर्वोध करदिया और जहाँ जटिल विषय था उसका स्पष्ट विवरण न करने से वह भी दुर्वोध रह गया, तथा पुरानी टीकाओं में विपर्यास याने सूत्रविरुद्ध अर्थ प्रतिपादन करने लगे और जिनभाषित सत्य तत्व लुप्तप्राय होने लगा, तथा मनमाने पंथ शुरू हो गये और वे मनमाने तत्त्व समझाने लगे—किसीने निश्चय नयको मुख्य रखकर व्यवहार मार्ग

को नष्ट कर दिया, तो किसीने व्यवहार को लेकर निश्चय को, तथा किसीने सावध क्रिया में ही धर्म बताया तो किसीने नास्तिकवादका शरण ले लिया, इत्यादि बातों का वैपरीत्य देखकर समाज को 'भग-भान यथार्थ भावों को प्रगट करनेवाली तथा सरल नवीन टीकाकी रचना हो' ऐसी इच्छा जागृत हुई, तदनुसार जैनाचार्य जैनधर्म-दिवाकर पूज्य श्री घासीलालजी महाराज साहेबने इस भगीरथ कार्य को अपनाया और वि. १९८४ में वीकानेर चातुर्मास के अन्दर शास्त्रोद्धार के कार्य को स्थानकवासी संघ वीकानेर तथा श्रीमान् दानवीर शेट भेरूदानजी सेठिया के आग्रह से प्रारंभ किया, उस समय से यथावसर यह कार्य धीरे २ चला परन्तु जैसा चाहिये वैसा कार्य सुचारु रूपसे नहीं चला वि. सं. १९९२-९३ का चातुर्मास करांची था, तब वहाँ के संघने श्री उपासकदशाङ्गसूत्र की टीका छपाकर प्रसिद्ध की जिस को दामनगर के शास्त्रज्ञ शेट दामोदर जगजीवन भाईने पढ़ी, उस समय शेटजी को विचार हुआ कि अपनी स्थानकवासी समाज में इस प्रकार की टीका लिखनेवाले हैं तो क्यों नहीं शास्त्रोद्धारका कार्य सुचारु रूपसे काठियावाड में पूज्य श्री को बुलाकर कराया जाय, इस भावना को पं. मुनि श्री गवुलालजी म. ने अंकुरित की, 'यादशो भावना तादृशी सिद्धि' के अनुसार राजकोट-निवासी श्री गुलाबचन्द भाई मेहताने शेटजीको प्रोत्साहित करनेके लिए प्रथम ही १० हजार रु. की उदार रकम शास्त्रोद्धार के लिए जाहिर की जिससे शेटजीने पूज्य श्रीको काठियावाड पधारने की विनन्ती भेजी, तदनुसार वि. सं. २००१ में पूज्य श्री दामनगर पधारे। वहाँ से यह कार्य प्रारंभ हुआ जो ठीक तरहसे चल रहा है।

दामनगर चातुर्मास में काठियावाड स्थानकवासी समाज के नरवीर श्री छवीलदास भाई कोठारी दर्शनार्थ आए और उन्हें शास्त्रोद्धार का कार्य सुचारु रूपसे होना चाहिये ऐसे विचार स्फुरित हुए, जिस से उन्होंने इस कार्य को अपने हाथ लेकर पूर्ण वेगवान बनाया जिस के फल स्वरूप यह श्री अनुत्तरोपपातिक सूत्र की संस्कृत टीका पूज्य श्री के उदार ज्ञानद्वारा हमें प्राप्त हुई।

श्री अनुत्तरोपपातिक सूत्र—

श्री वीरवाणी के आधार पर ग्रथित जैनागमों के ग्यारह अङ्गों में अन्तर्गत सूत्र आठवां अङ्ग सूत्र है, उस में नव्वे महापुरुषों के जीवन वृत्तान्त है, उसके बाद नववां अंग श्री अनुत्तरोपपातिक सूत्र है, इस सूत्र के ३ वर्ग और ३३ अध्ययन हैं। इन ३३ अध्ययनों में जालि, मयालि आदि तेत्तीस महापुरुषोंका जीवन वृत्तान्त पढ़ने को मिलता है।

इस असार संसार के काल चक्र में अरहत् के घटमात्रकी आति कर्मधारी जीव भ्रमण करते रहते हैं, उन्हें किसी भी क्षण आत्मिक शान्ति नसीब नहीं होती, वे अनादि कालकी परम्परामें फसे हुए जन्म, जरा, मरण की आधि व्याधि से मुक्त नहीं होते। मुक्त होने के लिए सम्यग्ज्ञान की प्राप्ति का अभाव होनेसे वे नित्य प्रति अज्ञानजन्य दारुण कष्टों को सहते हैं। ज्ञानी पुरुष इसी कारण संसार को असार समझकर वे अपनी ऐहिक सम्पत्ति के होते हुए भी उसे तुच्छ व जीवन के लिये अहितकर समझ उस के त्यागने में ही आत्मकल्याण को देखकर संसार से मुक्त होने के लिये शीघ्र ही धन, जन वन्धन को एक क्षण में त्याग देते हैं।

इस प्रकार के ऐहिक धन-वैभव तथा विशाल कुटुम्ब परिवार को त्याग कर उच्च भावना से ज्ञान दर्शन चरित्रकी आराधना के लिये अभिग्रहयुक्त महान तपश्चर्या धारण कर अनुत्तर विमान को प्राप्त होनेवाले ३३ पुरुषों का जीवन वृत्तान्त वाला इस अनुत्तरोपपातिक सूत्रपर पूज्य श्री ग्रामीलाजी म. सा. ने संस्कृत टीका लिखकर आवाल वृद्ध जैन ससुदाय के लिये सूत्र पाठ जानने का सरल मार्ग कर दिया है, इसके लिये जैन समाज पूज्य श्री को सहस्रशः अभिनन्दन भेट करती है।

प्रस्तुत शास्त्र के प्रारंभ में वीतराग भगवान के समवसरण रचना का विवरण शंका रहनावान के साथ लिखकर अन्य पाठकवृन्द को ठीक तरहसे मूल्यांकित किया है। आजकल वीतरागता के नाम पर आरंभ दिशा में धर्म समझेवाले व कर्मवाले जो इन समवसरण

विवरणसे अच्छी तरह बोध हो सकेगा, क्यों कि-वीतरागकी सावध पूजा कर्म बन्धका व संसारपरिभ्रमण का कारण बताया है ।

जैसे कि—

जो सावज्जसपज्जं, कुण्ड महाचाइवीयरगस्स ।
 सो भम्मइ संसारे, दीहं कालं जहाजाओ ॥१॥
 सावज्जसपज्जाए, ससुव्वभवइ जीवहिंसणारंभो ।
 तम्हा वज्जइ कम्मं, तेण य संसारचक्रसंसाओ ॥२॥

इसी प्रकार—

“ पंचहि ठाणेहि जीवा दुग्गइं गच्छन्ति तंजहा-पाणाइवाएणं, सुसा-
 वाएणं, अदिन्नादाणेणं, भेहुणेणं, परिग्गहेणं । ”

(स्थानाङ्ग ५, स्था, १ उ०,)

सांसारिक कार्य करने में भी जब पांच कारणों से जीव को दुर्गति होती है तो फिर वीतराग धर्म के नामपर हिंसा अथवा आरम्भ हो तो उसमें धर्म कैसे माना जाय । यदि कोई यूँ कहे कि-भक्तिवश धर्मकार्य करते हुए, प्रभुअर्चना करने में होनेवाली हिंसा कर्मबन्धका कारण नहीं परन्तु कर्मनिर्जरा का ही कारण माना जाता है ।

तब तो कालिका, अम्बा, औरन आदि लौकिक देवों के सामने उनको माननेवाले भक्ति वशसे बकरे, पाडे चढाते हों-मारते हों-तो क्या उसमें भी कर्मनिर्जरा ही मानी जाय ? ।

यदि उन लौकिक देवों के नाम पर होनेवाली हिंसा में पाप मानते हैं तो फिर जिन वीतराग प्रभुने बाल्य पदार्थों के भोगोपभोगोंको त्यागकर संसार से मुक्त दशा प्राप्त की, उन्हीं के नामपर आरम्भ करने में धर्म कैसे हो सकता है ? । इस विषय को टीकाकारने ठीक तरह से प्रतिपादित किया है । पांच प्रकार के अभिगम में भी पहले सचित्तद्रव्य को त्यागने का ही शाश्वत विधान बताया है । इस प्रकार स्वभावस्वरूप प्रकारमें वास्तव पूजा का नियम हीन तरह से अभिज्ञाया गया है ।

जिन के प्रतापसे ढादशाज्ञी की वाचना हमें प्राप्त हुई उन सुधर्मस्वामी का परिचय शब्द-सिद्धिद्वारा बताया गया है। उन्हीं के पट्टशिष्य श्री जम्बूस्वामी श्रेणिक राजा के राजगृहनगर के बाहर गुणशिल उद्यान में विराजकर श्री सुधर्मस्वामी से विनय के साथ अन्तकृतमंत्र सुनलेने के बाद अनुत्तरोपपातिक मंत्र को सुन रहे हैं, सुनने के समय उनकी गुरुभक्ति और नवीन जानने की हार्दिक जिज्ञासा स्पष्ट दिखाई देती है उन्हें श्री महावीर प्रभु के प्रति आदर्श भाव कैसे थे इसके लिये आद्य स्तुति की पंक्तिबद्ध उत्कृष्ट रचना हृदय-ङ्गम करने योग्य है।

—: प्रथम वर्ग :—

(१) श्री जम्बूस्वामी को जालि, मयालि, उपजालि, पुरुषसेन, चारिपेण, दीर्घदान्त, लष्टदान्त, वेहल्ल, वैहायस और अभयकुमार, इन दस संपत्तीशाली राजकुमारों का जीवनवृत्तान्त जानने की इच्छा से लालायित जानकर श्री सुधर्मस्वामी उसी समय विना संकोच शिष्य का ज्ञान विकास के लिये तथा भवीजीवों के उपकार के लिए जालिकुमार का वर्णन अनुक्रमसे सुनाते हैं।

किसी भी त्यागी पुरुष की जीवनि का सम्बन्ध उनके आद्यजीवन से जुड़ा हुआ रहता है, सुननेवाला जबतक पूर्वदशा को जान न ले तब तक जीवनकी उत्तर दशा को भलीभाँति समझ नहीं सकता, इसी कारण श्री सुधर्मस्वामी—‘उस काल, उस समय’ ‘राजगृह नगर’ ‘गुणशिल उद्यान’ ‘श्रेणिक राजा’ ‘धारिणी देवी’ आदि का नाम दे दे कर उस समय की स्थिति का ठीक तरहसे ज्ञान कराते हैं।

श्री अनुत्तरोपपातिक मंत्र के प्रथम वर्ग में वर्णित आद्य महापुरुष जालिकुमार कोई साधारण व्यक्ति नहीं था, परन्तु वह मगधाधिपति राजा श्रेणिक का स्वरूपवान् पुत्र था। लालन पालन तथा वहत्तर कलाका अध्ययन ज्ञाता सूत्र में वर्णित मेघकुमार की तरह होताकर ‘उन के जीवन की तुलना हर एक व्यक्ति कर सके’ ऐसी स्पष्ट

अभिप्राय व्यक्त किया है। इतना ही नहीं परन्तु उस राजकुमार का, रूप लावण्यवती आठ राजकन्याओंके साथ विवाह हुआ और युवा अवस्था को प्राप्त वह कुमार उत्तम महल में पूर्वपुण्योंपार्जित शब्दादि विषयों का अनुभव करता हुआ आनन्द निमग्न था, ऐसे समय श्री महावीर प्रभु का आगमन सुनकर दर्शन तथा उपदेश सुनने के लिये उत्साहित होकर जाना, वह प्रसङ्ग आजके धनिकों के लिये महान् आदर्श और उपदेशका काम करता है। धनीपन की सार्थकता धर्मी होने में है, न कि प्रथभ्रष्ट होकर सुरापान, मांसाहार और विषय सुख के मार्ग की प्रवृत्ति में।

आज का धनिक वर्ग त्यागकी अपेक्षा भोगों में रहकर ही मनुष्य जन्म की सार्थकता समझता है, तब वे महापुरुष जो जीवन के पहले प्रसङ्ग में प्रथम बार ही संसार त्याग का उपदेश सुनकर उसी समय वे संसार बन्धन को तडाक से तोड़कर विरक्त बन-जाते और भवोभव सञ्चित उपद्रवी कर्मों का नाश करने के लिये प्रधान तप को अङ्गीकार करलेते थे। वह तप भी कोई साधारण नहीं परन्तु गुणरत्न आदि कठिन तप को अङ्गीकार करने में ही वे अपने जीवन की महत्ता समझते थे। जालिकुमारने उक्त तप को धारण किया। वे ऐसे महातप द्वारा शरीर का ही नहीं परन्तु कर्मों का शोषण करके अन्त में सर्वार्थ-सिद्ध विमान को प्राप्त हुए और भविष्य मोक्ष प्राप्त करेंगे। इसी प्रकार शेष नव कुमार जो श्रेणिक राजा के ही पुत्र थे—उनका भी वर्णन इसी प्रथम वर्ग में किया गया है।

—: द्वितीय वर्ग :—

(२) दूसरे वर्ग में भी राजगृह नगर के अधिपति श्रेणिक राजा, धारिणी रानी के पुत्र दीर्घसेन, महासेन, लष्टदन्त, शुद्धदन्त, हल्ल, द्रुम, द्रुममसेन, महाद्रुमसेन, सिंह, सिंहसेन, महासिंहसेन, पुण्यसेन, इन तेरह राजकुमारों का वर्णन जालिकुमार की तरह होनेसे संक्षिप्त प्रकारसे समझाया गया है।

—: तृतीय वर्ग :-

(३) तीसरे वर्ग के पहले अध्याय में धन्यकुमार का वर्णन लौकिक लोकोत्तर संपत्ति से युक्त अच्छे ढंग का होने से पाठकों को इस अध्ययन में निम्नोक्त बातें उचित प्रकार से समझने को मिलेगी।

- १ धन्यकुमार की घरसंपत्ति ।
- २ धन्यकुमार का उपदेशश्रवण ।
- ३ उपदेश में पुद्गल-परावर्त का स्वरूप ।
- ४ संसार-परित्याग ।
- ५ भीष्म अभिग्रह ।
- ६ कठिन तपश्चर्या ।
- ७ तपश्चर्या से शरीर की निर्वलता ।
- ८ तपछारा सर्वार्थसिद्ध में उत्पन्न होना ।
- ९ महाविदेह क्षेत्र में जन्म लेकर मोक्ष प्राप्त करना ।

श्री अनुत्तरोपपातिक सूत्र का पठन पाठन करनेवाले सुसुक्ष्मों को इस अध्ययन में प्राप्त होनेवाली सामग्री से आत्मिक ज्ञान प्राप्त होगा, संसार का स्वरूप समझने से मोहत्याग की भावना जागृत होगी, त्यागियों को धन्य अनगर के त्याग से अपने त्याग की तुलना करने का स्वयं ज्ञान होगा और संयम तप की क्रियाशुद्धि के विवेक की प्राप्ति होगी।

काकन्दी नगरी (जनश्रुति से वर्तमान में सारवाड के अन्दर केकीन्द के नाम से पहचानी जाती है) में भद्रा नामकी सार्थवाही रहती थी, वह सार्थवाही स्वयं अधिकारिणी होकर अपने गृहकार्य को पूर्ण दक्षता से सम्मालती थी, उसी के देख-रेख में व्यापार होता था, व बाहर के देशों से वाहनों द्वारा माल भेजा जाता व मंगाया जाता था, वह सर्वकलानिपुण होने से सभी कार्यो को पूर्ण रूपसे सम्मालती थी। इससे हम अच्छी तरह जान सकेंगे कि उस समय स्त्रियों का इतना प्रभाव था कि वे पुरुष की भांति स्वतंत्र सारा कार्य सम्माल सकती थी। नारीजीवन में नीरी अज्ञानता का दोषारोपण

कर उन्हें बुद्धिचातुर्य व कलाओं से हीन बताकर स्त्रियों का अपमान करना बुद्धिमानों का काम नहीं है। हमारे भारत वर्ष के नारी-समाज में धनोपार्जन व धर्मसम्बन्धी कार्यों में सदा से पूर्ण निपुण व स्वतंत्र जीवन बीतानेवाली ऐसी अनेक नारियों का अनोखा वृत्तान्त हमें प्राप्त होता है, । अस्तु । भद्रा सार्थवाही गणिम, धरिम, मेय, परिछेद्य (इन सबों का अर्थ टीका में देखें) इन चारों का व्यापार करती थी । 'अड्डा जाव अपरिभूया' अर्थात् वह भद्रा सार्थवाही अत्यधिक धन धान्य सम्पन्न, शील सदाचार रूपी गुणों से प्रकाशित तथा अपना गौरव से युक्त थी । उस के पास विपुल भवन, पलंग, शय्या, सिंहासन गाड़ी-रथ, हाथी घोडा, गाय-बेल, चान्दी-सोना, व झवेरात थे । वह उदार भी ऐसी थी कि अपने धनद्वारा अनेकों का पालन करती थी, उस की भोजनसामग्री में से गरीब भिखारियों को प्रतिदिन भर-पेट भोजन मिलता था, साधर्मियों का गुप्त व जाहिर में सहायता देती थी । इसी से उस की उत्कृष्ट श्रीमन्ताह और धर्मपरायणता प्रत्यक्ष जानी जाती है ।

उस भद्रा सार्थवाही के उपलक्षण से युक्त सर्वाङ्गसुन्दर धन्य नामक पुत्र जन्मा, उसका लालन पालन व अध्ययन का वर्णन भगवती सूत्र में वर्णित महाबल कुमार के समान बताया गया है, उन सर्व गुणों से शोभित धन्यकुमार का विवाह युवावस्था के प्रारंभ में अपने जैसे धनपति ३२ श्रीमन्त सेठों की सुकुमारिकाओं से एक ही साथ, एक ही दिन में हुआ था ।

युवावस्था के प्रारंभ में विवाह विधान से हम समझ सकते हैं कि बाल्यावस्था व वृद्धावस्था में किये जानेवाले विवाह धर्मदृष्टि से भी अयोग्य हैं । इसी प्रकार उस समय विवाह उन्हीं कन्याओं के साथ होता था कि जो रूप लावण्य की समानतावाली हो और धर्म, गुण तथा ज्ञति में समान हो, इस से विपरीत विवाह को अनमेल विवाह समझा जाता था ।

उन्हें बत्तीस करोड सोनैया श्वसुर पक्ष से दहेज में मिले थे, उन के पास अपना निजी धन भी इतना था कि जिस की गणना

व तुलना आजके शून्य-हृदयी से होना दुष्कर ही नहीं परन्तु असम्भव है । वे धन्यकुमार सुलक्षणी पत्नियों के साथ सुन्दर महल में जीवन के ऐहिक सुखों का अनुभव करते हुए तथा मनोऽनुकूल अनेक रागरागनियों को सुनते हुए सुखमय समय बिता रहे थे । ऐसे समय वहाँ श्री महावीर प्रभु जनपदकी कल्याण भावना से और उम्र में भी विशेषकर धन्यकुमार को भव समुद्र से पार करने के लिए पधारे ।

कल्याणकारी भगवान का पदार्पण सुनकर काकन्दी नगरी से जनसमूह तथा जितशत्रु राजा पतित - पावनी चाणी को सुनने के लिए आए । एक ही दिशा में अनेक वृन्दों में हर्ष युक्त विविध बातें करते हुए उन नगरनिवासियों की ध्वनि श्री धन्नाजीने अपने महलों में सुनी और अनुचरोंद्वारा सारा वृत्तान्त जाना । धन्यकुमारने भगवान महावीर का पदार्पण सुनकर हर्षचित्त हो उसी समय अपने अनुचरों के परिवार से जहाँ भगवान थे वहाँ गये और विधिपूर्वक चन्दन कर सर्व परिषद के साथ दत्तचित्त उपदेश सुनने लगे । महावीर प्रभुने आज के उपदेश से धन्नाजी को वैराग्यवान बनाने के लिये मनुष्य जन्म की तथा मोक्षसाधना स्वरूप— १ मनुष्य जन्म, २ आर्य क्षेत्र, ३ उत्तम कुल, ४ दीर्घ आयुष्य, ५ इन्द्रियों की पूर्णता, ६ शरीर स्वास्थ्य, ७ साधुसमागम, ८ सूत्रश्रवण, ९ सम्यक् श्रद्धा, १० धर्म कार्य में पराक्रम, इन दस चीजों की दुर्लभता समझाई संसार की मोह निद्रा से जागृत बनने के लिये पुद्गल-परावर्त का स्वरूप श्री धन्नाजी के पृष्ठने पर श्री महावीर स्वामीने फरमाया ।

आहारक शरीर को छोड़कर औदारिक आदि शरीर की वर्गणाओं के योग्य चौदह रज्जु लोकवर्ती सारे परमाणुओं का समस्त रूपसे सम्मिलन ही पुद्गल-परावर्त है । वह जितने काल से होता हो वह काल भी पुद्गल-परावर्त कहलाना है, इसका परिणाम अनन्त उत्सर्पिणियाँ और अवसर्पिणियाँ हैं ।

यह पुद्गल - परावर्तन सात प्रकार का है, और द्रव्य, क्षेत्र, काल भाव के भेदसे अष्टाईस तथा सूक्ष्म वादर के भेदसे इस के ५६ भेद होते हैं ।

पुद्गल-परावर्तन का स्वरूप खूब स्पष्ट समझाया गया है, इस से भव्य जीवों को मनुष्य भव की दुर्लभता का भान अच्छा होता है । इस विषय के सुनलेने के बाद स्वयं धन्नाजी को इस प्रकार के विचार उत्पन्न हुए —

संसार में प्राणिमात्र जन्म, जरा, मृत्यु के कारण दुःखी हैं । गर्भावस्था, बाल्यावस्था, यौवनावस्था व वृद्धावस्था आदि में दुःखों की परम्परा के कारण आत्मा को शान्ति नहीं मिलती, फिर भी अज्ञानात्मा वात, पित्त, कफ, वीर्य तथा रक्त के प्राशन समान काम-भोगों की तरफ आकृष्ट हो जाय तो उस जैसा दयनीय संसार में और कौन होगा ? क्यों कि संसार में दुःखों से छुड़ाकर आश्रय देनेवाला कोई नहीं है, यदि आश्रय-दाता है तो एक वीतराग धर्म ही है । अतः आत्म-कल्याण के लिये मुझे धर्म के नायक भगवान की शरण ही ग्रहण करनी चाहिये । इस प्रकार विचार कर के महावीर प्रभु से अर्ज की कि-हे भगवन् ! अपनी माता से आज्ञा प्राप्त कर इस असार संसार को त्यागकर आप के समीप दीक्षित बनूंगा । धन्नाजी की इस भावना को सुनकर प्रभुने यही कहा कि जैसा सुग्व हो वैसा करो परन्तु धर्म कार्य में ढील न करो । यह आदेश प्रभु के वचन में निर्ममता प्रगट करता है ।

यहाँ यह भी हमें शिक्षा मिलती है कि धन्नाजी इतने वय आदिसे बड़े होते हुए भी कितने विनीत हैं जो धर्म के काम में भी माता को पूछते हैं, क्यों कि संसार में प्रत्येक काम माता-पिता की आज्ञा से ही करना परम नीति है । माता और पुत्र का प्रेम, दोनों के परस्पर हुई बातों से हम ठीक तरह जान सकते हैं ऐसे प्रेम बन्धन से बन्धे हुए भी वे उसी समय आज्ञा प्राप्तकर महावीर के समीप कल्याणकारी संयम को धारण करते हैं । दीर्घ काल के मोह बन्धन को व अखंड धन को तथा बत्तीस स्त्रियों को त्याग कर उन्होंने हमें संसार के बन्धन से मुक्त होने का बोध दिया है ।

संसार को छोड़कर संयमी बनने के पश्चात् मुनियों को कैसे २ परीपह उपसर्ग सहने पड़ते हैं तद्विषयक ज्ञान धन्ना अणगार के जीवन से हमें मिलता है ।

दीक्षा लेते ही यावज्जीवन पर्यन्त वेले-वेले पागणे में आय-म्विल करने की उन की प्रतिज्ञा सुनकर हृदय थरथराने लगता है, कहां तो ऊंचे महलों में संसारिक सुखों का विविध अनुभव, कहां मनोऽनुकूल राग-रागनियों का सुनना, कहां विविध नाटकों का दृश्य और कहां इसी जीवन में भूमि - शय्या, खुले पांव चलना, गीत उष्ण का सहना तथा ऐसे उग्र तप को धारण कर विचरना । जो विविध प्रकार के भोजन का आस्वादन करते थे वेही उसी जीवन में शुष्क आहार को लाते और उसे भी २१ बार धोकर आयम्विल में आहार करते, यह त्याग और तप की पराकाष्ठा नहीं तो और क्या है ? । उन के तपोजीवन से हमें उपदेश मिलता है कि-त्यागियों को रस-लोलुपता जरा भी नहीं होनी चाहिये, उन्हें निरव्य अशनादि जैसा भी मिल जाय उसी को मध्यस्थ भाव से ग्रहणकर आहार करना चाहिये । उस तपश्चर्या के करने से उन के शरीर के पांव, पांवों की अंगलियां, जीह्वा (पिण्डी) घुटने, उरु (माथल) कटि (कमर) पेट, हृदय की पसलियों, पीठ, वक्षस्थल, भुजायें, हाथ, हाथों की अंगलियां, गर्दन, दाढ़ी, ओष्ठ, जिह्वा, नासिका, आंखें, कान, मस्तक, आदि अंग रक्त मांस के सुख जाने से किस प्रकार की स्थिति को प्राप्त हुए यह सारा विषय पाठकों को पूर्ण ध्यान - पूर्वक पढ़ना चाहिये । इस प्रकार की शरीर-स्थिति तपश्चर्या द्वारा प्राप्त होने पर भी उन की अन्तरात्मा किस प्रकार दीप्त थी वह श्रेणिक राजा के प्रत्यक्ष दर्शन करने पर उन द्वारा की गई स्तुति के पढ़ने से भली-भांति मालूम हो सकेगी । इसी प्रकार स्वयं महावीर प्रभुद्वारा बताई हुई १४ हजार मुनियों के बीच की मुख्यता भी स्वीकार किये वगर हम रह नहीं सकते । तभी तो राजा श्रेणिक भी सभी मुनियों में अति दुष्कर करनी करनेवाले धन्ना मुनि को देखकर हर्षोन्मत्त बन उसी समय उन की स्तुति की ।

धन्ना अनगार अपने शरीर की जर्जर हालत देव संथाग करने के लिए भगवान की आज्ञा ली और अन्त में एक मास का संथारा कर सर्वार्थसिद्ध विमान को प्राप्त हुए । ऐसे भाविनात्मा की

जीवनिका पढने मात्र से कर्म की निर्जरा हांती है तो फिर वैसी करनी करे तो जरूर वह संसार का अन्त कर मोक्ष को प्राप्त करता है, इस लिये धन्ना अनगारका सविस्तर वर्णन पठनीय एवं माननीय है।

धन्ना अनगार की तरह सुनक्षत्र, ऋषिदास, पेल्लक, रामपुत्र, चन्द्रिक, पृष्टिमातृक, पेढालपुत्र, पोदिल, वेहल्ल आदि नवों कुमारों का संक्षिप्त वर्णन तीसरे वर्ग के अन्त में किया है। ये दशों कुमार धन धान्य आदिसे पूर्ण सुखी थे। इन का जीवन-वर्णन धन्यकुमार के समान ही बताया गया है।

इस प्रकार ३३ महापुरुषों का जीवन -- वृत्तान्त वाला श्री अनुत्तरोपपातिक सूत्र पर अर्थबोधिनी टीका लिखकर आवाल वृद्धों को सरलता से ज्ञान सम्पादन कराने की पूज्य श्री की महती कृपा हमारे लिये आदरणीय है, यह सूत्र--संस्कृत, हिन्दी, गुजराती भाषा के जाननेवाले प्रत्येक व्यक्ति की परम हितकर होगा। हम आशा करते हैं कि समस्त जैन-समाज इस सूत्र का पठन--पाठनद्वारा कल्याण प्राप्त करेगा।

इस सूत्र के पढने से पाठकों को ज्ञान मिलेगा, वैराग्य प्राप्त होगा, तीव्रतर तप करनेकी जिज्ञासा जगेगी, संयमियों को संयम प्रति सुदृढता बढेगी, क्यों कि पूज्य श्री घासीलालजी म. सा. ने साहित्य, न्याय, व्याकरण दृष्टि से सुसंस्कृत और सुललित भाषा में विषयको स्फुट कर समझाया है।

राजकोट,
कार्तिक धनतेरस वि. सं. २००४ }

समीर सुनि.

એક અપીલ

આપ ગચ્છાધિપતિ હો.....કે સંઘપતિ હો.
સાધુ મહાત્મા હો.....કે શ્રાવક હો.

પરંતુ...

આ શુભકાર્યમાં મદદ કરવાની આપની
દરેકની ઓડકસ ફરજ છે. કારણ કે આપણી
સમાજના ઉત્થાનના આવા ભગીરથ કાર્યમાં
આપનો જેટલો વધુ સહકાર મળશે તેટલું
કાર્ય જલ્દી પૂર્ણ થશે

ઘડી ઘડી આવા સંતોનો ભેટો થવો દુર્લભ છે.

હર સૂત્રો જલ્દીથી તૈયાર કરાવી લેવાય તેની
કાળજી રાખવાની છે, અને તેથીજ આપશ્રીને
અપીલ કરવામાં આવી છે.

સમગ્ર સમાજનું કાર્ય થતું હોય ત્યાં સાંપ્રદાયક-
વાદ કે પ્રાંતવાદ ન જ હોવો જોઈએ.

*

રૂા. ૧૦,૦૦૦ આપનાર આઘ સુરજબીશ્રી,
સમિતિના પ્રમુખ; દાનવીર શેઠશ્રી

શેઠ શાંતિલાલ મંગળદાસલાલ
અમદાવાદ.

Year	Number of cases	Number of deaths
1990	100	10
1991	120	12
1992	150	15
1993	180	18
1994	200	20
1995	220	22
1996	250	25
1997	280	28
1998	300	30
1999	320	32
2000	350	35
2001	380	38
2002	400	40
2003	420	42
2004	450	45
2005	480	48
2006	500	50
2007	520	52
2008	550	55
2009	580	58
2010	600	60
2011	620	62
2012	650	65
2013	680	68
2014	700	70
2015	720	72
2016	750	75
2017	780	78
2018	800	80
2019	820	82
2020	850	85
2021	880	88
2022	900	90
2023	920	92
2024	950	95
2025	980	98
2026	1000	100
2027	1020	102
2028	1050	105
2029	1080	108
2030	1100	110

1
2
3
4

†

दानवीरोनी नामावली.

*

श्री अखिल भारत श्वेताम्बर स्थानकवासी

जैन शास्त्रोद्धार समिति.

*

गरेडीया कुचा रोड-ग्रीन लोज पासे,

राजकोट.

*

शरुआत ता. १८-१०-४४ थी ता. ३१-७-५९ सुधीमां

दाखल थयेल मेम्बरोनां सुचारक नामो.

*

गामवार ककावारी लिस्ट.

*

(रु. २५० थी ओछी रकम भरनारलुं नाम आ यादीमां

सामेल करेल नथी.)

आद्यसुरब्बीश्रीओ—७

(ओछामां ओछी रु. ५००० नी रकम आपनार)

नंवर	नाम	गाम	रुपिया
१	शेठ शान्तीलाल मंगळदासभाइ जाणीता मीलमालीक अमदावाद		१००००
२	शेठ हरखचंद कालीदासभाइ बारीया हा. शेठ लालचंदभाइ जेचन्दभाइ, नगीनभाइ, वृजलालभाइ तथा बलुभदासभाइ	भाणवड	६०००
३	कोठारी जेचन्दभाइ अजरामर हा. हरगोविंदभाइ जेचन्दभाइ	राजकोट	५२५१
४	शेठ धारशीभाइ जीवनभाइ	बारसी	५००१
५	स्व. पिताश्री छगनलाल शामळदासना स्मरणार्थे ह. भोगीलाल छगनलालभाइ भावसार अमदावाद		५२५१
६	स्व. दिनेशभाइना स्मरणार्थे ह. शेठ कांतिलाल मणीलाल जेसींगभाइ	अमदावाद	५०००
७	शेठ आत्माराम माणेकलाल हा. शेठ चीमनलालभाइ शान्तीलालभाइ तथा प्रसुखभाइ	अमदावाद	६००१-

सुरब्बीश्रीओ—२०

(ओछामां ओछी रु. १००० नी रकम आपनार)

१	वकील जीवराजभाइ वर्धमान कोठारी ह. कहानदासभाइ तथा वेणीलालभाइ	जेतपुर	३६०५
२	दोशी प्रभुदास मूलजीभाइ	राजकोट	३६०४
३	म्हेता गुलाबचन्द पानाचन्द	राजकोट	३२८९।।।-।।
४	म्हेता माणेकलाल अमुलखराय	घाटकोपर	३२५०
५	संघवी पीताम्बरदास गुलाबचन्द	जामनगर	३१०१
६	शेठ शामजीभाइ वेलजीभाइ वीराणी	राजकोट	२५००
७	नामदार ठाकोर साहेब लखवीरसिंहजी बहादुर मोरवी		२०००

८	शेठ लहेरचन्द कुंवरजी ह. शेठ न्यालचन्द लहेरचन्द सिद्धपुर	२०००
९	शाह छगनलाल हेमचन्द वसा ह. मोहनलालभाइ तथा मोतीलालभाइ	मुंबई २०००
१०	श्री स्थानकवासी जैन संघ ह. शेठ चन्द्रकांत वीकमचन्द मोरवी	१९६३
११	म्हेता सोमचंद तुलसीदास तथा तेमनां धर्मपत्नि अ. सौ. मणीगौरी मगनलाल	रतलाम १६००
१२	म्हेता पोपटलाल भावजीभाइ	जामजोधपुर १३०१
१३	दोशी कपुरचंद अमरशी ह. दलपतरामभाइ.	जामजोधपुर १००२
१४	बगडीआ जगजीवनदास रतनशी	दामनगर १००२
१५	शेठ भाणेकलाल भाणजीभाइ	पोरबंदर १००१
१६	श्रीमान चंद्रसिंहजी साहेब म्हेता (रेल्वे मैनेजर)	कलकत्ता १००१
१७	म्हेता सोमचंद नेणसीभाइ (करांचीवाळा)	मोरवी १००१
१८	शाह हरीलाल अनोपचंद	खंभात १००१
१९	कोठारी छवीलदास हरखचंद	मुंबई १०००
२०	कोठारी रंगीलदास हरखचंद	शिहोर १०००

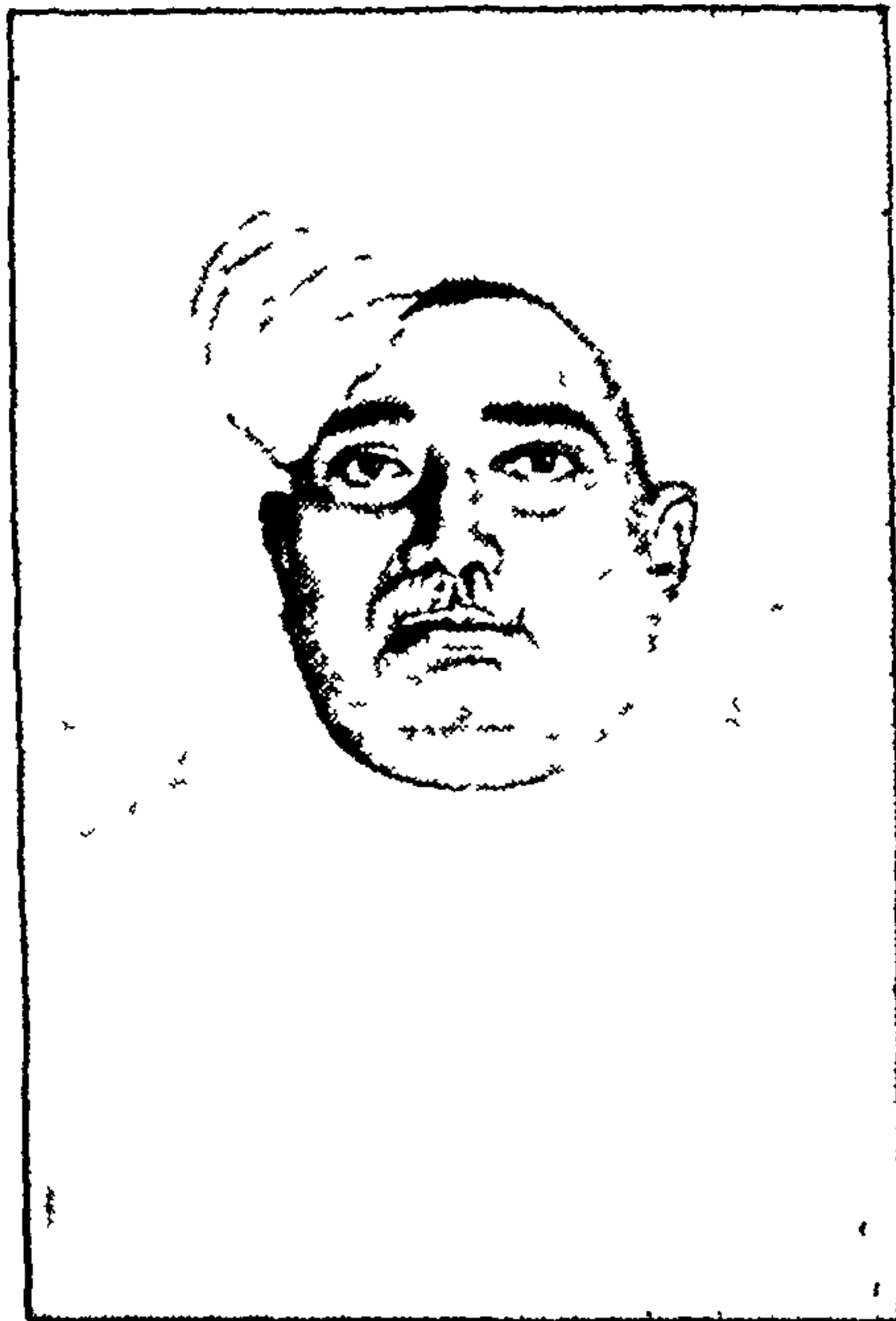
सहायक मेम्बरो ५६

(ओछामां ओछी रु. ५०० नी रकम आपनार)

१	शाह रंगजीभाई मोहनलाल	अमदावाद	७५१
२	मोदी केशवलाल हरीचंदभाई	सावरमती	७५०
३	श्री स्थानकवासी जैनसंघ हा. शेठ झुंझाभाइ वेलसीभाइ बढवाण गहेर		७५०
४	शेठ नरोत्तमदास ओघडभाइ	शीव	७००
५	शेठ रतनशी हीरजीभाइ ह. गोरधनदासभाइ.	जामजोधपुर	६५६
६	वाटवीया गीरधर परमानंद ह. अमीचंदभाइ खाखीजाळीआ		६२७
७	मोरवीवाळा संघवी देवचंद नेणशीभाइ तथा तेमनां धर्म- पत्नि अ. सौ. मणीवाइ तरफथी ह. मुलचंद देवचंद मलाड		५११
८	बोरा मणीलाल पोपटलाल	अमदावाद	६०२

९	गोसलीया हरीलाल लालचंद तथा चंपावेन गोसलीया	अमदावाद ५०२
१०	शाह प्रेमचंद माणिकचंद तथा अ. सौ. भरतवेन	अमदावाद ५०२
११	शेठ इश्वरलाल पुरुषोत्तमदास	अमदावाद ५०१
१२	शेठ चंदुलाल छगनलाल	अमदावाद ५०१
१३	शाह शान्तीलाल माणिकलाल	अमदावाद ५०१
१४	शेठ शीवलाल डमरभाई (करांचीवाला)	लीवडी ५०१
१५	कामदार ताराचंद पोपटलाल धोराजीवाळा	राजकोट ५०१
१६	म्हेता मोहनलाल कपुरचंद	राजकोट ५००
१७	शेठ गोविंदजीभाई पोपटभाई	राजकोट ५००
१८	शेठ रामजी शामजी वीराणी	राजकोट ५०१
१९	स्व. पिताश्री नंदाजीना स्मरणार्थे ह. वेणीचंद शान्तीलाल (जावुआवाळा)	मेघनगर ५०१
२०	श्री स्थानकवासी जैनसंघ ह. शेठ ठाकरशी करशनजी	धानगढ ५००
२१	शेठ ताराचंद पुखराजजी	औरंगावाद ५००
२२	श्री स्थानकवासी जैनसंघ	औरंगावाद ५००
२३	म्हेता मूलचंद राघवजी हा. मगनलालभाई तथा दुर्लभजीभाई	ध्राफा ७५०
२४	शेठ हरखचंद पुरुषोत्तम हा. इन्दुकुमार	चोरवाड ५००
२५	शेठ केसरीमलजी वसन्तीमलजी गुगलीया	राणावास ५०१
२६	स्था. जैनसंघ हा. दादवीआ अमीचंद गीरधरभाई खाखीजाळीआ	५०१
२७	शेठ ग्रीमजीभाई वाचाभाई हा. फुलचंदभाई, गुलाबचंदभाई नागरदासभाई तथा जमनादासभाई	मुंघई ५०१
२८	शेठ मणीलाल मोहनलाल डगली हा. सुलजीभाई मणीलाल	मुंघई ५०१

રૂ. ૬,૦૦૦ આપનાર આદ્ય મુરખીશ્રી,

(સ્વ) શેઠ હરખચદ કાલીદાસ વારીયા
ભાણુ વડે.

39

4

२९ स्व. कांतीलालभाईना स्मरणार्थे

हा. शेठ बालचन्द साकरचन्द मुंबई ५०१

३० कामदार रतीलाल दुर्लभजी (जेतपुरवाळा) मुंबई ५०१

३१ शाह जयंतीलाल अमृतलाल शीव ५०१

३२ चोरा मणीलाल लक्ष्मीचन्द शीव ५०१

३३ शेठ गुलाबचन्द भुदरभाई तथा कस्तुरवेन
हा. भाई अनोपचन्द खाररोड ५०१

३४ महान त्यागी वेन धीरजकुंवर चुनीलाल म्हेता धाफा ५०१

३५ श्री स्थानकवासी जैनसंघ धाफा ५०१

३६ श्री मगनलाल छगनलाल शेठ राजकोट ५०१

३७ शेठ चतुरदास ठाकरशी तथा
अ. सौ. नंदकुंवरवेन तरफथी जामनगर ५०३

३८ शेठ देवचन्द अमरशी
(वेन धीरजकुंवरनी दीक्षा प्रसंगे भेट) भाणवड ५०१

३९ श्री स्थानकवासी जैनसंघ
(वेन धीरजकुंवरनी दीक्षा प्रसंगे भेट) भाणवड ५०१

४० वकील वाडीलाल नेमचन्द शाह वीरमगाम ५०१

४१ म्हेता शांतिलाल मणीलाल ह. कमळावेन म्हेता अमदावाद ५५६

४२ श्रीयुत लालचन्दजी तथा अ. सौ. घीसावेन ,, ५०१

४३ शेठ मोहनलाल सुकुटलाल बालया ,, ५०१

४४ स्व. शेठ उकाभाई त्रीभोवनदासना स्मरणार्थे
तेमनां धर्मपत्नी लक्ष्मीबाई गीरधर तरफथी
हा. मरघावेन तथा मंगुवेन ,, ५०१

४५ पारेख जयंतीलाल मनसुखलाल राजकोटवाळा
हा. विनुभाई ,, ५०१

४६ श्रीयुत शेठ लालचन्दजी मीश्रीलालजी ,, ५०१

४७ श्री वांकानेर स्था. जैन संघ वांकानेर ५०१

४८ श्री स्था. जैन संघ बोटाद ५०१

- ४९ शेठ गुदडमलजी शेशमलजी जोवर (वरार) पीपळगांव ५०१
- ५० स्व. तुरखीया लहेरचन्द भाणेकचन्दना स्मरणार्थे
तेमना धर्मपत्नि जीवतीचाइ तरफथी
ह. भाइ जयंतीलाल तथा पूनमचन्द डभास ५०१
- ५१ शाह अचळदास शुकनराजजी
दा. शेठ शुकनराजजी अमदावाद ५०१
- ५२ भावसार खोडीदास गणेशभाइ धंधुका ५०१
- ५३ अ. सौ. हीरावेन भाणेकलाल महेता घाटकोपर (मुंबई) ५०१
- ५४ महेता शान्तीलाल मगनलाल तथा
अ. सौ. पद्मावती शान्तीलाल महेता अमदावाद ५००
- ५५ शेठ हीराचंदजी वनेचंदजी कटारीया हुवली ५०१
- ५६ शेठ छोटुभाइ हरगोविंददास कटोरीवाळा मुंबई ५०१

४७१ मेम्बरोनुं गामवार लीस्ट

अमदावाद तथा परांओ.

- १ शेठ गीरधरलाल करमचन्द २५१
- २ शेठ छोटालाल बखतचन्द ह. फकीरचन्दभाइ २५१
- ३ शाह कान्तीलाल त्रीभोवनदास २५१
- ४ शाह पोचालाल पीताम्बरदास २५१
- ५ शाह पोपटलाल मोहनलाल २५१
- ६ शेठ प्रेमचन्द साकरचन्द २५०
- ७ शाह रतीलाल वाडीलाल २५१
- ८ शेठ लालभाइ मंगळदास २५१
- ९ स्व. अमृतलाल बर्धमानना स्मरणार्थे
ह. कानजीभाइ अमृतलाल २५१
- १० भावसार भोगीलाल जमनादास (पाटणवाळा) २५१
- ११ शाह नटवरलाल चन्दुलाल २५१
- १२ शाह नरसिंहदास त्रीभोवनदास २५१

१३ श्री शाहपुर दरीयापुरी आठकोटी स्था. जैन उपाश्रय ह. वहीवट कर्ता शेठ इश्वरलाल पुष्पोत्तमदास	२५१
१४ श्री लीपापोळ दरीयापुरी आठकोटी स्था. जैनसंघ ह. चन्द्रलाल अचरतलाल	२५१
१५ शाह चीनुभाइ वालाभाइ C/o. शाह वालाभाइ महासुखराम	२५१
१६ शाह भाइलाल उजमशी	२५१
१७ श्री सुखलाल डी. शेठ हा. डी. कु. सरस्वतीव्हेन शेठ	२५१
१८ श्री सौराष्ट्र स्था. जैनसंघ हा. शाह कान्तिलाल जीवणलाल	२५१
१९ मोदी नाथालाल महादेवदास	२५१
२० शाह मोहनलाल त्रीकमदास	२५१
२१ श्री छकोटी स्था. जैनसंघ हा. शाह पोचालाल पीताम्बरदास	२५१
२२ शेठ पोपटलाल हंसराजना स्मरणार्थ हा. शेठ बाबुलाल पोपटलाल	२५१
२३ देशाह अमृतलाल वर्धमान बापोदरावाळाना स्मरणार्थ हा. भाइलाल अमृतलाल देशाह	२५१
२४ शाह नवनीतलाल अमूलखराय	२५१
२५ शाह मणीलाल आशाराम	२५१
२६ शाह चीनुभाइ साकरचन्द	२५१
२७ शाह वरजीवनदास उमेदचन्द	२५१
२८ शाह रजनीकान्त कस्तुरचन्द	२५१
२९ संघवी जीवणलाल लगनलाल (स्था. जैन)	२५१
३० शाह शांतिलाल मोहनलाल धांगध्रावाळा	२५२
३१ अ. सौ. वेन रतनवाइ नादेचा हा. धुलजीभाइ चंपालालजी	२५१
३२ शाह हरिलाल जेठालाल भाडलावाला	२५१

३३ श्री सरसपुर दरीयापुरी आठकोटी स्था. जैन उपाश्रय हा. भावसार भोगीलाल छगनलाल	२५१
३४ शैठ पुखराजजी समतीरामजी सादडीवाळा	२५१
३५ स्व. पिताश्री जवाहीरलालजी तथा पूज्य चाचाजी हजारीमलजी वरडीयाना स्मरणार्थे हा. सूर्यचंदजी जवाहीरलालजी	२५१
३६ स्व. भावसार ववाभाइ (मंगळदास) पानाचन्दना स्मरणार्थे हा. तेमनां धर्मपत्नि पुरीवेन	२५१
३७ स्व. पिताश्री रवजीभाइ तथा स्व. मातुश्री सूर्यीवाइना स्मरणार्थे हा. ककलभाइ कोठारी	३०१
३८ भावसार केशवलालभाइ मगनलालभाइ	२५१
३९ शाह केशवलाल नानचंद जाखडावाळा हा. पार्वतीवेन	२५१
४० शाह जीतेन्द्रकुमार वाडीलाल भाणेकचन्द राजसीतापुरवाळा (सावरमती)	२५१
४१ श्री स्था. जैन संघ (सावरमती)	२५०
४२ श्री वीपिनचंद्र तथा उमाकांत चुनीलाल गोपाणी (राणपुरवाळा)	३०१
४३ भावसार छोटालालभाइ छगनलालभाइ	२५१
४४ भावसार शकराभाइ छगनलालभाइ	२५१
४५ अ. सौ. जीवीवेन रतीलाल हा. भावसार रतीलाल हरगोविंददास	२५१
४६ संघवी बालुभाइ कमळशी तथा तेमनां धर्मपत्निओ अ. सौ. चंपावेन तथा वसंतवेन तरफथी	२५१
४७ अ. सौ. विद्यावेन वनेचंद देशाइ हा. भुपेन्द्रकुमार वनेचंद देशाइ	२५१
४८ स्व. पारेख नानचन्द गोविंदजी मोरवीवाळाना स्मरणार्थे हा. रतीलाल नानचंद पारेख	३०१

૩૧. પરપણુ આપનાર આદ્ય સુરભીશ્રી

કો ઠા રી હ ર ગો વિં દ ભા ઇ ને ચં દ
રા જ કો ટ.

४९ शाह नटवरलाल गोकळदास	२५१
५० शाह शामळभाइ अमरशीभाइ	२६१
५१ शाह त्रीभोवनदास मगनलालना स्मरणार्थे तेमनां धर्मपतिन शीवकुंवरवेन तरफथी हा. रतीलाल त्रीभोवनदास	४०२
५२ अ. सौ. कंकुवेन (भावसार भोगीलालभाइ छगनलालभाइनां धर्मपतिन)	३०९
५३ अ. सौ. सवितावेन (जयंतीलाल भोगीलालनां धर्मपतिन)	२५१
५४ अ. सौ. शांतावेन (दीनुभाइ भोगीलालनां धर्मपतिन)	२६१
५५ अ. सौ. सुभद्रावेन (रमणभाइ भोगीलालनां धर्मपतिन)	२६१
५६ शेठ हीराजीरुगनाथजीनास्मरणार्थे ह. वागमलजी रुगनाथजी	३०१
५७ शेठ मणीलाल बोधाभाइ	२५१
५८ पटवा सुमेरमलजी अनोपचन्दजी जोधपुरवाळा	३०१
५९ स्व. माणेकलाल वनमाळीदास शाहना स्मरणार्थे हा. रमणलाल माणेकलाल	२५१
६० स्व. शाह धनराजजी खेमराजजीनां स्मरणार्थे हा. कनैयालालजी धनराजजी	३०१
६१ श्री सारंगपुर द. आ. को. स्था. जैन संघ हा. शाह रमणलाल भगुभाइ	२५१
६२ दोशी हरजीवनदास जीवराज तथा लक्ष्मीवाई लहेरचन्दना स्मरणार्थे हा. दोशी मनहरलाल करसनदास सुळीवाळा	२५१
६३ शाह पूनमचन्द फतेहचन्द	२६१
६४ श्री चतुरभाइ नंदलाल	२५१
६५ श्रीयुत अमृतलाल ईश्वरलाल	२६१
६६ शाह जादवजी मोहनलाल तथा शाह चीमनलाल अमुलखभाई	२५१
६७ अ. सौ. लाभुवेन मगनलाल हा. शाह अमृतलाल धनजीभाई वढवाण शहेरवाळा	३०१
६८ अ. सौ. वहेन कान्तावेन गोरधनदास(चांदमुनिना उपदेशथी)	२५१

६९ दोशी फुलचन्द सुखलालभाइ बोटादवाळाना स्मरणार्थी हा. दोशी छवीलदास फुलचन्दभाइ	२५१
७० लालाजी रामकुमारजी जैन	२५१
७१ शेठ छोटालाल गुमानचन्द पालनपुरवाळा	२५१
७२ शाह धीरजलाल मोतीलाल	२५१
७३ संघवी सूर्यकांत चुनीलालना स्मरणार्थी हा. संघवी जीवणलाल चुनीलाल	२५१
७४ भावसार मोहनलाल अमुलखराय	२५१
७५ शाह फुलचन्द मुलचन्दभाइ हा. हसमुखभाइ फुलचन्दभाइ	२५१
७६ लल्लुभाइ मगनभाइ चूडावाळाना स्मरणार्थी ह. जसवंतलाल लल्लुभाइ	३०१
७७ श्रीमान मीश्रीलालजी जंवाहीरलालजी वरडीया अल्वरवाळा	२५१
७८ म्हेता मुळचन्द मगनलाल	२५१
७९ वैद्य नरसीदास साकरचन्दनां धर्मपत्नि रेवावाइना स्मरणार्थी ह. हरीलालभाइ	२५१
८० कुमारी पुष्पावेन हरीलाल (चांदमुनिना उपदेशाथी)	२५१
८१ शाह मणीलाल ठाकरशी ह. कमळावेन मणीलाल (चांदमुनिना उपदेशाथी)	२५१
८२ मीस नलीनीवेन जयंतिलाल	२५१
८३ अ. सौ. लीलावती ईश्वरलाल	२५१
८४ स्व. उमेदराम त्रीभुवनदासना धर्मपत्नि काशीवाइना स्मरणार्थी ह. शांतिलाल उमेदराम (चांदमुनिना उपदेशाथी)	२५१
८५ स्व. भावसार मोहनलाल छगनलालना धर्मपत्नि दिवाळी- वाइना स्मरणार्थी ह. रतीलाल साणेकलाल (चांदमुनिना उपदेशाथी)	२५१
८६ म्हेता देवीचन्दजी खूबचन्दजी धोका. गढसीयाणावाळाना स्मरणार्थी ह. म्हेता चुनीलाल हरमानचन्द	२५१

८७	घासीलालजी मोहनलालजी कोठारी C/o लक्ष्मी पुस्तकभंडार	२५१
८८	शाह मणीलाल छगनलाल	२५१
८९	स्व. शेठ नाथलाल रतनाभाइ मारफनीयाना स्मरणार्थे पुनाव्हेन तरफथी ह. करसनभाइ (चांदलुनिना उपदेगथी)	२५१
९०	भावसार जयंतिलाल भोगीलाल	३०९
९१	,, दीनुभाइ भोगीलाल	२६१
९२	,, रमणलाल भोगीलाल	२६१
९३	,, कनुभाइ सकरचन्द	२६१
९४	शेठ भेरुमलजी साहेब जोधपुरवाळा अजमेर	२५१
१	शेठ भुरालाल मोहनलाल अमरेली	२६१
१	मास्तर हकमीचन्द दीपचन्द शेठ अमलनेर	२५१
१	शाह नागरदास वाघजीभाइ	२६१
२	श्री स्था. जैनसंघ हा. शाह गांडालाल श्रीखालाल अल्वर	२५१
१	श्रीमती चंपादेवी C/o बुद्धामलजी रतनलालजी सचेती	२६१
२	चांदमलजी महावीरप्रसाद पालावत	२५१
३	श्रीयुत रुषभकुमार सुमतिकुमार जैन आणंद	२६१
१	शेठ रमणीकलाल ए. कपासी ह. मनसुखलालभाइ आसनसोल	२६१
१	वावीभी मणीलाल चत्रसुजना स्मरणार्थे तेननां धर्मपति मणीवाइ तरफथी ह. रसिकलाल, अनिलकांत, विनोदराय.	२५१
१	शाह चुनीलाल नारणजी आटकोट	३०१

इन्दौर

- १ अ. सौ. व्हेन दयाव्हेन मोहनलाळ देशाई
जेतपुरवाळा (अ. सौ. व्हेन चिद्याव्हेननां
वर्षातिप निमित्ते) हा. अरविंदकुमार जीतेन्द्रकुमार २५१

उदयपुर

- १ श्रीयुत साहेबलालजी महेता ३०१
२ शेठ मोतीलालजी रणजीतलालजी हींगड २५१
३ शेठ मगनलालजी बागरेचा २५१
४ अ. सौ. व्हेन चन्द्रावती ते श्रीमान बहोतलालजी नाहरनां
धर्मपत्नि ह. शेठ रणजीतलालजी हींगड २५१
५ स्व. शेठ काळुलालजी लोढाना स्मरणार्थे
ह. शेठ दोलनसिंहजी लोढा २५१
६ स्व. शेठ प्रतापमलजी साखलाना स्मरणार्थे
हा. प्राणलाल हीरालाल साखला २५१
७ पूज्य पिताश्री मोतीलालजी म्हेताना स्मरणार्थे
ह. रणजीतलालजी मोतीलालजी म्हेता २५१
८ शेठ छगनलाल बागरेचा २५१
९ शेठ भीमराज थावरचन्द बाफणा २५१
१० श्रीमती सोहीनीबाई
C/o रणजीतलालजी मोतीलालजी हींगड २५१

उमरगाँवरोड

- १ शाह मोहनलाल पोपटलाल पानेलीवाळा २५१

उपलेटा

- १ शेठ जेठालाल गोरधनदास २५१
२ स्व. वेन संतोकवेन कचरा ह. ओतमचन्दभाई, छोटालालभाई
तथा अमृतलालभाई वालजी (कल्याणवाळा) २५१
३ शेठ खुशालचंद कानजीभाई हा. शेठ प्रतापभाई २५१

શ્રી. ૫,૨૫૧ આપનાર આદ્ય મુરખીશ્રી,

છ ગ ન લા લ શા મ જ દા સ લા વ આ ર
અ મ દા વા દ.

- ४ संघाणी मूलशंकर हरजीवनभाइना स्मरणार्थे
हा. तेमना पुत्रो जयंतीलालभाइ तथा रमणीकलाल २५१
- ५ दोशी विठ्ठलजी हरखचंद २५१

एडन केम्प

- १ शाह गोकळदास शामजी उदाणी २५१
- २ शाह जगमोहनदास परसोतमदास २५१
- ३ महेता प्रेमचंद माणेकचंदना स्मरणार्थे
हा. रायचंदभाइ, पोपटलालभाइ तथा रसीकलालभाइ २५१

कुशलगढ

- १ शेठ चंपालालजी देवीचंदजी २५१

कत्रासगढ

- १ श्री जैन श्वे. स्था. संघ ह. देवचंद अमुलख २५१

कलकत्ता

- १ श्री कलकत्ता जैन श्वे. स्था. (गुजराती) संघ
ह. शाह जयसुखलाल प्रभुलाल २५१

कलोल

- १ शेठ मोहनलाल जेठाभाइना स्मरणार्थे
ह. शेठ आत्माराम मोहनलाल २५१
- २ डो. मयाचंद मगनलाल शेठ ह. डो. रतनचंद मयाचंद २५१
- ३ स्व. नाथालाल उमेदचन्दना स्मरणार्थे
ह. शाह रतीलाल नाथालाल २५१
- ४ शाह मणीलाल तलकचन्दना स्मरणार्थे
ह. मारफनीया चन्दुलाल मणीलाल २५१
- ५ स्वर्गस्थ श्रीयुत वाडीलाल परशोत्तमदासना स्मरणार्थे
ह. घेलाभाइ तथा आत्मारामभाइ २५१
- ६ शेठ नागरदास केशवलाल २५१

७ श्री स्थानकवासी जैन संघ

ह. शेठ आत्मारामभाइ मोहनलालभाइ

२५१

कडी

१ श्री स्था. दरीयापुरी जैन संघ

ह. भावसार दामोदरदासभाइ इश्वरभाइ

२५१

२ पार्वतीबेन C/o. जेसींगभाइ इश्वरभाइ

२५१

कानपुर

१ शाह रमणीकलाल प्रेमचन्दभाइ

३००

२ शाह हरकीशनदास फूलचन्दभाइ

२५१

३ स्व. काळीदास जेठालालना स्मरणार्थे

ह. सुमनलाल काळीदास

२५१

कुंदणी—आटकोट

१ दोशी रतीलाल टोकरशीभाइ

२५१

कोलकी

१ पटेल गोविंदलाल भगवानजी

२५१

२ पटेल खीमजी जेठाभाइ बाघाणी

(तेमना स्व. सुपुत्र रामजीभाइना स्मरणार्थे)

३०२

खाखीजाळीया

१ वाटवीया गुलाबचन्द लीलाधर

२५१

खीचन

१ शेठ कीशनलाल पृथ्वीराज

३५२

खुडदा रोड

१ शेठ गीरधारीलालजी सीताराम

३००

२ शेठ नरसींहदास शांतीलालजी भोरलावाळा

२५१

खंभात

१ शेठ माणिकलाल भगवानदास

२५१

२ श्री स्था. जैन संघ ह. पटेल कान्नीलाल अंबालाल	२५१
३ शाह साकरचन्द मोहनलाल	२५१
४ शाह चन्दुलाल हरीलाल	२५१
५ शाह शकराभाइ देवचन्द	२५१
६ शाह त्रिभोवनदास मंगलदास	२५१

गांधीधाम

१ शाह मोरारजी नागजी एन्ड कुं.	२५१
-------------------------------	-----

गुंदा

१ स्व. महेता पूनमचन्द भवानभाइना स्मरणार्थे ह. तेमनां धर्मपति दीवाळीवेन लीलाधर	२५१
--	-----

गोंडल

१ स्व. वाखडा वच्छराज तुलसीदासनां धर्मपति कमलवाइ ह. माणेकचन्दभाइ तथा कपुरचन्दभाइ	२५१
२ पीपळीआ लीलाधर दामोदर तरफथी तेमनां धर्मपति अ. सौ. लीलावती साकरचन्द कोठारीना बीजा वरसीतपनी खुशालीमां	३०१
३ कामदार जुठालाल केशवजीना स्मरणार्थे ह. हरीलाल जुठाभाइ	३०१
४ स्व. कोठारी कृपाशंकर माणेकचंदना स्मरणार्थे ह. तेमनां धर्मपति प्रभाकुंवरवेन	२५१
५ कोठारी गुलाबचन्द रायचंद	२५१
६ जसाणी रुगनाथभाइ नानजी ह. चुनीलालभाइ	२५१

गोधरा

१ शाह त्रिभोवनदास छगनलाल	३०१
२ स्व. प्रेमचंद ठाकरशीना स्मरणार्थे ह. शाह चुनीलाल प्रेमचंद	३०१

गुंदाळा (कच्छ)

१ शाह मालशी घेलाभाइ २५१

घटकण

१ शाह चन्दुलाल केशवलाल २५१

घोलवड (थाणा)

१ महेता गुलाबचन्दजी गंभीरमलजी ३००

घोडनदी

१ शेठ चांदमल मोहनलाल भंडारी २५१

बुडा (झालावाड)

१ श्री स्था. जैनसंघ हा. रतीलाल गांधी प्रमुख २५१

जलेसर (बालासोर)

१ संघवी नानचन्द पोपटभाई थानगढवाळा २५१

जयपुर

१ श्रीमान हिंमतसिंहजी साहेब गलूंडिया एडिसनल
कमीशनर अजमेर डीवझनवाळाना धर्मपत्नि अ. सौ.
माणेककुंवरव्हेन तरफथी ह. खुशालसिंहजी गलूंडिया ३५१

जामजोधपुर

१ श्री स्था. जैनसंघ ह. महेता पोपटलाल मावजीभाइ ३८७

२ शाह श्रीभोवनदास भगवानजी पानेलीवाळा २५१

३ दोशा माणेकचन्द भवान २५१

४ पटेल लालजी जुठाभाइ २५१

५ शेठ बावनजी जेठाभाइ २५१

६ शेठ ब्रजलाल चुनीलाल २५१

जामनगर

१ शेठ छोटालाल केशवजी २५१

२ वीरा चीमनलाल देवजीभाइ २५१

ડા. પચ્છુ આપનાર આઘ સુરખીશ્રી.

(સ્વ.) શેઠ ધારસીભાઈ જીવણભાઈ
સોલાપુર.

३ डो. साहेब पी. पी. शेट	२५०
४ शाह रंगीलदास पोपटलाल	२५१

जामखंभाळीया

१ शेट वसनजी नारणजी	२५१
२ श्री. स्था. जैनसंघ हा. महेता रणछोडदास परमाणंद	२५१
३ संघवी प्राणलाल लवजीभाइ	२५१
४ महेता हेमचन्द काळीदास	२५१

जावरा

१ स्व. भंडारी स्वरूपचंदजी शाहना धर्मपत्नि मोतीबेनना स्मरणार्थे ह. श्रीयुत लालचन्जी राजमलजी किशनगढवाळा (चांदमुनिना उपदेशार्थी)	२५१
---	-----

जुनागढ

१ शाह मणीलाल मीठाभाइ ह. हरीलालभाइ (हाटीना माळीआवाळा)	२५१
---	-----

जुनारदेव (मध्य प्रांत)

१ घेलाणी त्रीकमजी लाधाभाइ	२५१
---------------------------	-----

जेतपुर

१ शेट अमृतलाल हीरजीभाइ ह. नरभेरामभाइ (जसापुरवाळा)	२५१
२ दोशी छोटालाल वनेचन्द	२५१
३ कोठारी डोलरकुमार वेणीलाल	२५१
४ अ. सौ. व्हेन सुरजकुंवर वेणीलाल कोठारी	२५१

जेतलसर

१ शाह लक्ष्मीचन्द कपुरचन्द	२५१
२ कामदार लीलाधर जीवराजना स्मरणार्थे तेमना धर्मपत्नि जवकवेन तरफथी ह. शान्तीलालभाइ गोंडलवाळा	२५१

जोधपुर (राजस्थान)

१ शेट हस्तीमलजी मनरूपमलजी सामसुखा	२५१
-----------------------------------	-----

२ शेट पुखराजजी पदमराजजी भंडारी	२५१
३ शेट नवरतनमलजी धनवतसिंहजी	२६०

जोरावरनगर

१ श्री श्वे. स्था. जैन संघ ह. शेट चंपकलाल धनजीभाई	२६१
---	-----

डोंडाइचा

१ श्री स्था. जैन संघ हा. शेट चंपालालजी मारवे	२६०
--	-----

ढसा (वाया थोळा)

१ श्री ढसागाम श्री स्था. जैन संघ ह. एक सद्ग्रहस्थ तरफ्थी	२५१
--	-----

२ श्री स्था. जैन संघ हा. बगडिया नरभेराम जेठालाल (ढसा जंकशन)	२५०
--	-----

थानगढ

१ शाह ठाकरशीभाई करशनजी	२५१
------------------------	-----

२ शेट जेठालाल त्रीभोवनदास	२६१
---------------------------	-----

३ शाह धारशीभाई पाशवीरभाई ह. सुखलालभाई	२६१
---------------------------------------	-----

४ शाह त्रीभोवन गोपालजी तथा अ. सौ. कसुंवावेन त्रीभोवन	२५१
--	-----

दहाणुरोड (थाणा)

१ शाह हरजीवनदास ओघड खंधार (करांचीवाळा)	२६१
--	-----

दिल्ही

१ लाला पूर्णचंदजी जैन (सेन्ट्रल बेंकवाळा)	३६१
---	-----

२ श्रीयुत म्हेतावचंद जैन	२५१
--------------------------	-----

३ लालाजी मीठनलालजी जैन एन्ड सन्स	३०१
----------------------------------	-----

४ लालाजी गुलशनरायजी जैन एन्ड सन्स	३०१
-----------------------------------	-----

५ अ. सौ. सज्जनवेन इंदरमलजी पारेख	२५१
----------------------------------	-----

धार (मध्यप्रांत)

१ शेट सागरमलजी पनालालजी	२५१
-------------------------	-----

ध्रांगध्रा

१ श्री स्था. जैन मोटा संघ ह. शेट मंगलजीभाई जीवराज	२६१
---	-----

२ संघची नरसीदास वखतचंद	३०१
३ ठकर नारणदास हरगोवींददास	२५१
४ कोठारी कपूरचन्द मंगळजी	२५१

धोराजी

१ म्हेता प्रभुदास मूळजीभाइ	३५१
२ पिताश्री भगवानजी कचराभाइना स्मरणार्थे ह. पटेल दलीचंद भगवानजी	२६१
३ अ. सौ. वचीवेन बाबुभाइ	२५१
४ धी नव सौराष्ट्र ओइल मील प्रा. लीमीटेड	२६१
५ स्व. रायचंद पानाचंद शाहना स्मरणार्थे ह. चीमनलाल रायचन्द	३०१
६ गांधी पोपटलाल जेचंद	२५०
७ देशाई छगनलाल डाह्याभाइ लाठवाळानां धर्मपतिन दिवाळीवेन तरफथी ह. कुमारी हसुमती	२५१

धंधुका

१ शेठ पोपटलाल धारशी	२५१
२ स्व. गुलाबचन्दभाइना स्मरणार्थे ह. पोपटलाल नानचन्द	२५१
३ वसाणी चत्रभुज बाघजीभाइ	२६१

नंदुरवार

१ श्री स्थानकवासी जैन संघ ह. शेठ प्रेमचन्द भगवानलाल	२५०
---	-----

पोर्टसुदान

१ शेठ सोमचन्द परसोतमदास	३०१
-------------------------	-----

पाणसणा

१ श्री स्थानकवासी जैन संघ ह. छोटालाल पुंजाभाइ	२५१
---	-----

पालणपुर

१ लक्ष्मीवेन ह. म्हेता हरीलाल पीताम्बरदास	२५१
२ श्री लोकागच्छ स्थानकवासी जैन पुस्तकालय	२५१

३ महेता मणीलाल भाइचन्दभाइ	२५१
४ महेता सूरजमल भाइचन्दभाइ	२५१

पालेज

१ स्व. मनसुखलाल मोहनलाल संघवीना स्मरणार्थे	
ह. भाइ घीरजलाल मनसुखलाल	३०१

पुना

१ शेठ उत्तमचन्दजी केवलचन्दजी धोका	२५१
-----------------------------------	-----

प्रांतिज

१ श्री प्रांतिज स्था. जैनसंघ ह. श्रीयुन अंबालाल महासुखराम	२५०
---	-----

फालना

१ महेता पुखराजजी हस्तीमलजी (सादडीवाळा)	३०१
२ महेता कुन्दनमलजी अमरचन्दजी (सादडीवाळा)	२५१

वरवाळा (घेलाशा)

१ स्व. मोहनलाल नरसीदासना स्मरणार्थे	
ह. तेमनां धर्मपतिन सुरजवेन मोरारजी	२५१

बगसरा (भायाणी)

१ शेठ पोपटलाल राघवजी रायडीवाळा ह. शेठ मानसंग प्रेमचन्द	२५१
--	-----

वेराजा (कच्छ)

१ शेठ गांगजी केशवजी (ज्ञानभंडार माटे)	२५१
---------------------------------------	-----

घालोतरा

१ शाह जेठमलजी हस्तीमलजी, भगवानदासजी भणसारी	२५१
--	-----

घोरा

१ स्वरूपचन्दजी जवाहरमलजी वोरडीया	
----------------------------------	--

मेनोवाइ सुगनलालजीना स्मरणार्थे

(चांदमुनिना उपदेशार्थी)	२५१
-------------------------	-----

ડૉ. પચ્છા આપનાર આદ્ય મુરખીશ્રી

સ્વર્ગસ્થ શેઠ શ્રી દિનેશભાઈ કાન્તિલાલ શાહ

અ મ દા વા દ

જન્મ : ઇ. સ. ૧૯૩૩

અવસાન : ઇ. સ. ૧૯૫૮

वेंगलोर

- १ बाटवीया वनेचन्द अमीचन्द महावीर टेक्षटाइल स्टोर तरफथी
भाइ चन्द्रकांतना लग्ननी खुशालीमां २५२

बोटाद

- १ स्व. वसाणी हरगोविंददास छगनलालना स्मरणार्थ
ह. तेमनां धर्मतिन छवलवेन २५१

वीकानेर

- १ शैठ भेरुदानजी शेठीया २५४

बोडेली

- १ शाह प्रवीणचन्द्र नरसीदास (साणंदवाळा) २५१

- २ शाह गीरधरलाल साकरचन्द २५१

भाणवड

- १ शैठ जेचंदभाइ माणेकचन्द ३५२

- २ संघवी माणेकचन्द माधवजी २५१

- ३ शैठ लालजीभाइ माणेकचन्द (लालपुरवाळा) २५१

- ४ शैठ रामजी जीणाभाइ २५१

- ५ शैठ पदमशी भीमजी फोफरीआ २५१

- ६ फोफरीआ गांडालाल कानजीभाइ

- ह. अ. सौ. शांतावेन वसनजी २५१

- ७ वकील मणीलाल खेंगारभाइ पूनातर २५१

भीलवाडा

- १ श्री शांति जैन पुस्तकालय ह. चांदमलजी मानमलजी संघवी २५१

- २ शैठ भीमराज मीश्रीलालजी २५१

भोजाय (कच्छ)

- १ ज्ञान मंदिरना सेक्रेटरी शाह कुंवरजी जीवराज २५१

भावनगर

- १ स्व. कुंवरजी बाबाभाइना स्मरणार्थ

- ह. शाह लहेरचन्द कुंवरजी ३०१

२ कोटारी उदयलालजी साहेब	२५१
मद्रास	
१ शेट मेघराजजी देवीचन्दजी महेता	२५१
२ श्रीयुत बापालाल भाइचन्द महेता	२५१
मनोर (थाणा)	
१ शाह शेरमलजी देवीचन्दजी जसवंतगढवाळा	
ह. पूनमचन्दजी शेरमलजी बोलया	२५१
मानकुवा (कच्छ)	
१ स्व. महेता कुंवरजी नाथालालना स्मरणार्थे	
ह. तेमनां धर्मपत्नि कुंवरबाइ हरखचन्द	२५१
(मानकुवा स्थानकवासी जैनसंघ माटे)	
मालेगांव	
१ श्री.स्था. जैन संघ ह. फतेलाल मालु जैन	२५१
मुंबई तथा परांओ	
१ शेट छगनलाल नानजीभाइ	२५१
२ शाह हरजीवन केशवजी	२५१
३ घेलाणी प्रभुलाल त्रीकमजीभाइ (वोरीवली)	२५२
४ श्री वर्धमान स्था. जैन संघ	
ह. केशरीमलजी अनोपचन्दजी गुगळीया (मलाड)	२५१
५ शेट डुंगरशी हंशराज वीसरीया	२५१
६ शाह रमणीकलाल काळीदास तथा	
अ. सौ. कान्ताबेन रमणीकलाल	२५१
७ शाह हिंमतलाल हरजीवनदास	२५१
८ शाह रतनशी सोणशीनी कम्पनी	२५१
९ शाह शीवजी माणेक (कच्छ बेराजावाळा)	२५१
१० वोरा पानाचन्द संघजीना स्मरणार्थे	
ह. ग्रंथकलाल पानाचंद एन्ड ब्रधर्स	२५१

- ११ स्व. पू. पिताश्री वीरचन्द जेसींगभाइ लखतरवाळाना
स्मरणार्थे ह. केशवलाल वीरचन्द शेठ २५१
- १२ शा. कुंवरजी हंसराज २६१
- १३ स्व. मातुश्री माणेकवेनना स्मरणार्थे
ह. शेठ बलभदास नानजी (पोरचंदरवाळा) ३०१
- १४ एक सहगृहस्थ हा. शेठ सुंदरलाल माणेकचन्द २५१
- १५ अ. सौ. पानवाइ हा. शेठ पदमशी नरसिंहभाइ (मलाड) २५१
- १६ श्रीयुन अमृतलाल वर्धमान बापोदरवाळा
हा. दलीचन्द अमृतलाल देशाइ २६१
- १७ स्व. शाह नागशी सोजपाळ गुंदाळावाळाना स्मरणार्थे
हा. रामजी नागशी (मलाड) ३०१
- १८ शाह रामजी करशनजी थानगढवाळा २६१
- १९ शाह नगीनदास कल्याणजी वेरावळवाळा २५१
- २० शीवलाल गुलाबचन्द शेठ मेवावाळा २६१
- २१ स्व. जटाशंकर देवजी दोशीना स्मरणार्थे
हा. रणछोडदास (बाबुलाल) जटाशंकर दोशी ३०१
- २२ स्व. गोडा वणारशी श्रीभोवन सरसहवाळाना स्मरणार्थे
हा. जगजीवन वणारशी गोडा (मलाड) २५१
- २३ स्व. श्रीभोवनदास ब्रजपाल वींछीयावाळाना स्मरणार्थे
हा. हरगोविंददास श्रीभोवनदास अजमेरा २६१
- २४ स्व. कानजी सृळजीना स्मरणार्थे तथा मातुश्री
दिवाळीवाइना १६ उपवासना पारणा प्रसंगे
हा. जयंतीलाल कानजी (मलाड) २६१
- २५ शेठ खुशालभाइ खेंगारभाइ २६०
- २६ शाह प्रेमजी मालशी गंगर (मलाड) २६१
- २७ स्व. पिताश्री पत्तुभाइ मोनाभाइना स्मरणार्थे
हा. शाह कानजी पत्तुभाइ (मलाड) २६१

२८ शाह वेलजी जेजींगभाई छासरावाळा तरफथी तेमर्ना धर्मपत्नि अ. सौ. स्व. नानवाइना स्मरणार्थे	३०१
२९ स्व. पिताश्री रायजी वेलजीना स्मरणार्थे हा. शाह दामजी रायजी (मलाड)	३०१
३० शेठ ब्रंवलाल कस्तुरचंद लींवडीवाळा तरफथी श्री अजरामर शास्त्रभंडार लींवडी माटे (माटुंगा)	२५१
३१ स्व. पिताश्री भीमजी कोरजी तथा मातुश्री पालावाइना स्मरणार्थे हा. शाह उमरशीभाइ भीमशी (मलाड)	३०१
३२ शेठ चुनीलाल नरभेराम वेकरीवाळा	२५१
३३ शाह वरजांगभाइ जीवजी (मलाड)	२५१
३४ श्रीयुन रतीलाल भाइचंद महेता	२५१
३५ शाह खीमजी मृळजी पूजा (मलाड)	२५१
३६ मेसर्स सवाणी ट्रान्सपोर्ट कम्पनी हा. शेठ मांणेकलाज वाडीलाल	२५१
३७ घेलाणी वलभजी नरभेराम हा. नरसीभाइ वलभजी	२५१
३८ अ. सौ. समतावेन शान्तीलाल C/o. शान्तीलाल उजमशी शाह (मलाड)	२५१
३९ तेजाणी कुवेरदास पानाचंद	२५१
४० कपासी मोहनलाल शीवलाल	२५१
४१ स्व. केशवलाल वछराज कोठारीना स्मरणार्थे सुरजवेन तरफथी हा. तनसुखलालभाइ (मलाड)	२५१
४२ दडीया अमृतलाल मोतीचंद (घाटकोपर)	२५१
४३ शेठ सरदारमलजी देवीचंदजी कावेडीया (सादडीवाळा)	२५१
४४ दोशी चन्नभुज सुन्दरजी (घाटकोपर)	२५१
४५ दोशी जुगलकीशोर चन्नभुज (घाटकोपर)	२५१
४६ दोशी प्रवीणचन्द्र चन्नभुज (घाटकोपर)	२५१
४७ शाह श्रीभोवनदास मानसिंग दोढीवाळाना स्मरणार्थे हा. शाह हरखचंद श्रीभोवनदास	२५१

રૂા. ૬૦૦૧૫ આપનાર આઘ મુરખીશ્રી,

(સ્વ.) શેઠ આત્મારામ માણેકલાલ
અમદાવાદ.

४८ शाह जेठालाल डामरशी धांगधावाळा	
हा. शाह वाडीलाल जेठालाल	२५०
४९ शाह चन्दुलाल केशवलाल	२५१
५० स्व. पिताश्री शामळजी कल्याणजी गोंडलवाळाना	
स्मरणार्थे हा. वृजलाल शामळजी बावीसी	२५१
५१ शाह प्रेमजी हीरजी गाला	२५१
५२ स्व. पिताश्री भगवानजी हीराचन्द जसाणीना स्मरणार्थे	
ह. लक्ष्मीचन्दभाइ तथा केशवलालभाइ	३०१
५३ स्व. पिताश्री हंसराज हीराना स्मरणार्थे	
ह. देवशी हंसराज कच्छ वीदडावाळा (मलाड)	२५१
५४ स्व. मातुश्री गोमतीबाइना स्मरणार्थे ह. पोपटलाल पानाचन्द	२५१
५५ शेठ नेमचन्द स्वरुपचन्द खंभातवाळा	
ह. भाइ जेठालाल नेमचन्द	२५१
५६ स्व. पिताश्री शाह अंवालाल परसोतम पाणशणावाळानां	
स्मरणार्थे तेमना पुत्रो तरफथी ह. बापालालभाइ	२५१
५७ वेन केशरवाइ चन्दुलाल जेसींगलाल शाह	२५१
५८ दडीया जेसींगलाल त्रीकमजी	२५१
५९ शाह कान्तीलाल मगनलाल (घाटकोपर)	२५१
६० कोठारी सुखलालजी पूनमचन्दजी (खार)	२५१
६१ स्व. मातुश्री कडवीबाइना स्मरणार्थे ह. तेमना पौत्र	
हकमीचन्द ताराचन्द दोशी (अंधेरी)	२५१
६२ पारेख चीमनलाल लालचन्दनां धर्मपत्नि अ. सौ. श्रीमती	
चंचळबाइना स्मरणार्थे ह. साराभाइ चमनलाल	२५१
६३ शाह कोरशीभाइ हीरजीभाइ	३०१
६४ पिताश्री कुंदनमलजी मोतीलालजी मुथाना स्मरणार्थे	
ह. मोतीलाल जुवरमल (अहमदनगरवाळा)	२५१
६५ श्री वर्धमान श्वेताम्बर स्था. जैन संघ	
ह. शेठ रुपचन्द शीवलाल कामदार (अंधेरी)	२५१

- ६६ अ. सौ. कमळावेन कामदार ह. रुपचन्द शीवलाल (अंधेरी) २५१
- ६७ धी मरीना मोर्डन हाइस्कूल ट्रस्ट फंड
ह. शाह मणीलाल ठाकरशी २५१
- ६८ स्व. मातुश्री जीवीबाईना स्मरणार्थे
ह. शामजी शीवजी कच्छ गुंदाळावाळा (गोरेगांव) २५१
- ६९ शाह रवजीभाई तथा भाइलालभाईनी कंपनी (कांदीवली) २५१
- ७० अ. सौ. लाछुवेन ह. रवजी शामजी (कांदीवली) २५१
- ७१ अ. सौ. वेन कुंदनगौरी मनहरलाल संघवी (ग्वाररोड) २५१
- ७२ शाह करनान लघुभाई (दादर) ३०१
- ७३ अ. सौ. रंजनगौरी चन्दुलाल शाह
C/o. चन्दुलाल लक्ष्मीचन्द (मादुंगा) २५१
- ७४ स्हेना मोटर स्टोर्स हा. अनोपचन्द डी. महेता (मुंबई) २५१
- ७५ शेठ मनुभाई भाणेकचन्द
हा. झाटकीया नरभेराम मोरारजी (घाटकोपर) २५१
- ७६ खेताणी मणीलाल केशवजी (वडीयावाळा) घाटकोपर २५१
- ७७ स्व. कस्तुरचन्द अमरशीना स्मरणार्थे हा. तेमनां धर्मपत्नि
झवेरवेन मगनलालनी वती—
जयंतीलाल कस्तुरचन्द मरकारीआ २५१
- ७८ स्व. पूज्य मातुश्री जकलबाईना स्मरणार्थे
हा. देशाई व्रजलाल काळीदास (मलाड) २५१
- ७९ शाह नटवरलाल दीपचन्द तरफथी तेमनां धर्मपत्नि
अ. सौ. खुशीलावेनना वर्षीतपनी खुशालीमां २५१
- ८० शेठ रसीकलाल प्रभाशंकर मोरवीवाळा तरफथी तेमनां
मातुश्री मणीवेनना स्मरणार्थे ३०१
- ८१ कोटीचा जयंतीलाल रणछोडदास सौभाग्यचन्द
जुनागढवाळा २५१

८२ मोदी अभेचन्द सुरचन्द राजकोटवाळा	
हा. डोसालाल अभेचन्द	२५१
८३ स्व. शाह रायशी कचराभाइना स्मरणार्थे तेमनां	
धर्मपत्नि नेणवाइ वती ह. शाह जेठालाल रायशी	२५१
८४ श्रीयुत जे. सी. वोरा	२५०
८५ श्री वर्धमान स्था. जैन श्रावक संघ	
ह. संघवी चीमनलाल अमरचन्द (दादर)	२५१
८६ स्व. आशाराम गीरधरलालना स्मरणार्थे ह. शांतिलाल	
आशारामनी वती जसवंतलाल शांतिलाल लखतरवाळा	२५१
८७ शांतिलाल डुंगरशी अदाणी	२५१
८८ श्रीमती मणीवाइ वृजलाल पारेख	
चेरीट्रेवल ट्रस्ट फंड ह. पारेख वृजलाल दुर्लभजी	२५१
८९ शाह मनहरलाल प्राणजीवनदास	२५१
९० वोरा ठाकरशी जसराज	
C/o M/s. ठाकरशी एन्ड कुं.	२५१
९१ दोशी भीखालाल वृजलाल	२५१
९२ शाह गोपालजी मानसंग	२५१
९३ दोशी फूलचन्द माणेकचन्द	२५०
९४ गांधी कांतिलाल माणेकचन्द	२५१
९५ शेठ मणीलाल गुलाबचन्द	२५१
९६ कोठारी रमणीकलाल कस्तुरचन्द	२५१
९७ व्हेन चन्दनवेन अमृतलाल वारिया	२५१

मांडवी (कच्छ)

१ श्री स्था. छ कोटी जैन संघ हा. महेता चुनीलाल वेलजी	२७७
मांडवा (धोळाजंकशन)	
१ श्री मांडवा स्था. जैन संघ	
ह. अ. सौ. कन्चनगौरी रतिलाल गोसस्त्रीया. गढडावाळा	२५१

मेसाणा

१ शाह पदमशी सुरचन्दना स्मरणार्थे हा. शीवलाल पदमशी २५१

मोम्यासा

१ शाह देवराज पेशराज २५०

२ श्रीयुत नाथालाल डी. महेता २५१

यादगीरी

१ शेठ वादरमलजी सूरजमलजी वेन्कर्स २५०

राणपुर (झालावाड)

१ श्रीमति मातुश्री समरतवाडना स्मरणार्थे
ह. डो. नरोत्तमदास चुनीलाल कापडीया २५१

राणावास (मारवाड)

१ शेठ जवानमलजी नेमीचन्दजी हा. बाबु रीस्वचन्दजी ३०१

राजकोट

१ वाडीलाल डाइंग एन्ड पिन्टींग वर्क्स ४००

२ शेठ रतीलाल न्यालचन्द २५१

३ बाबु परशुराम छगनलाल शेठ. (उदेपुरवाळा) २५०

४ शेठ मनुभाइ सुळचन्द (एन्जीनीअर साहेब) २५१

५ शेठ शान्तीलाल प्रेमचन्द तेमनां धर्मपत्निना वरसीतप प्रसंगे २५१

६ वडाणी न्यालचन्द हाकेमचन्द वकील २५१

७ शेठ प्रजाराम वीठ्ठलजी २५१

८ वहेन सुर्यवाळा नौत्तमलाल जसाणी (वरसीतपनी खुशाली) २५१

९ मोदी सौभाग्यचन्द मोतीचन्द २५१

१० वडाणी भीमजी वेलजी तरफशी तेमनां धर्मपत्नि
अ. सौ. समरतवेनना वरसीतपनी खुशाली २५१

११ दोशी मोतीचन्द धारशीभाइ (रीटायर्ड एन्जीनीअर साहेब) २५१

१२ कामदार चन्दुलाल जीवराज २५०

१३ हेमाणी घेलुभाइ सवचन्द २५१

આધે સુરખીશ્રી,

સ્વ. શેઠશ્રી શામળ વેલ્લ વીરાણી, રાજકોટ
(સ્વ. સા. ૨૦૦૨ મહા વદ ૧૨, તા ૨૮-૨-૪૬)

- १४ प्रभुलाल न्यालचन्द दफतरी २५१
 १५ स्व. महेता देवचन्द पुरुषोत्तमना स्मरणार्थे तेमनां धर्मपति
 हेमकुंवरबाइ तरफथी हा. जयन्तिलाल देवचन्द महेता २५१

राजाजीकाकरेडा (भीलवाडा)

- १ श्रीमान जोरावरमलजी धर्मचन्दजी डुंगरलाल
 (मुनिश्री मांगीलालजीना उपदेशथी) २५१

रायचुर

- १ स्व. मातुश्री मौंघीबाइना स्मरणार्थे ह. शाह शीवलाल
 गुलाबचन्द बढवाणवाळा २५१

रंगुन

- १ कामदार गोरधनदास मगनलालनां धर्मपति अ.सौ. कमळावेन २५१

रापर (कच्छ)

- १ पूज्य वालजीभाइ न्यालचन्द २५१

लखतर

- १ शाह रायचन्द ठाकरशीना स्मरणार्थे
 हा. शाह शान्तीलाल रायचन्द २५१

- २ भावसार हरजीवनदास प्रभुदासना स्मरणार्थे
 हा. भाइ ग्रीभोवनदास हरजीवनदास २५१

- ३ शाह चुनीलाल माणेकचन्द २५१

- ४ शाह जादवजी ओघडभाइ सदादवाळाना स्मरणार्थे
 हा. भाइ शान्तीलाल जादवजी २५१

- ५ दोशी ठाकरशी गुलाबचन्दना स्मरणार्थे तेमनां धर्मपति
 समरतवेन वृजलाल तरफथी हा. जयन्तिलाल ठाकरशी २५१

- ६ शाह तलकशी हीराचंदना स्मरणार्थे ह. अमृतलाल तलकशी २५१

लालपुर

- १ शैठ नेमचन्द सवजीभाइ मोदी हा. मगनलालभाइ २५१

- २ शेट मुळचन्द पोपटलाल हा. मणीभाइ तथा जेसींगलालभाइ २५१
लाखेरी (राजस्थान)
- १ मास्तर जेठालाल मोनजीभाइ हा. महेता अमृतलाल
जेठालाल (सीवील एन्जीनीअर साहेब) २५१
लीमडी (पंचमहाल)
- १ शाह कुंवरजी गुलाबचन्द २५१
- २ छाजेड घासीराम गुलाबचन्द २५१=
- ३ शेट वीरचन्द पन्नालालजी कर्णावट २५१
लींबडी (सौराष्ट्र)
- १ शाह चक्रुभाइ गुलाबचन्द २५१
लाकडीया (कच्छ)
- १ श्री स्था. जैन संघ ह. शाह रतनशी करमण २५१
लोनावाला
- १ शेट धनराजजी मूळचन्द सृथा २५१
वढवाण शहेर
- १ शाह दीलीपकुमार सवाइलाल ह. सवाइलाल त्रंयकलाल शाह २५१
- २ शाह भगनलाल गोकळदास हा. रत्नीलाल भगनलाल कामदार २५१
- ३ संघवी मुळचन्द वेचरभाइ हा. भाइ जीवणलाल गफलदास २५१
- ४ शेट वृजलाल सुखलाल २५१
- ५ शेट कान्नीलाल नागरदास २५१
- ६ वोरा चन्नभुज भगनलाल २५१
- ७ संघवी शीवलाल हीमजीभाइ २५१
- ८ शाह देवशी देवकरण २५१
- ९ वोरा डोसाभाइ लालचन्द स्था. जैन संघ
हा. वोरा नानचन्द शीवलाल २५१
- १० वोरा धनजीभाइ लालचन्द स्था. जैन संघ
हा. वोरा पानाचन्द गोवरदास २५१

११. दोशी वीरचन्द सुरचन्द हा. दोशी नानचन्द उजमशी	२५१
१२ स्व. वोरा मणीलाल मगनलाल	
हा. वोरा चन्द्रभुज मगनलाल	२५१
वटामण	
१ श्री वटामण स्था. जैन संघ	
हा. श्री डा. भा. हलुभाई पटेल	२५१
वलसाड	
१ शाह खीमचन्द मूळजीभाई	२५१
वणी	
१ महेता नानालाल छगनलालनां धर्मपत्नि स्व. चंचळवेन	
तथा पुरीवेनना स्मरणार्थे हा. भाई मनहरलाल नानालाल	२५१
वडोदरा	
१ कामदार केशवलाल हिमतराम प्रोफेसर साहेव	
(गोडलवाळा)	२५१
२ वकील मणीलाल केशवलाल शाह	२५१
वडीया	
१ पंचमीया भवानभाई काळाभाई (जेतपुरवाळा)	२५१
वांकानेर	
१ मास्तर कान्तिराल अंबकलाल खंढेरीया	२५१
२ दफतरी चुनीलाल पोपटलाल मोरवीवाळा	
हा. भाई प्राणलाल चुनीलाल	२५१
वींछीया	
१ श्री स्था. जैन संघ ह. अजमेरा रायचन्द वृजपाळ	२५१
वीरमगाम	
१ शाह वीठलभाई मोदी मास्तर	२५१
२ शाह नागरदास माणिकचन्द	२५१

- ३ शाह मणीलाल जीवणलाल (शाहपुरवाळा) २५१
- ४ शाह असुलख (चचुभाइ) नागरदासनां धर्मपत्नि अ. सौ.
वेन लीलावंतीना वरसीतपनां पारणानी खुशालीमां
ह. भाइ कान्तीलाल नागरदास ३००
- ५ स्व. शेठ उजमशी नानचन्दना स्मरणार्थे
ह. शेठ चुनीलाल नानचन्द २५१
- ६ स्व. शेठ मणीलाल लक्ष्मीचन्दना स्मरणार्थे
ह. श्रीमचन्दभाइ (नाराघोडावाळा) २५१
- ७ स्व. शेठ हरीलाल प्रभुदासना स्मरणार्थे
ह. शेठ अनुभाइ हरीलाल २५१
- ८ संघची जेचंदभाइ नारणदास २५१
- ९ स्व. शाह वेलशीभाइ साकरचन्दभाइना स्मरणार्थे
ह. च्हीमनलाल वेलशी २५१
- १० पारेख मणीलाल टोकरशी लातीवाळा तरफथी
(मोटीवेनना स्मरणार्थे) २५१
- ११ शाह नारणदास नानजीभाइना सुपुत्र वाडीलालभाइनां
धर्मपत्नि अ. सौ. नारंगीवेनना वरसीतप निमीत्ते
हा. शान्तीभाइ २५१
- १२ स्व. छवीलदास गोकळदासना स्मरणार्थे तेमनां धर्मपत्नि
कमळावेन तरफथी हा. मंजुलाकुमारी २५१
- १३ श्री स्था. जैन श्राविका संघ २५१
हा. प्रमुख अ. सौ. रंभावेन वाडीलाल २५१
- १४ स्व. त्रीभोवनदास देवचंद तथा स्व. अ. सौ. चंचळवेनना
स्मरणार्थे हा. डो. हिंमतलाल सुखलाल २५१
- १५ शाह मूळचन्द कानजीभाइ तरफथी
हा. नागरदास ओवडभाइ २५१
- १६ शेठ मोहनलाल पीतांबरदास
हा. भाइ केशवलाल तथा मनसुखभाइ २५१

બા. બ્ર. પૂ. વિનોદમુનિશ્રીના સુસ્મરણમાં
આદ્ય સુરજીશ્રી, માતૃશ્રી કલ્પીબાઈ વીરાણી તરફથી.
“અસંગ્રયં જીવિય મા પમાયણ”

શ્રી વિનોદકુમાર વીરાણી રાજકોટ
(દીક્ષા લીધા પહેલાં શાસ્ત્રાભ્યાસ કરતા)

જન્મ પોર્ટમુદાન સા ૧૯૯૨

દીક્ષા

ખીચન - (રાજસ્થાન)
સા ૨૦૧૩ વૈશાખ વદ ૧૨
તા ૨૬-૫-૫૭ રવિવાર

નિર્વાણ

ફલોદી - (રાજસ્થાન)
સા. ૨૦૧૩ શ્રાવણ ગુદ ૧૨
તા ૭-૮-૫૭ બુધવાર

१७ श्रीमती हीरावेन नथुभाइना वरसीतप निमित्ते

हा. नथुभाइ नानचन्द शाह

३०१

१८ स्व. मणीयार परसोतमदास सुन्दरजीना स्मरणार्थी

हा. शेठ साकरचन्द परसोतमदास

२५१

१९ शेठ मणीलाल शीवलाल

२५१

वेरावल

१ शाह केशवलाल जेचन्दभाइ

२५१

२ शाह खीमचन्द सौभाग्यचन्द वसनजी

२५१

३ स्व. शेठ मदनजी जेचन्दभाइना स्मरणार्थी तेमनां धर्मपत्नि

लाडकुंवरवाइ तरफथी ह. धीरजलाल मदनजी

२५१

सरखेज

१ स्व. पिताश्री शाह फकीरचंद पुंजाभाइना स्मरणार्थी

हा. शाह रमणलाल फकीरचंद

२५१

सतारा

१ स्व. मदनलालजी कुंदनमलजी कोठारीना स्मरणार्थी

ह. तेमनां धर्मपत्नि राजकुंवरवाइ मदनलालजी

२५१

सादशी

१ शेठ देवराजजी जीतमलजी पूनमीया

२५१

सालवनी (बंगाळ)

१ दोशी चुनीलाल फुलचंद मोरवीवाळा

२५०

साणंद

१ शाह हीराचन्द लगनलाल ह. शाह चीमनलाल हीराचन्द

३०१

२ अ. सौ. चंपावेन ह. दोशी जीवराज लालचन्द

२५१

३ पटेल महासुखलाल डोसाभाइ

२५१

४ शाह साकरचन्द कानजीभाइ

२५१

- ५ पुरीवेन चीमनलाल कल्याणजी संघवी लीमडीवाळाना .
स्मरणार्थे हा. वाडीलाल मोहनलाल कोठारी २५१
- ६ पारेख नेमचन्द मोतीचन्द मुळीवाळाना स्मरणार्थे
ह. पारेख भीखालाल नेमचन्द २५१
- ७ संघवी नारणदास धरमशीना स्मरणार्थे
हा. भाई जयन्तिलाल नारणदास २५१

सुरत

- १ श्री स्था. जैन संघ हा. शाह रत्तीलाल लल्लुभाई २५१
- २ श्रीयुत कल्याणचन्द माणेकचन्द हडालावाळा २५१
- ३ श्री हरीपुरा छकोटी स्था. जैन संघ हा. वावुलाल छोडालाल २५१

सुवह (कच्छ)

- १ सावळा शामजी हीरजी तरफथी सदानंदी जैन मुनिश्री
छोटालाल महाराजना उपदेशाथी सुवह स्था. जैन संघ
ज्ञानभंडारने भेट २५१

सुरेन्द्रनगर

- १ शेठ चांपशीभाई सुखलाल २५१
- २ भावसार चुनीलाल प्रेमचन्द २५१
- ३ स्व. केशवलाल मूलजीभाईनां धर्मपत्नि अमृतवाइना
स्मरणार्थे हा. शाह भाइलाल केशवलाल २५१
- ४ शाह न्यालचन्द हरखचन्द २५१
- ५ शाह वाडीलाल हरखचन्द २५१

संजेली (पंचमहाल)

- १ शाह लुणाजी गुलाबचन्द २५१
- २ श्री स्था. जैन संघ हा. शेठ प्रेमचन्द देलीचन्द २५१

हाटीना माळीया

१ शेट गोपालजी श्रीठाभाइ	२५०
२ अ. सौ. मंजुलावेन भगवानदास गांधी	२५१

हारीज

१ अमलखभाइ सुळजी हा. प्रकाशचन्द अमलख	३०१
२ स्व. वेन चन्द्रकान्ताना स्मरणार्थे-हा. अमलख सुळजीभाइ	३०१

ता. ३१-७-५९ सुधीमां मेम्बरोनी संख्या.

७ आद्य सुरव्वीश्री

५६ सहायक मेम्बरो

२० सुरव्वीश्री

४७१ लाइफ मेम्बरो

६५ बीजा क्लासना मेम्बरो

कुल मेम्बरो ६१९

राजकोट

साकरचन्द भाइचन्द शेट्ट,
मंत्री.-

ता. १-८-५९

सुधारा पृष्ठ १६ पर

घोड नदीनीचे शेट चांदमल मोहनलाल भंडारी छपा हुआ है
उस के अलावा शेट चंद्रभान शोभाचंद गादिया पढीए ।

શ્રી અખિત ભારત ચેતામ્બર સ્થાનકવાસી જૈન શાસ્ત્રોદ્ધાર સમિતિની

અગત્યની અપીલ

સ્થાનકવાસી જૈન ભાઈઓ અને બહેનો :-

સ્થાનકવાસી સમાજને બે અવલંબન છે. તેમાં પહેલું મુનિવર્ગ અને બીજું શાસ્ત્રશ્રવણ છે જ્યાં જ્યાં મુનિમહારાજોની ગેરહાજરી હોય છે (અને ભવિષ્યમાં રહેવાની છે) તે સ્થળે આ શાસ્ત્રો સ્થાનકવાસી ડોમને ટકાવી રાખવા મોટામાં મોટું સાધન છે.

ઓછામાં ઓછા રૂ. ૫૦૦૦ આપી આઘ મુરખીપદ આપ દિપાવી શકો છો.

ઓછામાં ઓછા રૂ. ૩૦૦૦ આપી એક શાસ્ત્ર આપના નામથી છપાવી શકો છો.

ઓછામાં ઓછા રૂ. ૧૦૦૦ આપી મુરખીપદ મેળવી શકો છો.

ઓછામાં ઓછા રૂ. ૫૦૦ આપી સહાયક મેમ્બર બની શકો છો.

અને ઓછામાં ઓછા રૂ. ૨૫૦ આપી લાઈફ મેમ્બર તરીકે દરેક ભાઈ-બેન દાખલ થઈ શકે છે.

ઉપરના દરેક મેમ્બરોને ૩૨ સૂત્રો તથા તેના તમામ ભાગો મળી લગભગ ૭૦ ગ્રંથો જેની કિંમત લગભગ ૮૦૦ ઉપર થાય છે તે ભેટ તરીકે મળી શકે છે અને દરેક શાસ્ત્રમાં તેમનું નામ પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવે છે.

દરેક શાસ્ત્ર ૪ ભાષામાં તૈયાર થાય છે એટલે દરેક પાનામાં ૪ ભાષા જોવામાં આવશે. ઉપરમાં અર્ધભાગધી, તેની નીચે સંસ્કૃત છાયા-ટીકા ત્યાર બાદ હિન્દી રાષ્ટ્રભાષા અને છેવટે ગુજરાતીમાં અનુવાદ જોવામાં આવશે.

શ્રમણ વર્ગ, શ્રાવક વર્ગને દરેક પ્રદેશમાં વસતા સમાજનાં દરેક અંગને એક સરખી રીતે ઉપયોગી થાય તેવી રીતે ખ્યાલ કરીને શાસ્ત્રની રચના કરવામાં આવે છે.

બહાર દેશાવરમાં વસતા આપણા ભાઈઓને તેમજ ગામડામાં વસતા શ્રાવકોને તેમજ કુરસદે વાંચન કરનાર બહેનો તેમજ વિદ્યાર્થીઓને એક સરખું ઉપયોગી થઈ શકે તેવું સાહિત્ય બીજી કોઈ જગ્યાએ મળી શકે તેમ નથી.

॥ श्री वीतरागाय नमः ॥

जैनाचार्य-जैनधर्मदिवाकर पूज्य-श्री-वासीलालव्रतिविरचितया-
अर्थबोधिख्याख्यया व्याख्यया समलङ्कृतं

नवमाङ्गम्

अनुत्तरोपपातिकदशाङ्ग - सूत्रम्.

मङ्गलाचरणम्.

(मालिनीछन्दः)

गुणनिकरनिधानं, कल्पवृक्षोपमानं,
नमितसुरसमाजं, सिद्धिसौधाधिराजम् ।
कलिकलिलविनाशं, भव्यबोधप्रकाशं,
शिवसुखदमुनीन्द्रं, नौमि वीरं जिनेन्द्रम् ॥१॥

सुरगण करते हैं वन्दना जिन जिनोंकी
सकल भुवन प्यारे वन्द्य वे हैं हमारे ॥

हृदयतिमिरमालानाशकारी सदा जो
उन जिन चरणोंमें वन्दनाएं विराजे ॥१॥

हिन्दी-भाषानुवाद.

(१) जो अनेक दिव्य गुण समूहकी खान हैं, जो कल्प वृक्षके समान सकल मनोरथको पूर्ण करनेवाले हैं, जो देवताओंके वन्दनीय हैं, जो मोक्षरूपी ऊंचे महल पर सुशोभित हैं, जो अनेक भवोंके समस्त पापों एवं दुःखोंका विनाश करनेवाले हैं, जो भव्य-जनोंको अपने ज्ञानरूपी दिव्यप्रकाशसे सन्मार्ग प्रदर्शित करनेवाले हैं, और जो श्रेष्ठ कल्याणकारी सुख को देनेवाले हैं, ऐसे चरमतीर्थ-कर जिनेन्द्र भगवान् महावीर स्वामीको नमस्कार करता हूँ ॥१॥

गुजराती भाषानुवाद.

(१) જે અનેક ગુણ સમૂહની ખાણ છે, જે કલ્પવૃક્ષ સમાન સકળ મનોરથને પૂર્ણ કરવાવાળા છે, જે દેવતાઓને વન્દનીય છે તેમજ જે મોક્ષરૂપી મહેલ પર સુશોભિત છે, વળી અनेકભવના સમસ્ત પાપો એવં દુઃખોનો વિનાશ કરવાવાળા છે, જે ભવ્ય જીવોને પોતાના જ્ઞાનરૂપી દિવ્ય પ્રકાશથી સન્માર્ગ પ્રદર્શિત કરવાવાળા છે, અને જે શ્રેષ્ઠ કલ્યાણકારી સુખ દેવાવાળા મુનિયોના નાથ છે એવા ચરમ તીર્થ કર જિનેન્દ્ર ભગવાન મહાવીરસ્વામીને નમસ્કાર કરું છું. (૧)

યતનાર્થે સુખવસ્ત્રી, વધ્નાતિ સદોરકાં સુખે નિત્યમ્ ।

યો મુક્તરાગદોષો, વન્દે તં ગુરુવરં શુદ્ધમ્ ॥૨॥

અનુત્તરોપપાતીય, - સૂત્રટીકાઽર્થવોધિની ।

ભવ્યાનાં સુખવોધાય, ઘાસીલાલેન તન્યતે ॥૩॥

ધરતે સદોરકવસ્ત્રિકા સુખ પર અહિંસા કે લિયે ।

કરુણાસુધામય ચિત્ત જો ધરતે સદા સવકે લિયે ।

રાગદોષવિહીન ગુરુવર-શુદ્ધ-પદપાથોજમેં

મકરન્દપાથિમિલિન્દ તુલ્ય પ્રણામ રાજે ઓજમેં ॥૨॥

અનુત્તરોપપાતિકસૂત્રકી ટીકા શુભાર્થવિવોધિની

અલ્પજ્ઞ જનતાકે લિયે સુગમાર્થે ભાવવિકાશિની ॥

કરતે મુનિવ્રત સત્ત “ઘાસીલાલ” યદ્ કૃતિ યત્નસે

ઉપકૃત કૃતજ્ઞ સુવુદ્ધિજન હોંગે સદા હસ રત્નસે ॥૩॥

इहा अनुत्तरोपपातिकमुत्रे भगवता यस्य यस्य विषयस्य वर्णनमकारि तस्य तस्य नाम संक्षेपतस्तावन्निर्दिशामः ।

एतद्विषये नन्दिसूत्रे यथा-राजगृहादीनि नगराणि, तत्र तत्रावस्थितानि

(૨) જો જીવોંકી રક્ષા અર્થાત્ યતનાકેલિયે સુખપર સદૈવ હોરે સહિત સુખવસ્ત્રિકા વાંધતે હૈં, તથા જો રાગદોષસે રહિત હૈં, એસે નિર્મલ આચારકો પાલનેવાલે સુગુરુકો મૈં નમસ્કાર કરતા હૂં ॥૨॥

(૩) મૈં “ઘાસીલાલ” મુનિ ભવ્યજીવોંકે સુખપૂર્વક જ્ઞાન પ્રાપ્તિ કે લિયે શ્રી અનુત્તરોપપાતિકસૂત્રકી અર્થવોધિની ટીકા ઘનાતા હૂં ॥૩॥

ઉપરોક્ત શ્લોકોંમેં મહાલાચરણ તથા વિષય, સમ્બન્ધ, પ્રયોજન ઔર અધિકાર યે મુખ્ય પાંચ વાર્તે વર્તાઈ હૈં, જો કિ પ્રત્યેક ગ્રન્થ-મેં આવશ્યક હૈં ।

(૨) જે જીવોની રક્ષા અર્થાત્ યતનામાટે દોરા સહિત સદા મુખવસ્ત્રિકા મુખ પર બાંધે છે, તથા જે રાજ દેવથી રહિત છે એવા નિર્મળ આચાર પાળવા વાળા સુગુરુને હું નમસ્કાર કરૂ છું. (૨)

(૩) “હું ઘાસીલાલ” મુનિ ભવ્ય જીવોને સુખપૂર્વક જ્ઞાન-પ્રાપ્તિને માટે શ્રી ‘અનુત્તરોપપાતિક સૂત્ર’ની ‘અર્થવોધિની’ ટીકા બનાવું છું (૩)

ઉપરોક્ત શ્લોકોમાં મંગલાચરણ તથા વિષય, સમ્બન્ધ, પ્રયોજન અને અધિકારી, એ મુખ્ય પાંચ વાર્તા બતાવી છે. જે કે પ્રત્યેક ગ્રંથમાં તે આવશ્યક છે.

ઉદ્યાનાનિ, યક્ષમંદનાનિ, વનસ્પત્તિનિ, સમવસરણાનિ, રાજાનઃ, માતાપિતરૌ, ધર્માચાર્યાઃ, ધર્મકથાઃ, દૃઢલોકપરલોકીયા ઋદ્ધિવિગેષાઃ, ભોગપરિત્યાગાઃ, પ્રવ્રજ્યાઃ, શ્રુતપરિગ્રહાઃ, તપઉપધાનાનિ, પ્રતિજ્ઞાઃ, ઉપસર્ગાઃ, સંલેખનાઃ, મક્ત-પ્રત્યાખ્યાનાનિ, પાદપોષગમનાનિ, અનુત્તરોપપાતઃ, મુકુલજન્મ, વૌધિલાભઃ, અન્તક્રિયા ચેત્યાદિ । इह नवमाङ्गे एकः श्रुतस्कन्धः, त्रयो वर्गाः. (अध्ययनसमूहो वर्गः) तत्र प्रथमे वर्गे दशाध्ययनानि । द्वितीये त्रयोदशाध्ययनानि । तृतीये

इस अनुत्तरोपपातिकदशाङ्ग सूत्रमें भगवान्ने जिस जिस विषयका वर्णन किया है उस उसका संक्षेपसे नाम निर्देश करते हैं—

यह विषय, नन्दिस्त्रुत्रमें इस प्रकार है—

રાજગૃહ આદિ નગર, વહ્ણા વહ્ણા અવસ્થિત ઉદ્યાન (વગીચે), યક્ષાયતન, વનસ્પત્તિ, સમવસરણ, રાજાઓંકે ઓર માતા પિતાઓંકે નામ, ધર્માચાર્ય, ધર્મકથા, દૃઢલોકિક તથા પારલૌકિક વૈભવ, ભોગ-પરિત્યાગ, દીક્ષા, શ્રુતપરિગ્રહ (શ્રુતગ્રહણ), તપ, પ્રતિજ્ઞા, અભિગૃહ, ઉપસર્ગ, સંલેખના (સંથારેકા પ્રયોગ), આહારકા ત્યાગ, વિના શરીર કો કમ્પિત કિયે વૃક્ષાદિકે સમાન એક સ્થાન પર સ્થિત રહને સ્વપ્ન પાદપોષગમન સંથારા, અનુત્તર વિમાનમેં ઉત્પન્ન હોના, મુકુલ મેં ફિર જન્મ લેના, સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્ત હોના ઓર મોક્ષ પ્રાપ્ત કરના આદિ ।

इस नवमाङ्ग - अनुत्तरोपपातिकदशाङ्गमें एक श्रुतस्कन्ध है । तीन वर्ग हैं । अध्ययनोंके समूहको वर्ग कहते हैं । प्रथम वर्ग में

આ ‘અનુત્તરોપપાતિક દશાંગ સૂત્ર’મા, લગવાને જે જે વિષયનું વર્ણન કર્યું છે, તે તેનો સંક્ષેપથી નામ નિર્દેશ કરે છે—

આ વિષય નન્દિસૂત્રમા આ પ્રમાણે કહ્યું છે.—

રાજગૃહ આદિ નગર, ત્યાં રહેલા ઉદ્યાન (વગીચા), યક્ષાયતન, વનસ્પત્તિ, સમવસરણ, ગણત્રીના અને માતાપિતાઓના નામ, ધર્માચાર્ય, ધર્મકથા, આ લોક-સંબંધી તથા પરલોકસંબંધી વૈભવ ભોગપરિત્યાગ, દીક્ષા, શ્રુતપરિગ્રહ (શ્રુતગ્રહણ), તપ, ઉપધાન, પ્રતિજ્ઞા-અભિગ્રહ, ઉપસર્ગ સંલેખના (સંથારેકા પ્રયોગ) આદિનો ત્યાગ, શરીરને હલાવ્યા વિના વૃક્ષાદિની માફક એક સ્થાન પર સ્થિર રહેવારૂપ પાદપોષગમન સંથારો અનુત્તર વિમાનમા ઉત્પન્ન થવું, ફરી મુકુળમા જન્મ લેવો, સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિ થવી, અને મોક્ષ મેળવવો આદિ

આ નવમાંગ અનુત્તરોપપાતિક દશાંગમા એક શ્રુતસ્કન્ધ છે. ત્રણ વર્ગ છે. અધ્યયનોના સમૂહને વર્ગ કહે છે, પ્રથમ વર્ગમા દશ, બીજા વર્ગમા ત્રીસ, અને

દશાધ્યયનાનિ । ઉદ્દેશનકાલાસ્ત્રયઃ, સમુદ્દેશનકાલા અપિ ત્રયઃ । સઠ્સાષ્ટાધિક-
પદ્મચત્વારિંશલ્લક્ષ-૪૬૦૮૦૦૦ પ્રમાણાનિ પદાનિ ।

સમવાયાજ્ઞસૂત્રે-ડપ્યનુત્તરોપપાતિકદશાદ્વિષયાણામેવમેવ ક્રમો લભ્યતે ।

તત્ર સમવસરણમુપક્રમ્ય કિંચિદ્ વર્ણ્યતે-સમ્યક્=એકીભાવેનાવસરણમ્=
એકત્ર ગમનં-સંમિલનં દેવમનુષ્યાદીનાં સમવસરણમ્ । યદ્વા-સમવસરન્તિ=અવત-
રન્તિ ધર્મશ્રવણાર્થે દેવાદયો યત્ર, તત્ સમવસરણમ્ ।

યત્ર ક્ષેત્રે ગ્રામે નગરે વા સમવસરણં ભવતિ, તત્ર ભગવદાગમનાત્ પ્રાગ્

દશ, દ્વિતીય વર્ગ મેં તેરહ, ઔર તૃતીયમેં દશ અધ્યયન હૈં । ઉદ-
શન કાલ તીન હૈં જિસ સ્કન્ધમેં જિતને વર્ગ હોતે હૈં ઉસકે ઉત-
નેહી ઉદ્દેશન-કાલ હોતે હૈં । સમુદ્દેશન-કાલ મી તીન હૈં । સમસ્ત
છિયાલીસ લાક્ષ આઠ હજાર-૪૬૦૮૦૦૦ પદ પ્રમાણ હૈં ।

સમવાયાજ્ઞ સૂત્રમેં મી અનુત્તરોપપાતિકદશાજ્ઞ કે વિષયોંકા
યહી ક્રમ મિલતા હૈં ।

સમવસરણ શબ્દકી વ્યુત્પત્તિ નિમ્ન પ્રકાર હૈ-‘સમ્યક્=એકી-
ભાવેનાવસરણમ્=એકત્ર ગમનં-સંમિલનં દેવમનુષ્યાદીનાં-સમવસરણમ્’ । અર્થાત્
જહાં સમ્મિલિત રૂપસે એક હી ઉદ્દેશ્યસે દેવતા, મનુષ્ય આદિ એક-
ત્રિત હોતે હો ઉસે ‘સમવસરણ’ કહતે હૈં । અથવા “સમવસરન્તિ=
અવતરન્તિ ધર્મશ્રવણાર્થે દેવાદયો યત્ર તત્સમવસરણમ્”-અર્થાત્ જહાં ધર્મ-
કથાકો સુનનેકે લિયે દેવતા આદિ આતે હોં ઉસે સમવસરણ કહતે હૈં ।

જિસ સ્થાન (ક્ષેત્ર), ગ્રામ ઔર નગરમેં સમવસરણ હોતા હૈ

ત્રીજામાં દશ અધ્યયન છે, ઉદ્દેશન-કાળ ત્રણ છે. જે સ્કન્ધમાં જેટલા વર્ગ હોય છે
તેના તેટલાજ ઉદ્દેશન-કાળ હોય છે, સમુદ્દેશન-કાળ પણ ત્રણ છે બધા મળીને
છેતાળીસ લાખ આઠ હજાર, ૪૬૦૮૦૦૦ પદ પ્રમાણ છે

સમવાયાગ સૂત્રમાં પણ અનુત્તરોપપાતિક દશાગના વિષયોના આજ ક્રમ મળે છે.
‘સમવસરણ’ શબ્દની વ્યુત્પત્તિ નીચે પ્રમાણે છે:-

‘સમ્યક્=એકીભાવેનાવસરણમ્=એકત્ર ગમનં-સંમિલનં દેવમનુષ્યાદીનાં
સમવસરણમ્-’ અર્થાત્ જ્યાં સમ્મિલિત રૂપથી એકજ ઉદ્દેશથી દેવતા-મનુષ્ય આદિ
એકત્રિત થાય છે તેને સમવસરણ કહે છે.

અથવા ‘સમવસરન્તિ=અવતરન્તિ ધર્મશ્રવણાર્થે દેવાદયો યત્ર તત્સમવસરણમ્’
અર્થાત્ જ્યાં ધર્મકથા સાંભળવા માટે દેવતા આદિ આવે છે, તેને સમવસરણ કહે છે.

આભિયોગ્યા દેવાઃ સમાગત્યાચિત્તાન્યેવવાયુ-જલ-પુષ્પાણિ વિકુર્વંતે, વૈક્રિય-વાયુજલપુષ્પાદીનાં સચિત્તત્વાભાવાત્ । કેચિત્ તત્રત્યરેણુવ્યપનોદનાય વાયું વિકુર્વંતે । કેચિદ્ ભાવિરેણુપશાન્ત્યર્થમુદકં વિકુર્વંતે । કેચિત્ પુષ્પવૃષ્ટિં ચ પરિપદુપવેશનાર્થં તથા વિકુર્વંતે, યથા પુષ્પપુલ્લઃ પરિપદો જાનુદગ્રો ભવતિ ।

યદિ સચિત્તજલપુષ્પાદિવૃષ્ટિર્દૈવકૃતા સમવસરણે ભવેત્ તર્હિ સચિત્ત-જલાર્દ્રાયાં ભૂમૌ સચિત્તપુષ્પસમાચ્છાદિતે સ્થાને ચ સાધુનાં સાધ્વીનાં પ્રતિમા-ધારિણાં શ્રાવકાણાં તથા શ્રાવિકાણાં ચ સમાગમનાસંભવઃ । પરિપદિ ચ મુખ્યાઃ

વહાં ભગવાન્ કે આગમન કે પૂર્વ હી આભિયોગિક દેવતા (સેવક દેવતા) આકર કે અચિત્ત વાયુ, જલ, તથા પુષ્પ આદિ વૈક્રિય રૂપસે ઉત્પન્ન કરતે હૈં । વૈક્રિય-શક્તિકે દ્વારા ઉત્પન્ન કિયે હુએ વાયુ, જલ તથા પુષ્પ સચિત્ત નહીં હોતે હૈં । કોઈ દેવ વહાં કી ધૂલ (કચરા આદિ) દૂર કરને કે લિયે વાયુકી વિકુર્વણા કરતા હૈ । કોઈ દેવતા ધૂલિકો ઉપશાન્ત કરને કે લિયે જલવૃષ્ટિ કરતા હૈ । કોઈ પરિપદકે વૈઠને કે લિયે પુષ્પવૃષ્ટિ કરતા હૈ જિસસે-પરિપદમેં વૈઠે હુએ શ્રોતાઓં કે નીચે ઘુટનોં તક ફૂલોંકા ઢેર હો જાતા હૈ ।

યદિ દેવતાઓં કે દ્વારા નિર્મિત સમવસરણમેં સચિત્ત જલ-પુષ્પાદિ કી વૃષ્ટિ હોતો સચિત્ત જલસે ભીગી હુઈ પૃથ્વી તથા સચિત્ત ફૂલોંસે આચ્છાદિત સ્થાન પર સાધુ સાધ્વિયોંકા, તથા જિન્હોંને વ્રતોં કો ધારણ કર રક્ષા હૈ એસે પ્રતિજ્ઞાધારી શ્રાવક-શ્રાવિકાઓં કા

જે સ્થાન (ક્ષેત્ર), ગામ અને નગરમા સમવસરણ થાય છે, ત્યાં ભગવાનના આગમન પહેલાજ આભિયોગિક દેવતા (સેવક દેવતા) આવીને અચિત્ત વાયુ, જળ તથા પુષ્પ આદિ વૈક્રિયરૂપથી ઉત્પન્ન કરે છે, વૈક્રિય-શક્તિદ્વારા ઉત્પન્ન કરેલ પવન, પાણી તથા ફૂલ સચેત હોતા નથી.

કોઈ દેવ ત્યાંની ધૂળ (કચરો આદિ) દૂર કરવા માટે વાયુની વિકુર્વણા કરે છે, કોઈ દેવતા ધૂળને ઉપશાન્ત કરવા (બેસાડી દેવા) જળવૃષ્ટિ કરે છે, કોઈ પરિપદને બેસવા માટે પુષ્પવૃષ્ટિ કરે છે જેથી પરિપદમા બેઠેલ શ્રોતાઓની નીચે ઢીચણ સુધી ફુલોનો ઢગ થઈ જાય છે.

કદાચ જે દેવતાઓદ્વારા નિર્મિત (નિર્માણ કરાયેલ-રચેલ) સમવસરણમા સચેત પાણી-પુષ્પાદિની વૃષ્ટિ થાય તો સચેત પાણીથી ભીની થએલી પૃથ્વી તથા સચેત ફુલોથી આચ્છાદિત સ્થાન પર સાધુ-સાધ્વિયો તથા જેઓએ વ્રતો અંગીકાર કરી રાખ્યાં છે એવા પ્રતિજ્ઞાધારી શ્રાવક-શ્રાવિકાઓનું આગમન સર્વથા અસંભવ છે.

સાધ્વાદયઃ, તરમાદ્ દેવકૃતા સચિત્તજલપુષ્પાદીના દૃષ્ટિર્ન ભવતીતિ નિશ્ચીયતે ।

નતુ-દેવાઃ સ્વસ્વરૂપં વિવિધરૂપં વિકુર્યન્તિ, તચ્ચ સચિત્ત, તર્હિ સમવચર-
ણાર્થે જલપુષ્પાદીનાં દૃષ્ટિઃ સચિત્તાનાં કથં ન સ્યાત્ ? ઉચ્યતે-દેવાનાં સ્વાકાર-
સદૃશે પરાકારસદૃશે વા વૈક્રિયે સ્વરૂપે સ્વાત્મપ્રદેશાઃ સન્તુ તાવત્, તત્ર તેપામા-
ત્મપ્રદેશસત્તાયા અનુપલબ્ધમાનત્વાદ્ વૈક્રિયશક્તિસમુદ્ભાવિતે જલપુષ્પાદાવેકેન્દ્રિયા-
દયો જીવાઃ સન્તીતિ ન લબ્યતે જાન્તે, ।

યદિ દેવાઃ સરિત્સમુદ્રાદિભ્યો જલં, જ્ઞતાતૃક્ષેભ્યશ્ચ પુષ્પાણિ સમાનીય
વર્ષન્તીત્યાગમે પ્રતિવોધિતં ભવેત્, તર્હિ સચિત્તજલપુષ્પાલુમાનં સંભવતિ ।

આગમન સર્વથા અસમ્ભવ હૈ । પરિપદમેં મુખ્ય અજ્ઞ સાધુ હી હૈં, અતઃ
દેવતાઓં કે દ્વારા સમવચરણ મેં સચિત્ત જલ તથા સચિત્ત ફૂલોં
આદિકી વર્ષા નહીં હોતી હૈ, પરન્તુ અચિત્ત કી હોતી હૈ, એસા નિશ્ચિત્ત હૈ ।

અવ યહા યદ્ પ્રશ્ન ઉત્પન્ન હોના હૈ કિ દેવતા જો અપને સ્વ-
રૂપ કો હાથી, મૃગ, સર્પ આદિ નાના પ્રકારકે રૂપોં મેં અપની વૈક્રિય
શક્તિકે દ્વારા પરિણત કરતે હૈ, વે વિવિધરૂપ તો સચિત્ત હોતે હૈં,
ફિર સમવચરણ કે લિયે કી હુઈ દૃષ્ટિ સચિત્ત ક્યોં નહીં ? હસકા
પ્રત્યુત્તર યહી હૈ કિ દેવતાઓં કે અપને આકાર કે સદૃશ અથવા
દૂસરે કે આકાર કે સદૃશ વૈક્રિય શરીરમેં અપને આત્મપ્રદેશ હોતે હૈં,
અતઃ વે સચિત્ત હૈં । કિન્તુ ઉન ફૂલોંમેં તથા જલમેં ઉનકે આત્મપ્રદેશ
નહીં હોનેસે વે અચિત્ત હૈં । વૈક્રિય-શક્તિ કે દ્વારા ઉત્પન્ન વાયુ, જલ
તથા ફૂલોંમેં એકેન્દ્રિય આદિ જીવ હોતે હૈં-એસા જાણોમેં કોઈ પ્રમાણ
નહીં મિલતા ।

પરિપદમાં મુખ્ય અગ તો સાધુજ છે એટલે દેવતાઓદ્વારા સમવચરણમાં સચેત
પાણી તથા સચેત ફુલ આદિની વર્ષા નથી હોતી, પરંતુ અચેતજ હોય છે એવું
નિશ્ચિત્ત થાય છે.

હવે અહીં એ પ્રશ્ન ઉત્પન્ન થાય છે કે, દેવતા જો પોતાના સ્વરૂપને હાથી,
મૃગ, સર્પ આદિ નાના પ્રકારના રૂપોમા પોતાની વૈક્રિય શક્તિદ્વારા પરિણત કરે છે,
તે વિવિધ રૂપ તો સચેત હોય છે તો સમવચરણને માટે કરેલ દૃષ્ટિ સચેત કેમ
નહીં ? તેનો પ્રત્યુત્તર એજ છે કે:-દેવતાઓને પોતાના આકાર જેવા અથવા ખીજના
આકાર જેવા વૈક્રિય શરીરમાં પોતાના આત્મ-પ્રદેશ હોય છે એટલે તે સચેત છે
પણ તે પુલોમા તથા પાણીમાં તેના આત્મપ્રદેશ ન હોવાથી તે અચેત છે વૈક્રિય-
શક્તિદ્વારા ઉત્પન્ન થએલ વાયુ, જળ તથા ફુલોમાં એકેન્દ્રિય આદિ જીવ હોય છે
એ વિષયનુ જાણોમા કોઈ પ્રમાણ મળતુ નથી

કિંચ-વીતરાગસ્ય સાવધસપર્યાં શાસ્ત્રે પ્રતિપિદ્ધા । પદ્ધત્કાયજીવારમ્ભેણ
યા સપર્યાં ભવતિ સા સાવધા । અત એવ સાવધસપર્યાં વીતરાગસ્ય ન કલ્પતે,
તસ્યાઃ કર્મવન્ધહેતુત્વાત્ । સાવધસપર્યાં સંસારપરિભ્રમણાય જાયતે ।

અત્રૈવ કાર્યકારણભાવપરમ્પરા - સાવધસપર્યાં પદ્ધત્કાયજીવારમ્ભઃ,
પદ્ધત્કાયજીવારમ્ભેણ હિસા, હિસયા ચિક્ષણકર્મવન્ધઃ, ચિક્ષણકર્મવન્ધેન નરક-
નિગોદાદ્યનન્તદુઃસ્વસંભૃત-ચતુર્ગતિરૂપાનન્તસંસારપરિભ્રમણમ્ ।

અતો વીતરાગસ્ય સાવધસપર્યાં શાસ્ત્રે પ્રતિપિદ્ધા । તથા ચોક્તમ્-ઉપા-
સકદશાઙ્ગમૂત્રસ્યાગારધર્મસંજીવન્યામ્—

જો સાવજ્ઞસપજ્ઞં, કુણ્ડ મહાચાઙ્ગીયરાગસ્મ ।

સો મમ્મડ સંસારે, દીર્ઘ કાલં જહા જાઓ ॥૧॥

છાયા-યઃ સાવધસપર્યાં કરોતિ, મહાત્યાગિવીતરાગસ્ય ।

સ ભ્રામ્યતિ સંસારે, દીર્ઘ કાલં યથા જાતઃ ॥૧॥

યદિ દેવતા નદી સમુદ્ર આદિ સે જલ, લતા-વૃક્ષાદિ સે ફૂલ
લાકર વર્ષા કરતે હૈં-એસા આગમમેં લિખા હુઆ હો તો સચિત્ત
જલ પુષ્પ આદિ કા અનુમાન સમ્ભવ હો સકતા હૈ, અન્યથા નહીં ।

ઔર મી-જિનેશ્વર વીતરાગ ભગવાનકી સાવધ પૂજા શાસ્ત્રોં
મેં નિપિદ્ધ હૈ । છઃ કાર્યોં કે સમારમ્ભ સે જો પૂજા હોતી હૈ વહ
સાવધ કહલાતી હૈ । અતઃ ભવ્ય જીવોં કો વીતરાગકી સાવધપૂજા
કરના નહીં-કલ્પતા હૈ, વ્યોંકિ વહ કર્મવન્ધકા હેતુ હૈ । સાવધપૂજા
સંસાર-પરિભ્રમણ કા કારણ હૈ ।

ગ્રહાં કાર્યકારણભાવ ઇસ પ્રકાર હૈ-

સાવધ પૂજા છઃ જીવનિકાય કે આરમ્ભ સે હોતી હૈ, છઃ જીવ-

ને દેવતા નદી સમુદ્રો આદિથી પાણી, લતા, વૃક્ષ આદિથી ફૂલ લાવીને
વર્ષા કરે છે, એવું આગમમા ક્યાઈ લખ્યું હોય તો તે સચેત પાણી પુષ્પાદિનું
અનુમાન સંભવિત હોઈ શકે, અન્યથા નહીં

વળી પણ-જિનેશ્વર વીતરાગ ભગવાનની સાવધ પૂજા શાસ્ત્રોમાં નિપિદ્ધ છે.
છકાયેના સમારંભથી જે પૂજા થાય છે તે સાવધ કહેવાય છે માટે ભવ્ય છવેને
વીતરાગની સાવધ પૂજા કરવી કલ્પતી નથી. કેમકે તે કર્મ-વન્ધનો હેતુ છે અર્થાત્
સાવધ-પૂજા સંસાર-પરિભ્રમણનું કારણ છે અહિં કાર્ય કારણ ભાવ આ પ્રમાણે છે-

સાવધ પૂજા છકાયના આરંભથી થાય છે, અને છકાયના આરંભથી હિસા

સાવજ્જસપજ્જાણ, સમુબ્ભવઈ જીવહિંસનારંભો ।

તમ્હા વજ્જઈ કમ્મં, તેણ ચ સંસારચક્કસંપાઓ ॥૨॥

છાયા-સાવચસપર્યયા સમુદ્ભવતિ જીવહિંસનારમ્ભઃ ।

તસ્માદ્ વધ્યતે કર્મ તેન ચ સંસારચક્રસંપાતઃ ॥૨॥ ઇતિ ।

સ્થાનાંગસૂત્રે ચ - (૬ સ્થા. ૧ ઉ.)

પંચહિં ઠાણેહિં જીવા દુગ્ગઈ ગચ્છન્તિ, તં જહા-પાણાઙ્ગાણં, મુસા-
વાણં, અદિન્નાદાણેણં, મેહુણેણં, પરિગ્રહેણં ।

છાયા-પશ્ચભિઃ સ્થાનૈઃ જીવા દુર્ગતિં ગચ્છન્તિ તદ્યથા-પ્રાણાતિપાતેન,
મૃત્યાદેન, અદત્તદાનેન, મૈથુનેન, પરિગ્રહેણ । ઇતિ ।

નિકાય કે આરમ્ભ સે હિંસા હોતી હૈ । હિંસા સે ચિકને કર્મોં કા
વન્ધન હોતા હૈ । ચિકને કર્મોં કે વન્ધન સે નરક નિગોદ આદિ અનન્ત
દુઃખોં સે યુક્ત ચતુર્ગતિરૂપ સંસારમેં પરિભ્રમણ કરના પડતા હૈ । હસ
લિયે જિનેશ્વર વીતરાગ ભગવાન્ કી સાવચ પૂજા શાસ્ત્રોં મેં નિષિદ્ધ
હૈ । જૈસે કિ ઉપાસકદશાંગ સૂત્ર કી અગારધર્મસંજીવની નામક ટીકા
મેં કહા હૈ-“જો મહાત્યાગી જિનેશ્વર વીતરાગદેવકી સાવચ પૂજા કરતા
હૈ વહ હસ ચતુર્ગતિ રૂપ સંસારમેં અનેક પ્રકાર કે જન્મ-મરણ કરતા
હુઆ લીધકાલ તક પરિભ્રમણ કરતા હૈ ” ।

સાવચ પૂજા સે છઃ કાયકા આરમ્ભ હોતા હૈ । આરમ્ભ સે કર્મ-
વન્ધ હોતા હૈ, કર્મવન્ધસે જીવ કો હસ સંસારરૂપી ચક્ર મેં ગિરના પડતા
હૈ । ભગવાને હસી વાત કો સ્થાનાંગસૂત્ર (૬ સ્થા. ૧ ઉ.) મેં કહા હૈ—

થાય છે, હિ સાથી ચિકણા કર્મોં બધાય છે, અને ચિકણા કર્મોંના બન્ધથી નરક-
નિગોદ આદિ અનન્ત દુઃખોથી યુક્ત ચતુર્ગતિરૂપ સંસારમાં પરિભ્રમણ કરવું પડે
છે માટે જિનેશ્વર વીતરાગ ભગવાનની સાવચ પૂજાને શાસ્ત્રોમાં નિષેધ છે જેમકે
ઉપાસકદશાંગની “ અગારધર્મસંજીવની ” નામની ટીકામાં કહ્યું છે:-“ જે મહાત્યાગી
જિનેશ્વર વીતરાગ દેવની સાવચ-પૂજા કરે છે તે આ ચતુર્ગતિરૂપ સંસારમાં અનેક
પ્રકારના જન્મ મરણ કરતાં કરતાં લીધકાળ સુધી પરિભ્રમણ કરે છે. ”

સાવચ પૂજાથી છકાયને આરભ થાય છે આરભથી કર્મ-બન્ધ થાય છે.
કર્મ-બન્ધથી જીવને આ સંસાર રૂપી ચક્રમાં પડવું પડે છે. ભગવાને આ વાત
સ્થાનાંગસૂત્ર (સ્થા ૫ ઉદ્દે ૧) માં કહી છે.-

“ પાંચ કારણે જીવ દુર્ગતિમાં બાય છે જેમકે-જીવહિંસાથી, જુઠથી, ચોરીથી,
મૈથુનથી અને પરિગ્રહથી ”

हिंसाकरणेन दुर्गतिर्भवतीति सावद्यसपर्या सर्वथा प्रतिषिद्धा भगवता, एवंच भगवच्चरणानुरागिणः शुभगत्यभिलाषिणः सुरनिकाया वीतरागस्य भगवतः समवसरणे सचित्तजलपुष्पादिवृष्टिसमारम्भं कुर्वन्तीति वार्ता न कथमपि युक्ति-पथमारोहति ।

अत्रेदमनुमानवाक्यम्—

आभियोग्या देवाः समवसरणे सचित्तपरिहारिणः, भगवन्मतानुयायि-त्वात् तुङ्गिकानगरीश्रावकवत् । उक्तंच—

अचित्तजलपुष्पाणं, वृष्टिं विक्कुव्वए सुरा ।

समोसरणमज्झे उ, सचित्तं जिणवारियं ॥१॥

पांच कारणोंसे जीव दुर्गति में जाते हैं, जैसे कि जीव हिंसा से, झुठसे, चोरीसे, मैथुनसे, तथा परिग्रहसे ” ।

हिंसा करनेसे दुर्गति होती है, अतः सावद्य पूजा सर्वथा निषिद्ध है । इस प्रकार भगवान् के चरणों में सदैव प्रेम रखनेवाले तथा शुभगति के इच्छुक देवता वीतराग भगवान् के समवसरणमें सचित्त जल-पुष्प आदिकी वर्षा करते हैं, यह बात किसीभी युक्तिसे सिद्ध नहीं हो सकती है ।

अनुमान-प्रमाणसे भी यही बात सिद्ध होती है । जैसे तुङ्गिका नगरी के श्रावक, भगवान् के समवसरणमें पांच प्रकार के अभिगम-पूर्वक अर्थात् सचित्त का परिहार करके जाते थे, उसी प्रकार भगवान् के अनुयायी आभियोगिक देवता भी समवसरणमें सचित्त जल पुष्प आदि की वृष्टि नहीं करते हैं, यह तीर्थंकरों की मर्यादा है । कहा भी हैः—

हिंसा करवाथी दुर्गति थाय छे, भाटे सावद्य-पूजा सर्वथा निषिद्ध छे ओ रीते ने लगवानना अरुणोभा सदा प्रेम राखवावाणा तथा शुभ-गतिना इच्छुक देवता वीतराग लगवानना समवसरणुमां सयेत पाणी पुष्प आदिनी वर्षा करे छे, आ बात केओ पणु युक्तितथी सिद्ध थछ शकती नथी

अनुमानप्रमाणुथी पणु आ बात सिद्ध थाय छे के— नेम तुङ्गिका नगरीना श्रावक, लगवानना समवसरणुमां पांच प्रकारना अभिगम-पूर्वक अर्थात् सयेत द्रव्ये (वस्तुओ) ने त्याग करीने जता हुता, तेज रीते लगवानना अनुयायी आभियोगिक देवता पणु समवसरणुमां सयेत पाणी पुष्प आदिनी वृष्टि करता नथी आ तीर्थंकरोनी मर्यादा छे. कहु पणु छेः—

छाया-अचित्तजलपुष्पाणां, वृष्टिं विकुर्पते सुरा ।

समवसरणमध्ये तु, सचित्तं जिनवारितम् ॥१॥

प्रभोः पार्श्वनाथस्य संतानः स्थविरो भगवान् तुङ्गिकानगर्या उद्याने समाजगाम । तन्नगरीनिवासिनः श्रावकाः स्थविरं भगवन्तं वन्दितुं पञ्चविधेनाभिगमेन तत्राभिगच्छन्ति । उक्तंच भगवत्यां (शत. २, उ. ५, सू. १०८)

“ जेणेव पुष्पवईए नामं चेइए होत्था तेणेव उवागच्छंति, उवागच्छित्ता थेरे भगवंते पंचविहेणं अभिगमेणं अभिगच्छंति, तं जहा—

१- सचित्ताणं दव्वाणं विउसरणयाए, २- अचित्ताणं दव्वाणं अविउसरणयाए, ३- एगसाडिएणं उत्तरासंगकरणेणं, ४- चक्खुप्फासे अजलिप्पगगहेणं, ५- मणसो एगत्तीकरणेणं, ”

“ समवसरणमें देवता अचित्त जल, पुष्प आदिकी वृष्टि करते हैं । क्यों किं सचित्त वस्तुके लिये जिनेन्द्र भगवान्ने निषेध किया है ।”

भगवान् पार्श्वनाथ के संतानिक स्थविर भगवान् तुङ्गिका नगरी के उद्यान में पधारे । उस नगरी के निवासी स्थविर भगवान् को वन्दन करने के लिये पांच प्रकार के अभिगमपूर्वक गये । भगवती सूत्र में कहा हैं । “ जिस और पुष्पवती नामक उद्यान है, वहाँ आकर वे स्थविर भगवान् को पांच प्रकारके अभि गमपूर्वक वन्दन करते हैं, अर्थात् स्थविर भगवान् को वन्दनार्थ जाते हुए इन पाँच बातों का ध्यान रखते हैं, जैसे कि :- (१) सचित्त द्रव्यों को दूर रखते हैं, (२) अचित्त द्रव्यों को धारण करते हैं, (३) एक शाटिक-बिना जोड़-वाले-कपड़े का जयणा के लिये उत्तरासङ्ग करते हैं, (४) दूरसे भगवान् के दृष्टिगोचर होतेही हाथ जोड़ते हैं, (५) मन को एकाग्र करते हैं । ”

“ समवसरणमां देवता अयेत पाणी, पुष्प आदिनी वृष्टि करे छे केमके सयेत वस्तुने माटे जिनेन्द्र भगवाने निषेध करेले छे.

भगवान् पार्श्वनाथना संतानिक स्थविर भगवान् तुङ्गिका नगरीना पुष्पवती नामना उद्यानमा पधार्या, ते नगरीना निवासी स्थविर भगवान्ने वन्दन करवा पांच प्रकारना अभिगमपूर्वक गया. भगवती सूत्रमां कह्युं छे जयां पुष्पवती नामनु उद्यान छे त्यां आवी ते स्थविर भगवान्ने पांच प्रकारना अभिगमपूर्वक वन्दन करे छे अर्थात् स्थविर भगवान्ने वन्दना करवा जतां आ पांच बातोनुं ध्यान राखे छे, जेमके:- (१) सयेत द्रव्योने दूर राखे छे, (२) अयेत द्रव्योने धारण करे छे, (३) ओक शाटिक जेठया वगरनां कपडुनुं (साध्या शिवाय ओक सणग) जतना माटे उत्तरासंग करे छे, (४) दूरथी भगवान् दृष्टिगोचर थतांज-देथतांज, हाथ जेडे छे, (५) मनने ओकाग्र करे छे.

ઉપાસકદશાદ્મસૂત્રે-(૧ અ.)ઽપિ પ્રસિદ્ધમેતદ્-ભગવન્તં મહાવીરં વન્દિતું-
જિતશત્રુનામધેયો નૃપઃ પશ્ચવિધાભિગમેન જગામ । સચિત્તપુષ્પતામ્બૂલાદીનાં
ત્યાગેન શ્રાવકા અભિગચ્છન્તીતિ વચનાદ્ ભગવત્સમવસરણસમાગતાનાં દેવાનાં
સચિત્તજલપુષ્પાદિવૃષ્ટિકરણં નોપપદ્યતે ।

ચમ્પાનગર્યાં ભગવન્મહાવીરસમવસરણાવસરે નરેન્દ્રશિરોમણિઃ કૂણિકશ્ચતુરદ્ર-
સેનાસમન્વિતઃ પશ્ચવિધેનાભિગમેન ભગવન્તં વન્દિતું સાદરં સવિનયં ચાભિજગામ ।
સ ચૈવં પશ્ચવિધોઽભિગમ ઔપપાતિકમૂત્રે નિર્દિષ્ટઃ-

‘તણ્ઁ ણં સે કૂણિણ રાયા જેણેવ સમણે ભગવં મહાવીરે, તેણેવ ઉવા-
ગચ્છહ, ઉવાગચ્છિત્તા સમણં ભગવં મહાવીરં પંચવિદ્દેહં અભિગમેણં અભિગચ્છહ, તં જહા-

ઉપાસકદશાદ્મ સૂત્રમાં મી યહ વાત પ્રસિદ્ધ હૈ । પ્રથમ અધ્ય-
યનમાં આતા હૈ કિ-‘જિતશત્રુ’ નામક રાજા પાંચ પ્રકાર કે અભિ-
ગમપૂર્વક ભગવાન્ કો વન્દન કરને કે લિયે ગયા । શ્રાવકગણ મી
ભગવાન્ વીર કો વન્દનાર્થ સચિત્ત પુષ્પ, પાન આદિકા ત્યાગ કર કે
હી જાતે હૈ । ઉપરોક્ત પ્રમાણોસે ભગવાન્ કે સમવસરણ મેં આયે
હુણ દેવતાઓં કે દ્વારા કી ગયી સચિત્ત જલ, પુષ્પ આદિ કી વૃષ્ટિ
સિદ્ધ નહીં હોતી ।

ચમ્પા નગરીમેં શ્રમણ ભગવાન્ મહાવીર કે સમવસરણ કે
અવસર પર સમ્રાટ્ કુણિક અપની ચતુરદ્વિની સેના કે સાથ પાંચ
પ્રકાર કે અભિગમપૂર્વક ભગવાન કો વન્દન કરને કે લિયે અત્યન્ત
આદર ંવં વિનય કે સાથ ગયે થે । વહ પાંચ પ્રકારકા અભિગમ
ઔપપાતિક સૂત્રમેં હસ પ્રકાર કહા ગયા હૈ, જૈસે-

ઉપાસકદશાદ્મસૂત્રમા યણુ આ વાત પ્રસિદ્ધ છે પ્રથમ અધ્યયનમાં આવે છે
કે -“ જિતશત્રુ ” નામે રાજા પાંચ પ્રકારના અભિગમપૂર્વક ભગવાનને વન્દન કરવા ગયા
શ્રાવકગણુ યણુ વીરને વન્દન કરવા માટે સચેત પુષ્પ પાન આદિનો ત્યાગ કરીને
પછીજ જાય છે, ઉપરોક્ત પ્રમાણોથી ભગવાનના સમવસરણમા આવેલ દેવતાઓદ્વારા
કરેલી સચેત પુષ્પ પાણી આદિની વૃષ્ટિ સિદ્ધ થતી નથી

ચમ્પા નગરીમા શ્રમણુ ભગવાન મહાવીરના સમવસરણુને અવસરે સમ્રાટ કુણિક
પોતાની ચતુરદ્વિની સેના સાથે પાંચ પ્રકારના અભિગમપૂર્વક ભગવાનને વન્દન કરવા
અત્યન્ત આદર તેમજ વિનય સહિત ગયા હતા. તે પાંચ પ્રકારનો અભિગમ ઔપપાતિક
સૂત્રમા એ પ્રમાણે કહેલ છે, જેમકે-

૧- સચિત્તાણં દન્વાણં વિઉસરણયાણ, ૨- અચિત્તાણં દન્વાણં અવિ-
ઉસરણાણ, ૩- એગસાહિણં ઉત્તરાસંગકરણેણં, ૪- ચક્ષુષાસે અંજઙ્ગિ-
પ્પગ્ગહેણં, ૫- મણસો એગત્તીમાવકરણેણં” इत्यादि । एवमन्येऽप्यागमा
अनुसंधेयाः ।

अथानुत्तरोपपातિકदशाङ्गस्य शब्दार्थः प्रदर्श्यते-

उत्तराणि=श्रेष्ठानि न सन्ति येभ्य इत्यनुत्तराणि=विजय वैजयन्त-जयन्ता-
पराजित-सर्वार्थसिद्धाभिधानि विमानानि, तेषु उपपातः=उत्पत्तिः=स विद्यते येषां

જહાં શ્રમણ ભગવાન્ મહાવીર વિરાજતે હૈં, ત્યાં કુણિક રાજા
આયે, આકર શ્રમણ ભગવાન્ મહાવીર કો પાંચ પ્રકાર કં અભિગમ-
પૂર્વક વન્દન કરતે હૈં । વે પાંચ અભિગમ નિમ્ન પ્રકાર હૈં-

(૧) સચિત્ત દ્રવ્યોં કો દૂર રાખતે હૈં । (૨) અચિત્ત દ્રવ્યોં કો
ધારણ કરતે હૈં । (૩) એક શાટિક-વિના જોડવાલે-કપડેકા જયણા
કે લિયે ઉત્તરાસઙ્ગ કરતે હૈં । (૪) ભગવાન્ કે દષ્ટિપથ હોનેપર હાથ
જોડતે હૈં । (૫) મન કો એકાગ્ર કરતે હૈં ।

વિશેષ જ્ઞાન કે લિયે હસી પ્રકાર દૂસરે આગમોં મેં અનુ-
સન્ધાન કરના ચાહિયે ।

અવ યહાં અનુત્તરોપપાતિકદશાઙ્ગ કા શબ્દાર્થ વતાયા જાતા
હૈ-‘અન્’=નહીં, ‘ઉત્તર’=શ્રેષ્ઠ હૈં, અન્ય વિમાન જિન સે, એસે વિજય,
વૈજયન્ત, જયન્ત, અપરાજિત ઓર સર્વાર્થસિદ્ધ નામક વિમાનો મેં
‘ઉત્પાતઃ’=ઉત્પન્ન હોના, અર્થાત્ વિજય, વૈજયન્ત, જયન્ત, અપરાજિત,
ઓર સર્વાર્થસિદ્ધ નામક સર્વશ્રેષ્ઠ વિમાનોમેં ઉત્પન્ન હોને વાલે ‘અનુ-

અથા શ્રમણ ભગવન્ત મહાવીર ધિરાજે છે ત્યા કુણિક રાજા આવ્યા આવીને
ભગવાન મહાવીરને પાંચ પ્રકારના અભિગમપૂર્વક વન્દન કરે છે તે પાંચ અભિગમ
નીચે મુજબ છે -

(૧) સચેત દ્રવ્યો (પદાર્થો)ને દૂર રાખે છે. (૨) અચેત દ્રવ્યોને ધારણ કરે છે.
(૩) એકશાટિક-સાંધા વિનાનુ એક સળગ આણુ કપડું. તેનું જયણા માટે ઉત્તરા
સંગ કરે છે (૪) ભગવાન દષ્ટિગોચર થતાંજ હાથ જોડે છે. (૫) મનને એકાગ્ર કરે છે.

વિશેષ જ્ઞાન માટે આજ પ્રમાણે બીજા આગમોમાં અનુસન્ધાન કરવું જોઈએ
હવે અહિ અનુત્તરોપપાતિક દશાંગનો શબ્દાર્થ બતાવવામાં આવે છે:-

અન્=નહી ઉત્તર=શ્રેષ્ઠ છે અન્ય વિમાન જેનાથી, એવા વિજય, વૈજયન્ત,
જયન્ત અપરાજિત, અને સર્વાર્થસિદ્ધ નામના વિમાનમાં ‘ઉપપાતઃ’ ઉત્પન્ન થવું અ-
ર્થાત્ વિજય, વૈજયન્ત, જયન્ત, અપરાજિત, અને સર્વાર્થસિદ્ધ, નામના સર્વશ્રેષ્ઠ વિમા-
નોમાં ઉત્પન્ન થવાવાળા ‘અનુત્તરોપપાતિક’ છે. અનુત્તર વિમાનોમાં ઉત્પન્ન થવાવાળા

ते-अनुत्तरोपपातिकाः, अनुत्तरोपपातिकानां जालिकुमारादीनां दश=दशाध्यय-
नात्प्रथमवर्गोपलक्षितकथाः-अनुत्तरोपपातिकदशाः। अत्र दशशब्दो लक्षणया
कथारूपार्थबोधकः, भगवताऽस्याङ्गस्य धर्मकथारूपतयैव प्रतिबोधितत्वात् ।
'संख्यायास्तत्पुरुषपरय वाच्यः' इति उच्यते । तासाम्-अनुत्तरोपपातिकदशानां
नवमस्याङ्गस्येदमाद्यं सूत्रम्-'तेषां कालेण' इत्यादि ।

मूलम्-तेषां कालेण तेषां समयेण रायगिहे णयरे
अज्जसुहम्मस्स समोसरणं, परिस्सा निग्गया जाव जंत्तु पज्जुवासइ,
एवं वयासी-जइ णं भंते ! समयेणं जाव संपत्तेणं अट्टमस्स
अंगस्स अंतगडदसाणं अयमट्ठे पणत्ते, नवमस्स णं भंते !
अंगस्स अनुत्तरोववाइयदसाणं समयेणं जाव संपत्तेणं के
अट्ठे पणत्ते ? ॥ सू० १ ॥

छाया-तस्मिन् काले तस्मिन् समये राजगृहं नगरम्, आर्यमुधर्मणः सम
वसरणम् परिपन्निर्गता यावज्म्युः पर्युपास्ते, एवमवादीत्-यदि खलु भदन्त !
श्रमणेन यावत् संप्राप्तेनाष्टमस्याङ्गस्यान्तकृतदशानामयमर्थः प्रज्ञप्तः, नवमस्य खलु
भदन्त ! अङ्गस्यानुत्तरोपपातिकदशानां यावत् संप्राप्तेन कोऽर्थः प्रज्ञप्तः ॥मृ. १॥

टीका-'तेषां कालेण' इत्यादि । तस्मिन् काले तस्मिन्समये च राजगृहनामधेयं
नगरमासीत्, तस्मिन् काले=चतुर्थारकलक्षणे तस्मिन् समये=हीयमानरूपे, राज-

त्तरोपपातिक हैं । अनुत्तर विमानों में उत्पन्न होनेवाले जालिकुमार
आदि दश अध्ययनवाला जिस का प्रथम वर्ग है, वह 'अनुत्तरो-
पपातिकदशाङ्गसूत्र' है । यहाँ दश शब्द, लक्षणा से कथावस्तुका ज्ञान
करानेवाला है, क्योंकि कि भगवान् के द्वारा इस अङ्ग का धर्मकथा-
रूपसे उपदेश दिया गया है । इस नवमे अङ्ग का यह पहला सूत्र है-
'तेषां कालेण' इत्यादि ।

जालि कुमार आदि दश अध्ययन वाणो जेनो प्रथम वर्ग छे ते 'अनुत्तरोपपातिकदशाङ्गसूत्र'
छे अहि दश शब्द लक्षणाथी कथावस्तुनु ज्ञान करवावाणो छे डेभडे भगवान्द्वारा
आ अंगेनो धर्मकथाइये उपदेश देवायेल छे ते नवमा अंगनु आ प्रथम सूत्र छे.
'तेषां कालेण' इत्यादि.

ગૃહે નગરે તદ્વહિઃપ્રદેશે ગુણશિલકનામ્નિ ચૈત્યે, આર્યસુધર્મણઃ=શ્રીમદ્દાવીરભગ-
વતઃ પञ્ચમો ગણધરઃ સુધર્મા સ્વામી, સ ચ જ્ઞાનાચારાદિયુક્તત્વાદાર્યઃ શૌભનો
ધર્મો यस્ય સ સુધર્મા । ‘ધર્માદનિચ્કેવલાત્’ इत्यनिच्प्रत्ययः । આર્યશ્રાસૌ
સુધર્મા, આર્યસુધર્મા, તસ્ય આર્યસુધર્મણઃ સમવસરણં વભૂવ । एतत्परिचयस्त्वेवम् ।

કોહ્લાકસન્નિવેશે ધમ્મિલ્લવિપસ્ય માર્યા મદિલા । તયોઃ પુત્રો નામ્ના
શ્રી સુધર્માઽસીત્, સ પञ्चाशद्वर्षान्તે પ્રવ્રજિતઃ । તેન ત્રિંશદ્વર્ષાણિ વીરસેવા કૃતા

જિસ કાલ જિસ સમયમેં રાજગૃહ નામક નગર થા । ઉસ કાલ
ઉસ સમયમેં અર્થાત્ ચતુર્થ આરેકે હીયમાનરૂપ સમય મેં (જિસ મેં
આયુષ્ય, અવગાહના, વર્ણ, રૂપ, રસ, જ્ઞાન ઓર શક્તિ આદિકા હાસ
હોતા હો ઉસે હીયમાન કહતે હૈં) રાજગૃહ નગર કે વાહિર ગુણશિલ-
નામક ઉદ્યાન મેં શ્રમણ ભગવાન્ મહાવીર કે પञ્ચમ ગણધર શ્રી આર્ય-
સુધર્મા સ્વામી પધારે । જો જ્ઞાનાચાર દર્શનાચાર આદિ આચારરૂપ
ગુણોં સે સંયુક્ત હો ઉસે આર્ય કહતે હૈં । વે હન ગુણોં સે અલઙ્કૃત
થે, અતઃ ઉન કો આર્ય શબ્દ સે કહતે હૈં । જિસકા શ્રેષ્ઠ ધર્મ હો
ઉસે સુધર્મા કહતે હૈં । સુધર્મા સ્વામી કા સંક્ષિપ્ત પરિચય હસ પ્રકાર હૈં-

‘કોહ્લાક’ નામક સન્નિવેશ મેં ‘ધમ્મિલ્લ’ નામ કે એક બ્રાહ્મણ
રહતે થે । ઉનકી સ્ત્રી કા નામ ‘મદિલા’ થા । ઉનકે પુત્ર સુધર્મા થે ।
ઉન્હોંને પચાસ વર્ષ કી અવસ્થા મેં શ્રમણ ભગવાન્ મહાવીર સે દીક્ષા
ગ્રહણ કી । તીસ વર્ષ પર્યન્ત ભગવાન્ મહાવીર કી સેવા કી । વે

જે કાળ જે સમયમા રાજગૃહ નામે નગર હતુ તે કાળ તે સમયમાં અર્થાત્ ચોથા
આરાના હીયમાન રૂપ સમયમા (જેમા આયુષ્ય, અવગાહના, વર્ણ, રૂપ, રસ, જ્ઞાન
અને શક્તિ આદિનો પ્રાપ્ત થતો હોય તેને હીયમાન કહે છે) રાજગૃહ નગરની
બાહિર ગુણશિલક નામના ઉદ્યાનમાં શ્રમણ ભગવાન મહાવીરના પાત્રમા ગણધર શ્રી
આર્ય સુધર્મા સ્વામી પધાર્યા, જે જ્ઞાનાચાર, દર્શનાચાર, આદિ આચાર રૂપ ગુણોથી
યુક્ત હોય તેને આર્ય કહે છે, તે આ ગુણોથી અલકૃત હતા. માટે તેમને આર્યશબ્દથી
બોલાવવામાં આવતા હતા જેનો ધર્મશ્રેષ્ઠ હોય તેને સુધર્મા કહે છે એવા આર્ય સુધર્મા
સ્વામી ત્યાં પધાર્યા તેમનો સંક્ષિપ્ત પરિચય આ પ્રમાણે છે:-

‘કોહ્લાક’ નામે સન્નિવેશમાં ‘ધમ્મિલ્લ’ નામનો એક બ્રાહ્મણ રહેતો હતો,
તેની સ્ત્રી નામ ‘મદિલા’ હતુ તેમના પુત્ર સુધર્મા હતા, તેમણે પચાસ વર્ષની
ઉંમરે શ્રમણ ભગવાન મહાવીર પાસે દીક્ષા ગ્રહણ કરી. ત્રીશ વર્ષ સુધી ભગવાન

ચતુર્દશપૂર્વધરો જાતઃ । સ વીરનિર્વાણાદ્ દ્વાદશવર્ષાન્તે જન્મતો દિનવતિવર્ષાન્તે ચ કેવલજ્ઞાનં પ્રાપ, તતોઽષ્ટૌ વર્ષાણિ કેવલિત્વં પરિપાલ્ય શતવર્ષાયુપિ શ્રી સુધર્મા સ્વામી જમ્બૂસ્વામિનં સ્વપદે સંસ્થાપ્ય શિવં ગતઃ ।

અથ શ્રીસુધર્મસ્વામિનં વન્દિતું ધર્મકથાશ્રવણાર્થં ચ પરિપદ્વૃન્દરૂપેણ જનસંહતિઃ પશ્ચવિધાભિગમપુરસ્સરં નગરાત્ નિર્ગતા નિઃસૃતા । સા તત્સમીપમા-ગત્ય સવિધિવન્દનપુરસ્સરં ધર્મકથાં શ્રુત્વા સ્વ સ્વ સ્થાનં પ્રતિગતા । તસ્મિન્ કાલે તસ્મિન્ સમયે શ્રીસુધર્મસ્વામિનો જ્યેષ્ઠોઽન્તેવાસી જમ્બૂરનગારસ્તદદૂરસામન્તે નતમસ્તકઃ કૃતાઙ્ગલિપુટશ્ચોર્ધ્વજાનુધ્યાનકોઠોપગતઃ સંયમેન તપસાઽઽત્માનં ભાવયન્ વિહરતિ ।

ચૌદહ-પૂર્વ કે ધારી હુણ । વીરનિર્વાણ કે વારહ વર્ષ કે પશ્ચાત્ જન્મ સે ૧૨ વર્ષ કી અવસ્થામેં ઉન કો કેવલ જ્ઞાન પ્રાપ્ત હુઆ । આઠ વર્ષ પર્યન્ત કેવલિપદ કો પાલકર પૂરે સૌ વર્ષ કા આયુષ્ય પૂર્ણ કરકે શ્રી આર્ય-જમ્બૂસ્વામી કો અપને પદ પર પ્રતિષ્ઠિત કર મોક્ષ પધારે થે । એસે આર્ય સુધર્મા સ્વામી વહાં પધારે ।

શ્રી સુધર્મા સ્વામી કા પધારના જાનકર નગરનિવાસી લોગ વન્દન તથા ધર્મકથા શ્રવણ કરને કે લિયે નિકલે । ધર્મકથા સુનકર અપને ૨ સ્થાન પર ગયે । ઉસ કાલ ઉસ સમય મેં શ્રી સુધર્મા સ્વામીકે જ્યેષ્ઠ શિષ્ય શ્રી જમ્બૂ અનગાર ઉન કે અવગ્રહ મેં નતમસ્તક હો દોનોં હાથ જોડે હુણ અપને ઘુટને કો ઝંચા કરકે ધ્યાન મેં અવસ્થિત હો સંયમ ઔર તપ પૂર્વક આત્માકો ભાવિત કર રહે હૈ ।

મહાવીરની સેવા કરી, અને તેઓ ચૌદ પૂર્વના ધારી થયા વીર નિર્વાણના બાર વર્ષ પછી જન્મથી બાણું ૯૨, વર્ષની અવસ્થાએ તેમને કેવળ જ્ઞાન પ્રાપ્ત થયું આઠ વર્ષ સુધી કેવળિપદને પાળી પૂરા સે વર્ષનું આયુષ્ય પૂર્ણ કરી શ્રીઆર્યજમ્બૂસ્વામીને પોતાના પદ ઉપર પ્રતિષ્ઠિત કરીને મોક્ષ પધાર્યા

શ્રીસુધર્માસ્વામીનું પધારવું જાણી નગરનિવાસી લોક વન્દના કરવા તથા ધર્મકથા સાંભળવા નિકળ્યા, ધર્મકથા સાંભળી સૌ પોત-પોતાના સ્થાને ગયા, તે કાળ તે સમય શ્રી સુધર્માસ્વામીના મોટા શિષ્ય શ્રી જમ્બૂ અણુગાર તેમના અવગ્રહમાં નતમસ્તક અર્થાત્ જેનું મસ્તક નમેલું છે એવા થઈ, હાથ જોડી, પોતાના ઢીચણને ઉઘાડી, અને ધ્યાનમાં અવસ્થિત થઈ સંયમ અને તપથી આત્માને ભાવિત કરી રહ્યા છે.

ततोऽसौ जातसंजातोत्पन्नसमुत्पन्नश्रद्धो जातसंजातोत्पन्नसमुत्पन्नसंशयो जातसंजातोत्पन्नसमुत्पन्नकुतूहलः सन् श्री सुधर्मस्वामिनमुपागत्य सविधिवन्दनं विधायाभिमुखं प्राञ्जलिः पर्युपारते=सेवते । एवं=वक्ष्यमाणप्रकारेण अवादीत्=उक्तवान्-यदि खलु भदन्त ! हे भगवन् !, इदं गुरोः संवोधनम्, श्रमणेन भगवता महावीरेण, यावत् आदिकरेण, तीर्थकरेण, स्वयं संबुद्धेन पुरुषोत्तमेन, पुरुषसिंहेन, पुरुषवरपुण्डरीकेण, पुरुषवरगन्धहस्तिना, लोकोत्तमेन, लोकनाथेन, लोकहितेन, लोकप्रदीपेन, लोकप्रद्योतेन, अभयदेन, चक्षुर्देन, मार्गदेन, शरणदेन, जीवदेन,

परिषद जानेके बाद वे जम्बू अनगार, जिन्हें श्रद्धा थी, जो जिज्ञासु थे, और जिन्हें जिज्ञासा के कारण कौतूहल हुआ था, जिन्हें श्रद्धा उत्पन्न हुई थी, संशय (जिज्ञासा) उत्पन्न हुआ था, और कौतूहल उत्पन्न हुआ था, जिन्हें भलीभाँति श्रद्धा थी, भलीभाँति संशय था, और भलीभाँति कौतूहल था, वे श्री सुधर्मा स्वामीके समीप आकर सविधि वन्दना कर के सम्मुख दोनों हाथ जोड़कर सेवा करने लगे और इस प्रकार बोले-

हे भदन्त ! धर्मकी आदि करनेवाले, धर्म-तीर्थ की स्थापना करनेवाले, अपने आप बोध को प्राप्त करने वाले, पुरुषों में श्रेष्ठ, पुरुषों में सिंह के समान, पुरुषों में पुण्डरीक कमल के समान, पुरुषों में गन्धहस्ती के समान, लोक में उत्तम, लोक के नाथ, लोकहितैषी, लोकप्रदीपक, लोक को ज्ञान रूपी आलोक (प्रकाश) से प्रकाशित करने वाले, अभय देने वाले, ज्ञानरूपी नेत्र देने वाले, मोक्षमार्ग को बतानेवाले, शरण देने वाले, संयमरूपी जीवन प्रदान करने वाले,

परिषद गया पछी ते જખૂ અનગાર, જેમને શ્રદ્ધા હતી, જે જિજ્ઞાસુ હતા, અને જેમને જિજ્ઞાસાને કારણે કુતૂહલ થયું હતું, જેમને શ્રદ્ધા ઉત્પન્ન થઈ, સંશય (જિજ્ઞાસા) ઉત્પન્ન થયો હતો, અને કુતૂહલ ઉત્પન્ન થયું હતું, જેમને સારી પેઠે સંશય હતો અને સારી પેઠે કુતૂહલ હતું તે શ્રી સુધર્મસ્વામીની સમીપ આવી સવિધિ વન્દના કરીને મામે બેઉ હાથ જોડી સેવા કરવા લાગ્યા અને આ પ્રમાણે બોલ્યા-

હે ભગવન્ત ! ધર્મની આદિ કરવાવાળા, ધર્મ-તીર્થની સ્થાપના કરવાવાળા પોતાની મેળે સ્વયં બોધને પ્રાપ્ત કરવાવાળા, પુરુષોમાં શ્રેષ્ઠ, પુરુષોમાં સિંહસમાન, પુરુષોમાં પુણ્ડરીક કમળ સમાન, પુરુષોમાં ગન્ધહસ્તી સમાન, લોકમાં ઉત્તમ, લોકના નાથ, લોકહિતૈષી, લોકપ્રદીપક, લોકને જ્ઞાનરૂપી આલોક (પ્રકાશ)થી પ્રકાશિત કરવાવાળા અભય દેવાવાળા, જ્ઞાનરૂપી ચક્ષુના દેવાવાળા, મોક્ષ માર્ગ બતાવવાવાળા, શરણુ દેવાવાળા

बोधिदेन, धर्मदेन, धर्मदेशनादेन, धर्मानायकेन, धर्मसारथिकेन, धर्मवरचतुरन्त-
चक्रवर्तिकेन, द्वीप-त्राण-शरणगति-प्रतिष्ठेन, अप्रतिहतज्ञानदर्शनधरेण, व्यावृत्त-
छद्मना, जिनेन, जायकेन, तीर्णेन, तारकेण, बुद्धेन, बोधकेन, मुक्तेन, मोचकेन,
सर्वज्ञेन, सर्वदर्शिना, शिवमचलमरुजमनन्तमक्षयमव्यावाधमपुनरावृत्तिकं सिद्धिगति-
नामधेयं स्थानं संप्राप्तेन अष्टमस्याङ्गस्य अन्तकृतदशानाम्=यैरायुषोऽन्तसमये
केवलज्ञानं प्राप्तम्, अतएव भव्यजीवानां धर्मदेशनां कर्तुमक्षमतया सूक्ष्मकेवलिनो
भूत्वा मुक्तिपदं प्राप्ताः, ते कर्मणस्तत्फलरूपस्य संसारस्य च विनाशं कृतवन्तः,
अतोऽन्तः=कर्मणः संसारस्य च नाशः कृतो यैस्तेऽन्तकृताः, इति व्युत्पत्ति-
लब्धनाम्ना प्रसिद्धाः तेषां दशाः=दशाध्ययनात्मकप्रथमवर्गोपलक्षितकथाः, अन्त-

सम्यक्त्व देने वाले, धर्म के दातार, धर्मदेशना देनेवाले, धर्मानायक,
धर्म रूपी रथ के सारथी, धर्म में प्रधान तथा चार गति का अन्त
करने वाले चक्रवर्ती समान, संसाररूपी समुद्र में द्वीप (बेट) के
सदृश, शरण में आये हुए के आधारभूत, अप्रतिहत श्रेष्ठ ज्ञान दर्शन
के धारण करने वाले, छद्म अर्थात् धातिकर्मरहित, स्वयं रागद्वेषको
जीतने वाले, तथा दूसरों को भी जीताने वाले, स्वयं संसाररूपी
समुद्र के तिरने वाले, तथा दूसरोंको भी तारने वाले, स्वयं बोध
प्राप्त किये हुए तथा दूसरों को भी बोध प्राप्त करानेवाले, स्वयं
कठिन कर्म बन्धनसे मुक्त तथा दूसरों को भी मुक्त करने वाले, सर्वज्ञ,
सर्वदर्शी, कल्याणरूप, स्थिर, रोगरहित, अन्तरहित, अक्षय, अव्या-
वाध, पुनरागमनरहित, ऐसे सिद्धगति नामक परम पद (मोक्ष) को
प्राप्त करने वाले, श्रमण भगवान् महावीरने आठवें अङ्ग अन्तकृत-

सम्यक्त्व देवता प्रदान करवावाणा, सम्यक्त्व देवावाणा, धर्मना दातार, धर्मदेशना
देवावाणा, धर्मानायक, धर्मरूपी रथना सारथी, धर्ममा प्रधान तथा चार गतिना अन्त
करवावाणा, चक्रवर्ती समान, संसार रूपी समुद्रमा द्वीप (बेट) समान, शरणे आवेलाने
आधारभूत, अप्रतिहत श्रेष्ठ ज्ञान दर्शनने धारण करवावाणा, छद्म अर्थात् धातिकर्म-
रहित, स्वयं रागद्वेषने जीतवावाणा तथा जीतने पणु जीताववावाणा, स्वयं संसाररूपी
समुद्रने तरवावाणा तथा जीतने पणु तारवावाणा स्वयं बोध प्राप्त तथा
जीतने पणु बोध प्राप्त कराववावाणा, स्वयं कठिन कर्मबन्धनथी मुक्त तथा
जीतने पणु कर्मथी मुक्त करवावाणा, सर्वज्ञ, सर्वदर्शी कल्याणरूप, स्थिर, रोग-
रहित, अन्तरहित अक्षय, अव्यावाध, पुनरागमनरहित, जेवा सिद्धि गति नामे
परमपद (मोक्ष) ने प्राप्त करवावाणा, श्रमण भगवान् महावीरे आठमा अंग अन्त-

कृतदशाः, तासाम्=अन्तकृतदशानाम् अन्तकृतदशाख्यस्य, अयमर्थः प्रज्ञप्तः=कथितः । हे भदन्त ! हे भगवन् ! नवमस्य अङ्गस्य अनुत्तरोपपातिकदशानाम्=अनुत्तरोपपातिकदशाख्यस्य यावत्-सकलगुणसंपन्नेन, संप्राप्तेन=मुक्तिं प्राप्तवता भगवता कोऽर्थः प्रज्ञप्तः=कथितः ? ॥ सू० १ ॥

मूलम्-तए णं से सुहम्मे अणगारे जम्बू-अणगारं एवं वयासी-एवं खलु जम्बू ! समणेणं जाव संपत्तेणं नवमस्स अंगस्स अणुत्तरोववाइयदसाणं तिन्नि वग्गा पणत्ता । जइ णं भंते ! समणेणं जाव संपत्तेणं नवमस्स अंगस्स अणुत्तरोववाइयदसाणं तओ वग्गा पणत्ता, पढमस्स णं भंते ! वग्गस्स अणुत्तरोववाइयदसाणं कइ अज्झयणा पणत्ता ? । एवं खलु जंबू ! समणेणं जाव संपत्तेणं अणुत्तरोववाइयदसाणं पढमस्स वग्गस्स दस अज्झयणा पणत्ता, तं जहा-(१) जाली (२) मयाली (३) उवयाली (४) पुरिस्सेणे य (५) वारिस्सेणे य (६) दीहदंते य (७) लट्ठदंते य (८) वेहल्ले (९) वेहासे (१०) अभये वि य कुमारे ॥ सू० २ ॥

छाया-ततः खलु स मुधर्माऽनगारो जम्बूमनगारमेवमवादीत-‘एवं खलु जम्बू ! श्रमणेन यावत्संप्राप्तेन नवमस्याङ्गस्य अनुत्तरोपपातिकदशानां त्रयो वर्गाः प्रज्ञप्ताः । यदि खलु भदन्त ! श्रमणेन यावत्संप्राप्तेन नवमस्याङ्गस्य अनुत्तरोपपातिकदशानां त्रयो वर्गाः प्रज्ञप्ताः, प्रथमस्य खलु भदन्त ! वर्गस्य अनुत्तरोपपातिकदशानां, कत्यध्ययनानि प्रज्ञप्तानि ? । एवं खलु जम्बू ! श्रमणेन यावत्संप्राप्तेनानुत्तरोपपातिकदशानां प्रथमस्य वर्गस्य दशाध्ययनानि

दशा का ऐसा अर्थ कहा है तो हे भगवन् ! मुक्तिप्राप्त श्रमण भगवान् महावीरने इस नवमे अङ्ग ‘अनुत्तरोपपातिकदशाङ्ग’ सूत्रका कौनसा अर्थ प्ररूपित किया है ? ॥ सू० १ ॥

कृतदशानो आ अर्थ क्यो छे तो हे भगवन् ! मुक्तिप्राप्त श्रमण भगवान् महावीरे आ नवमा अनुत्तरोपपातिकदशाङ्ग सूत्रना शु शु अर्थ प्ररूपित कया छे ? (सू० १)

तत्रथा—(१) जालिः (२) मयालिः (३) उपजालिः (४) पुरुषसेनः (५) वाग्निपे-
णश्च (६) दीर्घदन्तश्च (७) लघुदन्तश्च (८) वेदल्लः (९) वैदायसः (१०) अम-
योऽपि च कुमारः ॥ सू० २ ॥

टीका—‘तए णं से’ इत्यादि ततः=जम्बूस्वामिपृच्छानन्तरम् स=यस्य
भगवत्कथितार्थवाचना मूलागमरूपेण जिनगासनेऽधुना प्रवर्तमाना विद्यते सः,
सुधर्मा=सुधर्मेतिनाम्ना प्रसिद्धः अनगारः=मुखसमाधिना साधूनां नवकल्पविहार-
मर्यादातिक्रमप्रतिषेधान्नियतवासरहितः, जम्बूम्=जम्बूनाम्ना प्रसिद्धं, जिनवचन-
पीयूषपिपासम् अनगारं=नियतवासरहितं संयमिनम् एवम्=वक्ष्यमाणप्रकारं वच-
नम् अवादीत=उक्तवान्—

हे जम्बूः ! यावत्=उक्तगुणवता संप्राप्तेन=मुक्तिं लब्धवता श्रमणेन
भगवता महावीरेण नवमस्याज्ञस्य, अनुत्तरोपपातिकदशानाम्=अनुत्तरोपपातिक-
दशाज्ञस्य त्रयो वर्गाः प्रज्ञप्ताः=कथिताः । अध्ययनसमूहो वर्गः ।

‘तए णं से’ इत्यादि ।

यहां प्रथम सुधर्मा स्वामी कैसे हैं ? इसका कुछ वर्णन किया
जाता है । जिन्होंने भगवान् के द्वारा कही हुई अर्थरूप वाणी को
मूलागम रूप से ग्रथित किया है, जो श्रेष्ठ धर्म को मानने वाले
सुधर्मा नाम से प्रसिद्ध है । यहाँ सुधर्मा स्वामी को अनगार विशेष-
पण से क्यों सम्बोधित किया गया है ? वह कहते हैं—जो सुख-
समाधिमें रहते हुए विहार के नव कल्पों की मर्यादा का उलङ्घन न
कर के नियतवासरहित अर्थात् एक निश्चित स्थान पर स्थायी रूप से
न रहकर पवनसमान अप्रतिबन्ध-विहार करते रहते हैं, उन्हें अनगार
कहते हैं । जम्बूस्वामी कैसे हैं ?—जम्बू स्वामी जिनवचनामृत के अत्यन्त

‘तए णं से’ इत्यादि.

सुधर्मा स्वामी केवा छे तेनु थोडु वर्णन अर्ही करवामा आवे छे:— जेमणे
लगवानद्वारा कहेली अर्थरूप वाणीने मूलागम रूपे ग्रथित करी छे, जे श्रेष्ठ धर्मने
मानवावाणा सुधर्मा नामथी प्रसिद्ध छे अर्हि सुधर्मास्वामीने अनगार विशेषणथी शा-
भाटे सम्बोधित करेला छे ते कहे छे—

अनगार—सुख समाधि रहेतां विहारना नव उपेयानी मर्यादानु उल्लंघन न
करी नियतवासरहित अर्थात् ओक निश्चितस्थाने स्थायीरूप न रहेतां पवन समान
अप्रतिबन्ध विहार करता रहे, तेने अनगार कहे छे. जम्बूस्वामी केवा छे ?— जम्बू-

અથ—સોત્સાહં સવિનયં જમ્બૂસ્વામી સુધર્મસ્વામિનં પપ્રચ્છ—મદન્ત !
 હે ભગવન્ ! યદિ યાવત્=ઉક્તગુણવતા સંપ્રાપ્તેન=મુક્તિ લબ્ધવતા, શ્રમણેન=દુશ્વર
 તપશ્ચર્યાપ્રવિદ્ધેન મહાવીરેણ ભગવતા નવમસ્યાઙ્ગસ્ય અનુત્તરોપપાતિકદશાનામ્=
 અનુત્તરોપપાતિકદશાઙ્ગસ્ય ત્રયો વર્ગાઃ પ્રજ્ઞપ્તાઃ=કથિતાઃ, તર્હિ મદન્ત !=હે
 ભગવન્ ! અનુત્તરોપપાતિકદશાનામ્=અનુત્તરોપપાતિકદશાઙ્ગસ્ય પ્રથમસ્ય વર્ગસ્ય
 સ્વલ્લ કતિ અધ્યયનાનિ પ્રજ્ઞપ્તાનિ=પ્રોક્તાનિ ?

સુધર્મા સ્વામી પ્રાહ—હે જમ્બૂ ! એવં સ્વલ્લ યાવત્=ઉક્તગુણવતા, સંપ્રા-

પિપાસુ હૈં, સંયમ મૈં દૃઢ એવં નિયતવાસરહિત અનગાર હૈં । શ્રી
 જમ્બૂસ્વામી કે પૂછને પર પૂર્વોક્ત ગુણયુક્ત શ્રી સુધર્માસ્વામી બોલે—હે
 જમ્બૂ ! ઉપરોક્ત મહાન્ ગુણોં સે અલંકૃત, નિર્વાણપદપ્રાપ્ત શ્રમણ
 ભગવાન્ મહાવીરને નવમાઙ્ગ શ્રી અનુત્તરોપપાતિકદશાઙ્ગ સૂત્ર કે ત્રીન
 વર્ગ કહે હૈં । કઈ અધ્યયનોં કે સમૂહ કો વર્ગ કહતે હૈં ।

પૂછે હુએ પ્રશ્ન કા ગુરુદ્વારા સમીચીન ઉત્તર પાકર શ્રી જમ્બૂસ્વામી
 નૈ પુનઃ નવીન ઉત્સાહ એવં જિજ્ઞાસાકે સાથ વિનયસહિત શ્રી સુધર્મા
 સ્વામીસે પૂછા—

હે ભગવન્ ! મુક્તિપ્રાપ્ત શ્રમણ ભગવાન્ મહાવીરને નવમાઙ્ગ
 શ્રી અનુત્તરોપપાતિક દશાઙ્ગ કે ત્રીન વર્ગ કહે હૈં, તો હે ભગવન્ !
 અનુત્તરોપપાતિકદશાઙ્ગ કે પ્રથમ વર્ગ કે કિતને અધ્યયન કહે હૈં ? ।

શ્રી સુધર્મા સ્વામી બોલે—હે જમ્બૂ ! ઉપરોક્ત મહાન્ ગુણોંસે યુક્ત

સ્વામી જિનવચનામૃતના અત્યન્ત પિપાસુ છે, સંયમમા દૃઢ તેમજ નિયતવાસ રહિત
 અણુગાર છે. શ્રી જમ્બૂસ્વામીનાં પૂછવાથી પૂર્વોક્ત ગુણોથી યુક્ત શ્રી સુધર્મા સ્વામી
 બોલ્યા—હે જમ્બૂ ! ઉપરોક્ત ગુણોથી અલંકૃત નિર્વાણપદ પ્રાપ્ત શ્રમણ ભગવન્ત
 મહાવીરે નવમા અંગ શ્રી અનુત્તરોપપાતિકદશાઙ્ગ સૂત્રના ત્રણ વર્ગ કહ્યા છે અધ્ય-
 યનોનાં સમૂહને વર્ગ કહે છે.

પૂછેલા પ્રશ્નનો ગુરુદ્વારા યથાર્થ ઉત્તર પ્રાપ્ત કરી શ્રીજમ્બૂસ્વામીએ ફરી
 નવીન ઉત્સાહ તેમજ જિજ્ઞાસા સાથે વિનય સહિત શ્રી સુધર્માસ્વામીને પૂછ્યું—

હે ભગવન્ ! મુક્તિપ્રાપ્ત શ્રમણ ભગવાન્ મહાવીરે નવમા અંગ શ્રી અનુત્ત-
 રોપપાતિક દશાંગના ત્રણ વર્ગ કહ્યા છે, તો હે ભગવન્ ! અનુત્તરોપપાતિક દશાંગના
 પ્રથમ વર્ગના કેટલા અધ્યયન કહ્યાં છે ?

શ્રી સુધર્મા સ્વામી બોલ્યા—હે જમ્બૂ ! ઉપરોક્ત મહાન્ ગુણોથી યુક્ત, મુક્તિ-

પ્તેન=સિદ્ધિગતિ ગતેન, શ્રમણેન=ઘોરપરિપહસહનશીલેન મહાવીરેણ ભગવતા અનુ-
ત્તરોપપાતિકદશાંગસ્ય પ્રથમસ્ય વર્ગસ્ય દશાધ્યયનાનિ પ્રજ્ઞતાનિ=નિગદિતાનિ ।
તદ્ યથા—યત્પ્રકારં=યન્નામકન્ અધ્યયનં તત્પ્રદર્શ્યતે—(૧) જાલિઃ (૨) મયાલિઃ
(૩) ઉપજાલિઃ (૪) પુરુપસેનઃ (૫) વારિષેણઃ (૬) દીર્ઘદન્તઃ (૭) લઘ્વદન્તઃ
(૮) વેહલ્લઃ (૯) વૈહાયસઃ (૧૦) અભયોઽપિ ચ કુમારઃ । અત્ર કુમાર ઇતિ પ્રત્યેકં
સંવધ્યતે—જાલિકુમારો, મયાલિકુમારઃ, ઇત્યાદિ । અનેનૈવ ક્રમેણાધ્યયનત્રિપયો
વોદ્ધવ્યઃ, તથા ચ—જાલિકુમારાધ્યયનમ્, મયાલિકુમારાધ્યયનમિત્યાદિક્રમેણ
દશાધ્યયનાનિ કથિતાનીત્યર્થઃ ।

અસ્યાઙ્ગસ્યાધ્યયનેન જાલિકુમારાદિચરિત્રાવબોધનતસ્તપઃસંયમારાધને
પ્રવૃત્તિર્ભવતિ । તથા ચાષ્ટવિધકર્મનિર્જરા જાયતે । તથા ચ સકલકર્મક્ષયરતતશ્ચ

મુક્તિપ્રાપ્ત, ઘોર પરિપહોં કો સહન કરને વાલે શ્રમણ ભગવાન્ મહા-
વીરને શ્રી અનુત્તરોપપાતિકદશાંગ સૂત્ર કે પ્રથમ વર્ગ કે દશ અધ્યયન
કહે હૈં । વે યહાં વતાં જાતેં હૈં—(૧) જાલિ (૨) મયાલિ (૩) ઉપજાલિ
(૪) પુરુપસેન (૫) વારિષેણ (૬) દીર્ઘદન્ત (૭) લઘ્વદન્ત (૮) વેહલ્લ
(૯) વૈહાયસ (૧૦) ઓર અભયકુમાર ।

યહાં 'કુમાર' શબ્દ કા પ્રત્યેક કે સાથ સમ્બન્ધ કરના ચાહિયે,
જેસે—જાલિકુમાર, મયાલિકુમાર આદિ । ઇસી ક્રમ સે અધ્યયનોં કા
વિષય જાનના ચાહિયે, જેસે કિ—જાલિકુમાર અધ્યયન, મયાલિકુમાર
અધ્યયન આદિ, ઇસ ક્રમ સે દશોં અધ્યયન કહે ગયે હૈં ।

ઇસ અનુત્તરોપપાતિકદશાંગ સૂત્ર કે અધ્યયન સે અર્થાત્ જાલિ-
કુમાર આદિ કુમારોં કે ચારિત્રજ્ઞાન સે સંયમ તથા તપ માર્ગ મેં

પ્રાપ્ત ઘોર પરિપહોને સહન કરવાવાળા શ્રમણ ભગવાન મહાવીરે શ્રી અનુત્તરોપપા-
તિકદશાંગ સૂત્રના પ્રથમ વર્ગના દશ અધ્યયન કહ્યા છે. તે અહીં બતાવે છે— (૧)
જાલિ, (૨) મયાલિ, (૩) ઉપજાલિ, (૪) પુરુપસેન, (૫) વારિષેણ, (૬) દીર્ઘદન્ત,
(૭) લઘ્વદન્ત, (૮) વેહલ્લ, (૯) વૈહાયસ અને (૧૦) અભયકુમાર.

અહીં “કુમાર” શબ્દથી પ્રત્યેકને સળગિત કરવા ભેદથી ભેદ જાલિકુમાર
મયાલિકુમાર આદિ. આજ ક્રમથી અધ્યયનોનો વિષય જાણવો ભેદથી ભેદકે.—
જાલિકુમાર અધ્યયન, મયાલિકુમાર અધ્યયન આદિ આ ક્રમથી દશેય અધ્યયન કહેલા છે

આ અનુત્તરોપપાતિકદશાંગ સૂત્રના અધ્યયનથી અર્થાત્ જાલિકુમાર આદિ
કુમારોના ચરિત્રજ્ઞાનથી સંયમ તથા તપ માર્ગમાં પ્રવૃત્તિ થાય છે તપસ્યમમાં

मोक्षप्राप्तिः । एवं चास्य शास्त्रस्य फलं मोक्षप्राप्तिर्विषयश्च जालिकुमारादिचरित्र-
मिति भव्यैरधिगन्तव्यम् ॥ सू० २ ॥

मूलम्—जइ णं भंते ! समणेणं जाव संपत्तेणं अनुत्तरो-
ववाइयदसाणं पढमस्स वग्गस्स दस अज्झयणा पणत्ता, पढ-
मस्स णं भंते ! अज्झयणस्स अनुत्तरोववाइयदसाणं समणेणं
जाव संपत्तेणं के अट्ठे पणत्ते ? ॥ सू० ३ ॥

छाया—यदि खलु भदन्त ! श्रमणेन यावत् संप्राप्तेन अनुत्तरोपपातिक-
दशानां प्रथमस्य वर्गस्य दशाध्ययनानि प्रज्ञप्तानि, प्रथमस्य खलु भदन्त ! अध्य-
यनस्यानुत्तरोपपातिकदशानां श्रमणेन यावत् संप्राप्तेन कोऽर्थः प्रज्ञप्तः ? ॥ सू० ३ ॥

टीका—‘जइ णं भंते’ इत्यादि हे भदन्त ! = हे भगवन् ! यदि खलु यावत्
= पूर्वोक्तगुणवता संप्राप्तेन = मुक्तिं लब्धवता, श्रमणेन भगवता महावीरेण, अनु-
त्तरोपपातिकदशानाम् = अनुत्तरोपपातिकदशाङ्गस्य प्रथमस्य वर्गस्य दशाध्ययनानि
प्रज्ञप्तानि = कथितानि, तत्र हे भदन्त ! अनुत्तरोपपातिकदशानाम् = अनुत्तरोपपातिकद-

प्रवृत्ति होती है । तप संयम से प्रवृत्ति होने से आठों ही प्रकार के
कर्मों की निर्जरा होती है । निर्जरा से समस्त कर्म क्षीण होते हैं ।
समस्त कर्मों के क्षय होने पर परम पद (मोक्ष) की प्राप्ति हाती
है । उक्त प्रकारसे इस शास्त्रका फल मोक्ष प्राप्ति और विषय जालि-
कुमार आदि का चरित्र है, यह भव्य जनों को जानना चाहिये ॥ सू. २ ॥

श्री जम्बू स्वामी पुनः प्रश्न करते हैं—‘जइ णं भंते !’ इत्यादि ।
हे भदन्त ! पूर्वोक्त गुणों से युक्त निर्वाणपदप्राप्त श्रमण
भगवान् महावीरने अनुत्तरोपपातिकदशाङ्ग सूत्र के प्रथम वर्ग के दश
अध्ययन कहे हैं तो हे भगवन् ! पूर्वोक्त गुणों से अलङ्कृत मुक्ति-

प्रवृत्ति थावाथी आठेय कर्मोनी निर्जरा थाय छे, निर्जराथी समस्त कर्मक्षीण थाय
छे, समस्त कर्म क्षय थावाथी परमपद (मोक्ष) नी प्राप्ति थाय छे, उक्त प्रकारथी,
आ शास्त्रज्ञाननु इल मोक्षप्राप्ति अने विषय जालिकुमार आदिनु चरित्र छे, એમ
ભવ્ય છવેને જાણવું જોઈએ (सू० २)

श्री जम्बूस्वामी द्वितीय प्रश्न करे छे— ‘जइ णं भंते’ इत्यादि

हे भदन्त ! पूर्वोक्त गुणोथी सयुक्त निर्वाणपद प्राप्त श्रमण भगवान् महा-
वीरे अनुत्तरोपपातिकदशाङ्ग सूत्रना प्रथम वर्गना दश अध्ययन कहा छे, तो हे

शाङ्गरय प्रथमस्याध्ययनस्य यावत् पूर्वोक्तगुणवता संप्राप्तेन=मुक्तिं लब्धवता, श्रवणेन भगवता महावीरेण कोऽर्थः प्रज्ञप्तः=कथितः ? । ‘श्रमणेन यावत् संप्राप्तेने’ त्यादिपदानां पुनः पुनः कथनं भगवद्भक्तिप्रकर्षमावेदयति । किञ्च-वाक्यभेदेन पुनरुक्तिर्न दोषाय भवति । अपरञ्च-‘भगवद्गुणानां पुनः पुनरनुस्मरणं भव्यानां भवतु’-इतीच्छया पुनः पुनरुच्चारणं गुण एव । अन्यच्च-अन्यविषयेभ्यो मनः समाकृष्य विवक्षितविषयावधानार्थं पुनः पुनरुच्चारणम् । तीर्थकरोक्तमात्रानां बहुशोऽनुकीर्तन-सम्यक्त्वतपः संयमादि विशुद्धपरिणामानां पुष्टिकरं, मोहव्याधि-विनाशनं, रागादिविपहरं च भवति । यथा विषापहरणार्थं पुनः पुनरेक एव

प्राप्त श्रमण भगवान् महावीरने अनुत्तरोपपातिकदशाङ्ग के प्रथम अध्य-
यनका क्या अर्थ प्ररूपित किया है ? अर्थात् उस में क्या वर्णन किया है ?

यहाँ प्रश्न करते हुए “पूर्वोक्त गुणो से सम्युक्त” “मुक्ति-
प्राप्त” “श्रमण भगवान् महावीर” आदि शब्दों का बारबार प्रयोग
करना भगवान् के प्रति अत्यन्त भक्ति को व्यक्त करता है । अथवा
वाक्यभेदसे बारबार कथन पुनरुक्ति दोष का कारण भी नहीं होता
है, और अत्यन्त इच्छा एवं भक्ति के साथ भगवान् के गुणों का
बारबार स्मरण करना गुण ही होना है । तथा दूसरे विषयों से मन
को खींचकर किसी एक विषय पर सावधान करने के लिये बार-
बार उच्चारण किया जाता है ।

तीर्थङ्कर द्वारा कथित भावों का बार २ कथन, सम्यक्त्व, संयम
और तप आदि विशुद्ध भावों को परिपुष्ट करने वाला, मोहस्थी भय-

भगवान् ! पूर्वोक्त गुणयुक्त एवा श्री श्रमण भगवान् महावीरे अनुत्तरोपपातिक-
दशाङ्गना प्रथम अध्ययनना शु अर्थ प्ररूपित किया है ? अर्थात् तेमा शु वर्णन कथित है ?

आदि प्रश्न करता “पूर्वोक्त गुणोत्थी युक्त” “मुक्ति प्राप्त” “श्रमण भग-
वान् महावीर” आदि शब्दोंने प्रयोग बारबार करवाभा आव्यो छे ते भगवान्
प्रत्ये अत्यन्त लक्षितने व्यक्त करे छे वाक्यभेदथी बारबार कथन पुनरुक्तिदोषनु
डागु पणु धतु नथी, अने अत्यन्त इच्छा तेमज लक्षित साथे भगवान्ना गुणोनु
बारबार स्मरण करता गुणुज थाय छे तथा जीव विचारोथी मनने जेथी डोछ पणु
ओक विषय पर मनने ओकाथ करवा भाटे बारबार उच्चारण करवाभा आवे छे

तीर्थङ्करोद्वारा कथित भावोनु बारबार कथन, सम्यक्त्व संयम अने तप
आदि विशुद्ध भावोने परिपुष्ट करवावाणु, मोहस्थी लयकर व्याधिने नाश करवावाणुं

મન્ત્રઃ સમુચાર્યતે, મન્ત્રસિદ્ધ્યર્થં જપકર્મણિ પુનઃ પુનરેક એવ મન્ત્રો જપ્યતે ।
 વ્યાધિનિવૃત્ત્યર્થં તદેવોષધં પુનઃપુનરાસેવ્યતે, કર્મક્ષયાર્થં ચ તાવેવ તપઃસંયમો
 પુનઃપુનરનુદિનં સમાચર્યતે, તદેવાર્હદ્ભગવદ્ધ્યાનં સ્વાત્મસ્વરૂપપ્રકટનાર્થં પુનઃ
 પુનરુપાદીયતે, તથૈવાદેશોપદેશગુણસંકીર્તનાદાવુક્તપદાનાં પુનઃપુનરુચ્ચારણં શુભ-
 પરિણામપ્રવર્તકમશુભપરિણામનિવર્તકં ચ ભવતિ । ઉપદેશપ્રદાનસમયે તીર્થકર-
 ગણધર ણાભિપ્રાયશ્ચ ભવ્યાનાં તત્ત્વજ્ઞાનસંસ્કારાવિર્ભાવાર્થં મોહવ્યાધિવિનાશનાર્થં
 રાગવિપાપહરણાર્થં ચ ભવતિ । પુનઃપુનરુચ્ચારણેન સમ્યક્ત્વાદિગુણપોષણાદિકં
 ભવતીતિ તદાવશ્યકમેવ ॥ સૂ૦ ૩ ॥

દૂર વ્યાધિ કો નષ્ટ કરને વાલા ઓર રાગાદિરૂપી વિષ કો દૂર કરને
 વાલા હોતા હૈ । જિસ પ્રકાર વિષ કો દૂર કરને કે લિયે એક હી
 મન્ત્ર કા ઉચ્ચારણ વારવાર કિયા જાતા હૈ, મન્ત્રસિદ્ધિ કે લિયે જપ
 કરતે હુએ એક હી મન્ત્ર કા વાર ૨ જપ કિયા જાતા હૈ, રોગ કો દૂર
 કરને કે લિયે વહી ઔષધિ વાર ૨ સેવન કી જાતી હૈ, કર્મ ક્ષય કરને
 કે લિયે ઉસી તપ-સંયમ કી આરાધના વાર ૨ કી જાતી હૈ, અપને
 આત્મસ્વરૂપ કો પ્રગટ કરને કે લિયે ઉન્હોં પરમ પ્રભુ અરિહન્ત આદિ
 કા વાર ૨ ધ્યાન કિયા જાતા હૈ, ઉસી પ્રકાર આજ્ઞા, ઉપદેશ તથા
 ગુણકીર્તન આદિ જો ઉપરોક્ત ઉત્ત પદોં કા વાર ૨ ઉચ્ચારણ શુભફલ-
 દાયક તથા અશુભ કા નિવર્તક હોતા હૈ, ઉપદેશ દેતે હુએ તીર્થદૂરોં
 કા તથા ગણધરોં કા અભિપ્રાય ભવ્યજનોં કે તત્ત્વજ્ઞાન-સંસ્કારોં કો
 ઉત્પન્ન કરને કે લિયે, મોહરૂપી વ્યાધિકા વિનાશ કરને કે લિયે ઓર

અને રાગાદિરૂપી વિષને દૂર કરવાવાળું હોય છે જેવી રીતે વિષને દૂર કરવા માટે
 એકજ મન્ત્રનું ઉચ્ચારણ વારવાર કરાય છે, મન્ત્રસિદ્ધિ માટે જપ કરતા એકજ
 મન્ત્રનો વારવાર જપ કરવામાં આવે છે, રોગને દૂર કરવા માટે એની એજ ઔષ-
 ધીનું વારવાર સેવન કરવામાં આવે છે, કર્મક્ષય કરવા માટે તપ-સંયમની આરાધના
 વારંવાર કરવામાં આવે છે, નિજ આત્મસ્વરૂપને પ્રગટ કરવા માટે પરમ પ્રભુ અરિ-
 હન્ત આદિનું વારવાર ધ્યાન કરવામાં આવે છે, તેજ રીતે આજ્ઞા, ઉપદેશ તથા
 ગુણકીર્તન આદિમાં ઉપરોક્ત એ પદોનું વારવાર ઉચ્ચારણ શુભ ફલદાયી તથા
 અશુભ ફળને દૂર કરવાવાળું થાય છે ઉપદેશ દેતા તીર્થકરો તથા ગણધરોના અભિ-
 પ્રાય-ભવ્યજનોના તત્ત્વજ્ઞાનસંસ્કારોને ઉત્પન્ન કરવા માટે, મોહરૂપી વ્યાધિનો વિનાશ

મૂલમ્—એવં સ્વલુ જંબૂ ! તેણં કાલેણં તેણં સમણં રાય-
ગિહે ણયરે, રિદ્ધત્થિમિયસમિદ્ધે, ગુણસિલણ ચેદ્ધણ, સેણિણ રાયા,
ધારિણી દેવી, સીહો સુમિણે, જાલિકુમારો જહા મેહો, અટ્ટુઓ
દાઓ, જાવ ઉપ્પિં પાસાયં વિહરહ, સામી સમોસદે, સેણિઓ
નિગ્ગઓ, જહા મેહો તહા જાલી વિ નિગ્ગઓ, તહેવ નિવ્સવં-
તો જહા મેહો એકારસ અંગાઈં અહિજ્જહ, ગુણરયણં તવોકમ્મં
જહા ચેવ સ્વંદગવત્તવ્વયા સા ચેવ ચિંતણા, આપુચ્છણા, થેરેહિં
સદ્ધિં વિપુલં તહેવ દુરુહહ, નવરં સોલસવાસાઈં સામણ-
પરિયાગં પાઠણિત્તા, કાલમાસે કાલં કિચ્ચા, ઉઠ્ઠં ચંદિમસોહ-
મ્મીસાણ જાવ આરણચ્ચુણ કલ્પે નવકગેવિજ્જે વિમાણપત્થઢે
ઉઠ્ઠં દૂરં વીઢવહિત્તા વિજણ વિમાણે દેવત્તાણ ઉવવણ્ણે ॥સૂ.૦૪॥

છાયા-એવં સ્વલુ જમ્બૂ ! તસ્મિન્ કાલે તસ્મિન્ સમયે રાજગૃહં નગરં
ઋદ્ધસ્તિમિતસમૃદ્ધં, ગુણશિલકં ચૈત્યં, શ્રેણિકો રાજા, ધારિણી દેવી, સિંહઃ
સ્વપ્ને, જાલિકુમારો, યથા મેઘઃ, અષ્ટાષ્ટકો દાયઃ, યાવદુપરિ પ્રાસાદં વિહરતિ ।
સ્વામી સમવસૃતઃ । શ્રેણિકો નિર્ગતઃ = યથા મેઘસ્તથા જાલિરપિ નિર્ગતઃ ।
તથૈવ નિષ્ક્રાન્તઃ, યથા મેઘઃ, એકાદશ અઙ્ગાનિ અધીતે । ગુણરત્ને તપઃકર્મ
યથૈવ સ્કન્દકવક્તવ્યતા સૈવ ચિન્તના, આપૃચ્છના, સ્થવિરૈઃ સાર્દ્ધં વિપુલં તથૈવ
દૂરોહતિ, નવરં (વિશેષઃ)—પોઢશવર્ષાણિ શ્રામણ્યપર્યાયં પાલયિત્વા કાલમાસે
કાલં કૃત્વા ઝર્ધ્વં ચન્દ્રમઃ—સૌધર્મ્મેશાન—યાવત્—આરણાચ્ચુતે કલ્પે નવકગ્રૈવેયકે
વિમાનપ્રસ્તરે ઝર્ધ્વં દૂરં વ્યતિક્રમ્ય વિજયે વિમાને દેવત્વેન ઉત્પન્નઃ ॥મૂ.૦૪॥

રાગ રૂપી વિષ કો દૂર કરને કે લિયે હોતા હૈ । ઘાર વાર ઉચ્ચારણ
સે સમ્યક્ત્વ આદિ ગુણોંકા પોષણ હોતા હૈ, અતઃ ઉપરોક્ત શબ્દોં
કા પુનઃ પુનઃ પ્રયોગ આવશ્યક હૈ ॥ સૂ. ૩ ॥

કરવા માટે અને રાગરૂપી વિષને દૂર કરવા માટે હોય છે વાર વાર ઉચ્ચારણથી
સમ્યક્ત્વ આદિ ગુણોંકા પોષણ થાય છે, એટલે ઉપરોક્ત શબ્દોંને વાર વાર પ્રયોગ
આવશ્યક છે. ॥ સૂ. ૩ ॥

टीका—जम्बूस्वामिनः पृच्छानन्तरं श्रीसुधर्मा स्वामी प्रावोचत्— ‘ एवं खलु ’ इत्यादि ।

हे जम्बू ! एवं=वक्ष्यमाणप्रकारेण खलु=निश्चयेन प्रथमाध्ययनस्यार्थो भगवता कथितः—तरिमन् काले तस्मिन् समये राजगृहं नाम नगरमासीत् । कीदृशं तन्नगरम् ? ऋद्धिस्तिमितसमृद्धम्—ऋद्धं=नभःस्पर्शिवहुलप्रासादयुक्तं बहुल-जनसंकुलं च, स्तिमितं=स्वपरचक्रभयरहितम्, समृद्धं=धनधान्यादिपरिपूर्णम् । तत्रेशानकोणे गुणशिलं=तन्नाम्ना प्रसिद्धं चैत्यम्=उद्यानमासीत् । तस्मिन् नगरे श्रेणिकः=श्रेणिकनामा राजा=राजगृहनगराधिपतिः, तथा तस्य देवी=पट्टमहिषी धारिणी=धारिणीनाम्नी शीलादिगुणशालिनी चासीत् । तथा कदाचित् शुभवेलायां स्वप्ने=स्वप्नावस्थायां सिंहः=मृगेन्द्रो दृष्टः । श्रेणिकभूपस्य धारिणीदेव्यां तत्स्वप्नदर्शनफलस्वरूपो जालिकुमारः पुत्रो जातः । यथा मेघः मेघकुमारवत्

श्री जम्बू स्वामी के पूछने के पश्चात् श्रीसुधर्मा स्वामी बोले— ‘ एवं खलु ’ इत्यादि ।

हे जम्बू ! इस प्रकार निश्चय ही भगवानने प्रथम अध्ययन का निम्न अर्थ कहा है—उस काल उस समय में धन—धान्य—ऐश्वर्य—वैभव—सम्पन्न, अनेक गगनचुम्बी प्रासादों से अलङ्कृत तथा स्वपर-चक्रभयरहित ‘राजगृह’ नामका नगर था । उस नगरके ईशान कोणमें ‘गुणशिल’ नामक प्रसिद्ध उद्यान था । वहां ‘श्रेणिक’ नामका राजा था । उसकी पटरानी का नाम ‘धारिणी देवी’ था, जो शील आदि गुणों से सुशोभित थी । उसने एक बार स्वप्न में सिंह देखा । राजा ‘श्रेणिक’ के पट्टमहिषी ‘धारिणी देवी’ के इस शुभ स्वप्न के फलस्वरूप ‘जालिकुमार’ नामक पुत्र उत्पन्न हुआ । मेघकुमार के

श्रीजम्बू स्वामी तरश्चथी प्रश्न यत्ता श्रीसुधर्मास्वामी जाल्या— ‘ एवं खलु ’ इत्यादि ।

हे जम्बू ! आ रीते निश्चयथी लगवाने प्रथम अध्ययनना नीचे मुजण अर्थ कहा छे—ते काल ते समयमा धन—धान्य—ऐश्वर्य—वैभव—सम्पन्न, अनेक आकाश-स्पर्शी लवनोथी शोभित तथा स्वपरचक्रभयरहित, राजगृह नामनुं नगर छतु ते नगरना ईशान कोणमा गुणशिलक नामनुं प्रसिद्ध उद्यान छतुं । त्या श्रेणिक नामे राजा छतो, तेनी पटरानीनुं नाम धारिणीदेवी छतुं । ते शील आदि गुणोथी सुशोभित छती । तेणे अक वयत स्वप्नामा सिंह जेयो । राजा ‘श्रेणिक’ नी पट्टराणी ‘धारिणी देवी’ ने आ शुभ स्वप्नना दृणस्वरूप ‘जालिकुमार’ नामे पुत्र उत्पन्न थयो । मेघकुमार

तस्य जन्म, पञ्चधात्रीभिः परिपालनं, द्वासप्ततिकलाध्ययनं, विवाहश्च, विवाहे-
अष्टाष्टको दायः=अष्टाष्टसंख्यकः श्वश्रूश्चशुरप्रदत्तवस्त्राभरणरत्नयानादियौतुकममूहो
विज्ञेयः । स च-उपरि प्रासाद०=प्रसादवरगतः सन् पूर्वजन्मोपार्जितसुकृतफलं
भुञ्जानो विहरती=क्रीडति स्म । तदा स्वामी समवमृतः । राजगृहनगरस्य
गुणशिलकचैत्ये श्रमणस्य भगवतो महावीरस्वामिनः समवसरणं बभूवेत्यर्थः ।

श्रेणिकः=श्रेणिकभूपतिः भव्यहितकरं चरमतीर्थकरं सुवीरं सुधीरञ्जनपरं
गुणगम्भीरं श्रीमहावीरं पञ्चाभिगमपुरस्सरं वन्दितुं चतुरङ्गसैन्यसहितः परिवार-
परिवृतः, निर्गतः=निस्सृतः श्रीभगवतः समीपं समाजगाम ।

समान ही जन्मोत्सव, पांच धाईयोंद्वारा लालन-पालन, वहत्तर कलाओं
का अध्ययन तथा विवाह आदि कार्य सम्पन्न हुए । श्वशुर के द्वारा
दहेज में वस्त्र, अलङ्कार, रत्न आदि आठ २ प्रकारकी वस्तुएँ मेघ-
कुमार के समान ही इनको विवाह में प्राप्त हुई थीं । वह 'जालिकुमार'
निजमहलों में अपने पूर्वजन्म के उपार्जित शुभ कर्मों के कारण
अत्युत्तम गीतनृत्यादि पांच प्रकार के अनुपम विषयसुखों का अनुभव
करता हुआ विचरता था । उस समय राजगृह के 'गुणशिलक' नामक
उद्यान में श्रमण भगवान् महावीर स्वामी पधारे ।

राजा 'श्रेणिक' अपने समस्त परिवार तथा चतुरङ्गिणी सेना
के साथ भव्यजनों का कल्याण करने वाले, भव्यजनों के मन को
रञ्जन करने वाले, गुणगम्भीर, चरमतीर्थङ्कर श्रमण भगवान् महावीर
का आगमन जानकर उन को वन्दन तथा नमस्कार करने के लिये

रानी माक्षिक ७ जन्मोत्सव, पांच धाईयों द्वारा लालन पालन, णडोतेर कलाओंनु
अध्ययन, तथा विवाह आदि कार्य सम्पन्न तथा श्वशुर वरक्ष्ठी दायजभां वस्त्र,
अलङ्कार, रत्न आदि आठ आठ प्रकारकी वस्तुओं, मेघकुमारकी माक्षिक ७ तेमने
लग्नभा प्राप्त थई हुती. ते 'जालिकुमार' पोताना भडेदोभा पूर्वजन्म-उपार्जित
शुभ कर्मेनि कारणे अत्युत्तम गीतनृत्यादि पांच प्रकारकी अनुपम विषयसुखेनो अनुभव
करता विचरता हुता ते समये राजगृहना 'गुणशिलक' नामना उद्यानभां श्रमण
भगवान् महावीर स्वामी पधार्या.

राजा 'श्रेणिक' पोताना समस्त परिवार तथा चतुरङ्गिणी सेना साथे भव्य
लुपेनो कल्याण करवावाणा, भव्यजनेना मनने रञ्जन करवावाणा, गुणगम्भीर, चरम
तीर्थङ्कर श्रमण भगवान् महावीरनु आगमन ज्ञाणी तेमने वन्दन नमस्कार करवा-

યથા મેઘસ્તથા જાલિરપિ નિર્ગતઃ=યથા પૂર્વ મેઘકુમારઃ શ્રીમહાવીરં વન્દિતું નિર્ગતસ્તત્ર સમાજગામ તથા જાલિકુમારોઽપિ નગરાન્નિસ્સૃત્ય તત્ર સમાજગામ । મેઘકુમારવદસૌ ભગવદ્દેશનાશ્રવણસમનન્તરં સપદિસંજાતવૈરાગ્યવેગઃ સોત્કણ્ઠં માતાપિતરાવાપૃચ્છય સર્વપ્રાણિરક્ષાદક્ષાં મોક્ષેકલક્ષાં દીક્ષાં કક્ષીચકાર ।

યથા મેઘ એકાદશાઙ્ગાન્યધીતે=મેઘકુમારવજ્જાલિકુમારોઽપિ સામાયિક-ગ્યારમ્ય આચારાઙ્ગાદીનિ એકાદશાઙ્ગાનિ સમધીતવાન ।

નન્તુ જાલિકુમારાદાયઃ શ્રીભગવત્સમીપે પ્રવ્રજ્યાં ગૃહીત્વા એકાદશાઙ્ગના-મધ્યયનં કૃતવન્ત ઇતિ કથં સંભવતિ, એકાદશાઙ્ગાન્તર્ગતસ્ય નવમાઙ્ગસ્ય નામ્નાં

નિકલા ઔર પાંચ અભિગમપૂર્વક ભગવાન કી સેવામેં ઉપસ્થિત હુઆ ।

જિસ પ્રકાર ‘મેઘકુમાર’ ભગવાન કો વન્દન-નમસ્કાર કરને નિકલા થા, ઉસી પ્રકાર ‘જાલિકુમાર’ મી ભગવાન કો વન્દન-નમસ્કાર કરને કે લિયે નગરસે નિકલકર ભગવાન જહાં વિરાજિત થે વહાં આયે । મેઘકુમાર કે સમાન ઉનકો ભગવાન કી અનુપમ ધર્મદેશના સુનકર વૈરાગ્ય ઉત્પન્ન હુઆ । અપને માતા-પિતા કો પૂછ કર અત્યન્ત ઉત્સાહ એવં ઉત્કટ અભિલાષાકે સાથ સર્વ પ્રાણિયોં કો અભય પ્રદાન કરને વાલી, પરમપદ મોક્ષ કે પ્રતિ એકલક્ષ્ય વનાને વાલી દીક્ષા ગ્રહણ કી ।

જિસ પ્રકાર મેઘકુમારને ગ્યારહ અઙ્ગોંકા જ્ઞાન પ્રાપ્ત કિયા થા ઉસી પ્રકાર ‘જાલિકુમાર’ ને મી સામાયિકસે લેકર આચારાઙ્ગ આદિ ગ્યારહ અઙ્ગોંકા જ્ઞાન પ્રાપ્ત કિયા ।

માટે નીકળ્યા અને પાંચ અભિગમપૂર્વક ભગવાનની સેવાનાં ઉપસ્થિત થયા.

જેવી રીતે પહેલા ‘મેઘકુમાર’ ભગવાનને વન્દન-નમસ્કાર કરવા નીકળ્યા હતા તેજ રીતે ‘જાલિકુમાર’ પણ ભગવાનને વન્દન-નમસ્કાર કરવા માટે નગરથી નીકળી ભગવાન જ્યાં વિરાજતા હતા ત્યાં આવ્યા.

‘મેઘકુમાર’ ની માફક ભગવાનની અનુપમ ધર્મદેશના સાભળી તેઓને વૈરાગ્ય ઉત્પન્ન થયો. પોતાના માતાપિતાને પૂછી અત્યન્ત ઉત્સાહ તેમજ ઉત્કૃષ્ટ અભિલાષાની સાથે સર્વ પ્રાણિઓને અભય પ્રદાન કરવાવાળી, પરમપદ મોક્ષ તરફ એક લક્ષ્ય બનાવવાવાળી દીક્ષા ગ્રહણ કરી,

જે રીતે મેઘકુમારે અગ્યાર અંગોનું જ્ઞાન પ્રાપ્ત કર્યું હતું. તેજ રીતે ‘જાલિકુમારે’ પણ સામાયિકથી લઈને આચારાંગ આદિ અગ્યાર અંગોનું જ્ઞાન પ્રાપ્ત કર્યું.

इदमेव प्रस्तुतमङ्गमुपलभ्यते, जालिकुमारादीनां स्वकीयचरित्र प्रतिपादकरयाम्य प्रस्तुतस्य शास्त्रस्य तदानीमविद्यमानतया तदध्ययनविषयताया असंभवात् ? इति चेदुच्यते—एषा द्वादशाङ्गी अर्थरूपेण ध्रुवा, नित्या, शाश्वती च । मोक्षोपयोगिश्रुतचारित्रनिरूपणार्थं प्रवृत्तेन भगवता तत्तत्समयोपयोगि केवलं हेतुदृष्टान्त-स्वरूपमन्यदन्यत्संगृहीतं, लक्ष्यं तु मोक्षप्राप्तिकरं श्रुतचारित्रं न क्वचिद् विभिन्नतयो-

यहाँ प्रश्न उत्पन्न होता है कि—‘जालिकुमार’ आदि राजकुमारों ने भगवान से दीक्षा ग्रहण की, तथा उनके ही समीप ग्यारह अङ्गोंका अध्ययन किया, यह बात कैसे सम्भव हो सकती है ?; क्यों कि यह नवमा अंगसूत्र ग्यारह अङ्गों के अन्तर्गत हो जाता है, जिसका विषय स्वयं जालिकुमार आदि राजकुमारों का जीवन वृत्तान्त ही है । अतः जालि कुमार आदि राजकुमारों का अपने ही चरित्र के निरूपक इस अनुत्तरोपपातिकदशाङ्ग सूत्र के उस समय अनुपलब्ध होनेसे इस अङ्गका अध्ययन (पढ़ना) सर्वथा असम्भव है अर्थात् उनके अध्ययन विषय की बात कैसे सम्भव हो सकती है ?

इसका प्रत्युत्तर यह है कि—यह द्वादशाङ्गी अर्थरूपसे ध्रुव, नित्य एवं शाश्वत है, परन्तु मोक्षोपयोगी श्रुत चारित्रका निरूपण करने में प्रवृत्त सभी तीर्थङ्करोंने उस-उस समय के उपयोगी केवल हेतु और दृष्टान्त का स्वरूप जुदी-जुदी तरहसे संकलित किया है, किन्तु मोक्ष प्राप्ति कराने वाले श्रुतचारित्ररूप लक्ष्य का भिन्नरूपसे कहीं

अर्द्धि प्रश्न उत्पन्न થાય છે કે —‘જાલિકુમાર’ આદિ રાજકુમારોએ ભગવાન પાસે દીક્ષા લીધી તથા તેમનીજ પાસે અગ્યાર અંગોનું અધ્યયન કર્યું હતું, આ વાત કેવી રીતે સભવિત હોઈ શકે છે ? કેમકે આ નવમું અંગસૂત્ર અગ્યાર અંગોની અન્તર્ગત થઈ જાય છે જેનો વિષય સ્વયં જાલિકુમાર આદિ રાજકુમારોના જીવન વૃત્તાન્તજ છે એટલે જાલિકુમાર આદિ રાજકુમારોના પોતાનાજ ચરિત્રને નિરૂપણ કરવાવાલા આ અનુત્તરોપપાતિકદશાંગ સૂત્ર તે સમયે અનુપલબ્ધ હોવાથી આ અંગનો અધ્યયન (ભણવું) સર્વથા અસંભવ છે, અર્થાત્ તેમના અધ્યયન (ભણવા) વિષયની વાત કેવી રીતે સભવિત થઈ શકે છે ?

એનો પ્રત્યુત્તર આ છે કે—આ દ્વદશાંગી અર્થરૂપથી ધ્રુવ, નિત્ય અને શાશ્વત છે. પણ મોક્ષોપયોગી શ્રુત ચારિત્રનું નિરૂપણ કરવામા પ્રવૃત્ત સર્વે તીર્થંકરોએ તે તે સમયને ઉપયોગી ફક્ત હેતુ અને દૃષ્ટાન્તનું સ્વરૂપ જુદી જુદી રીતે સંકલિત કરેલ છે પરન્તુ મોક્ષ પ્રાપ્તિ કરાવવાવાળા શ્રુત-ચારિત્રરૂપ લક્ષ્યનો જુદી રીતે કયાંય

પદિષ્ટમ્ । અત એવાસ્ય શ્રુતચારિત્રસ્વરૂપસ્યૈકરૂપેણાઽનાદિકાલતઃ પ્રવૃત્તતયા ધ્રુવત્વં નિત્યત્વં શાશ્વતિકત્વં ચ સિદ્ધયતિ દ્વાદશાંગયઃ, ઉક્તञ્ચ—

‘इच्छेद्यं दुर्बालसंगं गणिपिटगं न कयाइ नासी, न कयाइ न भवइ, न कयाइ न भविस्सइ, भुवि च भवइ य, भविस्सइ य, ध्रुवे नियए, सासए, अक्खए, अव्वए, अवट्टिए, निच्चे । ’ (નન્દી)

“ इत्येष द्वादशाङ्गगणिपिटको न कदाचिन्नासीत्, न कदाचिन्न भवति, न कदाचिन्न भविष्यति, अभूच्च भवति च, भविष्यति च, ध्रुवो, नियतः शाश्वतः अक्षयः अव्ययः अवस्थितः नित्यः । ” इतिच्छाया ।

हेतुदृष्टान्तानાં તુ શ્રુતચારિત્રપરિપોષકતયા તીર્થઙ્કરૈઃ સમયે સમયે ચ-
ગિણ્યપ્રતિવોધાનુકૂલતયા તેપાં ભિન્નરૂપેણ પ્રદર્શનં કૃતમિતિ નાસ્તિ કસ્યાચ્ચિદા-
શઙ્કાયા અવસર ઇતિ । અત એવ જ્ઞાતાધર્મકથાઙ્ગ મેઘકુમારસ્ય, ત્રિપાકમૂત્રે સુવાહુ-

भी उपदेश नहीं किया, अत एव इस श्रुतचारित्र के स्वरूपकी समान-
रूपसे अनादिकालिक प्रवृत्ति होने के कारण इस द्वादशाङ्गीका ध्रुवत्व,
नित्यत्व, एवं शाश्वतिकत्व सिद्ध होता है । कहा भी है—

“यह वारह अङ्गरूप गणिपिटक (आचार्य की पेटी)न कभी था,
न है, और न कभी रहेगा, ऐसी बात नहीं है । परन्तु यह था, है,
और रहेगा, क्यों कि यह ध्रुव है, नियत है, शाश्वत है, अक्षय है,
अव्यय है, अवस्थित है और नित्य है” (नन्दी) ।

हेतु और દૃષ્ટાન્ત-શ્રુત ચારિત્ર કા પરિપોષક હૈ, ઇસ કારણ
તીર્થઙ્કરોને સમય સમય પર અપને શિષ્યોં કે પ્રતિવોધકી અનુકૂલતા
કો લેકર ડનકા ભિન્ન-ભિન્નરૂપસે કથન કિયા હૈ, અતઃ યહાં અવ
શઙ્કા કા કોઈ સ્થાન નહીં રહતા । ઇસલિયે જ્ઞાતાધર્મકથાઙ્ગ મેં મેઘ-

પણ ઉપદેશ કરેલ નથી, એટલે આ શ્રુત-ચારિત્રના સ્વરૂપની સમાનરૂપથી અનાદિ-
કાળની પ્રવૃત્તિ હોવાને કારણે આ દ્વાદશાંગીનું ધ્રુવત્વ નિત્યત્વ અને શાશ્વતિકત્વ સિદ્ધ થાયછે

તેમજ કહ્યું પણ છે કે—“આ બાર અંગરૂપ ગણિપિટક (આચાર્યની પેટી)
ક્યારેક પણ ન હતી અત્યારે પણ નથી અને ક્યારેય નહિ હોય તેમ નથી, પણ
તે હતી, છે અને રહેશે, કેમકે આ પેટી ધ્રુવ છે નિયત છે, શાશ્વત છે, અક્ષય છે,
અવ્યય છે અવસ્થિત છે અને નિત્ય છે.” (નન્દી)

હેતુ અને દૃષ્ટાન્ત શ્રુતચારિત્રના પરિપોષક હોવાથી તીર્થ કરોએ પ્રત્યેક સમયે
પોતપોતાના શિષ્યોને પ્રતિબોધવા અનુકૂળતાનુસારે તેનું જુદી જુદી રીતે કથન કરેલ
છે, એટલે અહીં હવે શકાને કોઈ સ્થાન રહેતું નથી, તેથી જ્ઞાતાધર્મકથાંગમાં

कुमारादीनां, अन्तकृतदशाङ्ग गौतमकुमारादीनां तथा कालीमहाकालीप्रभृति-
साध्वीनां चैकादशाङ्गाध्ययनं संगच्छते ।

गुणरत्नं तपःकमेति । जालिकुमारस्य मेघकुमारवत् गुणरत्नाख्यतपः—
कर्मानुष्ठानम् । स्कन्दकवचपिवत् सर्वा वक्तव्यता, सैव चिन्तना=तद्वद्धर्मचिन्तना,
आपुच्छना=तथैवानशनव्रतावरणार्थमनुज्ञाप्राप्तये भगवतः प्रार्थना । स्कन्दकवचेन
च स जालिरनगारः स्थविरैः साद्धं विपुलगिरिं समारोह । नवरं=एतावानेव
तस्माद्विशेषः—यद्यं षोडश वर्षाणि श्रामण्यपर्यायं=चारित्रं पालयित्वा कालमासे=

कुमार, विपाक सूत्रमें सुबाहुकुमार आदि, अन्तकृतदशाङ्ग सूत्रमें
गौतमकुमार आदि, और काली-महाकाली आदि साध्वियों के ग्यारह
अङ्गों का अध्ययन (पढ़ना) सङ्गत होता है ।

मेघकुमार के समान जालिकुमारने भी गुणरत्न नामक तप
का आराधन किया । इस तप की विधि इस प्रकार है—

प्रथम मास में एकान्तर उपवास, द्वितीय मास में बेले — बेले
पारणा, तीसरे महीने में तेले — तेले पारणा, इस प्रकार सोलहवें
महीने में सोलह—सोलह उपवास के अनन्तर पारणा, इसी क्रमसे
पुनः उतरते हुए एकान्तर उपवास तक किया जाता है । दिन में
उत्कुटुकासनसे सूर्यकी आतापना ले, रात्रि में मुखवस्त्रिका चोलपट्टक
सिवाय प्रावरणरहित वीरासन से ध्यान करे । इस में तप के दिन
४०७, पारणोंके दिन ७३, कुल ४८० दिन होते हैं । इस क्रमसे सोलह
मास में यह तप पूर्ण होता है ।

मेघकुमार, विपाकसूत्रमा सुबाहुकुमार आदि, अन्तकृतदशाङ्गसूत्रमा गौतमकुमार आदि
तथा काली महाकाली आदि साध्वीयेने अग्यार अंगोनु अध्ययन (वाच्यु) संगत थाय छे

मेघकुमारनी मादक जालिकुमारे पणु गुणरत्न नामे तपनु आराधन कर्तुं अ
तपनी विधि आ रीते छे :- प्रथम महिनामा अेकान्तर उपवास, भीन्त महिनामा
छट्टने पारण्छे छट्ट, त्रीन्तमां अठ्ठमने पारण्छे अठ्ठम अे रीते सोणमे महिने सोण
सोण उपवासे पाण्छुं, अेन् कृमथी पाछा उतरता अेकान्तर उपवास बुधी कुन्वामां
आवे छे. दिवसे उत्कुटुकासने (उकुटुआसने) सूर्यनी आतापना ले रात्रिमा मुख-
वस्त्रिका चोलपट्टक सिवाय प्रावरण् रहित थर्ष वीरासने जेसी ध्यान करे आ प्रमाण्छे
आ तपमा तप दिवस ४०७ तथा पारणाना दिवस ७३ कुल ४८० दिवस थाय छे
अे उमे सोण मासमा आ तप पूर्ण थाय छे.

मृत्युसमये कालं कृत्वा=औदारिकशरीरं परित्यज्य ऊर्ध्वम्=ऊर्ध्वगतिं प्राप्नुवन्
चन्द्रादारभ्य सौधर्मेशानादि यावदारणाच्युतं कल्पं गच्छन् नवग्रैवेयकविमानपरतरा
दूर्ध्वं दूरं व्यतिक्रम्य=समुल्लङ्घ्य विजये=विजयारूढे विमाने=अनुत्तरविमाने
देवत्वेन=वैमानिकदेवत्वेन उपपन्नः=उपपातारूपं जन्म प्राप्तवान् ॥ सू० ५ ॥

मूलम्-तए णं ते थेरा भगवंतो जालि अणगारं काल-
गयं जाणित्ता परिनिव्वाणवत्तियं काउस्सग्गं करेति, काउस्सग्गं
करित्ता पत्तचीवराइं गिण्हंति, गिण्हित्ता तहेव ओयरंति, जाव
'इमे से आयारभंडए भंते !' ति भगवं गोयमे जाव एवं
वयासी-एवं खलु देवाणुप्पिया ! तुव्वं अंतेवासी जालिनामं
अणगारे पगइभहए, से णं जाली अणगारे कालमासे कालं
किच्चा कहिं गए ? कहिं उववण्णे ?, एवं खलु गोयमा !
अमं अंतेवासी तहेव जहा खंदयस्स जाव कालमासे कालं

स्कन्दक ऋषि के समान चिन्तना, पुच्छना, तथा अनशन आदि
व्रत के लिये भगवान की आज्ञा प्राप्त करना आदि सब वर्णन जान
लेना, और स्कन्दक ऋषि के समान ही ये जालिकुमार अनगार
स्थविरो के साथ विपुलगिरि पर गए । यहाँ विशेष यह समझें कि-
इन्होंने ने सोलह वर्ष चारित्र का पालन कर अन्त समय औदारिक
शरीरको त्याग कर ऊर्ध्वगति करते हुए चन्द्रमा से लेकर सौधर्म,
ईशान आदि आरण, अच्युत पर्यंत बारह ही देवलोक तथा नव
ग्रैवेयक विमानों को उल्लङ्घन कर 'विजय' नामक अनुत्तर विमान
में वैमानिक देवतारूपसे उत्पन्न हुए ॥ सू० ५ ॥

स्कन्दक ऋषिनी भाइके, चिन्तना, पुच्छना तथा अनशन आदि व्रत भाटे भग-
वाननी आज्ञा प्राप्त करवी आदि सर्व वर्णन जानवुं, अने स्कन्दक ऋषिनी भाइके ज
ये 'जालिकुमार अणगार स्थविरोनी साथे विपुलायल पर्वत उपर गया. अडीं विशेष
आटलु जानवुं के अयेअये सोण वर्ष चारित्रपालन करी अन्त समयमा औदारिक
शरीरने छोडी ऊर्ध्वगति करतां चन्द्रमाथी लध सौधर्म ईशान आदि आरण अच्युत
पर्यंत आरेय देवलोक तथा नव ग्रैवेयक विमानेने ओलधी 'विजय' नामे अनुत्तर
विमानमा वैमानिक देव रूपे उत्पन्न थया. (सू० ५)

किञ्चा उहुं चंदिम जाव विजए विमाणे देवत्ताए उववण्णे ।
जालिस्स णं भंते ! देवस्स केवइयं कालं ठिई पणत्ता ?
गोयमा ! वत्तीसं सागरोवमाइं ठिई पणत्ता । से णं भंते !
ताओ देवलोगाओ आउक्खएणं भवक्खएणं ठिइक्खएणं चयं
चइत्ता कहिं गच्छिहिति ? कहिं उववज्जिहिति ? गोयमा !
महाविदेहे वासे सिज्झिहिति । एवं खलु जम्बू ! समणेणं
जाव संपत्तेणं अणुत्तरोववाइयदसाणं पढमस्स वग्गस्स पढम-
ज्झयणस्स अयमट्ठे पणत्ते ॥ सू० ६ ॥

छाया-ततःखलु ते स्थविरा भगवन्तो जालिमनगारं कालगतं ज्ञात्वा
परिनिर्वाणप्रत्ययिकं कायोत्सर्गं कुर्वन्ति, कायोत्सर्गं कृत्वा पात्रचीवराणि गृह्णन्ति,
गृहीत्वा तथैवावतरन्ति यावत् ' इमानि तस्याचारभाण्डानि भदन्त ! ' इति
भगवान् गौतमः यावदेवमवादीत्-

एवं खलु देवानुप्रियाः ! युष्माकमन्तेवासी जालिनामानगारः प्रकृति-
भद्रकः, स खलु जालिरनगारः कालमासे कालं कृत्वा क गतः ! ककोपपन्नः ? ।
एवं खलु गौतम ! समान्तेवासी तथैव यथा स्कन्दकस्य यावत्कालमासे कालं
कृत्वा ऊर्ध्वं चन्द्रमः-यावद् विजये विमाने देवत्वेन उपपन्नः ।

जालेः खलु भदन्त ! देवस्य कियत्कालं स्थितिः प्रज्ञप्ता ?, गौतम !
द्वात्रिंशत्सागरोपमानि स्थितिः प्रज्ञप्ता । स खलु भदन्त ! तस्माद् देवलोकादायुः-
क्षयेण भवक्षयेण स्थितिक्षयेण चयं त्यक्त्वा क गमिष्यति, कोपपत्स्यते ?
गौतम ! महाविदेहे वर्षे सेत्स्यति ५ । एवं खलु जम्बू ! श्रमणेन यावत्संप्राप्तेन
अनुत्तरोपपातिकदशानां प्रथमस्य वर्गस्य प्रथमाध्ययनस्यायमर्थः प्रज्ञप्तः ॥ सू० ६ ॥

टीका-‘तए णं ते’ इत्यादि-ततः=जालिकुमारस्य शरीरपरित्यागानन्तरं
खलु=निश्चयेन ते=जालिकुमारसमीपवर्तिनो भगवन्तः स्थविरा जालिमनगारं

‘तए णं ते’ इत्यादि । जालिकुमार के शरीर छोड़ने पर
उनके समीपवर्ती स्थविरीने जालिकुमार अनगार को कालगत हुआ

‘तए णं ते’ इत्यादि
जालिकुमारना शरीर छुट्या गाह तेमना समीपवर्ती स्थविरीने जालिकुमार
अणुगारने कालगत थया जाली परलोडगमनछेतुक्क धयेत्सर्गं धुर्यो तदनन्तरं जालिकुमारना

कालगतं ज्ञात्वा परिनिर्वाणप्रत्ययिकं=परलोकगमनहेतुकं कायोत्सर्गं कृतवन्तः । कायोत्सर्गं कृत्वा पात्रचीवराणि-पात्राणि=भिक्षापात्रादीनि, चीवराणि=वस्त्राणि-सदोरकमुखवस्त्रिकाचोल्पट्टकगाटिकारजोहरणादीनि धर्मोपकरणानि जगृहुः, गृहीत्वा च तथैव विपुलगिरितटादवतरन्ति, अवतीर्णाः यावत्-भगवत्समीपमागत्याऽब्रुवन् हे भगवन् ! इमानि तम्य परलोकगतस्य जालेरनगरस्य आचारभाण्डानि=धर्मोपकरणानि सन्ति । ततः 'भदन्त ! इति'=हे भगवन् ! इति सविनयं भगवन्तं स्वामिसुखीकृत्य भगवान् गौतमः यावत्-भगवन्तं पर्युपासीन एवं=वक्ष्यमाणरीत्याऽवादीत्--

एवं खलु=निश्चयेन हे देवानुप्रियाः युष्माकमन्तेवासी=शिष्य जालि-नामा अनगरः प्रकृतिभद्रकः=स्वभावेनैवोपशान्तकपाय आसीत् । स खलु जालिरनगरः कालमासे=आयुषोऽवसानकाले कालं कृत्वा=औदारिकगरीरं त्यक्त्वा क्व गतः ? कोपपन्नः ?=कस्मिन् स्थाने जन्म प्राप्तः ? भगवानाह -हे गौतम !

जानकर परलोकगमन-हेतुक कायोत्सर्ग किया, तदनन्तर जालिकुमार के पात्र-भिक्षापात्र आदि, वस्त्र - दोरासहित मुखवस्त्रिका, चोल्पट्ट, चादर, रजोहरण आदि धर्मोपकरण लेकर विपुलाचल पहाडसे उतरे और भगवान महावीर स्वामी की सेवा में उपस्थित हुए, तथा चन्दन नमस्कार कर इस प्रकार बोले- हे भगवन् ! कालप्राप्त जालिकुमार अनगर के ये धर्मोपकरण हैं ।

इस के बाद 'हे भगवन् !' ऐसा सम्बोधन करके भगवान गौतमस्वामी श्रमण भगवान महावीर से अत्यन्त विनय के साथ इस प्रकार पूछने लगे- हे भगवन् ! देवताओं द्वारा सेवित, भद्र-प्रकृतिवाले, आपके सुशिष्य जालिकुमार अनगर काल करके कहाँ गये ? तथा कहाँ उत्पन्न हुए ? ।

पात्र-भिक्षापात्र आदि, वस्त्र-दोरासहित मुखवस्त्रिका, चोल्पट्ट, चादर, रजोहरण आदि धर्मोपकरण लाने विपुलाचल पहाडथी उतरी भगवान महावीर स्वामीनी सेवामा उपस्थित थया, अने चन्दन नमस्कार करी आ प्रमाणे बोल्या, हे भगवन् ! कालप्राप्त जालिकुमारना आ धर्मोपकरणो छे- तयारभाह हे भगवन् ! ओवुं सम्बोधन करी भगवान गौतम स्वामी श्रमण भगवन्त महावीरने अत्यन्त-विनय-सहित आ प्रमाणे पूछवा लाग्या-हे भगवन् ! देवताओ द्वारा सेवित भद्रप्रकृतिवाणा आपना सुशिष्य जालिकुमार अणुगार डाण करीने कथां गुया ? अने कथां उत्पन्न थया ?

एवं खलु समान्तेवासी=गिष्यः जालिरनगारः यथास्कन्दकम्प्य=स्कन्दकत्रपिवत्
त्यक्तौदारिकशरीरः ऊर्ध्वगतिं प्राप्नुवन् चन्द्रादारभ्य यावद् विजये विमाने
देवत्वेनोपपन्नः ।

ગૌતમઃ પૃચ્છતિ-ભગવન્ । જાલેઃ खलु देवस्य विजयविमाने कियन्तं
कालं स्थितिः प्रज्ञप्ता । भगवानाह-हे गौतम ! जालिदेवस्य स्थितिस्तत्र द्वात्रि-
शत्सागरोपमानि प्रज्ञप्ता ।

ગૌતમઃ પૃચ્છતિ-હે ભદ્રન્ત ! સ खलु जालिदेवः आयुःक्षयेण=देवायुपः
क्षयेण, भवक्षयेण=देवभवच्यवनेन, स्थितिक्षयेण=विजयविमाने द्वात्रिंशत्सागरो-
पमस्थितिक्षयेण च पश्चात्तस्मात्=विजयविमानाख्यादेवल्लोकात् प्रच्युतः क्व गमि-
ष्यति ? क्व पुनरुपपत्स्यते ? । भगवान् कथयति-हे गौतम ! महाविदेहे वर्षे=
महाविदेहक्षेत्रे सेत्स्यति=सिद्धिगतिनामन्नेयं स्थानं प्राप्स्यति ।

भगवान् महावीर कहते हैं:-हे गौतम ! मेरा सुशिष्य जालि-
कुमार अनगार स्कन्दक ऋषि के समान अपने इस औदारिक शरीर
को छोड़कर चन्द्र आदि वारहों देवलोक और नव त्रैवेयक को उल्ल-
ङ्घन कर विजयनामक अनुत्तर विमान में उत्पन्न हुआ है ।

श्री गौतम स्वामी पुनः प्रश्न करते हैं - हे भगवन् ! विजय
विमान में जालिकुमार देवकी कितनी स्थिति है ? भगवानने कहा-
हे गौतम ! बत्तीस सागरोपमकी स्थिति है । गौतमस्वामी-हे भगवन् !
जालिकुमार देव, अपनी देव-संजन्धी आयु, अब और स्थिति को
समाप्त कर कहाँ जायेंगे ? तथा कहाँ उत्पन्न होंगे ?

भगवान - हे गौतम ! महाविदेहक्षेत्रमें जन्म लेकर वहाँ से
सिद्धिगतिनामक स्थान को प्राप्त करेगा, अर्थात् अपने समस्त कर्मा
को क्षय करके मोक्षमें जायेगा ।

ભગવાન મહાવીર કહે છે,-હે ગૌતમ ! મારો સુશિષ્ય જાલિકુમાર, અનગાર
સ્કન્દક ઋષિની જેમ પોતાના ઔદારિક શરીરને છોડી ચન્દ્ર આદિ બારેય દેવલોક
અને નવ ત્રૈવેયકને ઓળખી વિજય નામના પહેલા અનુત્તરવિમાનમાં ઉત્પન્ન થયો છે

શ્રી ગૌતમસ્વામી પુનઃ પ્રશ્ન કરે છે - હે ભગવન્ ! વિજય વિમાનમાં જાલિ-
કુમારદેવની કેટલી સ્થિતિ છે ? ભગવાને કહ્યું -હે ગૌતમ ! બત્રીસ સાગરોપમની સ્થિતિ છે

શ્રી ગૌતમસ્વામી-હે ભગવન્ ! જાલિકુમારદેવ પોતાની દેવસંજન્ધી આયુ, ભવ
અને સ્થિતિને પૂર્ણ કરી ક્યાં જશે ? તથા ક્યાં ઉત્પન્ન થશે ?

અથ સુધર્મસ્વામી જમ્બૂસ્વામિનં પ્રતિ પ્રણિજગાદ—

હે જમ્બૂ ! એવં સ્વલુ=ઉક્તરીત્યા શ્રમણેન ભગવતા મહાવીરેણ યાવત્
ઉક્તસકલવિશેષણવિશિષ્ટેન સંપ્રાપ્તેન=સિદ્ધિગતિગતેન અનુત્તરોપપાતિકદશાનામ્
=અનુત્તરોપપાતિકદશાઙ્ગસ્ય પ્રથમસ્ય વર્ગસ્ય પ્રથમાધ્યયનસ્ય અયં=પૂર્વપ્રતિપાદિતઃ
અર્થઃ=ભાવઃ પ્રજ્ઞસઃ=કથિતઃ ॥ મૂ० ૬ ॥

અનુત્તરોપપાતિકદશાઙ્ગસૂત્રસ્યાર્થવોધિન્યાખ્યાયાં વ્યાખ્યાયાં
પ્રથમં જાલિકુમારાખ્યમધ્યયનં સમાપ્તમ્ ॥૧॥

શ્રી સુધર્મા સ્વામી શ્રી જમ્બૂ સ્વામી કે પ્રતિ કહતે હેં:—હે
જમ્બૂ ! પૂર્વોક્ત સમસ્ત ગુણોં સે યુક્ત મુક્તિપ્રાપ્ત શ્રમણ ભગવાન મહા-
વીરને અનુત્તરોપપાતિકદશાઙ્ગ સૂત્રકે પ્રથમ વર્ગ કે પ્રથમ અધ્યયન કા
યહ અર્થ કહા હૈ ।

શ્રી અનુત્તરોપપાતિકદશાઙ્ગ સૂત્રકી અર્થવોધિનીનામક ટીકા કે
હિન્દી અનુવાદ કા પ્રથમ અધ્યયન સમાપ્ત ॥

ભગવાન કહે છે-હે ગૌતમ ! મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં જન્મ લઈને ત્યાંથી સિદ્ધિગતિ
નામે સ્થાનની પ્રાપ્તિ કરશે, અર્થાત્ પોતાના સમસ્ત કર્મોનો ક્ષય કરી મોક્ષમાં જશે

શ્રી સુધર્મા સ્વામી શ્રી જમ્બૂસ્વામી પ્રત્યે કહે છે :—

હે જમ્બૂ ! પૂર્વોક્ત સમસ્ત ગુણોથી યુક્ત મુક્તિપ્રાપ્ત શ્રમણ ભગવાન મહાવીરે
અનુત્તરોપપાતિકદશાઙ્ગ સૂત્રના પ્રથમ વર્ગના પ્રથમ અધ્યયનનો આ પ્રમાણે અર્થ કહેલ છે.

‘ શ્રી અનુત્તરોપપાતિક સૂત્ર ’ ની ‘ અર્થવોધિની ’
નામની ટીકાના ‘ ગુજરાતી અનુવાદ ’ નું
પ્રથમ અધ્યયન સમાપ્ત.

मूलम्—एवं सेसाण वि नवण्हं भाणिअठ्वं, णवरं सत्त धारिणीसुया, वेहल्लवेहासा चिल्लणाए, अभए णंदाए । आइल्लाणं पंचण्हं सीलसवासाइं सामण्णपरियाओ, तिण्हं वारस वासाइं, दोण्हं पंचवासाइं । आइल्लाणं पंचण्हं आणुपुव्वीए उववाओ विजए, वैजयंते, जयंते, अपराजिते, सब्बट्टुसिद्धे । दीह दंते सब्बट्टुसिद्धे । उत्क्रमेणं सेसा, अभओ विजए, सेसं जहा पढमे । अभयस्स नाणत्तं—रायगिहे णयरे सेणिए राया, नंदा देवी माया, सेसं तहेव । एवं खलु जम्बू ! समणेणं जाव संपत्तेणं अणुत्तरोववाइयदसाणं पढमस्स वग्गस्स अयमट्ठे पणत्ते ॥सू०१॥

छाया— एवं शेषाणामपि नवानां भणितव्यं, नवरं (विशेषः)—सप्त धारिणीसुताः, वेहल्लवैहायसौ चेल्लनायाः, अभयो नन्दायाः । आद्यानां पञ्चानां षोडशवर्षाणि श्रामण्यपर्यायः । त्रयाणां द्वादशवर्षाणि, द्वयोः पञ्च वर्षाणि । आद्यानां पञ्चानामानुपूर्व्योपपातः=विजये, वैजयन्ते, जयन्ते, अपराजिते, सर्वार्थसिद्धे । दीर्घदन्तः सर्वार्थसिद्धे, उत्क्रमेण शेषाः, अभयो विजये । शेषं यथा प्रथमे ।

अभयस्स नानात्वं—राजगृहं नगरं, श्रेणिको राजा, नन्दादेवी माता, शेषं तथैव । एवं एलु जम्बू ! श्रमणेन यावत्संप्राप्तेन, अनुत्तरोपपातिकदशानां प्रथमस्य वर्गस्यायमर्थः प्रज्ञप्तः ॥ सू० १ ॥

॥ इति प्रथमो वर्गः समाप्तः ॥१॥

टीका—‘एवं’ इत्यादि । एवम् उक्तरीत्या जालिकुमारवत् शेषाणामपि नवानां मयालिप्रभृतिनां कुमाराणां भणितव्यं=वर्णनं वक्तव्यम् । नवरमिति

‘एवं’ इत्यादि ।

इस प्रकार जालिकुमार के तुल्य ही शेष मयालि आदि नवों राजकुमारों का जीवन-वृत्तान्त जानना चाहिये । यहाँ विशेष यह है

‘एवं’ इत्यादि

आ शीते जालिकुमारनी भाइइ शेष मयालि आदि नवे राजकुमारोन जीवनवृत्तान्त

વિશેષાર્થનાચક્રમન્યયમ્ તતો દશસુ કુમારેષુ સ્વલ્લેતાવાન વિશેષ:-સપ્ત-૧ જાલિ
૨ મયાલિ:, ૩ ઉપયાલિ:, ૪ પુરુષસેન:, ૫ વારિષેણ:, ૬ દીર્ઘદન્ત:,
૭ લઘ્વદન્તઃચૈતે સપ્ત ધારિણીપુત્રા: । વેહલ્લ-વૈહાયસૌ, ઇમૌ દ્વૌ ચેલ્લનાયા: પુત્રૌ ।
અભયશ્ચ નન્દાયા: પુત્ર આસીત્ । આઘાનાં પશ્ચાનાં જાલિકુમારાદિવારિષેણ
પર્યન્તાનાં શ્રામણ્યપર્યાય: = ચારિત્રપર્યાય: પોઢશ વર્ષાણિ । ત્રયાણાં = દીર્ઘદન્ત-
લઘ્વદન્ત વેહલ્લાનાં શ્રામણ્યપર્યાયો દ્વાદશ વર્ષાણિ । દ્વયો: = વૈહાયસસ્ય, અભય-
સ્ય ચ શ્રામણ્યપર્યાય: પશ્ચ વર્ષાણિ । તથા આઘાનાં = પશ્ચાનાં = જાલિકુમારસ્ય,
મયાલિકુમારસ્ય ઉપયાલિકુમારસ્ય, પુરુષસેનસ્ય, વારિષેણસ્ય ચ આનુપૂર્વ્યાં =
અનુક્રમણ: વિજયે, વૈજયન્તે, જયન્તે, અપરાજિતે સર્વાર્થસિદ્ધે ચ વિમાને = તત્ત-
દાઘ્યે વિમાને ઉપપાત: = ઉત્પત્તિર્વભૂવ । દીર્ઘદન્ત: સર્વાર્થસિદ્ધે ઉત્પન્ન: ।
ઉત્ક્રમેણ = પશ્ચાનુપૂર્વ્યા શેષા: - અપરાજિતે લઘ્વદન્ત:, જયન્તે વેહલ્લ:, વૈજયન્તે

કિ-इन दस कुमारों में-१ जालि, २ मयालि, ३ उपयालि, ४ पुरुष-
सेन, ५ वारिषेण, ६ दीर्घदन्त, और ७ लघ्दन्त, ये सात धारिणी
रानी के, वेहल्ल और वैहायस ये दो चेलणा के पुत्र हैं । अभय-
कुमार महारानी 'नन्दा' के पुत्र हैं । जालिकुमार से वारिषेण पर्यन्त
पांच राजकुमारोंने सोलह वर्ष, दीर्घदन्त, लघ्दन्त और वेहल्ल इन
तीन राजकुमारोंने बारह वर्ष, वैहायस और अभयकुमारने पांच पांच
वर्ष संयम पालन किया । जालिकुमार, मयालिकुमार, उपयालिकुमार
पुरुषसेन और वारिषेणकुमार, ये पांच क्रमशः-विजय, वैजयन्त, जयन्त,
अपराजित और सर्वार्थसिद्ध में उत्पन्न हुए । दीर्घदन्त सर्वार्थसिद्ध में
उत्पन्न हुए । शेष तीन पश्चानुपूर्वीसे अपराजित आदि विमानों में

જાણવાં અહિં વિશેષ એમ સમજવું કે આ દશ કુમારોમા ૧ જાલિ, ૨ મયાલિ, ૩
ઉપયાલિ, ૪ પુરુષસેન, ૫ વારિષેણ, ૬ દીર્ઘદન્ત અને ૭ લઘ્વદન્ત, એ સાત ધારિણી
રાણીના, વેહલ્લ અને વૈહાયસ એ બે ચેલણાના પુત્ર છે અભયકુમાર મહારાણી નન્દાને
પુત્ર છે જાલિકુમારથી વારિષેણ સુધી પાંચ રાજકુમારોએ સોળ વર્ષ, દીર્ઘદન્ત, લઘ્વદન્ત,
અને વેહલ્લ, એ ત્રણે બાર વર્ષ અને વૈહાયસ તથા અભયકુમાર, એ બે પાંચ પાંચ
વર્ષ સુધી સયમ પાલન કર્યું જાલિકુમાર, મયાલિકુમાર, ઉપયાલિકુમાર, પુરુષસેન,
અને વારિષેણકુમાર એ પાંચ ક્રમશઃ વિજય, વૈજયન્ત, જયન્ત, અપરાજિત અને
સર્વાર્થસિદ્ધમાં ઉત્પન્ન થયા દીર્ઘદન્ત સર્વાર્થસિદ્ધમાં ઉત્પન્ન થયા 'બાકીના ત્રણ
પશ્ચાનુપૂર્વીથી અપરાજિત આદિ વિમાનોમાં ઉત્પન્ન થયા, અર્થાત્ અપરાજિતમ

वैहायसः, इत्येवं त्रयः समुत्पन्नाः । अभयो विजये विषाने उपपन्नं प्राप ।
शेषम्=उक्तादन्यद् वर्णनं यथा प्रथमे=प्रथमाध्ययने जालिकुमारस्य तद्वद्
बोध्यमित्यर्थः । अस्यस्य=अभयकुमारविषये नानात्वं=विशेषो वर्तते यथा—
राजगृहं नगरं, श्रणिको राजा पिता, नन्दादेवी माता, शेषम्=अवशिष्टं वर्णनं
तथैव=जालिकुमारवद्विज्ञेयम् । एवं खलु जम्बू ! इत्यादि पूर्वं व्याख्यातम् ।
अनुत्तरोपपातिकदशानां प्रथमस्यवर्गस्यायमर्थः प्रज्ञप्तः ॥१॥

॥ इति श्री-विश्वविख्यात-जगद्वल्लभ-प्रसिद्धवाचक-पञ्चदशभाषाकलितकलित-
कलापालापक-प्रविशुद्धगद्यपद्यनैकग्रन्थनिर्मायक-वादिमानमर्दक-श्रीशाहच्छत्र-
पतिकोलहापुरराजप्रदत्त-‘जैन शास्त्राचार्य’-पदभूषित-कोल्हापुरराज-
गुरु-बालब्रह्मचारि-जैनाचार्य-जैनधर्मदिवाकर-पूज्यश्री-घासीलाल-
व्रतिविरचितायाम् अनुत्तरोपपातिकदशाङ्ग-सूत्रस्य अर्थबोधिनीव्याख्यायां
व्याख्यायां प्रथमो वर्गः समाप्तः ॥ १ ॥

उत्पन्न हुए, अर्थात् अपराजित में लष्टदन्त, जयन्त में वेहल्ल, और
वैजयन्त में वैहायस उत्पन्न हुए । अभयकुमार विजय विमान में
उत्पन्न हुए । शेष वर्णन प्रथम अध्ययनमें वर्णित जालिकुमार के ही
समान जानना चाहिये । अभयकुमारका विशेष परिचय इस प्रकार है—
‘राजगृह’ नगर, पिताका नाम ‘श्रणिक’, तथा माता का नाम ‘नन्दा’
देवी । अवशेष वर्णन जालिकुमार के रूपान है । श्रीसुधर्मास्वामीने
कहा-हे जम्बू ! मुक्तिप्राप्त श्रमण भगवान् महावीरने अनुत्तरोपपा-
तिकदशाङ्ग सूत्र के प्रथम वर्गका यह उपरोक्त अर्थ कहा है ।

श्री अनुत्तरोपपातिकदशाङ्ग सूत्रकी अर्थबोधिनीनामक टीका के
हिन्दी अनुवाद का प्रथम वर्ग समाप्त ॥

लष्टदन्त, जयन्तमा वेहल्ल, अने वैजयन्तमां वैहायस उत्पन्न थया अभयकुमार विजय
विमानमा उत्पन्न थया शेष वर्णन प्रथम अध्ययनमा वर्णित जालिकुमारनी भाइके
जालुपु, अभय कुमारनी विशेष परिचय आ प्रमाणे छे राजगृह नगर, पितानुं
नाम श्रणिक तथा मातानु नाम नन्दादेवी, अवशेष वर्णन जालिकुमारनी भाइके छे

श्रीसुधर्मास्वामीजे कहु - छे जम्बू ! मुक्तिप्राप्त श्रमण भगवन्त महावीरे
अनुत्तरोपपातिकदशाङ्गसूत्रना प्रथम वर्गना आ उपर मुज्जम अर्थ प्ररूपित कर्या छे

अनुत्तरोपपातिकदशाङ्ग सूत्रनी ‘अर्थबोधिनी’

नामके टीकाना गुजराती अनुवादने

प्रथम वर्ग समाप्त.

। अथ द्वितीयो वर्गः ।

अथ जम्बूस्वामी सुधर्मस्वामीनं पृच्छति—‘जइ णं भंते !’ इत्यादि ।

मूलम्—जइ णं भंते ! समणेणं जाव संपत्तेणं अनुत्तरो-
ववाइयदसाणं पढमस्स वग्गस्स अयमट्ठे पणत्ते, दोच्चस्स णं
भंते ! वग्गस्स अनुत्तरोववाइयदसाणं समणेणं जाव संपत्तेणं
के अट्ठे पणत्ते ? । एवं खलु जम्बू ! समणेणं जाव संप-
त्तेणं दोच्चस्स वग्गस्स अनुत्तरोववाइयदसाणं तेरस अज्झयणा
पणत्ता, तं जहा—दीहसेणे १ महासेणे २ लट्ठदंते य ३ गूढ-
दंते य ४ सुद्धदंते य ५ । हल्ले ६ दुमे ७ दुमसेणे ८,
महादुमसेणे य ९ आहिण ॥ १ ॥ सीहे य १० सीहसेणे य
११, महासीहसेणे य आहिण १२ । पुण्णसेणे य वोधव्वे १३,
तेरसमे होइ अज्झयणे ॥ २ ॥ सू० १ ॥

छाया—यदि खलु भदन्त ! श्रमणेन यावत्संप्राप्तेन अनुत्तरोपपातिक-
दशानां प्रथमस्य वर्गस्यायमर्थः प्रज्ञप्तः, द्वितीयस्य खलु भदन्त ! वर्गस्यानुत्तरो-
पपातिकदशानां श्रमणेन यावत्संप्राप्तेन कोऽर्थः प्रज्ञप्तः ? । एवं खलु जम्बू !
श्रमणेन यावत्संप्राप्तेन द्वितीयस्य वर्गस्यानुत्तरोपपातिकदशानां त्रयोदशाध्यय-
नानि प्रज्ञप्तानि तद्यथा—“(१) दीर्घसेनः, (२) महासेनः, (३) लण्टदन्तश्च,
(४) गूढदन्तश्च, (५) शुद्धदन्तश्च, (६) हल्लः, (७) द्रुमः, (८) द्रुमसेनः,
(९) महाद्रुमसेन आख्यातः ॥ १ ॥” (१०) सिंहश्च, (११) सिंहसेनश्च, (१२) महा-
सिंहसेनश्चाख्यातः । (१३) पुण्यसेनश्च, वोद्धव्यः, त्रयोदशे भवत्यध्ययने । २ । सू० १ ।

टीका—भदन्त ! = हे भगवन् यदि खलु यावत् सलक्षणयुक्तेन संप्रा-
प्तेन = मुक्तिं लब्धवता श्रमणेन भगवता श्रीमहावीरस्वामिना अनुत्तरोपपातिक-

श्री अनुत्तरोपपातिकदशाङ्ग सूत्रका द्वितीय वर्ग ।

श्रीजम्बूस्वामी श्रीसुधर्मास्वामी से पूछते हैं—‘जइ णं भंते’ ! इत्यादि

श्री अनुत्तरोपपातिकदशाङ्ग सूत्रने ७११ वे वर्ग (२).

श्री जम्बूस्वामी सुधर्मास्वामीने पूछे छे— ‘जइ णं भंते’ इत्यादि.

દશાનામ્=અનુત્તરોપપાતિકદશાઙ્ગસ્ય નવમસ્યાઙ્ગસ્ય પ્રથમસ્ય વર્ગમ્ અયમ્=પૂર્વોક્તઃ અર્થઃ=ભાવઃ પ્રજ્ઞપ્તઃ=કથિતઃ । ભદન્ત ! હે ભગવન્ ! અનુત્તરોપપાતિકદશાનામ્=અનુત્તરોપપાતિકદશાઙ્ગસ્ય દ્વિતીયસ્ય વર્ગસ્ય યાવત્-સકલગુણયુક્તેન સંપ્રાપ્તેન=મુક્તિ પ્રાપ્તવતા શ્રમણેન ભગવતા શ્રીમહાવીરસ્વામિના કોઽર્થઃ પ્રજ્ઞપ્તઃ ? ।

સુધર્મા સ્વામી કથયતિ-હે જમ્બૂ ! યાવત્=પૂર્વોક્તસકલગુણયુક્તેન સંપ્રાપ્તેન=મુક્તિ લબ્ધવતા શ્રમણેન ભગવતા શ્રીમહાવીરસ્વામિના અનુત્તરોપપાતિકદશાનામ્=અનુત્તરોપપાતિકદશાઙ્ગસ્ય એવં=વક્ષ્યમાણરીત્વા ત્રયોદશાધ્યયનાનિ પ્રજ્ઞપ્તાનિ=કથિતાનિ, તદ્યથા-યદ્યથા=યેન પ્રકારેણ ભગવત્કથનં તત્તથા કથયામીત્યર્થઃ ।

(૧) દીર્ઘસેનઃ, (૨) મહાસેનઃ, (૩) લઘ્વદન્તઃ, (૪) ગૂઢદન્તઃ, (૫) શુદ્ધદન્તઃ, (૬) હલ્લઃ, (૭) દ્રુમઃ, (૮) દ્રુમસેનઃ, (૯) મહાદ્રુમસેનઃ, આરુઢાતઃ=

હે ભદન્ત ! પૂર્વોક્ત સકલગુણાલંકૃત મુક્તિપ્રાપ્ત શ્રમણ ભગવાન્ મહાવીરને શ્રી-અનુત્તરોપપાતિકદશાઙ્ગનામક હસ નવમે અઙ્ગ કે પ્રથમ વર્ગકા યહ અર્થ પ્રરૂપિત ક્રિયા હૈ તો હે ભગવન્ ! સકલગુણયુક્ત મુક્તિપ્રાપ્ત શ્રમણ ભગવાન્ મહાવીર સ્વામીને હસ અનુત્તરોપપાતિકદશાઙ્ગ સૂત્ર કે દ્વિતીય વર્ગકા કયા અર્થ કહા હૈ ?, અર્થાત્ ઉસમેં કિસ વિષય કા વર્ણન ક્રિયા ગયા હૈ ? ।

શ્રી સુધર્મા સ્વામી કહતે હૈં જમ્બૂ ! પૂર્વોક્ત સમસ્ત ગુણોં સે અલંકૃત મુક્તિ પ્રાપ્ત શ્રમણ ભગવાન્ મહાવીરને હસ અનુત્તરોપપાતિકદશાઙ્ગ સૂત્ર કે તેરહ અધ્યયન પ્રરૂપિત ક્રિયે હૈ, વે હસ પ્રકાર હૈં-

(૧) દીર્ઘસેન, (૨) મહાસેન, (૩) લઘ્વદન્ત, (૪) ગૂઢદન્ત (૫) શુદ્ધ-

હે ભગવન્ ! પૂર્વોક્ત સકલગુણાલંકૃત મુક્તિપ્રાપ્ત શ્રમણ ભગવાન્ મહાવીરે શ્રીઅનુત્તરોપપાતિકદશાઙ્ગ નામક આ નવમા અઙ્ગના પ્રથમ વર્ગના આ અર્થ પ્રરૂપિત કર્યા છે તો ભગવન્ ! સકલગુણયુક્ત મુક્તિપ્રાપ્ત શ્રમણ ભગવાન્ મહાવીર સ્વામીએ આ અનુત્તરોપપાતિકદશાઙ્ગ સૂત્રના દ્વિતીય વર્ગના શુ અર્થ કહ્યા છે ? અર્થાત્ તેમાં કયા વિષયનું વર્ણન કર્યું છે.

શ્રીસુધર્મા સ્વામી કહે છે-જમ્બૂ ! પૂર્વોક્ત સર્વ શુભ્રાથી યુક્ત મુક્તિપ્રાપ્ત શ્રમણ ભગવાન્ મહાવીરે આ અનુત્તરોપપાતિકદશાઙ્ગ સૂત્રના તેર (૧૩) અધ્યયન પ્રરૂપિત કર્યા છે તે આ પ્રમાણે છે :- (૧) દીર્ઘસેન (૨) મહાસેન (૩) લઘ્વદન્ત (૪) શુદ્ધદન્ત

कथितः, (१०) सिंहः (११) सिंहसेनः, (१२) महासिंहसेनश्च, आख्यातः—
द्वादशः कथितः । (१३) त्रयोदशेऽध्ययने पुण्यसेनो भवति, इत्ययं बोद्धव्यः । सू. १।

पुनर्जम्बूस्वामी पृच्छति—‘जइ णं भंते !’ इत्यादि ।

मूलम्—जइ णं भंते ! समणेणं जाव संपत्तेणं अनुत्तरो-
ववाइयदसाणं दोच्चस्स वग्गस्स तेस्स अज्झयणां पणत्ता ।
दोच्चस्स णं भंते ! वग्गस्स पढमस्स अज्झयणस्स समणेणं
जाव संपत्तेणं के अट्ठे पणत्ते ? । एवं खलु जम्बू ! तेणं
कालेणं तेणं समणेणं रायगिहे णयरे, गुणसिलए चेइए, सेणिए
राया, धारिणी देवी, सीहो सुमिणे, जहा जालिस्स तहा जम्मं,
बालत्तणं, कलाओ, नवरं दीहसेणे कुमारे । सच्चेव वत्तव्वया
जहा जालिस्स जाव अंतं काहिति । एवं तेरसण्हवि राय-
गिहे णयरे, सेणिओ पिआ, धारिणी माया, तेरसण्हवि सोलस
वासा परियाओ, आणुपुव्वीए विजए दोणिण, वेजयन्ते दोणिण,
जयंते दोणिण, अपराजिते दोणिण, सेसा मुहादुमसेणमाई पंच
सव्वट्ठसिद्धे । एवं खलु जंबू ! समणेणं जाव संपत्तेणं अणु-
त्तरोववाइयदसाणं दोच्चस्स वग्गस्स अयमट्ठे पणत्ते । मासि-
याए संलेहणाए दासु वि वग्गेसु ॥ सू० २ ॥

॥ विइओ वग्गो समत्तो ॥

छाया—यदि खलु भदन्त ! श्रमणेन यावत्संप्राप्तेनानुत्तरोपपातिकदशानां
द्वितीयस्य वर्गस्य त्रयोदशाध्ययनानि प्रज्ञप्तानि, द्वितीयस्य खलु भदन्त । वर्गस्य
प्रथमस्याध्ययनस्य श्रमणेन यावत्संप्राप्तेन कोऽर्थः प्रज्ञप्तः ? । एवं खलु जम्बू !

दन्त (६) हल्ल, (७) हुमं, (८) हुमसेन, (९) महाहुमसेन, (१०) सिंह,
(११) सिंहसेन, (१२) महासिंहसेन, (१३) पुण्यसेन ॥ सू० १ ॥

(५) शुद्धदन्त (६) हल्ल (७) हुम (८) हुमसेन (९) महाहुमसेन (१०) सिंह
(११) सिंहसेन (१२) महासिंहसेन (१३) पुण्यसेन (सू० १)

तस्मिन् काले तस्मिन् समये राजगृहं, नगरं, गुणशिलकं चैत्यम्, श्रेणिको राजा, धारिणी देवी, सिंहः स्वाने, यथा जालेस्तथा जन्म, बालत्वं, कलाश्रव । नवरं=विशेषः-दीर्घसेनः कुमारः । सा चैव वक्तव्यता यथा जालेः यावद् अन्तं करिष्यति ।

एवं त्रयोदशानामपि राजगृहं नगरं, श्रेणिकः पिता, धारिणी माता । त्रयोदशानामपि षोडश वर्षाणि पर्यायः, आनुपूर्व्या विजये द्वौ, वैजयन्ते द्वौ, जयन्ते द्वौ, अपराजिते द्वौ, शेषा महाद्रुमसेनादयः पञ्च सर्वार्थसिद्धे । एवं खलु जम्बूः ! श्रमणेन यावत्संप्राप्तेन अनुत्तरोपपातिकदशानां द्वितीयस्य वर्गस्यायमर्थः प्रज्ञप्तः । मासिक्या संलेखनया द्वयोरपि वर्गयोः ॥ सू० २ ॥

॥ द्वितीयो वर्गः समाप्तः ॥

टीका-भदन्त ! = हे भगवान् यदि खलु यावत् = सकलगुणयुक्तेन संप्राप्तेन सिद्धिगति प्राप्तवता श्रमणेन भगवता श्रीमहावीरेण अनुत्तरोपपातिकदशानाम् = अनुत्तरोपपातिकदशाङ्गस्य द्वितीयस्य वर्गस्य त्रयोदशाध्ययनानि प्रज्ञप्तानि = कथितानि, भदन्त ! = हे भगवान् ! द्वितीयस्य खलु वर्गस्य प्रथमस्याध्ययनस्य = द्वितीयवर्गान्तर्गत-प्रथमाध्ययनस्य यावत् सकलगुणयुक्तेन संप्राप्तेन = सिद्धिगतिं प्राप्तवता श्रमणेन भगवता श्रीमहावीरस्वामिना कोऽर्थः प्रज्ञप्तः = कथितः ? ।

सुधर्मा स्वामी कथयति-एवम् = उक्तप्रकारेण खलु हे जम्बू ! तस्मिन् काले तस्मिन् समये राजगृहं नगरम् । गुणशिलकं = गुणशिलकाख्यं चैत्यम् = उद्यानम्

श्री जम्बूस्वामी श्रीसुधर्मा स्वामीसे पूछते हैं-‘जइ णं भंते’ इत्यादि ।

हे भदन्त ! निर्वाणपदप्राप्त सकलगुणालङ्कृत श्रमण भगवान् महावीर स्वामीने यदि अनुत्तरोपपातिकदशाङ्ग सूत्र के द्वितीय वर्ग के तेरह (१३) अध्ययन कहे हैं, तो हे भदन्त ! मुक्तिप्राप्त श्रमण भगवान् महावीरने द्वितीय वर्ग के प्रथम अध्ययन का क्या अर्थ प्रतिपादित किया है ? ।

श्री सुधर्मा स्वामी कहते हैं-हे जम्बू ! उस काल उस समय

श्री जम्बू स्वामी सुधर्मा स्वामीने पूछे छे-‘जइ णं भंते’ इत्यादि

छे लगवान् । निर्वाणपदप्राप्त सकलगुणालङ्कृत श्रमण लगवान महावीर स्वामीने जे अनुत्तरोपपातिकदशाङ्ग सूत्रना द्वितीय वर्गना तेर (१३) अध्ययन छह्या छे तो छे लगवान् । मुक्तिप्राप्त श्रमण लगवन्त महावीरे द्वितीय वर्गना प्रथम अध्ययनना शुं अर्थ प्रतिपादित छया छे ?

श्री सुधर्मा स्वामी छडे छे-छे जम्बू ! ते छान ते समयमा राजगृह नामे

શ્રેણિકો રાજા । ધારિણી દેવી । તથા સ્વપ્ને સિંહો દૃષ્ટઃ । યથા જાલેઃ=જાલિકુમારસ્ય તથા જન્મ, વાલમાવઃ, કલાઃ=કલાગ્રહણં ચ વિજ્ઞેયમ્ । નગરં=વિશેષઃ-દીર્ઘસેન इति नाममात्रतो भेद इत्यर्थः । सा चैव वक्तव्यता यथा जालेर्यावदन्तं करिष्यति=જાલિકુમારવદ્ ભગવત્સમીપગમનપ્રવ્રજ્યાગ્રહણાદિ सर्वे यावत् सर्वदुःखानामन्तं करिष्यति ।

एवं त्रयोदशानामपि, दीर्घसेनादिकुमाराणां राजगृहं नगरं, श्रेणिकः पिता, धारिणी माता, षोडश वर्षाणि श्रामण्यपर्यायोऽभवत् ।

आनुपूर्व्या=अनुक्रमेण द्वौ=दीर्घसेन-महासेनौ विजये=विजयाख्येऽनुत्तर-

મેં રાજગૃહ નામક નગર, ગુણશિલક ચૈત્ય, શ્રેણિક રાજા, ધારિણી દેવી, उसने स्वप्नमें एकवार सिंह देखा, जिसके फलस्वरूप एक पुत्र-रत्न उत्पन्न हुआ । जालिकुमार के समान ही इसका, भी जन्म बहोत्सव, बालक्रीडा, शिक्षण आदि जानना चाहिए । यहाँ विशेष यह समझें कि इनका नाम दीर्घसेन है । शेष-भगवान् के समीप दीक्षा ग्रहण करना, मासिक संलेखना से कालकर विजय विमान में उत्पन्न होना, महाविदेह क्षेत्र में जन्म लेना, तथा वहाँ समस्त दुःखों का नाश कर निर्वाणपद प्राप्त करना आदि इसकी भी वही समस्त वक्तव्यता है जो जालिकुमार की है ।

इस प्रकार दीर्घसेन आदि तेरह ही राजकुमारों का राजगृह नगर, श्रेणिक पिता, धारिणी माता तथा दीक्षा पर्याय सोलह २ वर्षकी थी ।

इनमें अनुक्रम से दीर्घसेन और महासेन; ये दो विजयमें,

नगर, गुणशिलक चैत्य श्रेणिक राज, धारिणी देवी, તેણે સ્વપ્નમાં એકવાર સિંહ દેખ્યો, જેના ફળસ્વરૂપ એક પુત્રરત્ન ઉત્પન્ન થયો. જાલિકુમારની માફક જ તેનો પણ જન્મ-મહોત્સવ, બાલક્રીડા, શિક્ષણ આદિ બાણુવું બોધ્યો અહિં વિશેષમાં આટલું સમજવું કે એમનું નામ દીર્ઘસેન છે. શેષ ભગવાનની પાસે દીક્ષા ગ્રહણ કરવી, માસિક સંલેખનાથી કાળ કરી વિજય વિમાનમાં ઉત્પન્ન થવું, મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં જન્મ લેવો, તથા ત્યાં સમસ્ત દુઃખનો નાશ કરી નિર્વાણપદ પ્રાપ્ત કરવું, આદિ તેનું પણ સમસ્ત વક્તવ્ય જાલિકુમારની માફક જ છે.

એજ પ્રમાણે દીર્ઘસેન આદિ તેરેય (૧૩) રાજકુમારોનું રાજગૃહનગર શ્રેણિક પિતા, ધારિણી માતા, તથા દીક્ષાપર્યાય સોળ સોળ વર્ષની હતી.

એમાં અનુક્રમથી દીર્ઘસેન અને મહાસેન એ એ વિજયમાં, લાંબદંત અને

विमाने समुत्पन्नौ । द्वौ=लघुदन्तो गूढदन्तश्च वैजयन्ते जातौ । द्वौ=शुद्धदन्तो हलश्च जयन्ते, द्वौ द्रुमः, द्रुमसेनश्च अपराजिते विमाने उपपन्नौ । शेषाः=अग्निष्टाः पञ्च महाद्रुमसेनादयः=(९) महाद्रुमसेनः, (१०) सिंहः, (११) सिंहसेनः, (१२) महासिंहसेनः, (१३) पुण्यसेनश्च, इत्येते पञ्चसंख्यकाः सर्वार्थसिद्धे=सर्वार्थसिद्धाभिधेऽनुत्तरविमाने उपपातं प्राप्तवन्तः ।

हे जम्बू ! एवं=पूर्वोक्तरीत्या खलु=निश्चयेन श्रमणेन भगवता महावीरेण यावत् सिद्धिगतिस्थानं संप्राप्तेन अनुत्तरोपपातिकदशाङ्गस्य द्वितीयस्य वर्गस्य अयं=पूर्वोक्तप्रकारः अर्थः=भावः प्रज्ञप्तः=कथितः ।

लघुदन्त और गूढदन्त, ये दो वैजयन्त में, शुद्धदन्त और हल, ये दो जयन्त में, द्रुम और द्रुमसेन, ये दो अपराजित विमान में और शेष महाद्रुमसेन, सिंह, सिंहसेन, महासिंहसेन और पुण्यसेन, ये पांचों ही सर्वार्थसिद्ध नामक अनुत्तर विमान में उत्पन्न हुए ।

हे जम्बू ! इस प्रकार मोक्षप्राप्त श्रमण भगवान् महावीरने श्री अनुत्तरोपपातिकदशाङ्गसूत्रके द्वितीय वर्गका यह अर्थ प्ररूपित किया है ।

दोनों ही वर्गों के अर्थात् जालिकुमार आदि तेइसों ही मुनियों ने एक एक भासकी संलेखना करके अपना शरीर परित्याग किया ।

भावार्थ—अनुत्तरोपपातिकदशाङ्ग सूत्र का यह द्वितीय वर्ग तेरह अध्ययनों में विभाजित है । प्रत्येक अध्ययन का वर्णन प्रत्येक राजकुमार का जीवन-वृत्तान्त है । ये तेरह ही राजकुमार राजगृह के राजा श्रेणिक के पुत्र तथा पट्टमहिषी धारिणी देवी के अङ्गजात थे ।

गूढदन्त એ બે વૈજયન્તમા, શુદ્ધદન્ત અને હલ એ બે જયન્તમા દ્રુમ અને દ્રુમસેન એ બે અપરાજિત વિમાનમા, અને શેષ મહાદ્રુમસેન, સિંહ, સિંહસેન, મહાસિંહસેન અને પુણ્યસેન એ પાંચેય સર્વાર્થસિદ્ધ નામે અનુત્તર વિમાનમાં ઉત્પન્ન થયા

હે જમ્બૂ ! આ પ્રમાણે મોક્ષપ્રાપ્ત શ્રમણ ભગવાન મહાવીરે શ્રી અનુત્તરોપપાતિકદશાંગ સૂત્રના બીજા વર્ગના આ અર્થ પ્રરૂપિત કર્યા છે અને વર્ગના અર્થાત્ જાલિકુમાર આદિ ત્રેવીસ મુનિયોએ એક એક ભાસની સંલેખના કરી પોતાના શરીરનો પરિત્યાગ કર્યો હતો.

ભાવાર્થ—અનુત્તરોપપાતિકદશાંગ સૂત્રનો આ બીજો વર્ગ તેર અધ્યયનોમા વિભાજિત છે પ્રત્યેક અધ્યયનનું વર્ણન પ્રત્યેક રાજકુમારનું જીવનવૃત્તાન્ત છે આ તેરેય રાજકુમાર રાજગૃહના રાજા શ્રેણિકના પુત્ર તથા પટ્ટમહિષી ધારિણીદેવીના અંગજાત હતા

द्वयोरपि वर्गयोः जालिकुरादयस्त्रयोविंशतिर्मुनयो मासिक्या संलेख-
नया—एकैकमासं पादपोषगमनसंस्तारकेण शरीरं त्यक्तवन्तः ॥सू० २॥

॥ इति श्री—विश्वविख्यात—जगद्बल्लभ—प्रसिद्धवाचक—पञ्चदशभाषा
कलितललितकलापालापक—प्रविशुद्धगद्यपद्यनैरुग्रन्थनिर्मायक—
वादिमानमर्दक—श्रीशाहून्छत्रपतिकोल्हापुरराजप्रदत्त—
'जैन शास्त्राचार्य'—पदभूषित—कोल्हापुरराजगुरु—
—बालब्रह्मचारि—जैनाचार्य—जैनधर्मदिवाकर
पूज्यश्री—घासीलाल—व्रतिविरचितायाम्
अनुत्तरोपपातिकदशाङ्ग—सूत्रस्य
अर्थबोधिण्याख्यायां व्याख्यायां
द्वितीयो वर्गः समाप्तः ॥२॥

जालिकुमार के समान ही इनका जन्ममहोत्सव, शिक्षा, बालक्रीडा
आदि कार्य सम्पन्न हुए । इनमें त्याग की पराकाष्ठा पाई जाती है ।
अनुपम सांसारिक सुखों को त्याग कर उन्होंने श्रमण भगवान् महा-
वीर के समीप दीक्षा ग्रहण की । ग्यारह अङ्गों का ज्ञान प्राप्त किया ।
गुणरत्न तप, चिन्तन आदि समस्त कार्य किये । सोलह वर्ष पर्यन्त
संयम पालन किया । अन्त में एक मास की पादपोषगमन संलेखना
से इस शरीर को छोड़कर अनुत्तर विमानों में उत्पन्न हुए । वहाँ
से चक्कर महाविदेह क्षेत्र में जन्म लेकर समस्त कर्मों को क्षय करके
परमपद मोक्ष प्राप्त करेंगे ॥ सू० २ ॥

इति श्री अनुत्तरोपपातिकदशाङ्ग सूत्र की अर्थबोधिनी नामक टीका के
हिन्दी अनुवाद का द्वितीय वर्ग समाप्त ॥ २ ॥

जालिकुमारनी भाइके ज तेमनो जन्म—महोत्सव, शिक्षा, बालक्रीडा, आदि कार्य सम्पन्न
थयां. तेओमां त्यागनी पराकाष्ठा हुती अनुपम सांसारिक सुखोने त्यागी ओमणे
लगवान महावीर पास दीक्षा ग्रहण करी, अग्यार अंगोनु ज्ञान प्राप्त कथुं. गुणरत्न
तप, चिन्तन आदि समस्त काम कथुं, सोलह वर्ष पर्यन्त संयमनुं पालन कथुं.
अन्तमां ओके महिनानी पादपोषगमन संलेखना करी आ शरीरने छोडी अनुत्तर
विमानमां उत्पन्न थया त्यागी अवी महाविदेह क्षेत्रमां जन्म लई समस्त कर्मोनां
क्षय करी परमपद मोक्ष प्राप्त करशे (सू० २)

इति श्री अनुत्तरोपपातिकदशाङ्ग सूत्रनी अर्थबोधिनी नामके टीकाना
गुजराती अनुवादने ओणे वर्ग समाप्त. ॥२॥

॥ अथ तृतीयो वर्गः ॥

जम्बूस्वामि पृच्छति—‘जइ णं भंते !’ इत्यादि ।

मूलम्—जइ णं भंते ! समणेणं जाव संपत्तेणं अणुत्तरो-
ववाइयदसाणं दोच्चस्स णं वग्गस्स अयमट्ठे पण्णत्ते, तच्चस्स
णं भंते ! वग्गस्स अणुत्तरोववाइयदसाणं समणेणं जाव संप-
त्तेणं के अट्ठे पण्णत्ते ? । एवं खलु जंबू ! समणेणं जाव
संपत्तेणं अणुत्तरोववाइयदसाणं तच्चस्स वग्गस्स दस अज्झयणा
पण्णत्ता, तं जहां—“धन्ने य १ सुनक्खत्ते य २, इसिदासे य
३ आहिण् । पेहण् ४ रामपुत्ते य ५, चंदिमा ६ पिट्ठिमाइया
७ ॥ १ ॥ पेढालपुत्ते ८ अणगारे, नवमे पोहिले ९ वि य ।
वेहल्ले १० दसमे वुत्ते, इमे य दस आहिया ॥२॥” ॥सू० १॥

जम्बूस्वामी पुनः पृच्छति—‘जइ णं भंते’ इत्यादि ।

मूलम्—जइ णं भंते ! समणेणं जाव संपत्तेणं अणुत्तरो-
ववाइयदसाणं तच्चस्स वग्गस्स दस अज्झयणा पण्णत्ता, पढ-
मस्स णं भंते ! अज्झयणस्स समणेणं जाव संपत्तेणं के अट्ठे
पण्णत्ते ? एवं खलु जंबू ! तेणं कालेणं तेणं समणेणं काकंदी
नामं नयरी होत्था, रिद्धत्थिमियसमिद्धा । सहसंववणे उज्जाणे
सव्वोउयसमिद्धे । जियसत्तू राया । तत्थ णं काकंदीए नय-
रीए भद्दा नामं सत्थवाही परिवसइ, अट्ठा जाव अपरिभूया ।
तीसे णं भद्दाए सत्थवाहीए पुत्ते धण्णे, नामं दारए होत्था,
अहीण जाव सुख्वे, पंचधाईपरिगहीए, तं जहां—खीरधाई०,
जहां महाबले जाव वावत्तरिं कलाओ अहीए, जाव अलं
भोगसमत्थे जाए यावि होत्था ॥ सू० २ ॥

छाया-यदि खलु भदन्त ! श्रमणेन यावत्संप्राप्तेन अनुत्तरोपपातिक-
दशानां द्वितीयस्य खलु वर्गस्यायमर्थः प्रज्ञप्तः, तृतीयस्य खलु भदन्त ! वर्गस्या-
नुत्तरोपपातिकदशानां श्रमणेन यावत्संप्राप्तेन कोऽर्थः प्रज्ञप्तः ? । एवं खलु
जम्बू ! श्रमणेन यावत्संप्राप्तेनानुत्तरोपपातिकदशानां तृतीयस्य वर्गस्य दशा-
ध्ययनानि प्रज्ञप्तानि, तद्यथा-“धन्यश्च १, मुनक्षत्रश्च २, ऋषिदामश्च ३, आ-
ख्यातः ४, पेल्लको ५, रामपुत्रश्च ६, चन्द्रिकः ६, पृष्टिमातृकः ७ पेढाल-
पुत्रः अनगारः ८, नवमः पोष्टिलोऽपि ९ च । वेहल्लो १० दसम उक्तः, इमे
च दश आख्याताः ॥२॥ सू० १ ॥

छाया-यदि खलु भदन्त ! श्रमणेन यावत्संप्राप्तेनानुत्तरोपपातिकदशानां
तृतीयस्य वर्गस्य दशाध्ययनानि प्रज्ञप्तानि, प्रथमस्य खलु भदन्त ! अध्ययनस्य
श्रमणेन यावत्संप्राप्तेन कोऽर्थः प्रज्ञप्तः ? । एवं खलु जम्बू ! तस्मिन् काले
तस्मिन् समये काकन्दी नाम नगरी अभवत्, ऋद्धरितमितसमृद्ध । सहस्राश्वन-
मुद्यानं सर्वर्तुकसमृद्धम् । जितशत्रू राजा । तत्र खलु काकन्द्यां नगर्यां भद्रा नाम
सार्थवाही परिवसति, आढ्या यावदपरिभूता । तरया भद्रायाः सार्थवाद्याः
पुत्रो धन्यो नाम दारक आसीत् अहीन यावत्गुरूपः पञ्चधात्रीपरिगृहीतः, तद्यथा
क्षीरधात्री, यथा महाबलो यावद् ढासप्ततिकला अधीतः, यावद् अलं शोगसमर्थो
जातश्चाप्यभवत् ॥२॥ सू० २ ॥

टीका-‘जइ णं भंते !’ हे भदन्त ! यदि खलु श्रमणेन यावत् सिद्धिगतिं
संप्राप्तेन भगवता महावीरेण अनुत्तरोपपातिकदशानाम्=अनुत्तरोपपातिकदशाङ्गस्य
द्वितीयस्य वर्गस्य=त्रयोदशाध्ययनसमुदायरूपस्य अयं=पूर्वोक्तः अर्थः=भावः प्रज्ञप्तः
=कथितः । किन्तु हे भगवन् ! अनुत्तरोपपातिकदशाङ्गस्य तृतीयस्य वर्गस्य श्रमणेन

अथ तृतीय वर्ग प्रारंभः

श्री जम्बू स्वामी पूछते हैं-‘ जइ णं भंते ! ’ इत्यादि ।

हे भदन्त ! निर्वाणपद प्राप्त श्रवण भगवान् महावीरने श्री
अनुत्तरोपपातिक दशाङ्ग सूत्रके द्वितीय वर्गके तेरह अध्ययनोंका यह
अर्थ कहा है तो हे भदन्त ! मुक्तिप्राप्ति श्रमण भगवान् महावीरने

अथ तृतीय वर्ग प्रारंभः

श्री जम्बूस्वामी पूछे छे:-हे भगवन् ‘जइ णं भंते’ इत्यादि.

निर्वाणपदप्राप्त श्रमण भगवान् महावीरने श्री अनुत्तरोपपातिकदशाङ्ग सूत्रना
धीन वर्गना (१३) तेर अध्ययनोना आ उपरोक्त अर्थ उद्धा छे ते, हे भगवन् !

યાવત્-સિદ્ધિગતિ સંપ્રાપ્તેન કોઽર્થઃ=કો ભાવઃ પ્રજ્ઞપ્તઃ=કથિતઃ ? ।

શ્રી સુધર્મા સ્વામી કથયતિ—

હે જમ્બૂ ! યાવત્સપ્રાપ્તેન=સકલગુણયુક્તેન મુક્તિ પ્રાપ્તેન શ્રમણેન ભગવતા મહાવીરેણ એવં=વક્ષ્યમાણરીત્યા અનુત્તરોપપાતિકદશાનામ્=અનુત્તરોપપાતિકદશાજ્ઞસ્ય તૃતીયસ્ય વર્ગસ્ય દશ અધ્યયનાનિ પ્રજ્ઞપ્તાનિ=કથિતાનિ, તદ્યથા=ભગવતા યથા કથિતં તદેવમ્—“(૧) ધન્યઃ, (૨) સુનક્ષત્રઃ, (૩) ઋષિદાસશ્ચ, આરુયાતઃ—ભગવતા તૃતીયાધ્યયને ઋષિદાસઃ કથિતઃ ઇત્યર્થઃ । (૪) પેલ્લકઃ, (૫) રામપુત્રઃ, (૬) ચન્દ્રિકઃ, (૭) પૃષ્ઠિમાતૃકઃ, (૮) પેઢાલપુત્રોઽનગારઃ=અષ્ટમાધ્યયને પેઢાલપુત્ર નામા અનગારઃ કથિતઃ, (૯) પોદિલ ઇતિ ચ=નવમાધ્યયને પોદિલઃ કથિતઃ । (૧૦) વેહલ્લો દશમ ઉક્તઃ, ડયે=વક્ષ્યમાણા ધન્યનામાનગારમારભ્ય વેહલ્લપર્યન્તા અનગારા દશ આરુયાતાઃ=કથિતાઃ, તત્તન્નામકાન્યધ્યયનાનિપ્રરૂપિતાનીત્યર્થઃ ॥૨॥ ॥ સૂ. ૧ ॥

ટીકા— ‘જહ્ ણં મંતે !’ ઇત્યાદિ । મદન્ત ! =હે ભગવન ! ‘સમણેણ’ ઇત્યાદિ ‘સિદ્ધિગતિનામધેયં ઠાણં સંપત્તેણં’ ઇત્યન્તવાક્યવોધિતગુણવિગિષ્ટેન ભગવતા

હસ અનુત્તરોપપાતિકદશાજ્ઞ કે તૃતીય વર્ગકા કયા અર્થ પ્રરૂપિત કિયા હૈ ? ।

શ્રી સુધર્મા સ્વામી કહતે હૈં ।—હે જમ્બૂ ! મુક્તિપ્રાપ્ત પૂર્વોક્ત ગુણોસે સુશોભિત શ્રવણ ભગવાન્ મહાવીર પ્રભુને હસ અનુત્તરોપપાતિકદશાજ્ઞ સૂત્ર કે તૃતીય વર્ગ કે દશ અધ્યયન કહે હૈં, વે હસ પ્રકાર હૈં :— (૧) ધન્ય (૨) સુનક્ષત્ર (૩) ઋષિદાસ (૪) પેલ્લક (૫) રામપુત્ર (૬) ચન્દ્રિક (૭) પૃષ્ઠિમાતૃક (૮) પેઢાલપુત્ર (૯) પોદિલ (૧૦) વેહલ્લ ॥ સૂ. ૧ ॥

શ્રી જમ્બૂ સ્વામી પૂછતે હૈં:—‘જહ્ ણં મંતે’ ઇત્યાદિ । હે ભગવન્ સિદ્ધિગતિ નામક પરમ પદકો પ્રાપ્ત કરનેવાલે ઉપરોક્ત અનેક ગુણો-

મુક્તિપ્રાપ્ત શ્રમણ ભગવાન મહાવીરે આ અનુત્તરોપપાતિકદશાજ્ઞના તૃતીય વર્ગના શુ અર્થ પ્રરૂપિત કર્યા છે ?

શ્રીસુધર્માસ્વામી કહે છે—હે જમ્બૂ ! મુક્તિપ્રાપ્ત પૂર્વોક્ત ગુણોથી સુશોભિત શ્રમણ ભગવાન મહાવીર—પ્રભુએ આ અનુત્તરોપપાતિકદશાજ્ઞ સૂત્રના ત્રીજા અધ્યયન કહ્યા છે, તે આ પ્રમાણે છે.—

(૧) ધન્ય, (૨) સુનક્ષત્ર, (૩) ઋષિદાસ, (૪) પેલ્લક, (૫) રામપુત્ર, (૬) ચન્દ્રિક (૭) પૃષ્ઠિમાતૃક, (૮) પેઢાલપુત્ર, (૯) પોદિલ, (૧૦) વેહલ્લ. (સૂ. ૧)

શ્રી જમ્બૂસ્વામી પૂછે છે—જહ્ ણં મંતે ! ઇત્યાદિ હે ભગવન્ ! સિદ્ધિગતિનામક પરમ પદને પ્રાપ્ત કરવાવાળા ઉપરોક્ત અનેક ગુણોથી યુક્ત શ્રમણ ભગવાન મહા-

મહાવીરેણ અનુત્તરોપપાતિકદશાનામ્=અનુત્તરોપપાતિકદશાઙ્ગસ્ય તૃતીયસ્ય વર્ગસ્ય દશાધ્યયનાનિ પ્રજ્ઞાનિ=કથિતાનિ, મદન્ત ! =હે ભગવન્ ! શ્રમણેન યાવત્ સંપ્રાપ્તેન શ્રીમહાવીરેણ ભગવતા પ્રથમસ્ય અધ્યયનસ્ય કોઽર્થઃ પ્રજ્ઞપ્તઃ ?

સુધર્મા સ્વામી કથયતિ-હે જમ્બૂ ? એવં=વક્ષ્યમાણરીત્યા સ્વલુ=નિશ્ચયેન તસ્મિન્ કાલે તસ્મિન્ સમયે કાકન્દી નામ નગરી આસીત્, સા કીદૃશી આસીત્ ? ઋદ્ધસ્તિમિતસમૃદ્ધા-ઋદ્ધા=નમઃસ્પર્શિવહુલપ્રાસાદયુક્તા, વહુલજનસંકુલા ચ, સ્તિમિતા=સ્વપરચક્રભયરહિતા, સમૃદ્ધા=ધનધાન્યાદિપરિપૂર્ણા । તત્ર સર્વર્તુકસમૃદ્ધં=સર્વર્તુફલપુષ્પાદિસમન્વિતં સદસ્રામ્રવનનામકમુગ્ધાનમાસીત્ । તત્ર નગર્યાં જિતશત્રુનામધેયો રાજાઽમવત્ ।

સે યુક્ત શ્રમણ ભગવાન્ મહાવીરને શ્રી અનુત્તરોપપાતિકદશાઙ્ગ સૂત્ર-કે ત્રીસરે વર્ગ કે દશ (૧૦) અધ્યયન કહે હૈં તો હે ભગવન્ ! સુક્તિપ્રાપ્ત શ્રમણ ભગવાન્ મહાવીરને પ્રથમ અધ્યયનકા કયા અર્થ પ્રતિપાદિત ક્રિયા હૈં ?

શ્રી સુધર્મા સ્વામી કહતે હૈં-હે જમ્બૂ ! ઇસ અનુત્તરોપપાતિકદશાઙ્ગસૂત્ર કે તૃતીય વર્ગ કે પ્રથમ અધ્યયન કા શ્રમણ ભગવાન્ મહાવીરને યહ આગે કહેજાનેવાલા અર્થ પ્રરૂપિત ક્રિયા હૈં-

ઉસ કાલ ઉસ સમયમેં અનેક ગગનચુમ્બી પ્રાસાદોં સે યુક્ત સ્વચક્ર પરચક્ર ભય રહિત, ધન ધાન્ય, ઓર જનસે પરિપૂર્ણ, ऐश्वर्य તથા વૈભવસમ્પન્ન કાકન્દી નામક પ્રસિદ્ધ નગરી થી । વહાં સર્વ ઋતુ કે ફલ-ફૂલોંસે યુક્ત સદસ્રામ્ર નામક એક અતીવ રમણીય ઉદ્યાન થા । ઉસ નગરી મેં જિતશત્રુ નામક રાજા થા ।

વીરે શ્રી અનુત્તરોપપાતિકદશાઙ્ગના ત્રીજા વર્ગના દસ (૧૦) અધ્યયનો કહ્યા છે તો હે ભગવન્ ! સુક્તિપ્રાપ્ત શ્રમણ ભગવાન મહાવીરે પ્રથમ અધ્યયનના શું અર્થ પ્રતિપાદિત કર્યા છે :-

શ્રી સુધર્મા સ્વામી કહે છે હે જમ્બૂ ! આ અનુત્તરોપપાતિકદશાઙ્ગ સૂત્રના ત્રીજા વર્ગના પ્રથમ અધ્યયનના શ્રમણ ભગવાન મહાવીરે આ અર્થ પ્રતિપાદિત કર્યા છે.-

તે કાળ તે સમયમાં અનેક ગગનચુમ્બી પ્રાસાદોથી યુક્ત સ્વચક્રપરચક્રભયરહિત, ધન-ધાન્ય-જનથી પરિપૂર્ણ, ऐश्वर્ય તથા વૈભવ સમ્પન્ન કાકન્દી નામે પ્રસિદ્ધ નગરી હતી. ત્યાં સર્વ ઋતુના ફલફૂલોથી યુક્ત સદસ્રામ્ર નામે એક અતીવ રમણીય ઉદ્યાન હતું, તે નગરીમાં જિતશત્રુનામે રાજા હતો.

तत्र खलु काकन्दां नगर्यां भद्रा=नाम्नी सार्थवाही परिव्रजति । सार्थं वहति यः स सार्थवाहः = गणिम-धरिम-मेय-परिच्छेद्यरूपं क्रयाणकद्रव्यजातं गृहीत्वा लाभार्थगन्धदेशं व्रजन योगक्षेमचिन्तया सार्थपालकः । तत्र-गणिमम् = एकद्वित्रिचतुरादिसंख्याक्रमेण गणयित्वा यदीयते तत्, यथा नालिकेरपृगीफल-कदलीफलादिकम् । धरिमम् = तुल्यायामुत्तोल्य यदीयते तत्, यथा व्रीहिय-बलवणमितादि ।

मेयम् = यत् पलादिना सेटिकादिना हस्तादिना वा मीयते = माप्यते तत्, यथा दुग्धघृततैलादिकं वस्त्रादिकं वा । परिच्छेद्यम् = प्रत्यक्षतो निकषादिकपरीक्षया यदीयते तत्, यथा मणिमुक्ताप्रवालादि । तस्य स्त्री सार्थवाही ।

उस काकन्दी नगरी में भद्रा नामक एक सार्थवाही रहती थी । सार्थवाही शब्द का अर्थ निम्न प्रकार है:-

जो गणिम धरिम मेय और परिच्छेद्य रूप विक्रेय पदार्थों को लेकर विशेष लाभ के लिये दूसरे देशको जाती हो तथा सार्थ- (साथ में चलने वाले जन समूह) के योग क्षेम की चिन्ता करती हो उसे सार्थवाह कहते हैं । उसकी स्त्री सार्थवाही कहलाती है ।

‘गणिम’ आदि पदों का अर्थ निम्न प्रकार है-

गणिम-उन विक्रेय वस्तुओं को कहते हैं जो एक, दो, तीन आदि संख्या क्रमसे गिन कर दी जाती हों, जैसे-नारियल, सुपारी, केले आदि ।

धरिम-उन विक्रेय वस्तुओं को कहते हैं, जो तराजू (तकड़ी) अथवा कांटेद्वारा तोलकर दी जाती हों । जैसे - गेहूँ, जौ, नमक, शकर आदि ।

ते काकन्दी नगरीमां भद्रा नामे ओह सार्थवाही रहेती छती सार्थवाही शब्दने अर्थ निचे बुज्ज छे.-

जे गणिम, धरिम, मेय अने परिच्छेद्यरूप विक्रेय पदार्थों धरिने विशेष लाभ भाटे जीने देशं व्रता छाय तथा सार्थ (साथे यावनारा जनसमूह) नां योगक्षेमनी चिन्ता करता छाय तेने सार्थवाही छहे छे, सेनी स्त्री सार्थवाही छहेवाय छे

‘गणिम’ आदिपदोना अर्थ निम्न प्रकारे छे:-

‘गणिम’-ते विक्रेय वस्तुओने छहे छे छे जे ओह जे गण, आदि मध्या-उभयो गणुत्री छरी आपवामा आवे; जेमे-नालियेर, सोपारी, डेगा आदि

‘धरिम’-तेने छहे छे छे जे त्राज्या-कांटे ओ द्वाग तोल छरी शकय, जेमे-गेहूँ, जौ, नमक, शकर, आदि

‘अद्ढा जाव अपरिभूया,’ इति ‘अद्ढा’ इत्यारभ्य ‘अपरिभूया’ इत्ये-
तत्पर्यंतोक्तसमस्तविशेषणविशिष्टेत्यर्थः, तेन ‘अद्ढा दिक्ता वित्थिणविउलमवण-
सयणासणजाणवाहणाइण्णा, बहुवणवहुजायरुवरयया, आओगपओगमंपउत्ता,
विच्छुद्धियविउलमत्तपाणा, बहुदासीदासगोमहिसगवेलयपभूया, बहुजणरस अपरि-
भूया इति पाठस्य संग्रहः ।

तत्र आढया=महती, धनधान्यादिसंपन्ना वा । दीप्ता=सदाचारगुणै-
रुज्ज्वला, दर्पिता धर्मगौरवगर्विता वा । विस्तीर्णविपुलमवनशयनासनवाहना-

मेय—उन विक्रीय पदार्थों को कहते हैं जो बली गज, बार, हाथ
अथवा किसी माप-विशेष के द्वारा माप कर दिये जाते हों, जैसे—
दूध, घी, तैल, वस्त्र आदि ।

परिच्छेद्य—उन विक्रीय पदार्थों को कहते हैं जो प्रत्यक्ष रूपसे
कसौटी अथवा अन्य किन्हीं उपायों द्वारा परीक्षा करके दिये-लिये
जाते हों; जैसे—माणिक, मोती, मूंगा सोना आदि ।

‘अद्ढा जाव अपरिभूया’—‘अद्ढा’ शब्दसे लेकर ‘अपरिभूया’ पर्यन्त
समस्त विशेषण पदोंका निम्न अर्थ है—

अद्ढा—आढया अपार धन धान्यसे सम्पन्न, दिक्ता=दीप्ता—शील,
सदाचार आदि गुणोंसे प्रकाशित, दिक्ता=दर्पिता धर्म गौरव से गर्विन,
अर्थात् वह भद्रा सार्थवाही अत्यधिक धनधान्यसम्पन्न, शील-सदाचार-
रूपी गुणोंसे प्रकाशित तथा अपने गौरव से युक्त थी । उसके विस्तृत
अनेक भवन, पलंग, शय्या, सिंहासन, चौकी आदि, यान-गाड़ी,

‘मेय’—ते विक्रीय पदार्थोंने डहे छे डे ने, पणी, गज, बार, हाथ अथवा डोम
माप विशेषद्वारा मापी शक्य, नेम—दूध, घी, तैल, वस्त्र, आदि.

‘परिच्छेद्य’—ते पदार्थोंने डहे छे डे ने, प्रत्यक्षरूपे डसौटी अथवा अन्य डोम
उपायोद्वारा परीक्षा डरी देवाय, अथवा लेवाय, नेम—माणिक, मोती, मुंगा, सोना, आदि.

‘अद्ढा जाव अपरिभूया’ ‘अद्ढा’ शब्दथी लम ‘अपरिभूया’ पर्यन्त समस्त
विशेषण पदोंना नीचे प्रमाणे अर्थ छे—

‘अद्ढा’—अपार धन-धान्यथी सम्पन्न, ‘दिक्ता’—दीप्ता,—शील सदाचार आदि
गुणोंथी प्रकाशित, ‘दिक्ता’ दर्पिता—धर्म—गौरवथी गर्वित अर्थात् ते भद्रा सार्थवाही
धन धान्यथी सम्पन्न, शील-सदाचार रूपी गुणोंथी प्रकाशित तथा पोताना गौरवथी
युक्त हुती. तेने विस्तृत अनेक भवन, पलंग, शय्या, सिंहासन, पाटला आदि, यान—

कीर्णा-विस्तीर्णानि=विस्तृतानि, विपुलानि=वहानि भवनानि=गृहाः, जग्नानि=तल्पानि, आसनानि=पीठकादीनि, यानानि=गन्त्रीप्रभृतीनि, वाहनानि=तुरगादयः, तैराकीर्णा=समन्विता । बहुधनबहुजातरूपरजता-बहु-विपुलं धनं=गणिसधरिमादि यस्याः सा बहुधना, बहु=विपुलं जातरूपं=गुवर्ण, रजतं=रूप्यं यस्याः सा बहुजातरूपरजता, बहुधना चासौ बहुजातरूपरजता चेति बहुधनबहुजातरूपरजता । आयोगप्रयोगसंप्रयुक्ता=आ=समान्तात् योजनं द्विगुणादिलाभार्थं रूपादीनाम् ऋणग्राहकेभ्यो नियोजनमायोगः, तस्य प्र=प्रकर्षेण योजनम्=उपायचिन्तनं प्रयोगः यद्वा आयोगेन=द्विगुणादिलिप्सया प्रयोगः=ऋणग्राहकाणां सविधे द्रव्यस्य वितरणमायोगप्रयोगः, स संप्रयुक्तः=प्रवर्तितो यया, तस्मिन् वा संप्रयुक्ता=संलग्ना या सा आयोगप्रयोगसंप्रयुक्ता=नीत्या द्रव्योपार्जनप्रवृत्तेत्यर्थः । विच्छर्दित्रविपुल-भक्तपाना=भक्तं च पानं च भक्तपाने, विपुले च ते भक्तपाने विपुलभक्तपाने, वि=विशेषेण छर्दिते=भोजनावशिष्टे भक्तपाने यस्याः सा विच्छर्दित्रविपुलभक्तपाना । बहुदासीदासगोमहिषगवेलकप्रभृता=दास्यश्च दासाश्च गावश्च महिषाश्च गवेलका-उरभ्राश्चेति दासीदारागोमहिषगवेलकाः, अत्र बहुशब्दः प्रप्तार्थरतेन-बहवः=प्रशस्ताश्च ते दासीदासगोमहिषगवेलका इति बहुदासीदासगोमहिषगवेलकाः, ते प्रभृताः=प्रचुरा यस्याः सा बहुदासीदासगोमहिषगवेलक-

रथ आदि और वाहन-घोडा, हाथी आदि थे । उसके बहुत धन-गणिस धरिम आदि, तथा बहुत चाँदी सोना थे । उसने अपना धन द्विगुणित लाभपर न्यायपूर्वक कर्जलेनेवाले मनुष्यों में तथा व्यापार में लगा रक्खा था । उसके यहां सबके भोजन कर लेने बाद बहुत भक्त-पान अवशिष्ट रहता था और वह अवशिष्ट भक्त-पान गरीबों को दिया जाता था । उसके आज्ञाकारी बहुत दास-दासी थे और बहुतसे जानिमन्त गाय, बैल, भैंसभैंसा, भेड़ आदि उसके पास थे । वह उस नगरमें अत्यन्त प्रतिष्ठित एवं सम्माननीय थी ।

गाड़ी, रथ आदि, वाहन-घोड़ा, हाथी आदि होता तेने धातु धन-गणिस धरिम आदि, तथा धातु चाँदी, सोना हुतु, तेणे पोतानु धन जेवडा लाभ उपर न्यायपूर्वक कर्ज लेवावाणा मनुष्योमा तथा व्यापारमा लगावी गज्यु हुतु तेने त्या मनुष्ये जमी लीधा पछी पण धातु भक्त-पान वधतु हुतु, अने ते वधेसु भक्त-पान गरीबोने आपवासा आवतु हुतु तेने आज्ञाकारी दास दासी अने जानिवत गाय, गण्ड, भैंस, भेड़, घोडा, गाडर आदि धातु हुता, ते लक्ष रजगृह नगरमा धनी प्रतिष्ठित अने सम्माननीय हुती

प्रभूता । अत्र गवादिपदं स्त्रीगवादीनामप्युपलक्षकम् । 'बहुजनस्य अपरिभूता' बहुजनैः पराभवरहिता बहुजनमान्येत्यर्थः ।

तस्याः खलु भद्रायाः सार्थवाद्या धन्यनामा दारकः पुत्रोऽभवत् । दारक इति स्वोदराज्जातो नतु दत्तकत्वेन परिगृहीत इत्यर्थः । सः 'अहीणजावमुखवे' इति 'अहीण' इत्यारभ्य 'मुखवे' इत्येतत्पर्यन्तोक्तसकलविशेषणविशिष्ट इत्यर्थः, तेन 'अहीणपंचिदियसरीरे, लवणवज्जगुणोववेण, माणुम्माणप्यमाणपडिपुण-गुजायमेवंगमुदरंगे, संसिसोमागारे कंते पियदंसणे मुखवे' इति पाठस्य संग्रहः ।

तत्र--अहीनपञ्चेन्द्रियशरीरः=अहीनानि=लक्षणस्वरूपाभ्यां परिपूर्णानि पञ्च इन्द्रियाणि यस्मिन् तादृशं शरीरं यस्य स तथोक्तः, स्वस्वविषयग्रहणसमर्थ-पूर्णकारचक्षुरादीन्द्रियविपिष्ट इत्यर्थः । लक्षणव्यञ्जनगुणोपपेतः=लक्ष्यन्ते=चिह्नयन्ते यैस्तानि लक्षणानि=पुरुषचिह्नानि हस्तस्थविद्यावनजीवितरेखारूपाणि वा, व्यञ्जयन्ते=प्रकटीक्रियन्ते गुणा यैस्तानि व्यञ्जनानि=तिलकालक-मषादीनि, गुणाः=सौशील्यादयः, यद्वा पूर्वोक्तप्रकारैर्लक्षणैर्व्यञ्जयन्ते इति लक्षणव्यञ्जनाः, ते च ते गुणान्तैः, उपपेतः=समन्वितः । मानोन्मानप्रमाणप्रतिपूर्णगुजातसर्वाङ्ग-सुन्दराङ्गः=मानं=जलादिपरिपूर्णकुण्डादिप्रविष्टे पुरुषादौ यदा द्रोणपरिमितं

उस भद्रा सार्थवाही के 'धन्य' नामक दारक-पुत्र था । 'दारक' शब्द से यह जानना चाहिए कि वह उसी के गर्भ से उत्पन्न था, अर्थात् गोद लिया हुआ (दत्तक पुत्र) नहीं था । वह सर्वप्रकार के शुभ लक्षणों से तथा आकारपरिपूर्ण पाँच इन्द्रियों से युक्त सर्वाङ्ग-सुन्दर था । अर्थात्-जिसकी समस्त इन्द्रियाँ अपने-अपने विषय को ग्रहण करने में समर्थ और पूर्ण आकार वाली थीं । वह हाथमें रही हुई विद्या, धन जीवन रेखारूप लक्षणों से, शरीरपर रहे हुए तिल-मस आदि व्यञ्जनों से तथा सुशीलता आदि गुणोंसे युक्त थीं ।

मान-कोई पुरुष आदि, जल से लंचालक भरे हुए कुंड (शरीर

ते भद्रा सार्थवाहीने धन्य नामे दारक-पुत्र उत्तौ, 'दारक' शब्दथी ओ नालुपुं न्नेथंओ डे तेना गर्भथी उत्पन्न थयेत्त उत्तौ अर्थात् गोणे दीधेत्त न उत्तौ, ते सर्व प्रकारेना शुभ लक्षणोथी तथा आकार-परिपूर्ण पांच इन्द्रियोथी युक्त सर्वाङ्ग सुन्दर उत्तौ अर्थात् नेनी मधीय इन्द्रियो पोतपोताना विषयने ग्रहण करवाभां समर्थ अने पूर्ण आकार वाणी उत्ती, ते हाथमां रहेत्त विद्या, धन, जीवन रेखाश्च लक्षणोथी, शरीर पर रहेत्त तिल, मस आदि व्यञ्जनेथी तथा सुशीलता आदि गुणोथी युक्त उत्तौ.

जलादि निस्सरति तदा स पुरुषादीर्मानवान् उच्यते, तस्य शरीरादवगाहनाविशेषो मानसत्र गृह्यते । उन्मानम्=ऊर्ध्वमानं यत्तुल्यमासौम्य तोलनेऽर्द्धभारप्रमाणं भवति तत् । प्रमाणं=निजाङ्गुलीभिरष्टोत्तरशताङ्गुलपरिमितोन्मूल्यः, मानं च, उन्मानं च प्रमाणं चेति मानोन्मानप्रमाणानि, तः प्रतिपूर्णानि=संपन्नानि, अत एव मुजातानि=यथोचितायवसन्निवेशवन्ति सर्वाणि=सकलानि अङ्गानि=मस्तकादारभ्य चरणान्तानि यस्मिंस्तत्, अत एव मुन्दरमङ्गं=वपुर्गस्य स तथोक्तः । शशिसौम्याकारः=शशी=चन्द्ररतद्वत्सौम्यः रमणीय आकारः=स्वरूपं यस्य सः ।

प्रमाण गहरा, शरीर-प्रमाण लम्बा व शरीर-प्रमाण ही चौडा) आदि में घुसे, और उसके घुसने से यदि एक द्रोण (परिमाण-विशेष) जल बाहर निकले तो उस पुरुष आदि को मानवान (मान से युक्त) कहते हैं । यहाँ मानवान् पुरुष आदि के शरीर की अवगाहना विशेष को मान कहते हैं । उन्मान-तराजू में रखकर तोलने से जो अर्ध भार (एक प्रकार का परिमाण) हो उसे उन्मान कहते हैं । प्रमाण-अपनी अंगुली से एक सौ आठ अंगुली उंचाई को प्रमाण कहते हैं ।

इन मान, उन्मान और प्रमाण से युक्त होने के कारण यथायोग्य अवयवों की रचनावाला होने से जिस पुरुष का समस्त अंग सुन्दर हो उसे 'मानोन्मानप्रमाणप्रतिपूर्णमुजातसर्वाङ्गमुन्दराङ्ग' कहते हैं । इस प्रकार की शरीरसम्पदावाला वह धन्य कुमार चन्द्रमा के समान सौम्य आकारवाला, सुन्दर कान्तिवाला, सभी के हृदय को आह्लादित करनेवाला तथा सर्वोत्कृष्ट रूप लावण्य करके युक्त था ।

मान-डोढ पुरुष आदि जणथी लरपूर लरेला कुंड (शरीर जेटेला उ डो अने पडोणो) आदिमा पेसे अने तेना पेसवाथी जे ओक द्रोण (परिमाणविशेष) जण गडार नीकणी जय तो ते पुरुष आदिने मानवान (मानव युक्त) छे छे अही मानवान पुरुष आदिना शरीरनी अवगाहनाविशेषने मान छेवामा आवे छे 'उन्मान'-त्राज्-वामा राणी तोलवाथी जे अर्धभार (ओक प्रकारने परिमाण) थाय तेने उन्मान छे छे 'प्रमाण'-पोतानी आंगणियोथी १०८ ओकसो आठ आंगुण उआध ने प्रमाण छे छे

आ मान, उन्मान अने प्रमाणथी युक्त होवाने कारणे यथायोग्य अवयवोनी रचनावाणा होवाथी जे पुरुषनु समस्त अंग सुन्दर होय तेने "मानोन्मानप्रमाण प्रतिपूर्णमुजातसर्वाङ्गमुन्दराङ्ग" छे छे आ जतनी शरीर सम्पदावाणा ते धन्य कुमार चन्द्रमा समान सौम्य आकारवाणा, सुन्दर कान्तिवाणा, सबूना हृदयने आह्लादित होवावाणा तथा सर्वोत्कृष्ट रूप लावण्य करी युक्त छता

कान्तः=कमनीयः । प्रियदर्शनः=दर्शकजनचित्ताद्यादकं दर्शनम्=अवलोकनं स
तथोक्तः । अत एव सुरूपः=सर्वातिशायिरूपलावण्यवान्, रूपेण लावण्य-
स्याप्युपलक्षितत्वात् । तथा पञ्चधात्रीपरिगृहीतः=पञ्चविधधात्रीप्रतिपालितः ।
तद्यथा-क्षीरधात्री, धात्री पञ्चविधा-यथा-(१) क्षीरधात्री=स्तन्यपायिका, (२)
मज्जनधात्री=रनापिका, (३) मण्डनधात्री=वस्त्राभरणपरिधापिका, (४) क्रीडन-
धात्री=खेलनकूर्दनादिकारयित्री, (५) अङ्गधात्री=क्रोडवाहिनी च ।

यथा महाबलः=महाबलकुमारवर्णनवत् धन्यकुमारस्य वर्णनं विज्ञेयम्, यावत्
हाससति कला अधीतवान् । पुनः-यावत् अलं=परिपूर्णः भोगसमर्थः, भोगाः
शब्दादयस्तेषु=समर्थो जातश्चाप्यभूत्, धन्यकुमारो यौवनं प्राप्त इत्यर्थः ॥सू० २॥

मूलम्-तए णं सा भद्दा सत्थवाही धण्णं दारयं उम्मु-
क्कवालभावं जाव भोगसमत्थं विजाणित्ता वत्तीसं पासायत्रडिंसए
कारेइ, अब्भुग्गयमूसिए जाव तेसिं मज्जे एगं भवणं अणे-
गखंभसयसन्निविट्ठं जाव वत्तीसाए इवभवरकन्नगाणं एगदिवसेणं

यह धन्यकुमार पांच प्रकार की धाइयोंद्वारा पाला गया था ।
(१) क्षीरधात्री-दूध स्तन-पान करानेवाली । (२) मज्जनधात्री-स्नान
करानेवाली (३) मण्डनधात्री-वस्त्र आभूषण पहिनानेवाली, (४) क्रीड-
नधात्री-खेल कूद करानेवाली, और (५) अङ्गधात्री-गोदमें लेनेवाली धाई ।

धन्यकुमार का शेष वर्णन वहत्तर (७२) कलाओं के अध्ययन
से लेकर जब तक वे शब्दादि विषयों के भोगों में समर्थ हुए अर्थात्
यौवनावस्था को प्राप्त हुए वहाँ तक का वर्णन-श्री भगवतीसूत्र में कहे
गये महाबलकुमार के वर्णन के समान जानना चाहिये ॥ सू० २ ॥

आ धन्यकुमारनु पांच प्रकारनी धाईमाताओद्वारा पालन करवामा आवेल डतु .
जेम-(१) क्षीरधात्री-दूध धवरावनारी. (२) मज्जनधात्री-स्नान कराववावाणी (३)
मण्डनधात्री-वस्त्राभूषण पहिराववावाणी (४) क्रीडनधात्री जेलाववा-कूदाववावाणी अर्थात्
रमाडवावाणी, (५) अङ्गधात्री-जोणमां लेवावाणी धाई.

धन्यकुमारनु शेष वर्णन-जोडोतेर ७२ कलाओना अध्ययनथी मांडी जया सुधी
शब्दादि विषयोना भोगोमा समर्थ थया अर्थात् यौवनावस्थाने प्राप्त थया त्यां
सुधीनु वर्णन श्री भगवतीसूत्रमा कहेल महाबलकुमारना वर्णननी भाइक जणुवुं
जेधये. (सू० २)

पाणिं गिण्हावेइ । वत्तीसओ दाओ जाव उप्पिपासाय० फुहं-
तेहिं जाव विहरइ ॥ सू० ३ ॥

छाया-ततः खलु सा भद्रा सार्थवाही धन्यं दारकमुन्मुक्तवालमावं
यावद् भोगसमर्थं विज्ञाय द्वात्रिंशतं प्रासादावतंसकान् कारयति अभ्युद्गतानुच्छि-
तान् यावत् तेषां मध्ये एकं भवनमनेकस्तम्भशतसंनिविष्टं, यावद् द्वात्रिंशत इभ्य-
वरकन्यकानामेकदिवसे पाणिं ग्राहयति । द्वात्रिंशत्को दायो यावदुपरि प्रासाद०
स्फुटद्भिः यावद् विहरति ॥ सू० ३ ॥

टीका-‘तए णं सा’ इत्यादि । ततः=तदनन्तरं खलु=निश्चयेन सा सार्थ-
वाही भद्रा धन्यं=धन्यकुमारनामधेयं दारकं=निजपुत्रम् उन्मुक्तवालमावं=अतिक्रान्त
वालयावस्थं यावत् भोगसमर्थं च विज्ञाय अभ्युद्गतोच्छिन्नान्=अत्युन्नतान् नमः-
स्पर्शिन इत्यर्थः, द्वात्रिंशतं प्रासादावतंसकान्=श्रेष्ठप्रासादान् कारयति, यावत् तेषां
मध्ये अनेकस्तम्भशतसंनिविष्टम् अनेके =अनेकप्रकारा नानावर्णदेदीप्यमानचाक-
चिकयचञ्चक्षुश्चित्ताह्लादजनकमणिगतविचित्रशिल्परचनात्पुशोभिता ये रतम्भाः=
सुवर्णमयस्तम्भाः, तेषां शतैः संनिविष्टं=समन्वितम् एकं भवनं=प्रासादं कारय-
तीत्यनेनान्वयः, यावद् द्वात्रिंशत इभ्यवरकन्यकानां=महाश्रेष्ठिकन्यकानां पाणि-
मेकदिवसे ग्राहयति । महाश्रेष्ठिनां द्वात्रिंशत्कन्यकाभिः सर्वैकस्मिन्नेव दिवसे

‘तए णं सा’ इत्यादि । तदनन्तर उस भद्रा सार्थवाहीने अपने
पुत्र धन्यकुमार को वाल्यावस्था का उल्लङ्घन कर युवावस्थामें आया
हुआ तथा भोगसमर्थ जानकर वत्तीस अत्यन्त उन्नत गगनचुम्बी श्रेष्ठ
प्रासाद निर्माण कराये । उन भवनों के मध्य में एक सुन्दर भवन,
देदीप्यमान विविध वर्णवाली मणियों से खचित, शिल्पकौशल से
युक्त, नेत्र तथा मन को आह्लादित करनेवाले सुन्दर अनेक प्रकार
के सुवर्णस्तम्भों से युक्त था ।

बाद में उस भद्रा सार्थवाहीने (३२) वत्तीस इभ्य सेठोंकी
कन्याओंसे एक दिनमें धन्यकुमारका विवाह कराया ।

‘तए णं सा’ इत्यादि, ते यही भद्रा सार्थवाही पोताना पुत्र धन्यकुमारने
आल्यावस्था छोड़गी युवावस्था में आवेल तथा भोगसमर्थ जाही वत्तीस अत्यन्त
उंचा गगनचुम्बी श्रेष्ठ भवन निर्माण-तैयार कराव्या, ते भवनोना मध्य में एक
सुन्दर भवन, देदीप्यमान विविध वर्णवाला मणिजोथी लडेल, शिल्प कौशल युक्त,
नेत्र तथा मनने आह्लादित करवावाला सुन्दर अनेक प्रकारनां सुवर्ण स्तंभोथी युक्त हतुं.

ધન્યકુમારસ્ય વિવાહં કારિતવતીત્યર્થઃ । અત્ર ઇમ્યશબ્દેન ત્રિવિધાઃ શ્રેષ્ઠિનો જ્ઞાયન્તે, તથાદિ-ઇમો=હસ્તી તત્પ્રમાણં દ્રવ્યમર્હન્તીતિ ઇમ્યાઃ, તે ચ જઘન્યમધ્યમોત્કૃષ્ટભેદાત્રિપ્રકારાઃ । તત્ર હસ્તિપરિમિતમણિમુક્તાપ્રવાલસુવર્ણરજતાદિદ્રવ્યરાશિસ્વામિનો જઘન્યાઃ । હસ્તિપરિમિતવજ્રમણિમાણિક્યરાશિસ્વામિનો મધ્યમાઃ । હસ્તિપરિમિતકેવલવજ્રહીરકરાશિસ્વામિન ઉત્કૃષ્ટાઃ । તેષુ વરા=ઉત્કૃષ્ટાઃ શ્રેષ્ઠિન ઇમ્યવરા इति । પ્રત્યેકકન્યાયા માતાપિતૃભ્યાં ધન્યકુમારાય પ્રદત્તઃ-દ્વાત્રિંશત્કઃ=દ્વાત્રિંશત્સંખ્યકઃ દાયઃ=રત્નાભરણવસ્ત્રયાનાસનદાસદાસીપ્રમૃતિરૂપો યૌતુક આગતઃ

‘ઇમ’ શબ્દકા અર્થ હોતા હૈ હાથી । જિસકે પાસ હસ્તિપરિમિત દ્રવ્ય હોતા હૈ, ઉસે ‘ઇમ્ય’ શેઠ કહતે હૈ । યે ઇમ્ય શેઠ જઘન્ય, મધ્યમ તથા ઉત્કૃષ્ટ ભેદ સે ત્રીન પ્રકાર કે હોતે હૈ । એક હાથી કે પરિમાણ મેં જિસકે પાસ માણિક, મોતી, મૂંગા, સોના, ચાંદી આદિ હો ઉસે જઘન્ય ઇમ્ય કહતે હૈ । એક હાથી કે પરિમાણમેં જિસકે પાસ વજ્ર મણિ, માણિક, આદિકી ધનરાશિ હો, ઉસે મધ્યમ ઇમ્ય કહતે હૈ । એક હાથી કે પરિમાણ મેં જિસકે પાસ માત્ર વજ્ર હીરે હી હોં ઉસે ઉત્કૃષ્ટ ઇમ્ય કહતે હૈ । ઇમ્ય શ્રેષ્ઠિયોં મેં શ્રેષ્ઠ અર્થાત્ ઉત્કૃષ્ટ ઇમ્ય શ્રેષ્ઠિયોં કે યહાં ધન્યકુમાર કા વિવાહ હુઆ પ્રત્યેક કન્યા કે માતા-પિતા દ્વારા ધન્યકુમાર કો રત્ન, આભરણ, વસ્ત્ર, યાન-રથ, ઘોડા, ગાડી આદિ, આસનપલંગ, વિછૌને આદિ, દાસ-દાસી આદિ વત્તીસ-વત્તીસ દહેજ મેં મિલે ।

ત્યાર બાદ તે ભદ્રા સાર્થવાહીએ બત્રીસ ડર ઇલ્ય શેઠોની કન્યાઓ સાથે એક દિવસે ધન્યકુમારનો વિવાહ કરાવ્યો । અહિં ‘ઇમ’ શબ્દનો અર્થ થાય છે હાથી, જેની પાસે હાથી જેટલું દ્રવ્ય હોય તેને ‘ઇમ્ય’ શેઠ કહે છે. એ ઇલ્ય શેઠ જઘન્ય મધ્યમ ઉત્કૃષ્ટ ભેદથી ત્રણ પ્રકારના હોય છે, એક હાથીના પરિમાણમા જેની પાસે માણિક, મોતી, મૂંગા, સોના, ચાંદી-આદિ હોય તેને જઘન્ય ઇલ્ય કહે છે એક હાથીના પરિમાણમાં જેની પાસે વજ્રમણિ, માણિક આદિની ધનરાશિ હોય, તેને મધ્યમ ઇલ્ય કહે છે. એક હાથીના પરિમાણમાં જેની પાસે માત્ર વજ્ર હીરા હોય તેને ઉત્કૃષ્ટ ઇલ્ય કહે છે. ઇલ્ય શ્રેષ્ઠિયોમાં શ્રેષ્ઠ અર્થાત્ ઉત્કૃષ્ટ ઇલ્ય શ્રેષ્ઠિયોને ત્યાં ધન્યકુમારના વિવાહ થયા, પ્રત્યેક કન્યાના માતા પિતા દ્વારા ધન્યકુમારને રત્ન, આભરણ, વસ્ત્ર, યાન-રથ ઘોડા ગાડી આદિ, આસન-પલંગ, પથારી આદિ. દાસ, દાસી આદિ બત્રીસ બત્રીસ દાયબત્તમાં મળ્યાં.

‘यावदुपरि प्रासादे स्फुटद्भिः यावद् विहरतीति । स धन्यकुमारः मृदङ्गादि-
विविधवाद्यनादैः स्फुटद्भिः=वादितैः मृदङ्गादिविविधवाद्यैर्युक्ते प्रासादे उपरि=
ऊर्ध्वमदेशे मनुष्यसम्बन्धीनि पञ्चविधविषयसुखानि भुञ्जानो विहरति ॥ग्र० ३॥

मूलम्—तेणं कालेणं तेणं समएणं समणे भगवं महावीरे
जाव समोसढे, परिसा निग्गया, राया जहा कोणिओ तहा
निग्गओ ॥ सू० ४ ॥

छाया—तस्मिन् काले तस्मिन् समये भगवान् महावीरो यावत्समवसृतः ।
परिपन्निर्गता । राजा यथा कोणिकस्तथा निर्गतः ॥ सू० ४ ॥

टीका—‘तेणं कालेणं’ इत्यादि । तस्मिन् काले तस्मिन् समये धन्य-
कुमारस्य मनुष्यसम्बन्धिपञ्चविधविषयसुखानुभवपूर्वकविहरणसमये तत्र काकन्दी-
नगर्यां भगवान् महावीरः समवसृतः=समाजगाम । तन्नगरीनिवासिनां परिपद्
भगवन्द्वन्दनार्थं निर्गता । यथा राजा कोणिकः पूर्वं निर्गतस्तथा राजा जित-
शत्रुरपि भगवन्तं वन्दितुं निर्गतः ॥४॥

तदनन्तर वे धन्यकुमार अपने महल में अनेक प्रकार के मृदंग
आदि वाद्यों एवं गीत-नृत्यों के साथ मनुष्यसम्बन्धी पांचो प्रकार के
विषय सुखोंका उपभोग करते हुए विचरने लगे ॥ सू० ३ ॥

‘तेणं कालेणं’ इत्यादि । जिस समय धन्यकुमार मनुष्यसंबन्धी
पांच प्रकार के विषय सुखोंका अनुभव कर रहे थे उस काल उम
समय काकन्दी नगरी में श्रमण भगवान् श्रीमहावीर प्रभु पधारे । उस
नगरनिवासियों की परिपद् भगवान् को वन्दनार्थ गई । जिस प्रकार के
ठाट-चाट एवं भक्ति के साथ सम्राट् कोणिक भगवान् महावीर

त्यार पछी ते धन्यकुमार पोताना भडेलमां अनेक प्रकारनां मृदंग आदि वाद्यो
तेमज गीत नृत्योनी साथे मनुष्यसंब सणन्धी पांचिय प्रकारना विषय सुणोने। उप-
भोग करता विचरवा लाग्या (सू० ३)

‘तेणं कालेणं’ इत्यादि ने वणते धन्यकुमार मनुष्य संबन्धी पांच
प्रकारना विषय सुणोने। अनुभव करी रह्या हुता ते काल ते समये काकन्दी नगरीमां
श्रमण भगवान् श्री महावीर प्रभु पधार्या, ते नगरनिवासियोनी परिपद भगवान् ने
वांदवा भाटे गर्छ ने प्रकारना ठाग-भाठ तेमज लक्षितनी साथे सम्राट् कौणिक भगवान्

मूलम्—तए णं तस्स धणस्स दारकस्स तं सहया जण-
सदं वा जहा जमाली तहा निग्गओ, नवरं पायचारेणं जाव
नवरं अन्नमयं भदं सत्थवाहिं आपुच्छामि, तए णं अहं देवा-
णुप्पियाणं अंतिए जाव पव्वयामि । जहा सुहं देवाणुप्पिया !
मा पडिचंधं करेह ॥ सू० ५ ॥

छाया—ततः खलु तस्य धन्यस्य दारकस्य तं महाजनशब्दं वा यथा
पमालिरतथा निर्गतः, नवरं—पादचारेण यावत् नवरम्—अन्नां भद्रां सार्थवाही-
क्षापृच्छामि, ततः खलु अहं देवानुमियाणामन्तिके यावत् प्रव्रजामि । यथा
सुखं देवानुमिय ! मा प्रतिवन्द्यं कुरु ॥ सू० ५ ॥

टीका—‘तए णं तस्से’—त्यादि । ततः=तदनन्तरं, जितशत्रुभूपतिनिर्ग-
मनसमये खलु काकन्दीनगरीनिवासिनां जनानां परस्परालापदिजन्यमहाकलक-
लध्वनिश्रवणेन भगवदागमनं ज्ञात्वा तस्य धन्यस्य दारकस्य=धन्यकुमारस्य एवं
विधो मनोगतः संकल्पः समजनि, यत्—धर्मादिकरो धर्मतीर्थङ्करो धर्मनायको
धर्मसार्थवाहः श्रीवर्धमानस्वामी चरमतीर्थङ्करः काकन्दीवहिः प्रदेशे सहस्राश्रवने

स्वामी को वन्दनार्थ गया था उसी प्रकार काकन्दी के राजा जितशत्रु
भी भगवान् के वन्दनार्थ गये ॥ सू० ४ ॥

‘तए णं तस्स’ इत्यादि । इसके पश्चात् जितशत्रु राजा के
गमन समय काकन्दी नगरीनिवासी मनुष्यों के परस्पर वार्तालाप जन्य
महाकलकलनाद से भगवान् के आगमन को जानकर धन्यकुमारके
हृदय में इस प्रकारके विचार उत्पन्न हुए—

धर्म की आदि करनेवाले, धर्मतीर्थकी स्थापना करनेवाले, धर्म-
नायक, धर्मसार्थवाह, चरमतीर्थङ्कर भगवान् श्री वर्धमानस्वामी काकन्दी

महावीर स्वामीने वन्दनार्थ गया तेन प्रभाण्णे काकन्दीनाराज्ज जितशत्रु पणु भगवानने
वन्दनार्थ गया. (सू० ४)

‘तए णं तस्स’ इत्यादि, त्थार पणी जितशत्रुराजाना जवा समये काकन्दी
नगरीनिवासी मनुष्येना परस्पर वार्तालापथी उत्पन्न थत्ता डोलाडुलथी भगवानन्तु
आगमन जण्णी धन्यकुमारने हृदये आ प्रभाण्णे विचारो उत्पन्न थत्ता.—

धर्मी आदि करवावाणा, धर्म—तीर्थनी स्थापना करनार, धर्मनायक, धर्म—
सार्थवाह, चरम तीर्थङ्कर भगवान् श्री वर्धमान स्वामी काकन्दी नगरीनी जहार

उद्याने समवसतः । सर्वे जनास्तद्वन्दनार्थं गच्छन्ति, तत्=तस्मात्कारणान् गतान्
उच्चैः कलकलध्वनिः श्रूयते । तथारूपाणामर्हतां भगवतां नामगोत्रश्रवणेऽपि
महाफलं जायते किं पुनस्तदभिमुखगमने यावत्तत्पर्युपासने ? । इति विचार्य
यथा जमालिर्निर्गतस्तथैव धन्यकुमारोऽपि निर्गतः । नवरम्=एतावान् विशेषः—
जमालिस्वरधारुढो निर्गतः, धन्यकुमारस्तु पादचारेण=रथादीयानं विना पङ्क्त्यामेव
जगाम । स तत्र गत्वा भगवन्तं सविधिं प्रणम्य धर्मदेशनां श्रोतुं तदन्तिके
समुपनिष्टः । यावत्=भगवान् तस्यं महापर्वदि धन्यकुमारमभिमुखीकृत्य धर्मकथां

नगरी के बहार सहस्राश्र्वन नामक उद्यान में पधारे हैं । यहांसे
समुप्य उनको वन्दनार्थ जा रहे हैं, अतः उनके परस्पर वार्तालाप
से उत्पन्न यह महाकलकल नाद सुनाई देता है । उपरोक्त महान्
गुणों से युक्त ऐसे अर्हन्त भगवन्तों के नाम मात्र के सुननेसे भी
महाफल की प्राप्ति होती है तो फिर उन के सममुख दर्शनार्थ जाने
तथा उनकी सेवा करने के फलका तो कहना ही क्या है ।

इस प्रकार विचार करके भगवान् को जिस भाव और भक्ति
के साथ जमालि वन्दन करने के लिये गया था, उसी प्रकार धन्य-
कुमार भी गया । यहाँ विशेषता यह है कि—जमालि रथ में बैठ-
कर भगवान् को वन्दन करने के लिये गया था, परन्तु धन्यकुमार
अनेक वाहनों के होते हुए भी पैदल ही—बिना किसी वाहन के गये ।
वहाँ जाकर उन्होंने भगवान् को सविधि वन्दन किया, तथा धर्म-
देशना को श्रवण करने के लिये उनके समीप बैठे । तब भगवान् ने

सहस्राश्र्वन नामना उद्यानमा पधार्या छे समस्त समुप्य तेमने वडवा भाटे जठ
रछा छे ओटवे ते दोडोने अदरे अदर वार्तालापथी थते डोलाडल सभाय छे
उपरोक्त महान् गुणोथी युक्त ओवा अर्हन्त भगवानना नाम मात्रता श्रवणथी
महाक्षणनी प्राप्ति थाय छे तो पछी तेमनी समुप्य दर्शनार्थ जतां तथा तेमनी
सेवा करता कणु तो कडेपु ज थु

એ પ્રમાણે વિચાર કરી, જે ભાવ અને ભક્તિથી ભગવાનને જમાલિ વન્દન
કરવા ગયા હતા તેજ પ્રમાણે ધન્યકુમાર પણ ગયા અહિં વિશેષતા એ છે કે જમાલિ
રથમા બેસી ભગવાનને વદવા ગયા હતા ત્યારે ધન્યકુમાર પોતાને અનેક વાહનો
હોવા છતાં પણ કોઈ જાતના વાહન વિનાય પગથી ચાલીને ગયા ત્યાં જઈને
તેમણે ભગવાનને વિવિધ વન્દન કર્યા તથા ધર્મદેશના શ્રવણ કરવા ભગવાનની સમીપે

કથયતિ—‘અતિથિ લોએ અતિથિ અલોએ’ इत्यादि यावत्—

हे धन्यकुमार ! प्रचुरतररत्नस्वनिपरिपूरितरोहणाचलसदृशं सर्वगुणागारं स्वर्गापवर्गसुखसारं दुर्लभमिदं मनुष्यजन्म । हे देवानुप्रिय ! अनन्तानन्तदुःखानि सहमानेन मुहुर्मुहुः पुद्गलपरावर्त्तनं कृतवता त्वया कथञ्चिद्विशिष्टपुण्यप्रकृत्युदयेन धर्मानुष्ठानावसरोऽयं लब्धः । ईदृशोऽयमवसरो न पुनर्लभ्यः । हे देवानुप्रिय ! इदं मनुष्यजन्म १, इदमार्यक्षेत्रम् २, अत्रोत्तमकुलम् ३, दीर्घायुष्यम् ४, इन्द्रिय-पूर्णत्वम् ५, शरीरनैरुज्यम् ६, साधुसमागमः ७, मन्त्रश्रवणम् ८, सम्यक्श्रद्धा ९,

ધન્યકુમાર કો સમ્બોધિત કરકે उस विशाल धर्मसभा में धर्मकथा कहने लगे—‘लोक है, अलोक है’ इत्यादि ।

बाद में फिर भगवान् धन्यकुमार को सम्बोधित कर कहते हैं—हे धन्यकुमार ! अत्यधिक रत्नोंकी खानोंसे परिपूर्ण रोहणाचल पर्वत के समान समस्त गुणों की खान, स्वर्ग तथा मोक्ष के सुत्रों को देनेवाले यह मनुष्य जन्म अतीव दुर्लभ है । हे देवानुप्रिय ! अनन्तानन्त दुःखों को सहन करते हुए, तथा बार-बार पुद्गल-परावर्त करते हुए तुमने किसी विशिष्ट पुण्य-प्रकृति के उदयसे धर्मानुष्ठान का मनुष्य-भवरूपी यह स्वर्णावस्तर प्राप्त किया है, ऐसा सु-अवसर पुनः प्राप्त होना मुश्किल है, क्योंकि हे देवानुप्रिय ! (१) मनुष्यजन्म, (२) आर्यक्षेत्र, (३) उत्तमकुल, (४) दीर्घ आयुष्य, (५) समस्त इन्द्रियोंका पूर्ण होना, (६) शरीर का स्वस्थ (नीरोग) होना,

ખેઠા. ત્યારે ભગવાન ધન્યકુમારને સંબોધીને તે વિશાળ ધર્મ સભામાં ધર્મ કથા કહેવા લાગ્યા— ‘લોક છે’ ‘અલોક છે’ ઇત્યાદિ.

તે પછી ભગવાન ધન્યકુમારને સંબોધીને કહે છે કે :—

હે ધન્યકુમાર ! ધણી રત્નોની ખાણોથી પરિપૂર્ણ રોહણાચલ પર્વત સમાન, સમસ્ત ગુણોની ખાણ, સ્વર્ગ તથા મોક્ષના સુખોને દેવાવાળો આ મનુષ્યજન્મ અતિ દુર્લભ છે. હે દેવાનુપ્રિય ! અનંતાનન્ત દુઃખોને સહન કરતાં કરતા તથા વારંવાર અનેક પુદ્ગલ-પરાવર્ત કરતા કરતાં કેાઈ વિશિષ્ટ પુણ્ય-પ્રકૃતિના ઉદયથી ધર્માનુષ્ઠાન કરવાને આ મનુષ્ય-ભવરૂપ સુવર્ણાવસ તને પ્રાપ્ત થયો છે. આવો સુઅવસર ફરીથી પ્રાપ્ત થવો મુશ્કેલ છે, કેમકે—હે દેવાનુપ્રિય ! (૧) મનુષ્ય જન્મ, (૨) આર્યક્ષેત્ર, (૩) ઉત્તમ કુળ, (૪) દીર્ઘ આયુષ્ય, (૫) સમસ્ત ઇન્દ્રિયોની પરિપૂર્ણતા, (૬) શરીરનું સ્વસ્થ

ધર્મે પરાક્રમસ્પોરણમ્ ૧૦, इत्येतानि दश मोक्षसाधनानि प्राणिनां दुर्लभानि सन्ति ।

हे देवानुप्रिय ! देवदुर्लभमिदं मनुष्यजन्म संप्राप्य यः स्वात्मनः कल्याणाय मोक्षमार्गं नाश्रयति स निजाञ्जलिगतं पीयूषं निपात्य विषं पातुमिच्छति, चिन्तामणिं विहाय पापाणस्खण्डं जिघृक्षति, ऐरावतं त्यक्त्वा रासममारुरुक्षति, कल्पवृक्षमुन्मूल्य बद्धूरमारोपयति, स्पर्शमणिविनिमयेन ग्रावाणं गृह्णाति, कस्तूरीं दत्त्वाऽद्भारकमद्भीकरोति, कामधेनुं विक्रीय छागीं क्रीणाति, तेजो विहाय तिमिर सेवते, राजहंसं विनिन्द्य नायसमाद्रियते, मुक्तां परित्यज्य गुञ्जामुपादत्ते ।

(૭) સાધુ-સમાગમ, (૮) સૂત્ર-શ્રવણ, (૯) સમ્યક્-શ્રદ્ધા, (૧૦) ધર્મ-કાર્ય મેં પરાક્રમ પુરના, એ દશ મોક્ષ કે સાધન, જીવોંકો અત્યન્ત કઠિનતા સે પ્રાપ્ત હોતે હૈં ।

હે દેવાનુપ્રિય ! જો મનુષ્ય હસ દુર્લભ માનવ જન્મ કો પ્રાપ્ત કર અપને આત્મકલ્યાણ કે લિં મોક્ષમાર્ગ કા આશ્રય નહીં લેતા હૈં વહ માનો અપની અંજલિ મેં આયે હુએ અમૃત કો ગિરાકર વિષ પીના ચાહતા હૈં । સમસ્ત ઇચ્છાઓં કો પૂર્ણ કરનેવાલે અનમોલ ચિન્તામણિ-રત્ન કો છોડકર પથર કે ટુકડે કો ગ્રહણ કરના ચાહતા હૈં । ઐરાવત હાથી કો છોડકર ગધેપર ચઢના ચાહતા હૈં । સર્વ અભિલાષાઓં કો પૂર્ણ કરનેવાલે કલ્પવૃક્ષ કો ઉઘાડકર વઘૂલ ઘોના ચાહતા હૈં । પારસમણિ ટેકર વડલે મેં પથર કે ટુકડે કો ગ્રહણ કરના ચાહતા હૈં । કસ્તૂરી કો ટેકર કોયલે કો ગ્રહણ કરના ચાહતા હૈં । કામધેનુ ગાય કો વેચકર વકરી ખરીદના ચાહતા હૈં । પ્રકાશ કો છોડકર અન્ધકાર ગ્રહણ કરના ચાહતા હૈં, । રાજહંસ કી નિન્દાકર

(નિરોગી) હોયું, (૭) સાધુ-સમાગમ, (૮) સૂત્ર-શ્રવણ, (૯) સમ્યક્-શ્રદ્ધા, (૧૦) ધર્મ કાર્યમા પરાક્રમ ફેરવવો એ દશ મોક્ષસાધન, જીવોને અત્યન્ત દુર્લભતાએ મળે છે

હે દેવાનુપ્રિય ! જે મનુષ્ય, આ દુર્લભ માનવ-જન્મ પ્રાપ્ત કરીને પોતાના કલ્યાણ માટે મોક્ષમાર્ગનો આશ્રય નથી લેતા તે મનુષ્યો પોતાની અંજલિમા આવેલા અમૃતને ઢાળી નાળી વિષપાન કરવા ઇચ્છે છે, સમસ્ત ઇચ્છાઓને પૂર્ણ કરવાવાળા, અમુમોલ ચિન્તામણિ રત્નને છોડી પથરના ટુકડાને ગ્રહણ કરવા ઇચ્છે છે, ઐરાવત હાથીને છોડી ગધેડા પર ચઢવાની ઇચ્છા રાખે છે સર્વ અભિલાષાઓ પૂર્ણ કરવાવાળા કલ્પવૃક્ષને ઉખાડી ખાવળને રોપવા માંગે છે પારસમણિ આપી તેનાં ખદલામાં પથરના ટુકડાને લેવાની ચાહના રાખે છે કસ્તૂરી આપીને કોયલા ગ્રહણ કરવા ઇચ્છે છે કામધેનુ ગાયને વેચી બકરી ખરીદ કરવા ઇચ્છે છે. પ્રકાશને છોડી અન્ધકારને ઇચ્છે

अतः क्षणमात्रमुखदान परिणामतश्चिरतरदुःखजनकान कामभोगान् परि-
हाय सर्वविरतिलक्षणे चारित्रधर्मे सर्वथा प्रयतितव्यम् ।

यथा गिरिनदीप्रवाहान्तर्गतपुनःपुनरुद्वर्तितपरावर्तितपापाणस्य शत-
सहस्रप्रवृत्तिसंवर्पणैः कथञ्चिद् वस्तुलता संपद्यते, तथैवानन्तकालतोऽनन्तानन्तपुद्गल-
परावर्त्त कृत्वा विशिष्टपुण्योदयेन कथं कथमपि स्वात्मकल्याणाय धर्माभ्युपनस्य
दुर्लभोऽयमवसरस्त्वया लब्धः, इत्यादि ।

अथ धन्यकुमारः पृच्छति—भगवन् ! कोऽयं पुद्गलपरावर्त्तः ? भगवानाह-

कोओको आदर देना चाहता है । सोतीको छोडकर गुंजा (चिरमी)
लेना चाहता है । अत एव क्षणमात्र के लिए सुखदायी, परन्तु परि-
णाम में लम्बे समय तक अनन्त दुःख देनेवाले इन काम भोगों को
छोडकर सर्वविरतित्व चारित्रधर्म में सर्व प्रकार से यत्न करना चाहिये ।

जिस प्रकार किसी पहाडी नदी के तेज प्रवाह में पडा हुआ
पत्थर बारबार ऊपर नीचे गिरने तथा लाखों चोटों और घसीटोंके
कारण बिनाप्रयत्न-स्वयमेव गोल आकार का हो जाता है, उसी प्रकार
अनन्तकाल से अनन्तानन्तपुद्गल परावर्त्त करते हुए किसी विशिष्ट
पुण्य प्रकृति के उदयसे अपना आत्मकल्याण करने के लिए धर्मकी
आरधना करने का तुम्हें यह दुर्लभ अवसर बड़ी कठिनतासे प्राप्त
हुआ है, इत्यादि ।

धन्यकुमार पूछता है—हे भगवन् ! यह पुद्गल परावर्त्त क्या है ?
भगवान् कहते हैं—

छे, गजदानी निन्दा करी डागडाने आदर आपवा छुछे छे. सोतीओने छोडी गुंजा
(चलोडी) लेवा छुछे छे. ओटले क्षणमात्र सुखदायी, परन्तु परिणाममां लांजा समय सुधी
अनन्त दुःखदेवावाणा ओ कामभोगोने छोडी सर्वविरतिरूप चारित्रधर्ममां सर्वप्रकारेयत्न
करवो लेधओ. लेवी रीते डोड पहाडी नदीना जिय प्रवाहमां पडेल पत्थर बारवार उपर
नीचे गणडतां तथा अनेक ठेकाओ अथडातां अथडातां अमुक टाछमे वगर प्रयत्ने स्वयमेव
गोण थछ जाय छे तेवीन रीते अनन्त डाणथी अनन्तानन्त पुद्गल-परावर्त्त करतां
करतां डोड विशिष्ट पुण्यप्रकृतिना उदयथी आत्मकल्याण अर्थे धर्मनी आरधना करवानो
अपूर्व तेमन् दुर्लभ अवसर तमने बहुत मुशेडलीथी प्राप्त थयो" छे. इत्यादि.

धन्यकुमार पूछे छे—हे भगवन् ! आ पुद्गलपरावर्त्त शुं छे ?

પુદ્ગલાનામ્=આહારકવર્જિતૌદારિકાદિવર્ગણાયોગ્યાનાં ચતુર્દશસ્વાત્મક-
લોકવર્ત્તિસમસ્તપરમાણુનાં પરાવર્ત્તઃ=સામસ્ત્યેન સ્પર્ગઃ=સંમિલનં પુદ્ગલપરાવર્ત્તઃ ।
સ ચ યાત્રતા કાલેન ભવતિ સ કાલોઽપિ પુદ્ગલપરાવર્ત્ત ઇત્યુચ્યતે । સ ચાનન્તો-
ત્સર્પિણ્યવસર્પિણીપરિમાણઃ । સ સપ્તવિધઃ—

(૧) ઔદારિકપુદ્ગલપરાવર્ત્તઃ, (૨) વૈક્રિયપુદ્ગલપરાવર્ત્તઃ, (૩) તૈજસ-
પુદ્ગલપરાવર્ત્તઃ, (૪) કાર્મણપુદ્ગલપરાવર્ત્તઃ, (૫) મનઃપુદ્ગલપરાવર્ત્તઃ, (૬)
ભાષાપુદ્ગલપરાવર્ત્તઃ, (૭) શ્વાસોચ્છવાસપુદ્ગલપરાવર્ત્તઃ, । ઉક્તશ્ચ—

“ સત્તત્ત્રિદે પોગ્ગલપરિયદ્દે પળ્લન્તે તં જહા— (૧) ઓરાલિયપો-
ગ્ગલપરિયદ્દે, (૨) વેડવિયપોગ્ગલપરિયદ્દે, (૩) તેયાપોગ્ગલપરિયદ્દે (૪) કમ્મા-
પોગ્ગલપરિયદ્દે, (૫) મળપોગ્ગલપરિયદ્દે, (૬) વડ્ડપોગ્ગલપરિયદ્દે, (૭) આણાપાણુ-
પોગ્ગલપરિયદ્દે । ” (ભગવતી૦ શ્લ૦ ૧૨ ઉ૦ ૪)

આહારક શરીર કો છોડકર ઔદારિક આદિ શરીર કી વર્ગ-
ણાઓં કે યોગ્ય ચૌદહ રાજુલોકવર્ત્તી સમસ્ત પરમાણુઓંકા સમસ્ત
રૂપસે સમ્મિલન હી પુદ્ગલપરાવર્ત્ત હૈ । વહ જિતને કાલસે હોતા હૈ
વહ કાલ મી પુદ્ગલપરાવર્ત્ત કહલાતા હૈ, હસકા પરિમાણ (કાલમાન)
અનન્ત ઉત્સર્પિણિયાં ઔર અવસર્પિણિયાં હૈ ।

યહ પુદ્ગલપરાવર્ત્ત સાત પ્રકાર કા હૈ :-

(૧) ઔદારિક પુદ્ગલપરાવર્ત્ત, (૨) વૈક્રિય પુદ્ગલપરાવર્ત્ત, (૩)
તૈજસ પુદ્ગલપરાવર્ત્ત, (૪) કાર્મણ પુદ્ગલપરાવર્ત્ત, (૫) મનપુદ્ગલ-
પરાવર્ત્ત, (૬) ભાષા પુદ્ગલપરાવર્ત્ત, (૭) શ્વાસોચ્છવાસ પુદ્ગલપરાવર્ત્ત ।
(ભગવતી૦ શ્લોક ૧૨ ઉ ૪)

ભગવાન કહે છે — આહારકને છોડીને ઔદારિક આદિ શરીરની વર્ગણાઓને
યોગ્ય ચૌદ રાજુલોકવર્ત્તી સમસ્ત પરમાણુઓના સમસ્તરૂપથી સમ્મિલનજ પુદ્ગલ-
પરાવર્ત્ત છે, તે જેટલા કાલમાં થાય છે, તે કાળ પણ પુદ્ગલ-પરાવર્ત્ત કહેવાય છે, તેનું
પરિમાણ (કાળમાન) અનન્ત ઉત્સર્પિણિઓ અને અવસર્પિણિઓ છે.

આ પુદ્ગલ-પરાવર્ત્ત સાત પ્રકારનું છે:- (૧) ઔદારિક-પુદ્ગલ-પરાવર્ત્ત, (૨)
વૈક્રિય-પુદ્ગલ-પરાવર્ત્ત, (૩) તૈજસ-પુદ્ગલ-પરાવર્ત્ત, (૪) કાર્મણ-પુદ્ગલ-પરાવર્ત્ત,
(૫) મન-પુદ્ગલ-પરાવર્ત્ત, (૬) ભાષા-પુદ્ગલ-પરાવર્ત્ત, (૭) શ્વાસોચ્છવાસ-પુદ્ગલ-
પરાવર્ત્ત, આ સાત પુદ્ગલપરાવર્ત્તનો ઉલ્લેખ ભગવતી શ્લ ૧૨ ઉ. ૪ માં પણ છે

તત્ર પ્રત્યેકં પુદ્ગલપરાવર્તશ્ચતુર્થાં ભવતિ-દ્રવ્યક્ષેત્રકાલભાવભેદાત્ । તત્રાપિ દ્રવ્યપુદ્ગલપરાવર્તદયો વાદર-સૂક્ષ્મભેદાત્પ્રત્યેક દ્વિધા, યથા—

(૧) વાદરદ્રવ્યપુદ્ગલપરાવર્તઃ, (૨) સૂક્ષ્મદ્રવ્યપુદ્ગલપરાવર્તઃ, (૩) વાદરક્ષેત્રપુદ્ગલપરાવર્તઃ, (૪) સૂક્ષ્મક્ષેત્રપુદ્ગલપરાવર્તઃ, (૫) વાદરકાલપુદ્ગલપરાવર્તઃ, (૬) સૂક્ષ્મકાલપુદ્ગલપરાવર્તઃ, (૭) વાદરભાવપુદ્ગલપરાવર્તઃ, (૮) સૂક્ષ્મભાવપુદ્ગલપરાવર્તઃ ।

ઔદારિકાદીનાં સપ્તાનાં દ્રવ્યક્ષેત્રકાલભાવવિષયભેદાત્પ્રત્યેકં ચાતુર્વિધ્યેઽઘ્ટાવિશતિભેદા ભવન્તિ । તત્રાપિ વાદરસૂક્ષ્મભેદાત્પ્રત્યેકં દ્વિવિધ્યે પદ્મપદ્મશબ્દભેદાઃ પુદ્ગલપરાવર્તસ્ય જાયન્તે ।

યહ પુદ્ગલપરાવર્ત, દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાલ, ભાવ ભેદસે પ્રત્યેક ચાર પ્રકાર કા હોતા હૈ । યે દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાલ, ભાવ રૂપ પુદ્ગલપરાવર્તમ્ સૂક્ષ્મ ઓર વાદર કે ભેદ સે પ્રત્યેક દોર પ્રકાર કે હોતે હૈ । જૈસે—

(૧) વાદર દ્રવ્ય પુદ્ગલપરાવર્ત,	(૨) સૂક્ષ્મ દ્રવ્ય પુદ્ગલપરાવર્ત,
(૩) વાદર ક્ષેત્ર પુદ્ગલપરાવર્ત,	(૪) સૂક્ષ્મ ક્ષેત્ર પુદ્ગલપરાવર્ત,
(૫) વાદર કાલ પુદ્ગલપરાવર્ત,	(૬) સૂક્ષ્મ કાલ પુદ્ગલપરાવર્ત,
(૭) વાદર ભાવ પુદ્ગલપરાવર્ત,	(૮) સૂક્ષ્મ ભાવ પુદ્ગલપરાવર્ત,

ઔદારિક આદિ સાતોં હી પુદ્ગલપરાવર્તોં કો દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાલ, ભાવ સે ચૌગુને કરનેપર (૨૮) અઘ્ટાઈસ ભેદ હોતે હૈ । હસ પ્રકાર સૂક્ષ્મ ઓર વાદર કે ભેદસે પ્રત્યેક દો દો પ્રકાર કા હોનેસે પુદ્ગલ પરાવર્ત કે (૫૬) છપ્પન ભેદ હો જાતે હૈ ।

આ પુદ્ગલપરાવર્ત દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળ, ભાવ, ભેદથી પ્રત્યેક ચાર પ્રકારનાં થાય છે આ દ્રવ્ય ક્ષેત્ર, કાળ, ભાવ, રૂપ પુદ્ગલપરાવર્ત પણ સૂક્ષ્મ અને બાદરના ભેદથી પ્રત્યેક બે બે પ્રકારના થાય છે, જેમ—

- (૧) બાદર-દ્રવ્ય-પુદ્ગલપરાવર્ત, (૨) સૂક્ષ્મ-દ્રવ્ય-પુદ્ગલપરાવર્ત, (૩) બાદર-ક્ષેત્ર-પુદ્ગલપરાવર્ત, (૪) સૂક્ષ્મ-ક્ષેત્ર-પુદ્ગલપરાવર્ત, (૫) બાદર-કાળ-પુદ્ગલપરાવર્ત, (૬) સૂક્ષ્મ-કાળ-પુદ્ગલપરાવર્ત, (૭) બાદર-ભાવ-પુદ્ગલપરાવર્ત, (૮) સૂક્ષ્મ-ભાવ-પુદ્ગલપરાવર્ત.

ઔદારિક આદિ સાતેય પુદ્ગલપરાવર્તોંને દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળ, ભાવથી ચારગુણ કરતાં (૨૮) અઠવીસ ભેદ થાય છે. એ રીતે સૂક્ષ્મ અને બાદરના ભેદથી પ્રત્યેક બે પ્રકારના હોવાથી પુદ્ગલપરાવર્તના (૫૬) છપ્પન ભેદ થાય છે.

(ઔદારિકાદિપુદ્ગલપરાવર્તાઃ)

તત્ર-ઔદારિકશરીરે વર્તમાનો જીવો યદા સકલલોકવર્તિનઃ સર્વાનો-
દારિકશરીરયોગ્યપરમાણુત્ ઔદારિકશરીરતયા સામસ્ત્યેન સ્પૃગતિ પરિણમયતિ,
પરિભુજ્યર મુશ્વતિ તદા સ સ્પર્ગ ઔદારિકપુદ્ગલપરાવર્તઃ કથ્યતે । એવં વૈક્રિય-
પરમાણુન્ વૈક્રિયશરીરતયા સામસ્ત્યેન એક એવ જીવો યદા સ્પૃગતિ પરિણમયતિ
પરિભુજ્યર મુશ્વતિ તદા સ વૈક્રિયપુદ્ગલપરાવર્તઃ । એવં શેષા અપિ તૈજસાદિ-
પુદ્ગલપરાવર્તા વિજ્ઞેયાઃ ।

। દ્રવ્યપુદ્ગલપરાવર્તઃ ।

इह किलानादिसंसारे परिभ्रमन् कश्चिदेको जीवो यदाऽनन्तानन्तभवग्रहणैः

ઔદારિકાદિ-પુદ્ગલાપરાવર્ત ।

ઔદારિક શરીર મં સ્થિત જીવાત્મા જવ સમસ્ત લોકવર્તી
ઔદારિક શરીર યોગ્ય સવ પરમાણુઓંકો સામસ્ત્યરૂપ સે ઔદારિક
શરીરપને સ્પર્શ કરતા હૈ, પરિણમન કરતા હૈ ઔર ઉપભોગકર છોડ
દેતા હૈ તવ વહ સ્પર્શ ઔદારિક પુદ્ગલ પરાવર્ત કહલાતા હૈ । એવં
વૈક્રિય શરીર સ્થિત જીવ જવ સમસ્ત લોકવર્તી વૈક્રિય શરીર કે યોગ્ય
પરમાણુઓંકો સમસ્ત રૂપસે સ્પર્શ કરતા હૈ, પરિણમન કરતા હૈ ઔર
ઉપભોગ કર-કર છોડ દેતા હૈ તવ વહ વૈક્રિય પુદ્ગલ પરાવર્ત હોતા હૈ ।
હસી પ્રકાર તૈજસ આદિ સમસ્ત પુદ્ગલ પરાવર્ત જાન લેના ચાહિયે ।

દ્રવ્ય-પુદ્ગલપરાવર્ત ।

इस अनादि संसारमें भ्रमण करताहुआ कोई एक जीव जव

ઔદારિકાદિ-પુદ્ગલ-પરાવર્ત

ઔદારિક શરીરમાં સ્થિત જીવાત્મા જ્યારે સમસ્ત લોકવર્તી ઔદારિક શરીર
યોગ્ય સર્વે પરમાણુઓને સમસ્ત રૂપથી ઔદારિકશરીરપણે સ્પર્શ કરે છે, પરિણમન
કરે છે, અને ઉપભોગ કરીને છોડે છે ત્યારે તે સ્પર્શ ઔદારિક-પુદ્ગલ-પરાવર્ત કહે-
વાય છે એમજ વૈક્રિય-શરીર-સ્થિત જીવ જ્યારે સમસ્તલોકવર્તી વૈક્રિય-શરીર-યોગ્ય
પરમાણુઓને સમસ્ત-રૂપથી સ્પર્શ, પરિણમન અને ઉપભોગ કરીને છોડે છે, ત્યારે તે
વૈક્રિય-પુદ્ગલ-પરાવર્ત થાય છે એવી રીતે તૈજસ આદિ સમસ્ત પુદ્ગલપરાવર્ત
જાણી લેવા

દ્રવ્ય-પુદ્ગલપરાવર્ત.

આ અનાદિ સંસારમાં ભવબ્રમણ કરતાં કરતા કોઈ જીવ જ્યારે અનન્ત અનન્ત

સકલલોકવર્તિનઃ સમગ્રાન્ સ્વ સ્વ વર્ગનાયોગ્યાન્ પુદ્ગલપરમાણૂન્ ઔદારિકશરીર-
વૈક્રિયશરીર-તૈજસશરીર-કાર્મણશરીર-મનો-ભાષા-શ્વાસોચ્છ્વાસલક્ષણપદાર્થસમૂહ-
ભાવેન સ્પૃશતિ પરિણમયતિ પરિશુજ્ય ર મુશ્વતિ તદા સ પરમાણૂનાં સ્પર્શો
વાદરદ્રવ્યપુદ્ગલપરાવર્તો ભવતિ ।

एकस्य जीवस्य द्रव्यतोऽनन्तानन्तपुद्गलपरावर्त्ता भवन्ति, तथाहि-
परमाणवोऽनन्ताः सन्ति, एकैकं परमाणुमनन्तवारमौदारिकादिना जीवः स्पृशति,
परिणमयति, परिशुज्य र मुश्वति च । तत्रानन्तेन गुणिता अनन्ता अनन्तानन्ता

અનન્ત અનન્તભવ ગ્રહણસે સકલ લોકવર્તી સમસ્ત પરમાણુઓં કો
અપની ૨ વર્ગના કે યોગ્ય અર્થાત્ ઔદારિકશરીર કે ઔદારિક
શરીર યોગ્ય, વૈક્રિયશરીર-યોગ્ય, તૈજસ કે તૈજસ શરીર યોગ્ય,
કાર્મણ કે કાર્મણશરીર-યોગ્ય, મન કે મનયોગ્ય, ભાષા કે ભાષા-
યોગ્ય, ઔર શ્વાસોચ્છ્વાસ કે શ્વાસોચ્છ્વાસયોગ્ય પુદ્ગલપરમાણુઓં
કો સ્વામસ્ત્યરૂપસે સ્પર્શ કર લેતા હૈ, પરિણમન કર લેતા હૈ ઔર
ઉપભોગ કર-કર છોડ દેતા હૈ, તવ પરમાણુઓં કા વહ સ્પર્શ વાદર-
દ્રવ્ય-પુદ્ગલપરાવર્ત હોતા હૈ ।

द्रव्य से एकजीव के अनन्तानन्त पुद्गलपरावर्त होते हैं, क्यों
कि परमाणु अनन्त हैं । एक एक परमाणु को जीव अनन्तवार औदारि-
कादि सातों ही रूप से स्पर्श करता है, परिणमन करता है तथा
उपभोग कर-कर छोड़ देता है । अनन्त का अनन्त से गुणा करने
पर अनन्तानन्त होते हैं । अनन्त परमाणुओं में से एक एक पर-

બવચહુણુથી સકલલોકવર્તી સમસ્ત પરમાણુઓને પોત પોતાની વર્ગણને યોગ્ય, અર્થાત્
ઔદારિક શરીરને ઔદારિક શરીર યોગ્ય, વૈક્રિયને વૈક્રિય-શરીર યોગ્ય, તૈજસને તૈજસ
શરીર યોગ્ય કાર્મણને કાર્મણશરીરયોગ્ય, મનને મનયોગ્ય, ભાષાને ભાષાયોગ્ય, શ્વાસો-
ચ્છ્વાસને શ્વાસોચ્છ્વાસયોગ્ય, પુદ્ગલ પરમાણુઓને સમસ્તરૂપથી સ્પર્શ કરે છે, પરિ-
ણમન કરે છે અને ઉપભોગ કરી કરી છોડે છે, ત્યારે વાદરદ્રવ્યપુદ્ગલપરાવર્ત થાય છે

દ્રવ્યથી એક જીવને અનન્તાનન્ત પુદ્ગલપરાવર્ત થાય છે, કેમકે પરમાણુ અનન્ત
છે. એક એક પરમાણુને જીવ અનન્તાનન્ત ઔદારિક આદિ સાતેય રૂપથી સ્પર્શ કરે છે,
પરિણમન કરે છે. તથા ઉપભોગ કરી કરીને છોડે છે. અનન્તને અનન્તથી ગુણતાં

भवन्ति । अनन्तपरमाणुनामेकैकस्य परमाणोरनन्तपरावर्तनद्रावेन अनन्तानन्ताः पुद्गल परावर्ता एकस्य जीवस्य भवन्ति ।

एवमनन्तानन्तपुद्गलपरावर्तरूपेभ्यः संसारमहाचक्रपरिवर्तनेभ्यो जीवः कदापि शान्तिं नोपयाति ।

औदारिकादिसप्तानामन्यतरेण पुनरेकेन केनचिदौदारिकादिना स्वस्व-वर्गणायोग्यान् सकललोकवर्तिनः पुद्गलपरमाणुन एकैकं क्रमशः स्पृशति, औदारिकादिशरीरतया परिणमयति, परिमुञ्च्य २ मुञ्चति स स्पर्शः सूक्ष्म-द्रव्यपुद्गलपरावर्तौ भवति ।

इदमत्र तत्त्वम्—प्रथमं तावत् औदारिकशरीरेण—औदारिकवर्गणायोग्यान् सर्वान् समस्तलोकवर्तिनः पुद्गलान् स्पृष्ट्वा २ परिणमय्य २ उपमुञ्च्य २ पुनः

माणु के अनन्त पुद्गल परावर्त होने से एकाजीव के अनन्तानन्त पुद्गलपरावर्त होते हैं ।

इस प्रकार अनन्तानन्त पुद्गलपरावर्तरूप संसारमहाचक्र के परिभ्रमण से जीव कभी भी शान्ति प्राप्त नहीं कर सकता है ।

औदारिक आदि सातों ही का अपने अपने रूपसे अर्थात् औदारिक आदि पने से अपनी अपनी वर्गणा के योग्य समस्तलोक-व्याप्त पुद्गलपरमाणुओं को एक एक — करके क्रमशः स्पर्श करना, औदारिक शरीररूप में परिणमन करना तथा उपभोग कर-कर छोड़ देना ही सूक्ष्म द्रव्यपुद्गलपरावर्त है ।

यहाँ तात्पर्य यह है कि—प्रथम औदारिक शरीर द्वारा औदा-रिक वर्गणा योग्य सकल लोकव्याप्त समस्त पुद्गल-परमाणुओं को

अनन्तानन्त थाय छे अनन्त परमाणुओंमा ओकेछ परमाणुना अनन्त पुद्गलपरावर्त थवाथी ओके छवने अनन्तानन्त पुद्गलपरावर्त थाय छे ओटला माटे आरीते अनन्त-पुद्गलपरावर्तइय संसार महाचक्रनां परिभ्रमणथी छव डही पण शान्ति प्राप्त करी शकतो नथी

औदारिक आदि सातेयनु पोतपोतना इपथी अर्थात् औदारिक आदि पणुथी पोतपोतानी वर्गणा योग्य समस्त लोकव्यापी पुद्गल परमाणुओंमा ओकेछ डगता डमथी स्पर्श करवो, औदारिक-शरीर-इपमा परिणमन करवो तथा उपभोग करी-करी छोडी देवो तेज सूक्ष्मपुद्गलपरावर्त छे.

अहि तात्पर्य ओ छे डे :- प्रथम औदारिकशरीरथी औदारिक-वर्गणा-योग्य सकल-लोक-व्याप्त समस्त पुद्गल-परमाणुओंमा स्पर्श करवो, परिणमन करवो तथा

पुनर्मुञ्चति, एवं सकलौदारिकवर्गणायोग्यपुद्गलोपभोगे सति, तदनन्तरं वैक्रिय-
शरीरेण तादृशवर्गणायोग्यपुद्गलान् समग्रान् स्पृशति, परिणमयति, उपभुज्य २
मुञ्चति च, तत्पश्चात् एवं क्रमेणावशिष्टान् तैजसादिवर्गणायोग्यानपि सर्वान्
पुद्गलान् स्पृशति, परिणमयति, उपभुज्य २ मुञ्चति स सूक्ष्मद्रव्यपुद्गलपरावर्त्तः
कथ्यते । अत्र औदारिकवर्गणायोग्यपुद्गलपरमाणोरेकस्यापि स्पर्शे सति तदभ्य-
न्तरे वैक्रियादिवर्गणायोग्यपुद्गलान् यदि स्पृशति स तु स्पर्शो न गण्यते ।

। क्षेत्रपुद्गलपरावर्त्तः !

यावन्तो लोककाशस्य प्रदेशाः सन्ति तेषां प्रत्येकप्रदेशस्य क्रमोत्क्रमाभ्यां

स्पर्श करना, परिणमन करना तथा बार बार उपभोग में लेकर छोड़
देना, इस प्रकार औदारिकवर्गणा योग्य सकल लोकव्याप्त समस्त
पुद्गल द्रव्यों के उपभोग कर लेनेपर वैक्रिय शरीर से वैक्रिय वर्गणा
योग्य समस्त पुद्गलों का स्पर्श करना, परिणमन करना, तथा उप-
भोग कर छोड़ देना, तत्पश्चात् इसी क्रमसे शेष तैजस आदि का
अपनी वर्गणाओं के योग्य परमाणुओं को स्पर्श करना परिणमन करना
तथा उपभोग में लेकर परित्याग कर देना ही सूक्ष्म द्रव्य पुद्गल
परावर्त्त है । यहाँ इस बात को जान लेना आवश्यक है कि-औदा-
रिक वर्गणा योग्य एक भी पुद्गलपरमाणु का स्पर्श करते हुए जीव
यदि इस बीच में आये हुए वैक्रिय वर्गणा योग्य पुद्गलों का स्पर्श
करे तो वह स्पर्श नहीं गिना जाता है ।

क्षेत्रपुद्गलपरावर्त्त

लोकाकाश के जितने भी प्रदेश हैं उन में प्रत्येक प्रदेश का

बारेबारे उपभोगमां लब्ध छोड़ी देवो. ओ रीते औदारिक-वर्गणा-योग्य सकल-लोकाकाशी
समस्त-पुद्गल-द्रव्योना उपभोग कर्था पछी वैक्रिय-शरीरथी वैक्रिय-वर्गणा-योग्य
समस्त-पुद्गलोने स्पर्श करवो, परिणमन करवो तथा उपभोग करी-करी छोड़ी देवो.
त्यार पछी ओर कमथी जाकीना तैजस आदिनुं पोतानी वर्गणायोग्य परमाणुओने
स्पर्श करवो, परिणमन करवो तथा उपभोगमां लब्धने त्याग करवो सूक्ष्मद्रव्यपुद्गल-
परावर्त्त छे आदि ओ वातने जाणी देवी आवश्यक छे के:- औदारिक-वर्गणा-योग्य
ओक पाणु पुद्गल परमाणुओने स्पर्श करता जव ले ओनी वयमां आवेद वैक्रिय-
वर्गणायोग्य पुद्गलोने स्पर्श तो ते स्पर्श गणी शकतो नथी

क्षेत्रपुद्गलपरावर्त्त.

लोकाकाशना नेटला पाणु प्रदेश छे, तेमां प्रत्येक प्रदेशनो कम-उत्कम-पूर्वक

મરણેન સ્પર્શો ભવતિ તદા વાદરક્ષેત્રપુદ્ગલપરાવર્તો જાયતે । મવાન્તરં ભ્રમન્
જીવઃ કાલાન્તરેણ પુનરપિ તત્રાગત્ય તસ્મિન્નેવ પૂર્વાવગાઢે પ્રદેશે યદિ ત્રિયતે
તદા સ પ્રદેશે ન ગણ્યતે, કિન્તુ યસ્મિન્ પ્રદેશે પૂર્વે ન મૃતઃ સ ક્રમેણોત્ક્રમેણ
વા મરણેન સ્પૃષ્ટો ભવતિ તદા ગણ્યતે ।

યદા તુ પૂર્વસ્પૃષ્ટલોકાકાશપ્રદેશાદવ્યવધાનેન ક્રમણો લોકાકાશપ્રદેશા
મરણેન સ્પૃષ્ટા ભવન્તિ ચેત્તદા સૂક્ષ્મક્ષેત્રપુદ્ગલપરાવર્તો ભવતિ ।

અત્રાયં ભાવઃ—

યદા યસ્મિન્નાકાશપ્રદેશે પૂર્વાવગાઢે મૃતસ્તસ્માદવ્યવધાનેન વર્તમાને
દ્વિતીયે ગગનપ્રદેશેઽન્યદાપિ ત્રિયતે, એવમવ્યહિતતૃતીયચતુર્થપશ્ચમાદિપ્વાકાશ-
પ્રદેશેષુ ત્રિયતે, એવં ક્રમેણ સર્વાન્ લોકાકાશપ્રદેશાન્ મરણેન સ્પૃશતિ તદા

ક્રમ-ઉત્ક્રમ પૂર્વક મરણસે સ્પર્શ હોના હી વાદર ક્ષેત્રપુદ્ગલપરાવર્ત હૈ ।

ભવ ભ્રમણ કરતા હુઆ યદિ જીવ કાલાન્તર મેં પુનઃ વહાં
આકર उसी पूर्वावगाढ (पहले अवगाहे हुए) प्रदेश में मरता है तो
वह प्रदेश नहीं गिना जाता है, किन्तु जिस प्रदेश में जीव पूर्वमें मृत्यु
को प्राप्त नहीं हुआ वह प्रदेश यदि क्रम या उत्क्रम से मृत्यु के द्वारा
स्पृष्ट होता हो तो गिना जाता है । यदि पूर्व स्पृष्ट लोकाकाश प्रदेश
से विना किसी व्यवधान (अन्तर) के क्रमशः लोकाकाश प्रदेश,
मृत्युसे स्पृष्ट होते हों तो सूक्ष्म क्षेत्र पुद्गलपरावर्त होता है ।

સારાંશ—જિસ પૂર્વાવગાઢ આકાશ પ્રદેશમાં જીવ મરા હૈ, ઉસ
આકાશ પ્રદેશસે વિના કિસી વ્યવધાન કે રહે હુએ દ્વિતીય, તૃતીય, ચતુર્થ
પશ્ચમ આદિ આકાશ પ્રદેશોં મેં કિસી ભી સમય મરતા હૈ ઓર હસી

મરણથી સ્પર્શ થવો તેજ વાદરક્ષેત્રપુદ્ગલપરાવર્ત છે ભવ-ભ્રમણ કરતા કરતા બ્યારે
જીવ કાલાન્તરમાં ફરીથી ત્યા આવી તેજ પૂર્વાવગાઢ (પૂર્વે અવગાહેલા) પ્રદેશમાં મરે
તો તે પ્રદેશ ગણી શકાતો નથી પરંતુ જે પ્રદેશમાં જીવ પૂર્વે મૃત્યુને પ્રાપ્ત નથી
થયો તે પ્રદેશને ક્રમ યા ઉત્ક્રમથી મૃત્યુ- દ્વારા સ્પૃષ્ટ થાય તો ગણી શકાય છે

જો પૂર્વ-સ્પૃષ્ટ લોકાકાશ - પ્રદેશથી કોઈ વ્યવધાન (અન્તર) વિના ક્રમશઃ
લોકાકાશ-પ્રદેશ મૃત્યુથી સ્પર્શાય તો સૂક્ષ્મક્ષેત્ર-પુદ્ગલ-પરાવર્ત થાય છે

સારાંશ- જે પૂર્વાવગાઢ આકાશ-પ્રદેશમાં જીવ મર્યો છે તે આકાશ-પ્રદેશથી કોઈ
વ્યવધાન વિના ગહેલા બીજા, ત્રીજા, ચોથા, પાંચમાં આદિ આકાશ-પ્રદેશોમાં કોઈપણ
સમયે મરે અને એજ ક્રમથી જો સમસ્ત લોકાકાશ-પ્રદેશોને મૃત્યુથી સ્પર્શે તો તે

સૂક્ષ્મક્ષેત્રપુદ્ગલપરાવર્તો ભવતિ । પરન્તુ પૂર્વાવગાઢે પ્રદેશે વ્યવહિતપ્રદેશે વા ભવચક્ર-
ભ્રમણેન પુનઃ પુનરનન્તવારમપિ સ્ત્રિયતે તદા સ મરણસ્પૃષ્ટઃ પ્રદેશો ન ગણ્યતે ।

॥ કાલપુદ્ગલપરાવર્તઃ ॥

યદોત્સર્પિણ્યવસર્પિણ્યોર્યાવન્તઃ સમયા ભવન્તિ તાન્ સર્વાન્ ક્રમોત્ક્રમાભ્યાં
મરણૈઃ સ્પૃશતિ તદા વાદરકાલપુદ્ગલપરાવર્તો ભવતિ ।

યદા તુ ક્રમેણ સ્પૃશતિ તદા સૂક્ષ્મપુદ્ગલપરાવર્તઃ ।

અત્રેદ તત્ત્વમ્—

યદા તૂત્સર્પિણ્યા અવસર્પિણ્યા વા પ્રથમસમયે મૃતઃ, તતઃ પુનરપિ એક-
સમયોનવિંગતિસાગરોપમકોટીકોટીમિરતિક્રાન્તામિર્ભૂયોઽપિ સ એવ જન્તુઃ કાલા-

ક્રમ સે યદિ વહ સમસ્ત લોકાકાશ પ્રદેશોં કો મૃત્યુ સે સ્પર્શ કરતા
હૈ તો સૂક્ષ્મ-ક્ષેત્ર પુદ્ગલ પરાવર્ત હોતા હૈ । પરન્તુ ભવચક્ર કે ભ્રમણ
સે જીવ યદિ પૂર્વાવગાઢ પ્રદેશ અથવા વ્યવહિત પ્રદેશ મેં વાર ૨
અનન્તવાર ભી મરતા હૈ તો વહ પ્રદેશ મૃત્યુસ્પૃષ્ટ નહીં ગિના જા સકતા હૈ ।

કાલ પુદ્ગલપરાવર્ત—

ઉત્સર્પિણી ઓર અવસર્પિણી કે જિતને સમય હોતે હૈં ઉન સવ
કા ક્રમ યા ઉત્ક્રમસે વારવાર મૃત્યુદ્વારા સ્પર્શ કરે તો વાદરકાલ
પુદ્ગલપરાવર્ત હોતા હૈ । યદિ જીવ ક્રમ પૂર્વક એક કે વાદ દૂસરે કો
સ્પર્શ કરતા હૈ તો સૂક્ષ્મકાલ પુદ્ગલપરાવર્ત હોતા હૈ ।

સારાંગ—કોઈ જીવ ઉત્સર્પિણી યા અવસર્પિણી કાલ કે પ્રથમ
સમય મેં મરા વહી જીવ એક સમય ન્યૂન (કમ) વીસ કોડા કોડી

સૂક્ષ્મક્ષેત્ર—પુદ્ગલપરાવર્ત થાય છે પરન્તુ ભવચક્રનાં ભ્રમણથી જીવ જો પૂર્વાવગાઢ-
પ્રદેશ અથવા વ્યવહિત—પ્રદેશમાં વાર વાર અનન્ત વાર પણ મરે તો તે પ્રદેશ
મૃત્યુસ્પૃષ્ટ ગણી શકાતો નથી

કાળપુદ્ગલપરાવર્ત.

ઉત્સર્પિણી અને અવસર્પિણી કાળમાં જોડલા સમય હોય છે તે બધાયને કમ
યા ઉત્ક્રમથી વાર વાર મૃત્યુદ્વારા સ્પર્શ કરે તો તે બાદર—કાળ પુદ્ગલપરાવર્ત થાય છે.

જો જીવ કમપૂર્વક એક પછી બીજાને સ્પર્શ કરે તો તે સૂક્ષ્મકાળપુદ્ગલ-
પરાવર્ત થાય છે

સારાંશ— કોઈ જીવ ઉત્સર્પિણી અથવા અવસર્પિણી કાળના પ્રથમ સમયમાં મર્યો, તેજ
જીવ એક સમય ન્યૂન વીસ કોડા—કોડી સાગરોપમ વીત્યા પછી કાલાન્તરે તેજ ઉત્સ-

ન્તરેણ તસ્યા એવ દ્વિતીયસમયે મ્રિયતે, પુનરપિ કદાચિત્તથૈવ તાભિરતિ-
ક્રાન્તાભિગ્તસ્યા એવ તૃતીયસમયે મ્રિયતે, એવં ચતુર્થપચ્ચમપષ્ટાદિસમયક્રમેણા-
નન્તાનન્તૈર્ભવૈર્યાવત્સર્વેઽપિ ઉત્સર્પિણ્યવસર્પિણ્યોર્વિંશતિસાગરોપમકોટીકોટીમાનયોઃ
સમયા મરણેન વ્યાપ્તા ભવન્તિ તદા સૂક્ષ્મકાલપુદ્ગલપરાવર્તો ભવતિ । ચે
તુ પ્રથમાદિસમયક્રમમુલ્હઙ્ગ્ય વ્યવહિતસમયા, પૂર્વસ્પૃષ્ટસમયા વા મરણેન સ્પૃષ્ટા
ભવન્તિ તે તુ નાત્ર ગૃહ્યન્તે ।

। ભાવપુદ્ગલપરાવર્ત : ।

કપાયવશેનાધ્યવસાયા ભવન્તિ, તતશ્ચ કર્મવન્ધઃ । તત્ર વહુધા તારતમ્યં
કપાયાણાં મન્દતીવ્રાદિભેદાદ્ ભવતિ, તત્કર્મવિપાકરૂપસ્યાનુભાગવન્ધસ્યાધ્યવસાય-

સાગરોપમકે ઘીત જાનેપર કાલાન્તર સે ડસી ઉત્સર્પિણી યા અવસર્પિણી
કે દૂસરે સમય મેં મરતા હૈ તથા ફિર ખી ડસી પ્રકાર કદાચિત્ તીસરે
ચૌથે, પાંચવે, છઠ્ઠે, આદિ સમય મેં મરે, હસ ક્રમસે ઉત્સર્પિણી ઓર
અવસર્પિણી કે વીસ કોહા કોહી સાગરોપમ મેં જિતને ખી સમય હૈં,
ડન સર્વોં કોં અનન્તાનન્ત અર્વોં કો ગ્રહણ કર મૃત્યુ સે સ્પર્શ કરના
હી સૂક્ષ્મ કાલપુદ્ગલપરાવર્ત હૈ, જો વ્યવહિત યા પૂર્વસ્પૃષ્ટ સમય હસ
ક્રમ સે મૃત્યુદ્વારા સ્પૃષ્ટ ન હોકર આગે પીછે સ્પૃષ્ટ હોતે હૈં તો વે
નહીં ગિને જાતે હૈં ।

ભાવપુદ્ગલપરાવર્ત-

કપાય કે વશીભૂત હોને સે અધ્યવસાય હોતે હૈં । અધ્ય-
વસાયોં સે કર્મવન્ધ હોતે હૈં । ડન મેં મન્દ ઓર તીવ્ર આદિ ભેદસે

ર્પિણી અથવા અવસર્પિણીનાં બીજા સમયમાં મરે તથા ફરી પણ તેજ પ્રકારે ત્રીજા,
ચોથા, પાંચમા, છઠ્ઠા આદિ સમયમાં મરે એ ક્રમથી ઉત્સર્પિણી અને અવસર્પિણીના
વીસ કોહાકોહી સાગરોપમમાં જેટલા પણ સમય છે એ બધાયનુ અનન્તાનન્ત ભવોને
ગ્રહણ કરી મૃત્યુનો સ્પર્શ કરવો તેજ સૂક્ષ્મકાળ પુદ્ગલપરાવર્ત છે, જે વ્યવહિત
(આતર પડેલ) અથવા પૂર્વસ્પૃષ્ટ સમય આ ક્રમથી મૃત્યુદ્વારા સ્પર્શયા વિના
આગળ-પાછળ સ્પર્શ થાય તો તેની ગણતરી થતી નથી.

ભાવપુદ્ગલપરાવર્ત

કપાય-વશ થવાથી અધ્યવસાય થાય છે, અધ્યવસાયથી કર્મ-બન્ધન થાય છે,
તેમાં મન્દ અને તીવ્ર આદિ ભેદથી કપાયોમાં પરસ્પર ઘણુંખડું અંતર હોય છે

સ્વરૂપસ્ય સ્થાનાનિ મન્દતીવ્રાદિભેદેનાસંખ્યાતાનિ વર્તન્તે । પ્રાણિનાં ચાદૃશી
વિભિન્નરૂપા પ્રવૃત્તિસ્તાદૃશા મિન્નમિન્નરૂપા અધ્યવસાયા અપિ ભવન્તિ, તસ્માત્તેષાં
પ્રત્યેકં સ્થાનં મિન્નં મિન્નં ભવતિ । તત્ર-અસંખ્યાતેષુ અનુભાગવન્ધાઅધ્યવસાય-
સ્થાનેષુ મધ્યે કસ્મિંશ્ચિદેકસ્મિન્ સ્થાને તદનુરૂપરૂપાયોદયે વર્તમાનઃ કશ્ચિન્મૃતઃ ।
એવં ક્રમેણ ઉત્ક્રમેણ ચ મરણેન સર્વાણિ અસંખ્યાતલોકાકાશપ્રદેશપ્રમાણાનિ અનુભાગ-
વન્ધાઅધ્યવસાયસ્થાનાનિ સ્પૃષ્ટાનિ ભવન્તિ તદા વાદરભાવપુદ્ગલપરાવર્તો ભવતિ ।

અત્રાપિ યદઅધ્યવસાયસ્થાન મરણેન સ્પૃષ્ટં તદેવ પુનરન્યદાપિ મરણેન
સ્પૃશતિ તદા તન્ન ગણ્યતે । યત્તુ પૂર્વે મરણેન ન સ્પૃષ્ટં તદ્ દૂરવ્યવહિતમપિ
સ્પૃષ્ટં ભવતિ ચેત્તદા ગણ્યત એવ ।

કપાયો મેં પરસ્પર વહુત સા અન્તર હોતા હૈ । હસ કારણ મન્દ ઔર
તીવ્ર આદિ ભેદસે કર્મો કે વિપાકરૂપ અનુભાગ વન્ધ કે અસંખ્યાત
અધ્યવસાય સ્થાન હૈ । પ્રાણિયોં કી જિસ ૨ પ્રકાર કી વિભિન્ન ૨
પ્રવૃત્તિયાં હૈં ઉસ ૨ પ્રકાર કે મિન્ન ૨ અધ્યવસાય હૈં, હસ લિયે
ઉનકા પ્રત્યેક સ્થાન મિન્ન ૨ હોતા હૈ । અનુભાગ વન્ધ કે અસંખ્યાત
અધ્યવસાય સ્થાનોં મેં સે કિસી એક સ્થાન મેં ઉસકે અનુરૂપ કપાય
કે ઉદય મેં રહા હુવા કોઈ જીવ મૃત્યુપ્રાપ્ત હુઆ હો, હસી પ્રકાર
ક્રમ ઔર ઉત્ક્રમસે મૃત્યુદ્ધારા અનુભાગવન્ધ કે અસંખ્યાત લોકાકાશ
પ્રદેશ પ્રમાણવાલે સમસ્ત અધ્યવસાય સ્થાન સ્પૃષ્ટ હો તવ વાદર ભાવ
પુદ્ગલપરાવર્ત હોતા હૈ । યહાં મી જો અધ્યવસાય સ્થાન યદિ મૃત્યુ સે
સ્પર્શ કર લિયાગયા હૈ ઔર વહી ફિર કમી મૃત્યુસે સ્પૃષ્ટ હોતા હૈ તો

એટલે મન્દ અને તીવ્ર આદિ ભેદથી કર્મોના વિપાકરૂપ અનુભાગ-વન્ધના અસંખ્યાત
અધ્યવસાય સ્થાન છે. પ્રાણિયોની જે જે પ્રકારની ભિન્ન ભિન્ન પ્રવૃત્તિઓ છે તે તે
પ્રકારના ભિન્ન ભિન્ન અધ્યવસાયો છે. એથી તેનું પ્રત્યેક સ્થાન ભિન્ન ભિન્ન થાય છે
અનુભાગ-વન્ધના અસંખ્યાત અધ્યવસાય સ્થાનોમાથી કોઈ એક સ્થાનમાં તેને
અનુરૂપ કપાયના ઉદયમાં રહેલ કોઈ જીવ મૃત્યુ પ્રાપ્ત થયો હોય અને તેજ રીતે ક્રમ
અને ઉત્ક્રમથી મૃત્યુદ્ધારા અનુભાગ વન્ધનાં અસંખ્યાત લોકાકાશ પ્રદેશ પ્રમાણવાળા
સર્વે અધ્યવસાય સ્થાન સ્પૃષ્ટ થાય ત્યારે વાદરભાવ પુદ્ગલ-પરાવર્ત થાય છે

અહીં પણ જે અધ્યવસાય-સ્થાન કદાચ મૃત્યુથી સ્પર્શ કરેલ હોય અને તેજ
ફરી ક્યારેક મૃત્યુથી સ્પૃષ્ટ થાય તો તે ગણવામાં નથી આવતું, પરંતુ જે સ્થાન

અનુભાગવન્ધાધ્યવસાયસ્ય યાવન્તિ સ્થાનાનિ સન્તિ તાનિ સર્વાણિ ક્રમશો મરણેન યદિ સ્પૃશતિ તદા સ સ્પર્શઃ સૂક્ષ્મભાવપુદ્ગલપરાવૃર્ત્તો ભવતિ ।

इदमत्र तत्त्वम्—सर्वजघन्ये कषायोदयरूपाध्यवसाये वर्त्तमानो मृतस्ततो यदि स एव पुनरनन्तेऽपि काले गते सति प्रथमादव्यवहिते द्वितीयेऽध्यवसाय-स्थाने वर्त्तमानो म्रियते तन्मरणं गण्यते, न तु तदवगिष्टानि व्युत्क्रमप्राप्ता-न्यनन्तान्यपि मरणानि, ततः कालान्तरे यदि पुनर्द्वितीयरमादध्यवसायस्थानाद-व्यवहिते तृतीयेऽध्यवसायस्थाने वर्त्तमानो म्रियते तदा तृतीयं मरणं गण्यते,

वह नहीं गिना जाता है, परन्तु जो स्थान पहले मृत्युसे नहीं स्पृष्ट हुआ वह यदि बहुत अन्तर के बाद भी मृत्यु से स्पृष्ट हुआ हो तब गिना ही जाता है ।

અનુભાગવન્ધકે જિતને અધ્યવસાય સ્થાન હૈં ઉન સવકો ક્રમસે યદિ જીવાત્મા મૃત્યુદ્ધારા સ્પર્શ કરતા હૈ તો વહ સૂક્ષ્મભાવ પુદ્ગલ-પરાવર્ત હોતા હૈ ।

સારાંશ—કષાય કે ઉદયરૂપ-સર્વ જઘન્ય અધ્યવસાય સ્થાન મૈં રહ્યા હુયા કોઈ જીવ મૃત્યુ પ્રાપ્ત હુઆ, તદનન્તર યદિ વહી જીવ ફિર અનન્તકાલ કે વ્યતીત હોનેપર મી ઉસ સે અવ્યવહિત અર્થાત્ અન્તરરહિત દૂસરે સ્થાન મૈં રહકર મરતા હૈ તો વહ મરણ ગિના જાતા હૈ, પરન્તુ યદિ વહ જીવ ઉસસે લગે હુઅ દૂસરે સ્થાન મૈં મૃત્યુ પ્રાપ્ત ન હોકર અનન્તકાલ પર્યન્ત મી અન્યસ્થાનો મૈં મરતા રહ્યા હો, તો વે સ્થાન નહીં ગિને જાતે હૈં, ચાહે વે અનન્ત મરણ મી ક્યોં ન હુઅ હોં । કાલાન્તર મૈં યદિ વહી જીવ ઈતીય અધ્યવસાય સ્થાનસે

પહેલા મૃત્યુથી સ્પૃષ્ટ ન થયું હોય તો તે કદાચ ઘણા અન્તર પછી પણ મૃત્યુથી સ્પૃષ્ટ થયું હોય ત્યારે ગણી શકાય છે

અનુભાગ-બન્ધના જેટલા અધ્યવસાયસ્થાન છે તે બધાયને ક્રમથી જો જીવાત્મા મૃત્યુદ્ધારા સ્પર્શ કરે તો તે સૂક્ષ્મભાવ-પુદ્ગલ પરાવર્ત થાય છે

સારાંશ—કષાયનાં ઉદયરૂપ સર્વજઘન્ય-અધ્યવસાય-સ્થાનમાં રહેલ કોઈ જીવ મૃત્યુ પ્રાપ્ત થયો ત્યારબાદ જો તે જીવ ફરી અનન્તકાલ વીત્યા પછી પણ તેનાથી અવ્યવહિત અર્થાત્ અન્તરરહિત બીજા સ્થાનમાં રહીને મરે તો તે મરણ ગણી શકાય છે પરન્તુ જો તે જીવ તેનાથી લાગેલ બીજા સ્થાનમાં મૃત્યુ પ્રાપ્ત ન થઈને અનન્તકાળ સુધી પણ અન્ય સ્થાનોમાં મરતો રહ્યો હોય તો તે સ્થાનો ગણવામાં આવતાં નથી ભલે તે અનન્ત મરણ પણ થઈ ગયા હોય. કાલાન્તરમાં જો તે જીવ બીજા અધ્યવસાય

ન તુ તદવશિષ્ટાનિ તન્મધ્યગતાન્યનન્તાન્યપિ મરણાનિ । એવં ક્રમેણ યદિ સર્વાણ્યસંખ્યાતાન્યનુભાગવન્ધાધ્યવસાયસ્થાનાનિ યદા સ્પૃષ્ટાનિ ભવન્તિ તદા સૂક્ષ્મભાવપુદ્ગલપરાવર્તો ભવતિ ।

મિલે હુણ તૃતીય અધ્યવસાય સ્થાન મેં મરતા હૈ, તો વહ તૃતીય મરણ ગિના જાતા હૈ કિન્તુ ઉસ કે અન્તરાલ મેં આયે હુણ અન્ય મરણ નહીં । હસી ક્રમસે યદિ અનુભાગવન્ધ કે સમસ્ત અસંખ્યાત અધ્યવસાય સ્થાન મૃત્યુ સે સ્પૃષ્ટ હોં, તવ સૂક્ષ્મ ભાવ પુદ્ગલપરાવર્ત હોતા હૈ ।

માવાર્થ—જૈન દર્શનમેં અત્યન્ત સૂક્ષ્મ સે સૂક્ષ્મ કાલ કો સમય કહતે હૈં, જિસકા કોઈ વિભાગ ન હો સકે । ऐसे असंख्य समयों की एक आवलिका होती है । एक करोड़ सतसठ लाख सतहत्तर हजार दो सौ सोलह आवलिकाओं का एक मुहूर्त्त होता है । तीस मुहूर्त्त का एक ‘दिन-रात’ होता है । पन्द्रह दिवस का एक पक्ष, दो पक्ष का एक मास, बारह मास का एक वर्ष होता है । असंख्यान वर्षों का एक पल्योपम, दश कोडाकोडी पल्योपम का एक सागरोपम, दश कोडाकोडी सागरोपम की एक उत्सर्पिणी होती है । तथा अवसर्पिणी भी दश कोडाकोडी सागरोपमकी होती है । उत्सर्पिणी और अवसर्पिणी मिलकर एक कालचक्र होता है । साँपकी पूँछसे मुख तक

સ્થાનથી મળેલ ત્રીજા અધ્યવસાય સ્થાનમાં મરે તો તે ત્રીજું મરણ ગણાય છે. પરંતુ તેના વચમાં આવેલ અન્ય મરણ ગણાય નહીં. એજ ક્રમથી જો અનુભાગ-વન્ધના સમસ્ત અસંખ્યાત અધ્યવસાય સ્થાન મૃત્યુથી સ્પૃષ્ટ થાય ત્યારે સૂક્ષ્મભાવ-પુદ્ગલપરાવર્ત થાય છે.

ભાવાર્થ-જૈન-દર્શનમાં અત્યન્ત સૂક્ષ્માતિસૂક્ષ્મ કાળને સમય કહે છે. જેનો કોઈ વિભાગ ન થઈ શકે એવા અસંખ્ય સમયોની એક આવળિકા થાય છે, એક કરોડ સડસઠ લાખ સીતોતેર હજાર બસો સોળ આવળિકાઓનું એક મુહૂર્ત થાય છે. ત્રીસ મુહૂર્તના એક ‘દિન-રાત’ થાય છે. પંદર દિવસનું એક પક્ષ થાય છે. બે પક્ષનો એક મહિનો, બાર માસનું એક વર્ષ થાય છે. અસંખ્યાત વર્ષોનું એક પલ્યોપમ, દસ કોડાકોડી પલ્યોપમનું એક સાગરોપમ, દસ કોડાકોડી સાગરોપમની એક ઉત્સર્પિણી થાય છે. તથા અવસર્પિણી પણ દસ કોડાકોડી સાગરોપમનીજ થાય છે. ઉત્સર્પિણી અને અવસર્પિણી મળીને એક કાળચક્ર થાય છે. સર્પની પુછડીથી મોઢા સુધીના શરીરની માફક

इत्थं चतुर्गतिभ्रमणशीलस्य जीवस्यानन्तानन्तपुद्गलपरावर्त्तान् भगवतः
सत्ताशाधिगम्यापारसागरकल्पं संसारं परिजाय जन्मजरामरणाधिव्याधिपरिगतस्य
जीवस्य विविधं दुरन्तदुःखं धन्यकुमारस्य चित्तपथे समारुह्य, यथा—

अयं जीवः खलु गर्भगतमात्र एव मातुः स्वातन्त्र्यं छिन्दन धमनी-

के शरीर के सदृश जिस काल में भरत ऐरवत आदि क्षेत्र के मनुष्यों
का, शरीर आयुष्य बुद्धि और बल आदि बढ़ते हों उसे उत्सर्पिणी
काल कहते हैं । जिस काल में साँप के सुखसे पूँछ की तरफ के
शरीरकी तरह क्रमशः आयुष्य, बल, बुद्धि आदि का ह्रास होता हो
उसे अवसर्पिणी काल कहते हैं । प्रत्येक उत्सर्पिणी और अवसर्पिणी
में छ छ आरे होते हैं । इस प्रकार अनन्त उत्सर्पिणी और अवसर्पिणी
के बीत जानेपर एक औदारिक पुद्गलपरावर्त्त होना है, इसी तरह
सातों पुद्गलपरावर्त्तों में अनन्त-अनन्त कालचक्र व्यतीत हो जाते हैं ।

इस प्रकार भगवान् के समीप जीवके चतुर्गति-भ्रमणकारक
अनन्त-पुद्गलपरावर्त्तों के स्वरूप को सुनकर तथा अपार महासागर
के समान संसार को जानकर धन्यकुमार जन्म, जरा, मरण, और
आधि - व्याधि - ग्रस्त जीव के महादुःखों को समझकर चित्त में
सोचने लगा :—

संसार में सभी जीव दुःखी हैं, सुखी कोई भी जीव दृष्टि-
गोचर नहीं होता है । माता के गर्भ में आते ही जीव माता की

જે કાળમા ભરત ઐરવત આદિ ક્ષેત્રના મનુષ્યોનું શરીર, આયુષ્ય, બુદ્ધિ, બલ, આદિ
વૃદ્ધિ પામતાં હોય તેને ઉત્સર્પિણીકાળ કહે છે, અને જે કાળમા સાપના મુખથી
પુંછડી સુધીના શરીરની જેમ ક્રમશઃ આયુષ્ય બલ બુદ્ધિ આદિનો હ્રાસ થતો હોય
તેને અવસર્પિણીકાળ કહે છે પ્રત્યેક ઉત્સર્પિણી અને અવસર્પિણીમા છ છ આગ
હોય છે, એ પ્રકારે અનન્ત ઉત્સર્પિણી અને અવસર્પિણીઓ પૂરી થાય ત્યારે એક
ઔદારિક-પુદ્ગલ-પરાવર્ત થાય છે એજ રીતે સાતેય પુદ્ગલ-પરાવર્તમાં અનન્ત-
અનન્ત કાળચક્ર વ્યતીત થઈ જાય છે

એ પ્રમાણે ભગવાન સમીપે જીવના ચતુર્ગતિભ્રમણકારક અનન્ત પુદ્ગલ-પરા-
વર્તોના સ્વરૂપને સાંભળી તથા અપાર મહાસાગર સમાન સંસારને જાણી ધન્યકુમાર
જન્મ, જરા, મરણ અને આધિવ્યાધિ-ગ્રસ્ત જીવનાં મહાદુઃખોને સમજી તે હૃદયમાં
વિચારવા લાગ્યા.—

સંસારમાં સર્વે જીવ દુઃખી છે, કોઈ પણ સુખી દૃષ્ટિગોચર થાતુ નથી માતાના

જાલેન પરિવદ્ધં જરાયુપરિવેષ્ટિતં વદ્ધશુજદ્વયં વદ્ધજાનુદયાતિપીડિતગ્રીવમશુચિ-
સ્થાને મહાન્ધકારે પતિતં સર્વથા પરતન્ત્રમેવાત્માનં પશ્યતિ ।

તત્રૈવ ચ માતુઃ પ્રતિકૂલોત્થાનગમનાદિષુ નિતરાં ક્લિશ્યતિ । તીક્ષ્ણં
તિક્તં કટું ક્ષારં શીતમુષ્ણં વા માતૃશુક્તાન્નાદિરસં પ્રાપ્ય ચિરં તપ્યતે ।

एवं तीव्रतरकष्टेन कथं—कथमपि नियतकालं तत्र रिथत्वा प्रसूतिपवनैः
परिपीडयमानो मूर्च्छाशुपगतो म्रियमाण इव निपतति गर्भात् । ततस्तु बाल्ये
जन्मदुस्सहवेदनानुभवाद्विस्मृतसकलपूर्वचरितः कठोरतरभूभागघर्पणस्य गर्कराद्विघट-
नस्य पिपीलिकादिदंशस्य क्षणे क्षणे पतनस्य च नवां नवां वेदनां सहते ।

સ્વતન્ત્રતા કો હરણ કર લેતા હૈ, સ્વયં બી ધમનિયોં કે જાલ સે
વદ્ધ, જરાયુ સે પરિવેષ્ટિત, હાથોં ઔર પાવોં સે વંધા હુઆ તથા ઑંધા
લટકના હુઆ ગર્દન કી પીડાસે અત્યન્ત દુઃખિત હો મહાન્ધકારયુક્ત
અશુચિ સ્થાન મેં પડા હુઆ સર્વથા પરતન્ત્રતાકા અનુભવ કરતા હૈ ।

વહાં માતા કે, નિયમવિરુદ્ધ ઉઠને—બેઠને તથા ચલને ફિરને સે
અત્યન્ત દુઃખી હોતા હૈ । ગર્ભ મેં માતા કે દ્વારા खाये हुए अन्नादि
કે તીસે, કડવે, કષાયલે, સ્વારે ટંઢે તથા ગર્ભ રસરૂપ ઉચ્છિષ્ટ સે
ક્લેશ પાતા હૈ ।

इस प्रकार तीव्र कष्ट भोगता हुआ किसी भी तरह नौ मास
साढे सात दिन के नियतकाल पर्यन्त गर्भ की महान् वेदना को सहन
कर जब जन्म लेता है तब प्रसूतिकालीन पवनसे अत्यन्त पीडित हो
तथा उस दुस्सह दुःख से मूर्च्छित हो मरे हुए के समान गर्भ से
गिर पडता है ।

ગર્ભમા આવતાજ શુવ માતાની સ્વતન્ત્રતાનુ અપહરણ કરી લે છે, પોતે પણ ધમણી-
યોની બળથી બધાએલ, જરાયુથી પરિવેષ્ટિત (વીટાએલું), હાથ-પગથી બંધાએલ
તથા ઉધા લટકવાથી ગર્દનની પીડાને લીધે અત્યન્ત દુઃખિત થઈ મહાન્ધકાર-યુક્ત
અશુચિ-સ્થાનમાં રહી સર્વ પ્રકારે પરતન્ત્રતાનો અનુભવ કરે છે

ત્યા માતાના નિયમ-વિરુદ્ધ ઉઠવા-બેસવા તથા હરવા-ફરવાથી અત્યન્ત દુઃખિત
થાય છે. ગર્ભમાં માતાથી ખવાતા અન્નાદિના તીખા, કડવા, કષાયલા, ખારા, ઠંડા
તથા ગરમ રસરૂપ ઉચ્છિષ્ટ પદાર્થોથી કલેશ પામે છે એ પ્રમાણે તીવ્ર કષ્ટ ભોગવતા
કોઈપણ રીતે નવ માસ સાડાસાત દિવસના નિયતકાળ પર્યન્ત ગર્ભની મહાન વેદના
સહન કરી બ્યારે જન્મ લે છે ત્યારે પ્રસૂતિ કાળના પવનથી અત્યન્ત પીડિત હોઈ
તથા એ દુઃસહ દુઃખોથી મૂર્ચ્છિત થઈ મરેલાની માફક ગર્ભથી પડી બચે છે

मध्ये-मध्ये कासश्वासकफज्वरविषमविषमयम्कोटकशिरः शूलादिभि-
रतीव्ररोगैरुपद्रुतो दुःखमनुभवति, यदवलोकनेन परस्यापि हृदयं विदीर्णमिव भवति ।

अथ युवत्वं प्राप्यार्त्तरोद्रध्यानमुपगत इष्टवियोगानिष्टसंयोगादिना विविधं
तापमनुभवति । इत्थमेव वृद्धत्वे च प्रस्वरप्राणादिवायुभिः कण्ठनालिकां कर्त्तयद्भिग्वि
ऊर्ध्वैः श्वासप्रश्वासैः, घुर्घुरायितैः कफैर्व्याकुलीकृतचित्तः, शुष्कतां गतैर्मांस-
रुधिरैः शिथिलितसर्वाङ्गोपाङ्गः परां मूर्च्छामुपयाति ।

फिर बाल्यावस्था में, जन्मसमय की असह्य पीडा के कारण
वह अपनी पूर्व आत्मकथा को भूल जाता है, और अत्यन्त कठोर
भूमि की तथा कंकर आदि की रगड़ से, चींटी आदि के काट लेने
से, तथा बार बार जमीन पर गिरने से नये २ दुःखों को सहन करता है ।

बोच बीच में खांसी, श्वास, कफ, ज्वर, विषम जहरीले फोड़े
तथा मस्तकशूल आदि अनेक भयङ्कर रोगों के उपद्रव से दुःख का
अनुभव करता है, जिन दुःखों को देख कर दूसरे मनुष्यों का भी
हृदय विदीर्ण एवं द्रवित हो जाता है ।

यौवन-अवस्था में इष्ट वस्तु के वियोग तथा अनिष्ट वस्तु के
संयोग से आर्त्त एवं रौद्र ध्यान ध्याता हुआ अनेक प्रकार के संताप
का अनुभव करता है ।

इसी प्रकार वृद्धावस्था में भी कण्ठनली को काट रही हो वैसी
अत्यन्त तेज प्राण आदि वायु से, ऊर्ध्व श्वास - प्रश्वासों के द्वारा

वर्गी भाव्यावस्थाમાં જન્મ-સમયની અસહનીય પીડાને કારણે તે પોતાની
પૂર્વ આત્માકથાને ભૂલી જાય છે અત્યન્ત કઠોર ભૂમિ તથા પાણી આદિના ઘમારાથી
કીડિયો આદિના કરડવાથી તથા વારવાર જમીન પર પડકાવાથી નવા નવા દુખોને
સહન કરે છે

વચ્ચે વચ્ચે ખાંસી, શ્વાસ, કફ, જ્વર, વિષમ ઝેરીલા ફોડકા તથા મસ્તકશૂલ
આદિ અनेક ભયંકર રોગોના ઉપદ્રવથી દુખોનો અનુભવ કરે છે જે દુખોને જોઈ
બીજા મનુષ્યોનાં હૃદય પણ વિદીર્ણ અને દ્રવિત થઈ જાય છે

યૌવન-અવસ્થામાં ઇષ્ટ વસ્તુના વિયોગ તથા અનિષ્ટ વસ્તુના સંયોગથી આર્ત
તેમજ રૌદ્ર ધ્યાન ધ્યાતા અनेક પ્રકારના સંતાપોનો અનુભવ કરે છે એવી રીતે વૃદ્ધા-
વસ્થામાં પણ કંઠનલીને કાપવા જેવા અત્યન્ત તીવ્ર પ્રાણ આદિ વાયુથી, ઉર્ધ્વ શ્વાસ-
પ્રશ્વાસદ્વારા ઘર્ષણતા કરથી અતિવ્યાકુલ-ચિત્ત થઈ તથા ઇધિગ અને માંસથી રહિત

શરીરં ચેદમશુચિસંભૂતત્વાદશુચિપ્રસવણાચ નિતાન્તમપવિત્રમ્ ।

કામોપસોગાઃ-વાન્તાસ્રવ-પિત્તાસ્રવ-સ્વેલાસ્રવ-શુક્રાસ્રવ-શોણિતાસ્રવા-
ડશનતુલ્યાઃ, ક્ષણમાત્રસુખદાઃ, અનન્તકાલદુઃસ્વદા દુરન્તાશ્ચ સન્તિ ।

આત્મનઃ પરલોકગમનકાલે ન કોઽપિ કસ્યાપિ ત્રાણાય વા શરણાય
વા ભવતિ, યથા—

સર્વાણિ ધનानિ-અત્રૈવ ભૂમૌ તિષ્ઠન્તિ, પશવઃ રત્નવન્ધનશાલાયામ્ ।
ગૃહદ્વારપર્યન્તં માર્યા, સ્વજનાઃ શ્મશાનાન્તં મૃતગરીરમનુગચ્છન્તિ । સ્વશરીરમપિ
ઘુર્ધુરાતે હ્રુષ્ કફસે અતીવ વ્યાકુલચિત્ત હો, તથા રુધિર સાંસ સે
રહિત શિથિલ અંગોપાદ્મ હો, દારુણ (ભયંકર) વ્યથા કે કારણ સૃષ્ટિચિત્ત
હો જાતા હૈ ।

યહ ઔદારિક શરીર તો અશુચિ પદાર્થો સે ઉત્પન્ન હોને તથા
પ્રતિક્ષણ અશુચિ પદાર્થો કે દ્વારને સે અશુચિ હી હૈ ।

કામભોગ—

કામભોગોં કા સેવન કરના, વાન્ત (કૈ) પિત્ત, કફ, વીર્ય
તથા રક્ત કા પ્રાશન કરના હૈ । યે કામભોગ ક્ષણમાત્ર કે લિયે સુખ-
દાંયી તથા અનન્ત કાલ કે લિયે દુઃસ્વદાયક હૈ, ઔર યે દુસ્ત્યજ
(છોડને મેં મુશ્કિલ) હોતે હૈ ।

આત્મા કે પરલોકગમન કરતે સમય કોઈ ઉસે વચ્ચાને વાલા
અથવા ઉસે શરણ દેને વાલા નહીં હોતા હૈ । યહ સારા ભૌતિક
વૈભવ યહાં ભૂતલ પર હી રહ જાતા હૈ । પશુ અપને વાડોં મેં હી
બંધે રહે જાતે હૈ । ઘર કે દરવાજે તક પત્ની તથા શ્મશાન તક માર્ગ-

શિથિલ અંગોપાગ થઈ દારુણ (ભયંકર) દુઃખોને કારણે મૂર્છિત થઈ જાય છે.

આ ઔદારિક શરીર તો અશુચિ પદાર્થોથી ઉત્પન્ન હોવાને લીધે તથા પ્રતિક્ષણ
અશુચિ પદાર્થોના ઝરવાથી અશુચિ જ છે.

કામભોગ

કામભોગોનુ સેવન કરવું વાન્ત (વમિટ), પિત્ત, કફ, વીર્ય તથા રક્તનું પ્રાશન
કરવા બરોબર છે એ કામભોગ ક્ષણમાત્ર માટે સુખદાયક તથા અનન્ત કાલ માટે દુઃસ્વ-
દાયક છે અને એ દુસ્ત્યજ (છોડવામાં મુશ્કેલ) હોય છે.

આત્માને પરલોક ગમન કરતી સમયે કોઈ તેને બચાવવાવાળું અથવા શરણ
દેવાવાળું થાતુ નથી આ બધા ભૌતિક વૈભવ અહીં ભૂતલ પર જ રહી જાય છે. પશુ
પોતાના વાડામાં જ બાંધેલા રહી જાય છે. ઘરના દરવાજા સુધી પત્ની તથા શ્મશાન

न स्वेन सार्द्धं व्रजति, किन्तु चितायामेव भस्मसाद्भवति, एकाकी निस्सहाय एव जीवः परलोकं प्रयाति । तस्माज्जन्मजरामरणदुःखमोचकमव्याधाधनुस्व-
दायकं चारित्र्यमेव स्वात्मकल्याणाय शरणीकरणीयम् ।

इत्यवधार्य परमवैराग्यरागरञ्जितान्तःकरणो धर्मैकशरणो धन्यकुमारः
श्रमणं भगवन्तं श्रीमहावीरं सन्निनयमेवमवादीत्—

श्रद्धामि भगवन् ! निर्ग्रन्थं प्रवचनं, प्रत्येमि भगवन् ! निर्ग्रन्थं प्रवचनं,
रोचये भगवन् ! निर्ग्रन्थं प्रवचनम्, अभ्युत्तिं वन् ! निर्ग्रन्थं प्रवचनम् ।
एवमेतद् भगवन् ! निर्ग्रन्थं प्रवचनं, तथ्यमेतद्भगवन् ! निर्ग्रन्थं प्रवचनम्,

बन्धु मृत शरीर के साथ २ जाते हैं, अपना शरीर भी अपने साथ
नहीं आकर चिता में भस्म हो जाता है । अकेला निःसहाय होकर
ही जीव परलोक को प्रयाण करता है । इस लिये सुझे जन्म जरा
और मरण के दुःखों से छुड़ाने वाले और वास्तविक अक्षय सुख
को देने वाले चारित्र्य धर्म को ही अपने आत्मकल्याण के लिये ग्रहण
करना चाहिये ।

इस प्रकार अन्तःकरण से विचार कर अत्यन्त वैराग्यवान्
हो, तथा एक धर्म को ही शरणस्थान मानकर वह धन्यकुमार श्रमण
भगवान् महावीर से इस प्रकार बोले—

हे भगवन् ! मैं निर्ग्रन्थ प्रवचन में श्रद्धा करता हूं, विश्वास
करता हूं । हे भगवन् ! यह निर्ग्रन्थ प्रवचन सुझे रुचता है । मैं
निर्ग्रन्थ प्रवचन ग्रहण करने को उद्यत हुआ हूं । हे भगवन् ! आप

सुधी लाभ-बन्धु मृत-शरीरनी साथे साथे आवे छे पोतानु शरीर पणु पोतानी साथे
न आवता अहि चितामान् बणीने लभ्ध थम् नय छे ओइदो निःसहाय थम्नेन
एव परलोक प्रयाणु करे छे ओ साटे भारे जन्म, जरा, मरणुना हु गेने हउ करवा-
वणा वास्तविक अक्षय सुभने देवावाणा आग्नियधर्मनेन पोताना आत्म-इत्याणु भारे
अहणु करवो लेईये

आ प्रभाणु अन्तःकरणुथी विचारी अत्यन्त वैराग्यवान् थम् तथा ओइ
धर्मनेन शरणस्थान मानीने ते धन्यकुमार श्रमणु भगवान् महावीरने आ प्रभाणु
ओइवा लाग्या

हे भगवन् ! निर्ग्रन्थ प्रवचननी हुं श्रद्धा करे हुं विश्वास करे हुं हे प्रभु !
आ निर्ग्रन्थ प्रवचन मने इये छे हु निर्ग्रन्थ प्रवचन अहणु इवाभा विभवन्त थये

અવિતથમેતદ્ ભગવન્ ! નિર્ગ્રન્થં પ્રવચનમ્, અસંદિગ્ધમેતદ્ ભગવન્ ! નિર્ગ્રન્થં પ્રવચનં યથૈતદ્ વદન્તિ તત્સર્વથા સર્વાશિર્ણં, ન કિમપિ વક્તવ્યતાશેષં, નવરં=કિન્તુ મમ કર્તવ્યમેતાવદેવાવશિષ્યતે ચદ્ અમ્યાં=જનનીં ભદ્રાં સાર્થ-વાહીમાપૃચ્છામિ । તતઃ=માતરં પૃથ્વા સ્વલ્પહં દેવાનુપ્રિયાણાં મવતામ્ અન્તિકે=સમીપે સમાગત્ય યાવત્પ્રવ્રજામિ=મપદિ પ્રવ્રજ્યાં ગૃહ્ણામિ ।

અથ ભગવાન્ જગાદ-યથાસુખં દેવાનુપ્રિય ! મા પ્રતિવન્ધં કુરુ=હે દેવાનુપ્રિય ! ધન્યકુમાર ! ત્વં યથાસુખં યથેષ્ટં કુરુ, પ્રતિવન્ધં=વિલમ્બં મા કુરુ ॥ સૂ. ૬ ॥

મૂલમ્-તણ ણં સે ધન્ને દારણ જાવ જહા જમાલી તહા આપુચ્છઈ, સુચ્છિયા, વુત્તપહિવુત્તિયા જહા મહવ્વલે જાવ જાહે નો સંચાણતિ, જહા થાવચ્છાપુત્તો, જિયસત્તું આપુચ્છઈ, છત્તચા-મરાઓં સયમેવ જિયસત્તૂ નિવલ્લમણં કરેઈ, જહા થાવચ્છાપુત્ત-

કા યહ ઉપદેશ સત્ય હૈ, સર્વાંગ સત્ય હૈ, ઔર સર્વથા સત્ય હૈ । હે ભગવન્ ! યહ નિર્ગ્રન્થ પ્રવચન અસન્દિગ્ધ (સન્દેહરહિત) હૈ, જો આપ ફરમા રહે હૈં વહ સર્વથા પૂર્ણ હૈ, ડસ મેં કિસી ખી પ્રકાર કી ત્રુટિ નહીં હૈ, ઇસ કે વિષય મેં મુઝે અવ કોઈ શઙ્કા નહીં હૈ, પરન્તુ હે ભગવન્ ! ઇસ સમય માત્ર ઇક કર્તવ્ય શેષ હૈ, વહ યહ કિ માતા ભદ્રાકો પૂછના । ઇસલિયે હે ભગવન્ ! મેં માતા ભદ્રા સાર્થ-વાહી સે પૂછકર આપ કે સમીપ દીક્ષા ગ્રહણ કરુંગા । ભગવાન્ ને કહા-હે દેવાનુપ્રિય ! તુમ્હેં જૈસા સુખ હો વૈસા કરો, પરન્તુ શુભ કાર્ય મેં વિલમ્બ ન કરો ॥ સૂ. ૬ ॥

છું હે પ્રભુ ! આપનો આ ઉપદેશ સત્ય છે સર્વાંગ-સત્ય છે, અને સર્વથા સત્ય છે હે પ્રભુ ! આ નિર્ગ્રન્થ પ્રવચન અસન્દિગ્ધ (સન્દેહ-રહિત) છે તે આપ ફરમાવી રહ્યા છે તે સર્વથા પૂર્ણ છે, તેમાં કોઈ પણ પ્રકારની ત્રુટિ નથી, એ વિષે હવે મને જરા પણ શંકા નથી. પરન્તુ હે ભગવન્ ! અત્યારે માત્ર એક વાત બાકી છે, અને તે એજ કે-માતા ભદ્રાને પુછવાનું, એટલે હે પ્રભુ ! હું માતા ભદ્રા સાર્થવાહીને પૂછી આપની પાસે દીક્ષા ગ્રહણ કરીશ

ભગવાને કહ્યું-હે દેવાનુપ્રિય ! તમને જેમ સુખ થાય તેમ કરો, પરન્તુ શુભ કાર્યમાં વિલંબ ન કરો. (સૂ. ૫)

स्स कण्हो, जाव पव्वइए अणगारे जाए इरियासमिए जाव
गुत्तवंभयारी ॥ ६ ॥

छाया- ततः खलु स धन्यो दारकः, यावत्-यथा जमालिस्तथा
आपृच्छति, मूर्च्छिता, उक्तप्रत्युक्ता यथा महाबलो यावत्-यदा नो शक्नोति
यथा स्थापत्यापुत्रः, जितशत्रुमापृच्छति, छत्रचामराणि०, स्वयमेव जितशत्रु-
निष्क्रमणं करोति यथा स्थापत्यापुत्रस्य कृष्णः, यावत् प्रव्रजितोऽनगारो जात
ईर्यासमितो यावत् गुप्तब्रह्मचारी ॥ सू० ६ ॥

टीका-‘तए णं से’ इत्यादि । ततोऽसौ धन्यकुमारः स्वगृहं गत्वा
अम्वां=स्वमातरं भद्रां सार्थवाहीम् आपृच्छति यथा जामालिर्मातापितरौ पृष्टवान् ।

धन्यकुमारस्याश्रुतपूर्वं वैराग्यपरिपूर्णं वचनं श्रुत्वा माता भद्रा सार्थ-
वाही मूर्च्छिता=मूर्च्छा प्राप्ता । उक्तप्रत्युक्ता=शीताद्युपचारेण लब्धचेतनायास्तस्याः
स्वपुत्रेण धन्यकुमारेण सह प्रव्रज्याग्रहण-तत्प्रतिषेधविषयकवचनप्रतिवचनरूपा
=उक्तिप्रत्युक्तिर्वभूवेत्यर्थः । यथा महाबलः=महाबलवत् यावत् यदा न शक्नोति
पुत्र गृहे स्थापयितुं भद्रा सार्थवाही, तदा साऽनिच्छयैव तस्य निष्क्रमणमनु-

‘तए णं से’ इत्यादि । तदनन्तर वह धन्यकुमार अपने घर
जाकर अपनी माता भद्रा सार्थवाही से पूछता है, जिस प्रकार जमा-
लिने अपने मातापिता को पूछा था ।

पूर्व कभी नहीं सुने हुए ऐसे, धन्यकुमार के वैराग्यपूर्ण वचन
सुनकर माता भद्रा सार्थवाही मूर्च्छित हो गई । शीतादि अनेक
प्रकार के उपचारों से मूर्च्छा दूर होनेपर उसके तथा धन्यकुमार के
दीक्षा विषयक उक्ति-प्रत्युक्तिरूप संवाद (उत्तर-प्रत्युत्तर) हुआ । जब
वह महाबल के समान धन्यकुमार को घरमें रखने के लिए समर्थ
नहीं हुई, तब वह भद्रा सार्थवाही विवश होकर उसको ससार

‘तए णं से’ इत्यादि त्थारणाद ते धन्यकुमार पोताने घेर न्धने पोतानी
माता लद्रा सार्थवाहीने पूछे छे नेवी रीते न्मादीये पोताना मातापिताने पूछथु इतु
पूर्वे थ्यारे पणु नडि सांलणेत्त येवा धन्यकुमारना वैराग्यपूर्ण वचन सांलणी
माता लद्रा-सार्थवाही मूर्च्छित थथ गथ शीतग आदि अनेक प्रथारना उपयासेथी
मूर्च्छा दूर थया पछी तेने तथा धन्यकुमारने दीक्षा विषये उक्ति-प्रत्युक्तिरूप संवाद
(उत्तर-प्रत्युत्तर) थये न्थारे ते भडाणलनी माक्ष्ण धन्यकुमारने घरमा राणवा समर्थ
न थथ थ्यारे ते लद्रा-सार्थवाही विवश थथने ससारनिष्ठमणु (दीक्षा) नी आजा आपे

મન્યતે । યથા સ્થાપત્યાપુત્રસ્ય માતા કૃષ્ણવાસુદેવં પૃષ્ઠતી તથૈવેયં ભદ્રા સાર્થવાહી
જિતશત્રું ભૂપતિમાપૃચ્છતિ, છત્રચામરાણિ યાચતે । રાજા જિતશત્રુઃ સ્વયમેવ
ધન્યકુમારસ્ય નિષ્ક્રમણં=દીક્ષોત્સવં કરોતિ=કૃતવાન, યથા સ્થાપત્યાપુત્રસ્ય
નિષ્ક્રમણોત્સવં કૃષ્ણવાસુદેવશ્ચકાર । યાવત્-ધન્યકુમારો ભગવતઃ સમીપે પ્રવ્ર-
જિતોઽનગારો જાતઃ, ઈર્યાસમિતો, યાવત્-ગુપ્તવ્રત્ત્વચારી વભૂવ ॥ સૂ. ૬ ॥

મૂલમ્-તણ્ પં સે ધણે અણગારે જં ચેવ દિવસં સુંદે
ભવિત્તા જાવ પઞ્ચદ્વણ્ તં ચેવ દિવસં સમણં ભગવં મહાવીરં
વંદ્ધનસંસદ્ધ, વંદિત્તા નમંસિત્તા એવં વયાસી-એવં લલ્લુ ઇચ્છામિ
પં મંતે ! તુભેહિં અભણુણ્ણાણ્ સમાણે જાવજીવાણ્ છદ્ધે-
છદ્ધેણં અણિવિલ્લત્તેણં આયંવિલપરિગ્ગહિણ્ણં તવોકસ્મેણં અપ્પાણં
ભાવેમાણે વિહરિત્તણ્ । છટ્ઠુસ્સ વિ ય પં પારણયંસિ કપ્પદ્ આ-
યંવિલં પડિગાહિત્તણ્, નો ચેવ પં અણાયંવિલં, તંપિ ય સંસદ્ધં,
નો ચેવ પં અસંસદ્ધં, તંપિ ય પં ઉજ્જિયધમ્મિયં નો ચેવ પં
અણુજ્જિયધમ્મિયં, તં પિ ય જં અણ્ણે વહ્વે સમણ-માહણ-

નિષ્ક્રમણ કી આજ્ઞા પ્રદાન કરતી હૈ । જિસ પ્રકાર થાવચ્ચાપુત્ર કી
માતા કૃષ્ણ વાસુદેવ સે દીક્ષા મહોત્સવ કે લિયે પૂછતી હૈ ઉસી
પ્રકાર માતા ભદ્રા સાર્થવાહીને મી રાજા જિતશત્રુ કી પૂછા, ઓર
છત્ર ચામર આદિ કી યાચના કી । જિસ પ્રકાર શ્રી કૃષ્ણ વાસુ-
દેવને થાવચ્ચાપુત્ર કા દીક્ષા મહોત્સવ કિયા । ઉસી પ્રકાર રાજા
જિતશત્રુને મી સ્વયં ધન્યકુમાર કા દીક્ષામહોત્સવ કિયા । હસ પ્રકાર
ધન્યકુમાર, ભગવાન કે સમીપ પ્રવ્રજિત હોકર ઈર્યાદિસમિતિયુક્ત
અનગાર હોકર ગુપ્ત વ્રત્ત્વચારી હુણ ॥ સૂ. ૬ ॥

છે જેવી રીતે થાવચ્ચાપુત્રની માતા કૃષ્ણ વાસુદેવને દીક્ષામહોત્સવ માટે પૂછે છે, તેવીજ
રીતે માતા ભદ્રા-સાર્થવાહીએ પણ રાજા જિતશત્રુને પૂછ્યું, અને છત્ર-ચામરાદિની
માંગણી કરી જેવી રીતે શ્રીકૃષ્ણ વાસુદેવે થાવચ્ચાપુત્રને દીક્ષામહોત્સવ કર્યો હતો.
તેવીજ રીતે રાજા જિતશત્રુએ પણ ધન્યકુમારને દીક્ષામહોત્સવ કર્યો એ રીતે ધન્યકુમાર
ભગવાન પાસે પ્રવ્રજિત થઈ ઈર્યાદિસમિતિયુક્ત અણગાર થઈ ગુપ્તવ્રત્ત્વચારી થયા. (સૂ. ૬)

अतिहि—किवण—वणीसगा णावकंखंति । अहासुहं देवाणुप्पिया !
मा पडिवंधं करेह ॥ ७ ॥

छाया—ततः खलु स धन्योऽनगारो यस्मिन्नेव दिवसे मुण्डो भूत्वा
यावत्प्रजितस्तस्मिन्नेव दिवसे श्रमणं भगवन्तं महावीरं वन्दते नमस्यति,
वन्दित्वा नमस्यित्वा एवमवादीत्—एवं खलु इच्छामि भदन्त ! युष्माभिरभ्यनु-
ज्ञातः सन् यावज्जीवं पटु—पण्ठेनानिक्षिप्तेन आचामाम्लपरिगृहीतेन तपःकर्मणा
आत्मानं भावयन् विहर्तुम् । पटुरयापि च खलु पारणक्के कल्पते आचामाम्लं
प्रतिग्रहीतुं, नो चैव खलु अनाचामाम्लं, तदपि च संसृष्टं, नो चैव खलु
असंसृष्टम्, तदपि च खलु उज्जितधर्मिकं, नो चैव अनुज्जितधर्मिकम्, तदपि
च यद् अन्ये बहवः श्रमणब्राह्मणातिथिकृपणवनीपका नावकाङ्क्षन्ते । यथा-
सुखं देवानुप्पिय ! मा प्रतिवन्धं कुरु ॥ सू० ७ ॥

टीका—तए णं से' इत्यादि । स धन्यनामाऽनगारो यस्मिन्नेव दिवसे
प्रवज्यां गृहीतवान् तस्मिन्नेव दिवसे भगवन्तं श्रीमहावीरं वन्दित्वा नमस्कृत्य
एवमवादीत्—भदन्त ! = भगवन् ! युष्माभिरभ्यनुज्ञातः सन् यावज्जीवं नैरन्तर्येण
आचामाम्लं प्रतिग्रहीतुम् = आचामाम्लप्रत्याख्यानसहितं पटु—पण्ठं तपःकर्म कुर्वन्
विहर्तुमिच्छामि । पारणदिवसे विकृतिरहितस्य रक्षान्नस्य अचित्तजले निक्षिप्त-
स्यैकासनस्थेन सकृद्भोजनरूपमाचामाम्लं प्रतिग्रहीतुं कल्पते नैवानाचामाम्लम् ।
आचामाम्लविधिश्चोपासकदण्डाङ्गसूत्रस्य मत्कृतटीकायामगारधर्मसञ्जीवन्यां निगदितः

‘तए णं’ इत्यादि धन्य नामक अनगारने जिस दिन दीक्षा
ग्रहण की उसी दिन श्रमण भगवान महावीर को वन्दन नमस्कार
कर के इस प्रकार बोले—हे भगवन् ! यदि आपकी आज्ञा हो तो मैं
जीवनपर्यन्त निरन्तर आयम्बिल के पञ्चकखाण से छट्ट—छट्ट (बेले—
बेले पारणा) तपकर्म करता हुआ अपनी आत्मा को विशुद्ध बनाकर
विचरूँ । बेले के पारणे के दिन विकृति रहित रक्षान्न अचित्त जलमें

‘तए णं’ इत्यादि धन्यकुमार अणुगारे ने दिवसे दीक्षा ग्रहण करी तेन
दिवसे श्रमण भगवान महावीरने वन्दन—नमस्कार करी आ प्रभाणु गेइया—

हे भगवन् ! ने आपनी आज्ञा छेय तो हु छवन—पर्यन्त निरन्तर छट्ट—
छट्टना पारणा करूँ, पारणाभां पणु आयणिल करूँ ओवी रीते छट्ट—छट्टने पारणु आय-
णिल करता तपस्यमयी पोतानी आत्माने विशुद्ध करी विचरूँ. छट्टना पारणुने

“વિગરહિયસ્સ ઓયણ, - મજ્જિયચળાગાઇલુક્ક-અન્નસ્સ ।

ચિત્તા જલે અચિત્તે, સ્વાણં આયંચિલં જાણ ॥૧૥” ઇતિ ।

તદપિ ચ રુક્ષાન્નં સંસૃષ્ટમેવ = તત્ત્વ સ્વરણિતહસ્તાદિના દીયમાનમેવ, ન ત્વસંસૃષ્ટમ્, તદપ્યુજ્જિતધર્મિકમ્ = અતિનીરસત્વાત્પરિત્યાગાર્હે, ન ત્વનુજ્જિતધર્મિકં, તદપિ ચ યદિ વદ્વઃ શ્રમણબ્રાહ્મણાતિથિકૃપણવનીપકા ન વાઙ્મન્તિ, તત્ર શ્રમણાઃ = શાક્યાદયઃ, બ્રાહ્મણાઃ = યાચકવિશેષાઃ, અતિથયઃ = ભોજનકાલે યાચિતુમકસ્માદુપસ્થિતાઃ, કૃપણાઃ = સ્વભાવતો દરિદ્રાઃ, વનીપકાઃ = ભિક્ષાજીવિનઃ સકરુણવાક્યૈઃ સ્વદૈન્યાવસ્થાપ્રકાશકાઃ, એતૈરપ્યવાચ્છિતં પ્રતિગૃહ્ય પારણં મયા વિધેયમ્ ।

ડાલકર એક હી આસન પર સ્થિત હોકર આયંચિલ વાલા આહાર કરું । પરન્તુ વિના આયમ્ચિલ કે નહીં ।

આયમ્ચિલ કી વિધિ ‘ઉપાસકદશાઙ્ગ સૂત્ર’ કી ‘અગારધર્મ સંજીવની’ નામક ટીકા મેં હસ પ્રકાર લી ગઈ હૈ:-

“વિગય-ધી, દૂધ, દહી, તેલ, ગુડ આદિ સરસ પદાર્થ રહિત, ચાવલ, સેકે હુએ ચને, આદિ લૂચા અન્ન, અચિત્ત જલ મેં ડાલકર એક વક્ત સ્નાના હી ‘આયમ્ચિલ’ હૈ” ॥

વહ રુક્ષાન્ન મી સ્વરહે (આટા આદિસે ભરે) હુએ હાથોં દ્વારા દિયા હો તો કલ્પે પરન્તુ મેરે લિયે હાથભર કે દે તો નહીં કલ્પે । વહ આહાર મી અતિ નિરસ હોનેસે ગિરાને યોગ્ય હો પરન્તુ સ્નાને કે ઉપયોગ કા ન હો, ઉસ આહાર કો દૂસરે શ્રમણ-શાક્યાદિક, બ્રાહ્મણ-યાચક, અતિથિ-ભિક્ષારી, કૃપણ-દરિદ્રી, વનીપક-કરુણાભરી

દિવસે વિદ્રુતિગહિત રુક્ષ અન્ન અચેત પાણીમાં નાખી એકજ આસને બેસી આયમ્ચિલનો આહાર કરે, પણ આયમ્ચિલ વિનાનો નહિ આયમ્ચિલની વિધિ ઉપાસકદશાંગસૂત્રની “અગારધર્મસંજીવની” ટીકામાં આ પ્રમાણે આપી છે:-

“વિગય-ધી, દૂધ, દહી, તેલ, ગોળ આદિ સરસ પદાર્થ-રહિત, ચોખા, શેકેલા ચણા આદિ લુખ્યા-સૂકા અન્નને અચેત પાણીમાં નાખી એક વખત ખાવું તે આયમ્ચિલ છે.”

તે રુક્ષ અન્ન પણ ખરડેલ (લોટ આદિથી ભરેલ) હાથથી લીધું હોય તો કલ્પે, પરન્તુ મારે માટે હાથ ખરડીને (ભરીને) આપે તો નહીં કલ્પે તે આહાર પણ નીરસ હોવાથી નાખી દેવા જેવું હોય પણ ખાવાનાં ઉપયોગમાં આવવા જેવું ન હોય. તે આહારને બીજા કેઈ શ્રમણ-શાક્યાદિક, બ્રાહ્મણ-યાચક, અતિથિ-ભિક્ષારી, કૃપણ-દરિદ્રી

एवं धन्यनाम्नाऽनगारेण प्रार्थितो भगवान् प्राह—यथामुखं देवानुप्रिय !
मा प्रतिवन्द्यं कुरु, इति ॥सू० ७॥

मूलम्—तए णं से धण्णे अणगारे समणेणं भगवया महा-
वीरेण अवभणुण्णाए समाणे हट्ठं जावज्जीवाए छट्ठे-छट्ठेणं अणि-
विखत्तेणं तवोकस्मेणं अप्पाणं भावेमाणे विहरइ ॥ सू० ८ ॥

छाया—ततः खलु स धन्यः अनगारः श्रमणेन भगवता महावीरेणाभ्य-
नुज्ञातः सन् हृष्टः यावज्जीवं पठ-पठेनानिक्षिप्तेन तपःकर्मणाऽऽत्मानं भावयन्
विहरति ॥सू० ८॥

टीका—‘तए णं से इत्यादि । तदनन्तरं धन्यनामानगारो भगवताऽऽ-
भ्युनुज्ञातो हृष्टतुष्टो यावज्जीवं पठ-पठेन नैरन्तर्येण तपःकर्मणाऽऽत्मानं
भावयन् विहरति ॥ सू० ८ ॥

आवाज से भोजन मागते हुए अत्यन्त भूखे मनुष्य—भी लेने की
अभिलाषा न करे, ऐसा आहार ही मुझे पारणे के लिये आयम्बिल
में ग्रहण करना कल्पे ।

इस प्रकार धन्यकुमार अनगार के निवेदन करने पर भग-
वान् इस प्रकार बोले—‘जैसा तुम्हें सुख हो वैसा करो, शुभ कार्य
में विलम्ब न करो ।’ ॥ सू० ७ ॥

तए णं इत्यादि । धन्यकुमार अनगार श्रमण भगवान् महावीर
की आज्ञा पाकर अत्यन्त प्रसन्न एवं सन्तुष्ट हुए, और प्रतिज्ञानुसार
जीवन पर्यन्त अन्तररहित वेले २ पारणे में आयम्बिल तपस्या
से आत्मा को भावित करते हुए विचरने लगे ॥ सू० ८ ॥

वनीपद—करुणालया अवाजथी लोअन मागता अत्यन्त भूख्या मनुष्य पणु देवानी
छण्छा न करे अवेअन आहार भारे पारणाना आयणिल भारे अणुणु करयो छट्ठे

अे रीते धन्यकुमार अणुगारना निवेदन करवाथी लगवान आ प्रमाणे ओअय—
‘जेम तमने सुअ उपजे तेम करे. शुअ कार्यमा विलम्ब न करे’ (सू० ७)

तए णं इत्यादि धन्यकुमार अणुगार श्रमणु लगवान महावीरणी आज्ञा
प्राप्त करी अत्यन्त प्रसन्न अेव सन्तुष्ट थया, अने प्रतिज्ञानुसारे छवन—पर्यन्त
अन्तररहित छट्—छट्ठेना पारणामा आयणिलनी तपस्याथी आत्माने लावित छन्ता
थका विचरवा लाग्या (सू० ८)

मूलम्—तए णं से धणणे अणगारे पढसछट्टुक्खमणपारण-
यंसि पढमाए पोरिसोए सज्झायं करेइ, जहा गोयमसामी
तहेव आपुच्छइ, जाव जेणेव काकंदी नयरी तेणेव उवागच्छइ,
उवागच्छित्ता काकंदीए नयरीए उच्चनीच० जाव अडमाणे
आयंबिलं नो अणायंबिलं जाव नावकंखति ॥ सू० ९ ॥

छाया—ततः खलु स धन्यः अनगारः प्रथमपण्ठक्षपणपारणके प्रथमायां
पौरुष्यां स्वाध्यायं करोति, यथा गौतमस्वामी तथैवापृच्छति, यावत् यत्रैव
काकन्दी नगरी तत्रैवोपागच्छति, उपागत्य काकन्द्यां नगर्यामुच्चनीच० यावद-
टन आचामाम्लं नो अनाचामाम्लं यावन्नावकाङ्क्षते ॥ सू० ९ ॥

टीका—ततः स धन्यनामाऽनगारः प्रथमपण्ठतपसः पारणादिवसे प्रथम-
पौरुष्यां स्वाध्यायं कृत्वा गौतमस्वामिवद् भिक्षाचरणार्थं भगवन्तं पृच्छति,
भगवतः श्रीमहावीरस्याज्ञां समादाय भिक्षार्थं काकन्दीं नगरीं जगाम । तत्रोच्च-
नीचमध्यमकुले भिक्षार्थं पर्यटन् केवलमाचामाम्लं भिक्षां काङ्क्षते नत्वनाचा-
माम्लभिक्षाम् ॥ सू० ९ ॥

मूलम्—तए णं से धणणे अणगारे ताए अवुज्जयाए पय-
याए पयत्ताए पग्गहियाए एसणाए एसमाणे, जइ णं भत्तं

तए णं से इत्यादि । धन्यकुमार अनगार बेले २ तप के, पहिले
पारने के दिन प्रथम प्रहर में स्वाध्याय कर श्री गौतम स्वामी के समान
भिक्षार्थ जाने के लिये भगवान से पूछा और भगवान् महावीर की आज्ञा
प्राप्त कर वे काकन्दी नगरी में पधारे । वहाँ ऊँचे नीचे तथा मध्यम
कुलों में भिक्षार्थ भ्रमण करते हुए आचम्बिल के लिये लूखा आहार
की गवेषणा करते हैं परन्तु सरस आहार लेने की अभिलाषा नहीं
करते ॥ सू० ९ ॥

‘तए णं से’ इत्यादि धन्यकुमार अणुगार छठ छठ तपना प्रथम पारणाना
दिवसे, प्रथम प्रहरमा स्वाध्याय करी श्री गौतम स्वामीनी भाइक गोयरी जवा भाटे
लगवानने पूछे छे, लगवान महावीरनी आज्ञा प्राप्त करी ते काकन्दी नगरीमा पधर्या,
त्या उच्च नीचा तथा मध्यम कुणोमां भिक्षार्थ भ्रमण करता आयणिल भाटे लुण्णा
आहारनी गवेषणा करे छे परन्तु सरस आहार लेवानी जरा पणु छुँछा करता
नथी. (सू० ९)

लभइ तो पाणं न लभइ, अह पाणं लभइ तो भक्तं न लभइ ॥ सू० १० ॥

छाया-ततः खलु स धन्यः अनगारस्तयाऽभ्युद्यतया प्रयततया प्रदत्तया प्रगृहीतया एषणया एषमाणः, यदि खलु भक्तं लभते तर्हि पानं न लभते, अथ पानं लभते तर्हि भक्तं न लभते ॥ मू० १० ॥

टीका-‘तए णं से’ इत्यादि ततोऽसौ धन्यनामाऽनगारः अभ्युद्यतया=शास्त्रविहितया, प्रयततया=प्रकृष्टयत्नवत्या, प्रदत्तया=दातृप्रदत्तवस्तुसम्बन्धिन्या, प्रगृहीतया=प्रकर्षभावेन अनासक्त्या स्वीकृतया एषणया एषमाणः-यदि भक्तं लभते तदा न पानम्, अथ पानं लभते तदा न भक्तम् ॥ मू० १० ॥

मूलम्-तए णं से धण्णे अणगारे अदीणे अविमणे अकलुसे अविसाई अपरितंतजोगी जयणघडणजोगचरित्ते अहापज्जत्तं समुदाणं पडिगाहेइ, पडिगाहित्ता काकंदीओ नयरीओ पडिनिक्खमइ, जहा गोयसो जाव पडिदंसेइ ॥ सू० ११ ॥

छाया-ततः खलु स धन्यनामानगारः-अदीनः, अविमनाः, अकलुपः, अविपादी, अपरितान्तयोगी, यतनघटनयोगचरित्रो यथाप्राप्तं समुदानं प्रतिगृह्णाति, प्रतिगृह्य काकन्दीतो नगरीतः प्रतिनिष्क्रामति, यथा गौतमो यावत्प्रतिदर्शयति ॥ सू० ११ ॥

टीका-तए णं इत्यादि ततः=तथापि खलु स धन्यनामानगारः अविमनाः=प्रसन्नमानसः, अकलुपः=क्रोधाद्यावेशरहितः, अविपादी=म्लानरहितः, अपरितान्तयोगी=तनतनाटशब्दरहितः स्थिरचित्तः, यतनघटनयोगचरित्रः-यतनं=प्राप्तसंयमस्य

‘तए णं से’ इत्यादि । शास्त्रविहित-यतनावाली, दाताद्वारा दी गई वस्तु-सम्बन्धी तथा उत्कृष्ट भाव से आसक्ति-रहित स्वीकारी हुई, ऐसी एषणासे आहार की गवेपणा करते हुए धन्य अनगार को भिक्षा में आहार मिलता है तो पानी नहीं और पानी मिलता है तो आहार नहीं ॥ सू० १० ॥

‘तए णं से’ इत्यादि शास्त्र-विहित यतनावाली दाता द्वारा दीयेत वस्तु-सम्बन्धी, तथा उत्कृष्ट भावથી आसक्तिरहित स्वीकारेही ओषणाथी आहारनी गवेपणा करता यथा धन्य अणुगारने भिक्षाभां आहार भणे तो पानी नहीं, अने पानी भणे तो आहार नहीं (सू० १०)

विशुद्धयथमुद्योगः, घटनम्=अप्राप्तविशुद्धकुसंयमश्रेणिप्राप्त्यर्थं यत्नः, यत्नघटनलक्षणाःयोगाः=मनोवाक्कायव्यापारा यत्र तत्, एवम्भूतं चरित्रं यस्य स यत्नघटनयोगचरित्राः=संयमनिष्ठासंपन्नः । यथाप्राप्तं=यावन्मात्रं लब्धं तावदेव पर्याप्तं, समुदानं=उच्चावचकुलादुपलब्धं भक्तं वा पानं वा गृहीत्वा काकन्दीनगरीतो निष्क्रम्य गौतमस्वामिवद् भगवन्तं यावत् प्रतिदर्शयति ॥ सू० ११ ॥

मूलम्—तए णं से धण्णे अणगारे समणेणं भगवया महावीरेणं अब्भणुण्णाए समाणे असुच्छिण्ण जाव अणज्झोववण्णे विलमिव पण्णगभूण्णं अप्पाणेणं आहारं आहारेइ, आहारित्ता संजमेणं तवसा अप्पाणं भावेमाणे विहरइ ॥ सू० १२ ॥

छाया—ततः खलु स धन्यनामानगारः श्रमणेन भगवता महावीरेणाभ्यनुज्ञातः सन् असूच्छितो यावद् अनध्युपपन्नो विलमिव पन्नगभूतेन आत्मना आहारं आहारयति, आहारयित्वा संयमेन तपसा आत्मानं भावयन् विहरति ॥ सू० १२ ॥

‘तए णं से’ इत्यादि फिर भी वे धन्यकुमार अनगार प्रसन्न मन, कलुष-भाव रहित अर्थात् क्रोधादि आवेश रहित, विषाद भाव विना, तनतनाट शब्दको छोड़कर, स्थिर चित्त होकर, प्राप्त संयम को विशुद्धि के लिये उद्योग तथा अप्राप्त संयम की श्रेणी प्राप्त करने के लिये यत्न करते हुए तथा मन वचन काया के संयम में अतीव दृढ़ हो ऊँचे नीचे तथा मध्यम चरों से जितना मिला उतना ही आहार पानी ग्रहण कर काकन्दी नगरी से बाहर निकले । वहाँ से वे जहाँ भगवान् विराजमान थे वहाँ आये और श्री गौतमस्वामी की तरह भगवान् को आहार पानी दिखलाया ॥ सू० ११ ॥

‘तए णं से’ इत्यादि इसी पणु ते धन्यकुमार अणुगार प्रसन्न मन, कलुष-भाव रहित अर्थात् क्रोधादि-आवेश-रहित, विषादभाव विना, तनतनाट शब्दने छोड़ी, स्थिरचित्त यथ, प्राप्त संयमनी विशुद्धि भाटे उद्योग, तथा अप्राप्त-संयमनी श्रेणी प्राप्त करवा भाटे यत्न करता तथा मन, वचन, कायाना संयममां अतिदृढ़ यथ उच्य, नीच तथा मध्यम धरोथी नेटलो मध्ये तेटलो आहार-पाणी आवश्यकतानुसारे ग्रहण करी काकन्दी नगरीथी गहार निकल्या त्याथी ते जथां भगवान् विराजमान हुता त्या आव्या अने श्रीगौतमस्वामीनी भाइक भगवानने आहार पाणी देभाउथो (सू० ११)

टीका-‘तए णं से’ इत्यादि तदनु स धन्यनामानगारो भगवताऽभ्यनुज्ञातः सन् अमूर्च्छितः=रसवर्णादिषु गृद्धिभावरहितः तीव्रवैराग्यभावनाया पूर्वसेवितमनोज्ञरसादिस्मरणाभावात् यावत् अनध्युपपन्नः=रागद्वेषरहितः, मध्यस्थभावयुक्तत्वात् । तदप्येकविंशतिवारमुदकेन प्रक्षाल्य पूर्णतया निःसत्त्वं विधाय रसमनास्वादयन् आहारमाहारयति । तत्र दृष्टान्तमाह-‘विलमिव पद्मगभूतेन आत्मने’ति, यथा भुजङ्गो विजस्य पार्श्वभागद्वयमसंस्पृशन् मध्यभागत एवात्मानं विले प्रवेशयति तथा मुखस्य पार्श्वद्वयस्पर्शरहितमाहारं कण्ठनालाभिमुखं प्रवेश्याऽऽहारयति । एवं संयमेन तपसा चात्मानं भावयन्नसौ विहरति ॥ सू० १२ ॥

‘तए णं से’ इत्यादि । तदनन्तर वे धन्यकुमार अनगार श्रमण भगवान् महावीर से आज्ञा प्राप्त कर, तीव्र वैराग्य भावना से आहार में अमूर्च्छित, वर्ण रस, आदि में गृद्ध न हो, पूर्वभूक्त सुन्दर तथा सरस आहारों का स्मरण नहीं करते हुए मध्यस्थ भाव से अर्थात् राग-द्वेष रहित विना किसी स्वाद के आहार करते थे । उस आहार को भी इक्कीस बार पानी से धो कर नीरस एवं सत्वहीन करके आहार करते थे ।

वे विना स्वाद लिये किस प्रकार आहार करते थे वह दृष्टान्त-द्वारा कहते हैं-

जिस प्रकार सर्प विल में प्रवेश करते समय विल के दोनों पार्श्व भागों को स्पर्श नहीं करता हुआ मध्य भाग से ही उसमें प्रवेश करता है । उसी प्रकार धन्यकुमार अनगार भी मुखके दोनों पार्श्व भागों से आहार को विना स्पर्श कराए स्वादरहित आहार करते थे । इस प्रकार तप - संयम - पूर्वक आत्मचिन्तन करते हुए रहते थे ॥ सू० १२ ॥

‘तए णं से’ इत्यादि त्वारणाह ते धन्यकुमार अणुगार श्रमणु लगवान् महावीर पासेयी आज्ञा लभ आहारमा अमूर्च्छित-वर्ण रस आदिमां गृद्ध न थता, मध्यस्थभावे तीव्र-वैराग्य-भावनायी पूर्वे करैल सुन्दर तथा सरस आहारोनु स्मरणु न करता रागद्वेष रहित कोर्ध पणु स्वाद-विना आहार करता हुता ते आहारने पणु (२१) अेकवीस बार पाणीयी धोय नीरस तेमज्ज सत्वहीन करीने आहार करता हुता तेओ स्वाद विना कथ रीते आहार करता हुता ते दृष्टान्तद्वारा गतावे छे -

जेवी रीते सर्प जिलमा प्रवेश करती वथते जिलना णन्ने-आणुगानुना लागने स्पर्श्या वगर मध्यभागथीज तेमा प्रवेश करे छे तेवीज रीते धन्यकुमार अणुगार पणु मुणना णन्ने वागोशी आहारने स्पर्श्या वगर स्वादरहित आहार करता हुता अे प्रकारे तप-संयम-पूर्वक आत्मा-चिन्तन करता थका न्हेता हुता (सू० १२)

मूलम्—तए णं से समणे भगवं महावीरे अण्णया कयाइं
काकंदीओ नयरीओ सहस्रं वणाओ उज्जाणाओ पडिनिक्खमइ,
पडिनिक्खसित्ता वहिया जणवयविहारं विहरइ ॥ सू० १३ ॥

छाया-ततः खलु स श्रमणो भगवान् महावीरोऽन्यदा कदाचिन्का-
कन्दीतो नगरीतः सहस्राश्रयनादुद्यानान्प्रतिनिष्कामति, प्रतिनिष्क्रम्य वहिर्जन-
पदविहारं विहरति ॥ सू० १३ ॥

टीका—‘तए णं’ इत्यादि अन्यदा कदाचिद् धन्यनाम्नोऽनगारस्य कति-
पयपारणानन्तरं श्रमणो भगवन महावीरः काकन्दीनगरीतः सहस्राश्रयननीमका-
दुद्यानात् प्रतिनिष्कामति प्रतिनिष्क्रम्य वहिर्देशविहारार्थं विहरति ॥ सू० १३ ॥

मूलम्—तए णं से धण्णे अणगारे समणस्स भगवओ
महावीरस्स तहारुवाणं थेराणं अंतिए सामाइयमाइयाइं एक्का-
रस्स अंगाइं अहिज्जइ, अहिजित्ता संजमेणं तवसा अप्पाणं भा-
वेमाणे विहरइ ॥ सू० १४ ॥

छाया-ततः खलु स धन्यः अनगारः श्रमणस्य भगवतो महावीरस्य
तथारूपाणां स्थविराणामन्तिके सामायिकादीन्येकादशाद्धान्यधीते, अथीत्य संय-
मेन तपसाऽऽत्मानं भावयन् विहरति ॥ सू० १४ ॥

टीका—‘तए णं’ इत्यादि । ततः स धन्यनामाऽनगारः श्रीमहावीरस्य
भगवतस्तथारूपस्थविराणां समीपे सामायिकादीन्येकादशाद्धान्यधीतवान्, ततः
संयमेन तपसाऽऽत्मानं भावयन् विहरति ॥ सू० १४ ॥

‘तए णं से’ इत्यादि । तत्पश्चात् एक समय श्रमण भगवान्
महावीर काकन्दी नगरी के सहस्राश्रयन नामक उद्यान से निकले और
निकलकर अन्यत्र देशों में विहार किया ॥ सू० १३ ॥

‘तए णं से’ इत्यादि । फिर धन्यकुमार अनगारने श्री श्रमण
भगवान् महावीर के तथारूप-बहुश्रुत स्थविरो के समीप सामायिक

‘तए णं से’ इत्यादि, ते पछी ओक समये श्रमणु लगवान महावीरे काकन्दी
नगरीना सहस्राश्रयन नामना उद्यानथी निकणी पीन्त देशोभा विहार कर्यो (सू० १३)

‘तए णं’ इत्यादि ते पछी धन्यकुमार अणुगारे श्रीश्रमणु-लगवान महा-
वीरना तथारूपबहुश्रुत स्थविरोनी पासे सामायिक आदि अग्यार अंगोनु ज्ञान प्राप्त

मूलम्-तए णं से धण्णे अणगारे तेणं ओरालेणं जहा
खंदओ जाव सुहुय० जाव उवसोभेमाणे२ चिट्ठइ ॥ सू० १५ ॥

छाया-ततः खलु स धन्यः अनगारस्तेनोदारेण० यथा स्कन्दको यावत्
मुहुत० यावद् उपगोभमान उपगोभमानस्तिष्ठति ॥ म्र० १५ ॥

‘तए णं-से’ इत्यादि । तदनु स धन्यनामाऽनगारस्तेनोदारेण ‘विपु-
लेन’ इत्यादिविशेषणविशिष्टेन तपःकर्मणा शुष्को रूक्षः, यथास्कन्दकः=स्कंद-
कवत् यावत्-भस्मराशिप्रतिच्छन्नः मुहुतहुताग्न इव वह्निस्तेजोरहितोऽप्यन्तस्न-
पसा तेजसा तपस्तेजः-श्रियाऽतीवातीव उपगोभमानः२=अतिशयेन देदीप्य-
मानो जातः ॥ म्र० १५ ॥

अथ धन्यनाम्नोऽनगारस्य तीव्रतपःप्रभावभास्वरं शरीरं वर्णयति-
‘धणस्स णं’-मित्यादि ।

मूलम्-धणस्स णं अणगारस्स पादाणं अयमेयारूवे तव-
रूवलावण्णे होत्था, से जहानामए-सुक्कछल्लीति वा, कट्टपाउयातिवा,
जरग्गउवाहणाति वा, एवामेव धणस्स अणगारस्स पाया सुक्का
लुक्खा निम्मंसा अट्ठिचस्मछिरत्ताए पण्णायंति नो चेव णं
मंससोणियत्ताए ॥ सू० १६ ॥

आदि ग्यारह अङ्गोंका अध्ययन किया, और तप-संयमद्वारा आत्म-
चिंतन करते हुए रहने लगे ॥ सू० १४ ॥

‘तए णं से’ इत्यादि । वे धन्यकुमार अनगार इस उदार-
प्रधान तप से सर्वथा सुख गये तथा रूक्ष हो गये । फिर भी वे
भस्म से ढकी हुई हवन की अग्नि के समान बाहर से तेज ग्रहित
होते हुए भी स्कन्दकमुनि की तरह आत्मतप तेज से अधिकाधिक
देदीप्यमान हुए ॥ सू० १५ ॥

कथुं, अने तप-संयम-पूर्वक आत्म-चिन्तन करता थका गेवा लाग्या (सू० १४)

‘तए णं से’ इत्यादि ते धन्यकुमार अणुगार आ उदार-प्रधान तपशी
सर्वथा सुकष्ट गया, तथा रुक्ष थक गया तो पाणु तेओ राअशी ठंडाओली हवननी
अग्नि समान गहाराथी तेज-ग्रहित होवा छतां पाणु अधक ऋषिनी भाइके आत्म-
तप-तेजथी अधिक-अधिक देदीप्यमान थया (सू० १५)

छाया-धन्यस्य खलु अनगारस्य पादयोरिदमेतद्रूपं तपोरूपलावण्यम-
भवत्, तद्यथानामकम्-शुष्कच्छलीति वा, काष्ठपादुकेति वा, जरत्क्रोषानदिति
वा, एवमेव धन्यस्यानगारस्य पादौ शुष्कौ, रूक्षौ, निर्मांसौ अस्थिचर्मशिरातया
प्रज्ञायेते नो चैव खलु मांसगोणिततया ॥सू० १६॥

टीका-‘धणस्स णं’ इत्यादि । धन्यनाम्नोऽनगारस्य चरणयोरेवं रूप-
लावण्यं, रूपम्=आकारः, लावण्यं=चाकचिक्ययुक्तः कान्तिविशेषः तपःप्रभावा-
त्संजातं, यथा-शुष्कच्छली=शुष्कवृक्षत्वक्, यथा वा काष्ठपादुका, जीर्णोपानद्
वा, एवमेव धन्यनामानगारस्य पादौ शुष्कौ रूक्षौ मांसरहितौ केवलमस्थिच-
र्मशिराभिः प्रज्ञायमानौ, नैव मांसगोणिताभ्यां तस्य पादौ विज्ञायेते ॥सू० १६॥

मूलम्-धणस्स णं अणगारस्स पायंगुलियाणं अयमेयारूवे० से
जहाणामएकलसंगलियाइ वा, मुग्गसंगलियाइ वा, माससंग-
लियाइ वा तरूणिया छिण्णा उण्हे दिण्णा सुक्का समाणी
मिलायमाणी२ चिट्ठति, एवामेव धणस्स पायंगुलियाओ सुक्काओ
जाव सोणियत्ताए ॥सू० १७॥

छाया-धन्यस्य खलु अनगारस्य पादाङ्गुलिकानामिदमेतद्रूपं, तद्यथा-

अब धन्यकुमार अनगार के तीव्र तप के प्रभाव से देदीप्य-
मान-कान्तियुक्त-शरीर का वर्णन किया जाता है-‘धणस्स णं’ इत्यादि ।

धन्यकुमार अनगार के चरण (पाँव) तप के कारण
सूखे वृक्ष की छाल, काष्ठपादुका अथवा जर्जरित उपानह (जूते)
के समान शुष्क, रूक्ष एवं मांसरहित हो गये वे, केवल हड्डी, चमड़ा
तथा नसों की जाल से ही उनके चरण दृष्टिगोचर होते थे, परन्तु
उनमें मांस तथा रक्त विलकुल नहीं थे ॥ सू० १६ ॥

इवे धन्यकुमार अणुगारना तीव्र तपना प्रभावे देदीप्यमान कान्तियुक्त-
शरीरनु वर्णन कराव छे — ‘धणस्स णं’ इत्यादि.

धन्यकुमार अणुगारना अरणु (पग) तपने कारणे सुकाष्ठ गम्येला वृक्षनी छाल,
काष्ठपादुका अथवा जर्जरित पगरायां समान शुष्क, रूक्ष अने मांसरहित थछ गया
हुता, केवण हुउडा ने आंमडा तथा नसोनां जाणथीन तेओनां अरणु (पग) देखाता
हुता. पणु तेमां मांस तथा रक्ता हुउडा न्हायण देखाता न्हातां (सू० १६)

नामकम्—कलसंगलिकेति वा, मुद्गसंगलिकेति वा, मापसंगलिकेति वा, तरु-
णिका छिन्ना उष्णे दत्ता शुष्का सती म्लायन्तीर तिष्ठति, एवमेव धन्यस्य
पादाङ्गुलिकाः शुष्का यावत् शोणिततया ॥ सू० १७ ॥

टीका—‘धणस्स णं’ इत्यादि । तस्य तपः प्रभावाच्चरणाङ्गुलीनामेवं
रूपलावण्यं संजातं, यथा—कलसंगलिका, कल इति कलायो=वर्तुलचणकस्तस्य
संगलिका=फलिका ‘वटाणाफली’ ‘वटलाफली’ इति च भाषायाम्, मुद्गफलिका,
मापसंगलिका वा=मापफलिका ‘उडिदफली’ इति च भाषायाम्, सा तरुणा=
अपरिपक्वा छिन्ना=चोटिता उष्णे=आतपे दत्ता शुष्का सती यथा परिम्लाना
तिष्ठति=भवति, एवमेव तस्य धन्यनामानगारस्य चरणाङ्गुलिकाः शुष्काः,
रूक्षाः, निर्मासा जाताः, केवलमस्थिचर्गशिराभिः प्रज्ञायन्ते, नैव मांसशो-
णिताभ्याम् ॥ सू० १७ ॥

मूलम्-धणस्स जंघाणं अयमेयारूवे० से जहा० काकजंघाइ वा,
कंकजंघाइ वा, ढेणियालियाजंघाइ वा, जाव सोणियत्ताए ॥ सू० १८ ॥

छाया—धन्यस्य जङ्घयोरिदमेतद्रूपं०, तद्यथा० काकजङ्घेति वा,
कङ्कजङ्घेति वा, ढेणिकालिकाजङ्घेति वा यावत् शोणिततया ॥ सू० १८ ॥

टीका—‘धणस्स’ इत्यादि । तस्य जङ्घयोः, जानुगुल्फयोर्मध्यभागो जङ्घा,
तयोरेवं रूपलावण्यं तपः- प्रभावात्संजातं यथा—काकजङ्घा, कङ्कजङ्घा कङ्कः=

‘धणस्स’ इत्यादि अतिशय तप के कारण धन्ना अनगार के
पाँवोंकी ऊँगलियाँ, अपरिपक्व अवस्था में तोड़ी हुई तथा तेज धूपमें
सुखाई हुई शुष्क, म्लान—सुराझाई हुई हुई—मटरकी फलियाँ मूँग की
फलियाँ तथा उडद की फलियों के समान शुष्क, रूक्ष एवं मांस रक्त
रहित हो गई थीं । वे केवल हड्डी चमड़ा एवं नसों से ही दिग्वाई
देती थीं ॥ सू० १७ ॥

‘धणस्स’ इत्यादि. अतीव उग्र तप के कारण धन्ना अनगार
की जङ्घा (पिण्डी—बूटने के नीचेका भाग), कौएकी जंघा, कंक (पक्षि-
विशेष) की जंघा, अथवा ढेणिकालिका (पक्षिविशेष) की जंघा के समान

‘धणस्स’ इत्यादि अतिशय तपना कारणे आणुगारना पगनी आगणीओ
अपरिपक्व अवस्थामा तोडेल तथा तेज धूपमा सुखायेल शुष्क, म्लान—कुम्भायेल,
वटाणानी शीगो, भगनी शीगो अथवा अडहनी शीगो समान शुष्क, रुक्ष तेभज भास
रुक्ष—रहित थर्ष गछ हुती ते केवण हाड, आस अने नसोथीज देखाती हुती (सू १७)

‘धणस्स’ इत्यादि. अति उग्र तपने कारणे धन्ना आणुगारनी जंघा (टीअ-
धुना नीचेको भाग), कागडानी जंघा, कंक (पक्षिविशेष) नी जंघा अथवा ढेणिकालिका

પક્ષિવિશેષસ્તસ્ય જઙ્ઘા, ઢેણિકાલિકાજઙ્ઘા= ઢેણિકાલિકા-પક્ષિવિશેષસ્તસ્યા જઙ્ઘા, ઇમાઃ સ્વભાવતો નિર્માસશોણિતા ભવન્તિ, અતસ્તત્સાદૃશ્યમુક્તમ્ । એવં તય જઙ્ઘે શુષ્કે રૂક્ષે નિર્માસે સંજાતે इत्यर्थः ॥ સૂ૦ ૧૮ ॥

મૂલમ્-ધણસસ જાણૂણં અયમેયારૂવે૦ સે જહા૦ કાલિ-
પોરેઙ્ગ વા, મયૂરપોરેઙ્ગ વા, ઢેણિયાલિયાપોરેઙ્ગ વા, એવં જાવ
શોણિતતયા ॥ સૂ૦ ૧૯ ॥

છાયા-ધન્યસ્ય જાન્યોરિદમેતદ્રૂપં૦, તદ્યથા૦કાલિપર્વેતિ વા, મયૂર-
પર્વેતિ વા, ઢેણિકાલિકાપર્વેતિ વા, એવં યાવત્ શોણિતતયા ॥મૂ૦ ૧૯॥

ટીકા-‘ધણસ’ इत्यादि । कालिनामा वनस्पतिविशेषः, तस्य पर्व=सन्धिस्थानम् ।
मयूरस्य, ઢેણિકાલિકાપક્ષિવિશેષસ્ય ચ પર્વ=જાનુરૂપસન્ધિસ્થાનં શુષ્કં રૂક્ષં
નિર્માસં શોણિતરહિતં ભવતિ તદ્વત્તસ્ય જાનુદ્રયં સંજાતમ્ ॥ સૂ૦ ૧૯ ॥

શુષ્ક, રૂક્ષ એવં માંસ રક્ત રહિત હોગઈ થી । इन पक्षियों की जंघा
एँ स्वभाव से ही निर्मास एवं रक्तरहित होती है, अतः उनकी इन
से उपमा दी गई है । धन्यकुमार अनगार की भी जंघाएँ उनके
समान पतली हो गईथीं ॥ सू० १८ ॥

‘ધણસસ’ इत्यादि. जिस प्रकार काली नामक वनस्पति विशेष
के सन्धि स्थान (जोड़), मयूर एवं ઢેણિકાલિકા ‘પક્ષિવિશેષ’ કે
ઘુટનોં કે સન્ધિસ્થાન શુષ્ક, રૂક્ષ, માંસ, એવં રક્ત સે રહિત હોતે હૈં,
ઉસી પ્રકાર ધન્ય અનગાર કે દોનોં ઘુટને શુષ્ક, રૂક્ષ, એવં માંસ રક્ત
રહિત હો ગયે થે સૂ૦ ૧૯ ॥

(પક્ષિવિશેષ)ની જંઘા સમાન શુષ્ક, રૂક્ષ અને માંસ-રક્ત-રહિત થઈ ગઈ હતી આ
પક્ષીઓની જંઘાઓ સ્વભાવથી જ નિર્માસ તેમજ રક્ત-રહિત હોય છે એટલે અહીં
એની ઉપમા આપવામાં આવી છે. ધન્યકુમાર અણગારની જંઘાઓ પણ તેના જેવી
પાતળી થઈ ગઈ હતી. (સૂ૦ ૧૮)

‘ધણસસ’ इत्यादि જેવી રીતે કાલી નામે વનસ્પતિ વિશેષનું સન્ધિસ્થાન
(જોડ), મોર તેમજ ઢેણિકાલિકા (પક્ષિવિશેષ) નાં ઢીંચણુ સન્ધિસ્થાન શુષ્ક, રૂક્ષ,
માંસ તેમજ રક્ત-રહિત હોય છે. એવી રીતે ધન્ય :અણગારના બન્ને ઢીંચણુ શુષ્ક,
રૂક્ષ, તેમજ માંસ-રક્તથી રહિત થઈ ગયા હતા (સૂ૦. ૧૬)

मूलम्—धणस्स ऊरुस्स० से जहाणामए—सामकरिल्लेइ वा, वीरीकरिल्लेइ वा, सल्लई०, सामली०, तरुणए छिन्ने उण्हे जाव चिट्ठइ, एवामेव धणस्स ऊरु जाव सोणियत्ताए ॥ सू० २० ॥

छाया—धन्यस्य ऊर्वोः०, तद्यथानामकम्—श्यामकरीरमिति वा, वदरी-करीरमिति वा, सल्लकीकरीरमिति वा, शाल्मलीकरीरमिति वा, तरुणकं छिन्नं उण्णे यावत्तिष्ठति, एवमेव धन्यस्योरु यावत् शोणिततया ॥ सू० २० ॥

टीका—‘धणस्स’ इत्यादि तस्य ऊर्वोः, जानुन ऊर्ध्वभाग ऊरुरतयोः, तपःप्रभावादेवं रूपलावण्य संजातं यथा—श्यामकरीरं, श्यामरय=प्रियङ्गुवृक्षस्य करीरं=अङ्कुरः, वदरीकरीरं, सल्लकीकरीरं, सल्लकी=वनरपतिविशेषः, तस्य करीरम्=अङ्कुरः । शाल्मली=‘सेमल’ इति भाषाप्रसिद्धो वृक्षविशेषस्तस्य करीरम्=अङ्कुरः । तदेतत्तरुणकम्=अपक्वं त्रोटितम्, आतपे स्थापितं सत् यथा परिम्लानं भवति तथैव धन्यनामानगारस्योरु वभ्रवतु ॥ सू० २० ॥

मूलम्—धणस्स कटिपत्तस्स इमेयारूवे० से जहा०—उट्ट-पादेति वा जाव सोणियत्ताए ॥ सू० २१ ॥

छाया—धन्यस्य कटिपत्रस्येदमेतद्रूपं० तद्यथा०—उट्टपाद इति वा, जर-ग्दवपाद इति वा यावत् शोणितवत्तया ॥ सू० २१ ॥

टीका—‘धणस्स’ इत्यादि । तस्य धन्यनामानगारस्य कटिपत्रस्य=कटि-प्रदेशस्य एवं रूपलावण्यं तपश्चरणेन संजातं, यथा—उट्टडिम्भस्य वा वृद्धवली-

‘धणस्स’ इत्यादि. जिस प्रकार श्याम—(प्रियंगु) वृक्षका अङ्कुर, वदरी (वेर) वृक्षका अङ्कुर, सल्लकी (वृक्षविशेष) का अङ्कुर, शाल्मली (सेमल) वृक्ष का अङ्कुर, अपरिपक्व अवस्थामें ही तोड़ के धूप में सुखा देने पर म्लान एवं रुक्ष हो जाते हैं, उसी प्रकार अत्यन्त उग्र तपके कारण धन्यकुमार अनगार के ऊरु—घुटनों का ऊपरी प्रदेश (सांथल), रक्त मांस के नहीं होने से शुष्क एवं रुक्ष हो गया था ॥ सू० २० ॥

‘धणस्स’ इत्यादि नेम श्याम (प्रियंगु) वृक्षना अङ्कुर, वदरी [वेर] वृक्षना अङ्कुर, सल्लकी [वृक्षविशेष]ना अङ्कुर, शाल्मली [सेमल] वृक्षना अङ्कुर अपरि-पक्व अवस्थामात्र तोड़ने तडकाभा सुखायी देवाथी म्लान तेमत्र रुक्ष यद्य जाय छे. ओवी रीते अत्यन्त उग्र तपने कारणे धन्यकुमार अणुगारना उट्ट-टीयणुना उपरने जाण [सांथल], रक्त मांस नहि होवाथी शुष्क तेमत्र रुक्ष यद्य गये। उतो. (सू० २०)

વર્દસ્ય વા ચરણઃ=સુરદ્વયાત્મકઃ ઝર્ધ્વભાગે સમુન્નતોઽધસ્તાદનુન્નતઃ શુષ્કો રુક્ષઃ
ભવતિ તદ્વત્તસ્ય કટિપ્રદેશઃ સંજાતઃ ॥ સૂ. ૨૧ ॥

મૂલમ્—ધણસસ ઉદરભાયણસસ ઇમેયારૂવે. સે જહા—
સુક્રદતિણ્ડ વા, ભજ્જણયકમહ્ણેઙ્ગ વા, કટ્ટુકોલંવણ્ડ વા, એવા-
મેવ ઉદરં સુક્રં લુલ્લખં નિમ્મંસં ॥ સૂ. ૨૨ ॥

છાયા—ધન્યસ્યોદરભાજનસ્યેદમેતદ્રૂપં, તદ્યથા—શુષ્કદતિરિતિ વા,
ભર્જનકમહ્ણમિતિ વા, કાઠકોલમ્વ ઇતિ વા, એવમેવોદરં શુષ્કં રુક્ષં નિર્માસમ્ ॥ સૂ. ૨૨ ॥

ટીકા—‘ધણસસ’ ઇત્યાદિ તસ્ય ધન્યનામાનગારસ્યોદરભાજનસ્ય તપઃ-
પ્રભાવાન્મધ્યભાગે કૃશતયા તથાવિધં રૂપલાવણ્યં સંજાતં, યથા—શુષ્કદતિઃ=આત-
પશુષ્કં ચર્મમયજલભાજનં ‘મસક’—નામ્ના પ્રસિદ્ધં, યથા વા ભર્જનકમહ્ણ=
ચણકાદિભર્જનપાત્રં ઘટાદિકર્પરં વા, યથા વા કાઠકોલમ્વઃ=પિષ્ટમર્દનપાત્ર ‘કઠોતી’
ઇતિ પ્રસિદ્ધમ્ । શુષ્કદત્યાદિકં યથા નિમ્નં ગમ્ભીરં શુષ્કં રુક્ષં ભવતિ, તદ્વત્ત-
સ્યોદરં શુષ્કં રુક્ષં નિર્માસમતિગમ્ભીરં કૃશં નિમ્નં સંજાતમ્ ॥ સૂ. ૨૨ ॥

‘ધણસસ’ ઇત્યાદિ । જિસ પ્રકાર ઝંડ કે વચ્ચે કા પાંચ, વૃદ્ધ
બૈલ કા દો સુરવાલા પાંચ, ડપર સે ડન્નત (ઝંચા) ઓર નીચે સે
અવનત (સઢાવાલા) તથા રક્ત માંસ રહિત હોતા હૈ, ડસી પ્રકાર
ધન્યકુમાર અનગાર કા કટિપ્રદેશ ભી અતિશય તપ કે કારણ રક્ત,
માંસ રહિત અત્યન્ત ક્ષીણ શુષ્ક એવં રુક્ષ હો ગયા થા ॥ સૂ. ૨૧ ॥

‘ધણસસ’ ઇત્યાદિ । જિસ પ્રકાર ધૂપ મેં સૂચી હુઈ ચમડેં કી
મસક, ચને આદિ કી રોટી પકાનેકા તવા, અથવા ઁાટા ગૂંદને કી
કઠોતી, શુષ્ક, રુક્ષ એવં અન્દરસે ગહરી હોતી હૈ, ડસી પ્રકાર અતિ-
શય ડગ્ર તપ કે કારણ ધન્યકુમાર અનગાર કા પેટ ભી રક્ત એવં

‘ધણસસ’ ઇત્યાદિ. જેવી રીતે ઊટના ખચ્ચાના પગ, વૃદ્ધ, બાળકના બે
ખરીવાલા પગ, ઉપરથી ઊચા અને નીચે ખાડાવાળા તથા રક્ત-માંસ-રહિત હોય છે,
જેવી રીતે ધન્યકુમાર અણગારનો કટિ-પ્રદેશ પણ અતિશય તપને કારણે રક્ત-માંસ
રહિત, અત્યન્ત ક્ષીણ, શુષ્ક તેમજ રુક્ષ થઈ ગયો હતો [સૂ. ૨૧]

‘ધણસસ’ ઇત્યાદિ. જેમ તડકામા સુકાએલી ચાંમડાની મસક, ચણા આદિની
રાટલી સેકવાની લોઢી [તવો] અથવા લોટ ખાંધવાની કથરોટ, શુષ્ક રુક્ષ તેમજ અદરથી
ઉઠી [ગહરી] હોય છે, તેવી રીતે અતિશય ઊંચ તપના કારણે ધન્યકુમાર અણગારનું

मूलम्—धणस्स पांसुलियकडयाणं इमेयारुवे० से जहा०—
थासयावलीति वा, पाणावलीति वा, मुंडावलीति वा, एवा० ॥सू० २३॥

छाया—धन्यस्य पांशुलिकाकटकयोरिदमेतद्रूपं०, तद्यथा०—स्थासकाव-
लीति वा, पानावलीति वा, मुण्डावलीति वा, एवमेव० ॥ सू० २३ ॥

टीका—धणस्स' इत्यादि तस्य पांशुलिकाकटकयोः—पांशुलिकाः= पार्श्वा-
स्थीनि तासां कटकौ=कटौ समूहौ, तयोरेवं रूपलावण्यं तपश्चरणेन संजातं यथा—
स्थासकावली, स्थासका=दर्पणाकृतयः पात्रविशेषाः, दर्पणा वा, तेषामुपर्युपरि-
स्थितानामावली=पङ्क्तिः, तद्वत् स्फुटतया वामदक्षिणपार्श्वद्वये तस्यास्थिश्रेणिरे-
कैकतया दृश्यते । यथा वा पानावली, अत्र पान-शब्देन पानपात्रं गृह्यते
'गिलास' इति भाषायाम्, तेषामावली, यद्वा पानं=जलं, तेषामावली जलत-
रङ्गावलीत्यर्थः, तद्वत्, यथा वा मुण्डावली, मुण्डाः=पशुबन्धनकीलविशेषाः,
तेषामावली=पङ्क्तिः, तद्वत् ॥सू० २३॥

मांस के अभाव से कृश, शुष्क, रुक्ष एवं गहरा हो गया था, अर्थात्
तप के कारण पेट पीठ से चिपक गया था ॥ सू० २२ ॥

'धणस्स' इत्यादि । जैसे स्थासकावली-दर्पण की आकृतिवाले
पात्रविशेष की, अथवा दर्पणकी एक के ऊपर एक रक्खी हुई पंक्ति,
पाणावली पानपात्र (गिलास) की पंक्ति, अथवा मुण्डावली, स्थाणु
विशेष-पशु बाँधने के कीलों (खंढो) की क्रमशः एक के ऊपर एक
रक्खी हुई पंक्ति । जिस प्रकार ये सब भिन्न २ गिने जा सकते हैं,
उसी प्रकार अतिशय उग्र तप के कारण धन्य नामक अनगार की
दोनों ओर की पसलियां रक्त एवं मांस के अभावसे पृथक् पृथक्
गिनी जा सकती थीं ॥सू० २३॥

पेट पशु रक्त तेमज भासना अभावथी कृश, शुष्क, रुक्ष तेमज उडु थछ गथु डतुं.
अर्थात् तपना कारणे पेट पीठने चोटी गथु डतुं (सू० २२)

'धणस्स' जेवी रीते स्थासकावली-अरीसा [दर्पण] नी आकृतिवाणा पात्र
विशेषनी अथवा दर्पणनी ऐक ऊपर गणेशी पङ्क्ति पाणावली-पान पात्र, [गिलास]
नी पङ्क्ति अथवा मुण्डावली स्थाणु विशेष-पशु बाधवाना भीतानी क्रमशः ऐक ऊपर ऐक
राणेशी पङ्क्ति जे रीते जे अलग अलग गणी शक्य छे जेवी रीते अतिशय उग्र तपना
कारणे धन्यकुमार अणुगारनी जन्ने जानुनी पासणीजे उक्त तेमज भासना अभावथी
जुदी जुदी गणी शक्यती हुनी [सू० २३]

मूलम्-धणस्स पिट्ठकरण्डयाणं अयमेयारूवे० से जहा०-
कण्णावलीति वा, गोलावलीति वा, वट्टयावलीति वा, एव-
मेव ॥ सू० २४ ॥

छाया-धन्यस्य पृष्ठकरण्डकानामिदमेतद्रूप०, तद्यथा-कर्णावलीति वा,
गोलावलीति वा, वर्तकावलीति वा, एवमेव० ॥सू० २४॥

टीका-‘धणस्स’ इत्यादि। तस्य पृष्ठकरण्डकानाम्=पृष्ठप्रदेशानां तादृशं
रूपलावण्यं संजातं यथा कर्णावली=कर्णभूषणं ‘वाली’ इति भाषायाम्, यथा वा
गोलावली=वर्तुलाकार-पाषाणमयपात्रं ‘कुण्डी’ इति भाषायाम्, यथा वा वर्त-
कावली=लाक्षमयवालक्रीडनकवस्तुविशेषः, तद्वत् ॥सू० २४॥

मूलम्-धणस्स उरकटयस्स अयमेयारूवे० से जहा०-चित्त-
कट्टरेइ वा, वीयणपत्तेइ वा, तालियंटपत्तेइ वा, एवमेव ॥सू० २५॥

छाया-धन्यस्योरःकटकस्येदमेतद्रूपं०, तद्यथा०-चित्तकट्टरमिति वा,
व्यजनपत्रमिति वा, तालवृन्तपत्रमिति वा, एवमेव० ॥सू० २५॥

टीका-‘धणस्स’ इत्यादि। तस्य धन्यनाम्नोऽनंगारस्य उरःकटकस्य=
वक्षःस्थलस्य रूपं तपश्चरणेनैवंविधं संजातं यथा-चित्तकट्टरम्, इह चित्तगव्देन
किलिञ्जादिकं वस्तु किञ्चिद् उच्यते, तस्य कट्टरं=अधोभागः, वंशनिर्मितपात्रं
‘टोकरि’ ‘ओडी’ इति भाषायाम्, तस्याधोभागः, तद्वत्, यथा वा व्यजनपत्रं-

‘धणस्स’ इत्यादि। श्री धन्यकुमार अनंगारका पृष्ठप्रदेश
(पीठ), निर्मास एवं रक्तहीन होनेसे कर्णफूल (वाली), पत्थर की
कुण्डी, अथवा बच्चों के खेलने का एक प्रकारका लाखसे बना हुआ
खिलौना के समान शुष्क, रक्ष हो गया था ॥सू० २४॥

‘धणस्स’ इत्यादि। वांस-निर्मित टोकरि (छवडा) के नीचे
का भाग, वांस आदि के खापटियों का बना हुआ पंखा अथवा ताल

‘धणस्स’ इत्यादि श्री धन्ना अणुगारनो पृष्ठ-प्रदेश [वासे] निर्मास
तेमज रक्तहीन होवाथी कुण्डिल [ओटीया], पत्थरनी कुडी, अथवा पाण्डेने रमवाना
लाभथी भनेल ओक प्रकारना रमकडानी समान शुष्क रक्ष थछ गये। हुतो। [सू० २४] -

‘धणस्स’ श्री धन्यकुमार अणुगारनु वक्षस्थल महान् तपश्चर्यानि कारणे
निर्मास तेमज रक्तहीन होवाथी ते, वासथी बनावेले टोपकीने नीचेने लाग, वास

वंशादिदलमयं वायूत्पादकं व्यजनम्, यथा वा तालवृन्तपत्रम्=तालपत्रनिर्मितो व्यजनविशेषः, तद्वत् ॥ सू० २५ ॥

मूलम्-धणस्स वाहाणं अयमेयारूवे० से जहानामए-
समिसंगलियाइ वा, वाहायासंगलियाइ वा, अगत्थिसंगलियाइ
वा, एवमेव० ॥ सू० २६ ॥

छाया-धन्यस्य वादोरिदमेतद्रूप०, तद् यथानामरूम्-शमीसंगलिकेति वा,
वाहायासंगलिकेति वा, अगत्थिसंगलिकेति वा, एवमेव ॥ सू० २६ ॥

टीका-‘धणस्स’ इत्यादि । धन्यनाम्नोऽनगारस्य वादोरेवं रूपलावण्यं
तपसा संजातं यथा शमीसंगलिका-शमीनाम्नो वृक्षस्य ‘खेजडी’ इति भाषा-
प्रसिद्धस्य संगलिका=फलिका, यथा वा वाहायासंगलिका-वाहाया=‘अमलताम’
‘करमाला’ इति प्रसिद्धो वृक्षविशेषः, तस्याः संगलिका=फलिका, यथा वा-
अगरितकसंगलिका, -अगरितको=वक्रवृक्षविशेषस्तस्य संगलिका=फलिका, तद्वत् ।
इमाः फलिकाः शुष्काः सत्यो यथा भवन्ति तथा धन्यनाम्नोऽनगारस्य वाह
मांसशोणिताभावेन शुष्कौ संजातौ ॥ सू० २६ ॥

मूलम्-धणस्स हत्थाणं अय० से जहा०-सुक्कछगणियाइ
वा, वडपत्तेइ वा, पलासपत्तेइ वा, एवमेव० ॥ सू० २७ ॥

पत्र वा बना हुआ पंखा के समान धन्यकुमार अनगार का वक्षस्थल
महान तपश्चर्या के कारण मांस एवं रक्त के सूख जाने से शुष्क, स्थ
हो गया था ॥ सू० २५ ॥

‘धणस्स’ इत्यादि । इस घोर तपश्चर्या से धन्ना अनगार की
सुजायें, शमी (खेजडी) नामक वृक्ष की फलियां, वाहाया (अमलताम,
करमाला) वृक्ष की फलियां अथवा अगथिया-वक्रवृक्षविशेष की फलियां
के समान रक्त एवं मांस के अभाव से शुष्क, स्थ हो गई थीं ॥ सू० २६ ॥

आदिनी शीपोथी णनावेल पणा अथवा ताडपत्रता णनावेल पणाना नेवुं, शुष्क,
इक्ष थर्ध गयु डतु [सू० २५]

‘धणस्स’ आवी भडान् तपश्चर्याना प्रभावथी धन्ता आयुगान्ती भुज्जम्भा.
लोडी अने मासना अलावे शमी नामना वृक्षनी शीगो, वाहाया [गरभाणा] वृक्षना
शीगो, अथवा अगथिया-वक्रवृक्षविशेषनी शीगो नेवी, शुष्क-इक्ष थर्ध गयु डती (अ० २५)

છાયા-ધન્યસ્ય હસ્તયોરિદં, તદ્ યથા-શુષ્કછગણિકેતિ વા, વટ-
પત્રમિતિ વા, પલાસપત્રમિતિ વા, એવમેવં ॥સૂ. ૨૭॥

ટીકા-‘ધણસ્સ’ इत्यादि । तस्य हस्तयोरेवं रूपलावण्यं तपश्चरणेन
संजातं, यथा शुष्कछगणिका=शुष्कगोमयं ‘छाणा’ ‘कंडा’ इति प्रसिद्धम्,
यथा वा वटपत्रम्=वटवृक्षस्य शुष्कं पत्रम्, यथा वा पलाशपत्रम्=पलाशवृक्षस्य
शुष्कं पत्रम्, एवमेव तस्य हस्तौ मांसशोणितयोः शुष्कतया संजातौ ॥सू. २७॥

सूलम्-धणस्स हत्थंगुलियाणं अयं से जहा-कलाय-
संगिलाइ वा, मुग्गसंगलियाइ वा, माससंगलियाइ वा तरुणिया
छिण्णा आयवे दिण्णा सुक्का समाणीं एवमेव ॥ सू. २८ ॥

छाया-धन्यस्य हस्ताङ्गुलिकानामिदं, तद्यथा-कलासंगलिकेति वा,
मुद्गसंगलिकेति वा, माषसंगलिकेति वा तरुणिका छिन्ना आतपे दत्ता शुष्का
सती, एवमेव ॥ सू. २८ ॥

ટીકા-‘ધણસ્સ’ इत्यादि । तस्य हस्ताङ्गुलिकानां रूपलावण्यं तपश्चर-
णेन तथाविधं संजातं यथा कलायसंगलिका, कलायो=वृत्तचणकः, तस्य संग-
लिका=फलिका, मुद्गसंगलिका=मुद्गलिका, माषसंगलिका=माषफलिका तरुणिका

‘ધણસ્સ’ इत्यादि । जिस प्रकार गोबर का सूखा हुआ छाणा
(कंडा), वट-वृक्ष का सूखा हुआ पत्ता अथवा पलाश (खाखरा, ढाक)
वृक्ष का सूखा हुआ पत्ता होता है, उसी प्रकार धन्यकुमार अनगार
के दोनों हाथ अतिशय घोर तप के कारण मांस एवं शोणित से
विहीन होकर शुष्क, रुक्ष हो गये थे ॥ सू. २७ ॥

‘ધણસ્સ’ इत्यादि । जिस प्रकार मटरकी फलियां, मूंग की
फलियां, उड़द की फलियां, अर्द्धपरिपक्व अवस्था में ही तोड़कर धूप
में सूखा देने से म्लान एवं शुष्क हो जाती हैं, उसी प्रकार धन्य-

‘ધણસ્સ’ इत्यादि नेम सुકાઈ ગયેલ છાણાં, વડનાં સુકાં પાંદડા, અથવા
પલાસ [ખાખરા - ઢાક] વૃક્ષના સુકાઈ ગયેલ પાંદડા હોય છે, તેવીજ રીતે ધન્યકુમાર
અનગારના બન્ને હાથ અતિશય ઉગ્રતપના કારણે માંસ અને લોહીના અભાવે શુષ્ક
રુક્ષ થઈ ગયા હતા (સૂ. ૨૭)

‘ધણસ્સ’ इत्यादि नेवी रीते वटाणानी शी.गो. भगनी शी.गो, અને
અડદની શી.ગો, અધી પાંદડા અવસ્થામાં તોડીને તડકામાં સુકવવાથી મ્લାନ અને

અપકા, છિન્ના=ત્રોટિતા આતપે દત્તા=નિધિસા શુષ્કા સતી યથા પરિમ્લના,
એવમેવ તસ્ય હસ્તાન્ગુલયઃ શુષ્કાઃ નિર્માસશોણિતાઃ સંજાતાઃ ॥ સૂ. ૨૮ ॥

મૂલમ્-ધણસ્સ ગ્રીવાયૅ° સે જહા°-કરગગ્રીવાઈ વા, કુંડિ
યાગ્રીવાઈ વા, ઉચ્ચત્થવણણ્ણઈ વા, એવામેવ° ॥ સૂ. ૨૯ ॥

છાયા-ધન્યસ્ય ગ્રીવાયાઃ°, તદ્યથા°-કરકગ્રીવેતિ વા, કુંડિકાગ્રીવેતિ
વા, ઉચ્ચસ્થાપનકમિતિ વા, એવમેવ° ॥ સૂ. ૨૯ ॥

ટીકા-‘ધણસ્સ’ इत्यादि । तस्य ग्रीवायास्तपःप्रभावादेवं रूपलावण्यं
संजातं, यथा-करकग्रीवा, करकः=कमण्डलुस्तस्य ग्रीवा, कण्डिकाग्रीवा, कण्डिका
लघुकलशी, तस्या ग्रीवा, उच्चस्थापनकग्रीवा, उच्चस्थापनकं नाम ‘कूंजा’
‘सुराही’-इति भाषाःप्रसिद्धं मृण्मयपात्रं, तस्य ग्रीवा, अतिकृशा शुष्का रक्षा
निर्मासाऽभवत् ॥सू. २९॥

મૂલમ્-ધણસ્સ હણુયાયૅ° સે જહા°-લાઉયફલેતિ વા
હકુવફલેતિ વા, અંવગટ્ટિયાઈ વા, એવામેવ° ॥ સૂ. ૩૦ ॥

છાયા-ધન્યસ્ય સ્વલુ હનુકસ્ય°, તદ્યથા°-અલાવુફલમિતિ વા, હકુ-
વફલમિતિ વા, આમ્રાઘિરિતિ વા એવમેવ° ॥ સૂ. ૩૦ ॥

કુમાર અનગાર કે દોનોં હાથોં કી કંગલિયા અતિશય તપ કે કારણ
રક્ત એવં માંસકે અભાવસે શુષ્ક, રુક્ષ હો गई थीं ॥ सू. २८ ॥

‘ધણસ્સ’ इत्यादि । जिस प्रकार कमण्डलुकी गर्दन, छोटी कलशी
की गर्दन अथवा सुराही-कूंजा-की गर्दन अत्यन्त सकड़ी एवं पतली
होती हैं, उसी प्रकार धन्यकुमार अनगार की गर्दन भी अतिशय
तप के कारण मांस एवं रक्त के अभाव से कृश तथा शुष्क रूक्ष
हो गई थीं ॥ सू. २९ ॥

શુષ્ક થઈ જાય છે. તેવી-રીતે ધન્યકુમાર અણુગારના બન્ને હાથની આંગળીઓ અતિ-
શય તપના કારણે રક્ત અને માંસના અભાવે શુષ્ક-રૂક્ષ થઈ ગઈ હતી. (સૂ. ૨૮)

‘ધણસ્સ’ इत्यादि જેવી રીતે કમંડળની ગરદન, નાના કળશીયાથી ગરદન,
અથવા કુંજાની ગરદન અત્યન્ત સાંકડી તેમજ પાતળી હોય છે, તેવી રીતે ધન્યકુમાર
અણુગારની ગરદન પણ અતિશય તપના કારણે માંસ અને રક્તના અભાવે કૃશ તેમજ
શુષ્ક-રૂક્ષ થઈ ગઈ હતી (સૂ. ૨૯)

ટીકા—‘ધણસ્સ’ इत्यादि । तस्य धन्यनामानगरस्य हनुकं=चिवुकं तपोमाहात्म्यादेवं विधं संजातं यथा—अलावुफलं=सद्योजाततुम्बीफलं, हकुवफलं—‘हिंगोटा’ इति भाषाप्रसिद्धफलं, आम्राष्टिका=आम्रगुटिका ‘आमगुठली’ इति भाषायाम्, तद्वत् शुष्कं रुक्षं निर्मासं चिवुकमभवत् ॥ सू० ३० ॥

मूलम्--धणस्स उट्टाणं०, से जहा०--सुकजलोयाइ वा, सिलेसगुलियाइ वा, अलत्तगुलियाइ वा, एवामेव० ॥ सू० ३१ ॥

छाया—धन्यस्यौष्ठयोः, तद्यथा०—शुष्कजलौकेति वा, श्लेषगुटिकेति वा, अलक्तकगुटिकेति वा, एवमेव० ॥ सू० ३१ ॥

ટીકા—‘ ધણસ્સ ’ इत्यादि । तस्योष्ठयोस्तपःप्रभावादेवं रूपलावण्यं संजातं, यथा--शुष्कजलौका ‘जोंक’ इति भाषायाम्, श्लेषगुटिका श्लेषः=लेपविशेषस्तस्य गुटिका, अलक्तकगुटिका, अलक्तक=लाक्षारसस्तस्य गुटिका, जलौकादीनां शुष्कत्वे सति कान्तिराहित्यं कार्श्यं च भवति तद्वदुभावोष्ठौ शुष्कौ रुक्षौ निर्मासौ बभूवतुः ॥ सू० ३१ ॥

‘ધણસ્સ’ इत्यादि । तत्काल का उत्पन्न हुआ तुम्बी का फल, हकुव (हिंगोटे) का फल अथवा आम की गुठली जिस प्रकार की होती है, उसी प्रकार धन्यकुमार अनगर की दाढ़ी - टुड्डी भी अत्यन्त घोर तप के कारण रक्त एवं मांस के अभाव से शुष्क एवं रुक्ष हो गई थीं ॥ सू० ३० ॥

‘ધણસ્સ’ इत्यादि । जिस प्रकार सूखी हुई जोंक, श्लेष (एक प्रकार का लेप) की गोली अथवा लाख की गोली होती है उसी प्रकार अत्यन्त घोर तप के कारण धन्यकुमार अनगर के दोनों ओठ (होठ) शुष्क, रुक्ष एवं निर्मास हो गये थे ॥ सू० ३१ ॥

‘ધણસ્સ’ इत्यादि तत्काल उत्पन्न થયેલું તુમ્બીડીનું ફળ, હકુવ (હિંગોટા)નું ફળ અથવા કેરીની ગોટલી જેવા પ્રકારની હોય છે, તેવીજ રીતે ધન્યકુમાર અણુગારની ડાઢી પણ અત્યન્ત ઘોર તપના કારણે રક્ત અને માંસના અભાવથી શુષ્ક અને રૂક્ષ થઈ ગઈ હતી (સૂ० ૩૦)

‘ધણસ્સ’ इत्यादि. જેવી રીતે સુકાય ગયેલા જળો, શ્લેષ (એક જાતનો લેપ) ની ગોળી, અથવા લાખની ગોળી હોય છે, તેવી રીતે અત્યંત ઘોરતપના કારણે ધન્યકુમાર અણુગારના બંને હોઠ શુષ્ક, રૂક્ષ અને નિર્માસ થઈ ગયા હતા (સૂ० ૩૧)

मूलम्--धण्णस्स जिह्माए अयं, से जहानामए, वडपत्तेइ वा, पलासपत्तेइ वा, उंवरपत्तेइ वा, सागपत्तेइ वा, एवामेव०॥सू० ३२॥

छाया-धन्यस्य जिह्वाया इदं, तद्यथानामकम्-वटपत्रमिति वा, पलास-पत्रमिति वा, उदुम्बरपत्रमिति वा, शाकपत्रमिति वा, एवमेव० ॥ सू० ३२ ॥

टीका--‘धण्णस्स’ इत्यादि । तस्य जिह्वायास्तपश्चरणेनैवंविधं रूपला-वण्यं संजातं, यथा-वटपत्रं, पलाशपत्रम्, उदुम्बरपत्रं, शाकपत्रं वा, एवमेव निर्मासशोणिता चर्मधरणीमात्रावशेषा जिह्वा संजाता ॥ सू० ३२ ॥

मूलम्--धण्णस्स नासाए अयं, से जहानामए-अंवगपेसि-याइ वा, अंवाडगपेसियाइ वा, माउलिङ्ग पेसियाइ वा, तरु-णिया० एवामेव० ॥ सू० ३३ ॥

छाया-धन्यस्य नासाया इदं, तद्यथानामकम्-आम्रपेगिकेति वा, आम्रातकपेशिकेति वा, मातुलिङ्गपेशिकेति वा, तरुणिका० एवमेव० ॥सू० ३३॥

टीका--‘धण्णस्स’ इत्यादि । तस्य नासिकाया एवं रूपलावण्यं संजातं यथा-आम्र=प्रसिद्धं, आम्रातकम्=‘आमडा’ इति वङ्गदेशप्रसिद्धं फल, मातुलिङ्ग=‘विजेरा’-इति प्रसिद्धं फलम्, तेषां पेशी=अस्थित्वग्वर्जितो घनीभूतो भागः ‘गूदा’ ‘गिर’ इति भाषायाम्, सा चापरिपक्वैव छिन्ना, आतपे दत्ता सती

‘धण्णस्स’ इत्यादि । जिस प्रकार वटवृक्ष का पत्ता, पलाश (खाखरा) वृक्ष का पत्ता, उम्बर का पत्ता, अथवा शाक (सागवान) का पत्ता होता है, उसी प्रकार घोर तप के कारण धन्यकुमार अन-गार की जिह्वा भी रक्त मांस रहित हो केवल चमड़े एवं नसों का जाल रूप ही रह गई थी ॥ सू० ३२ ॥

‘धण्णस्स’ इत्यादि । गुठली और छिलके रहित आम की चीर-फांक, आमड़े (बंगाल का प्रसिद्ध फल) की फांक, विजौरेकी फांक, धूप में सुखा दी जायें और सुख जाने पर वे जिस प्रकार

‘धण्णस्स’ इत्यादि. જેમ સુકા વડના પાંદડાં, પલાશ (ખાખરા) વૃક્ષના પાંદડાં ઉખરાના પાંદડાં અથવા સાગના પાંદડાં હોય છે, તે પ્રકારે ઘોરતપના કારણે ધન્ય-કુમાર અણુગારની જીભ પણ રક્ત માંસ રહિત થઈ, ફક્ત આમડા અને નસોની વાળ રૂપે રહી ગઈ હતી (સૂ. ૩૨)

‘ધણ્ણસ્સ’ ઇત્યાદિ ગોઠલી અને છોતગ વિનાની ટેરીની ચીં, આમડા (બંગલાનું પ્રસિદ્ધ ફળ) ની ચીર, બિજોરાની ચીં, તડકામા સુકાયા પછી જેમ કર-

પરિમ્લાના ભવતિ તથા તસ્ય નાસિકા શુષ્કા રુક્ષા નિર્માસા ચ સંજાતા ॥સૂ. ૩૩॥

મૂલમ્--ધણસ્સ અચ્છીણં, સે જહાં વીણાછિદ્ધેતિ વા, વદ્ધીસગછિદ્ધેતિ વા, પામાઇયતારગાઇ વા, એવામેવં ॥સૂ. ૩૪॥

છાયા-ધન્યસ્યાક્ષ્ણોઃ, તદ્યથાં-વીણાછિદ્રમિતિ વા, વદ્ધીમકચ્છિદ્ર-મિતિ વા, પ્રામાતિકતારકેતિ વા, એવમેવં ॥ સૂ. ૩૪ ॥

ટીકા-‘ધણસ્સ’ इत्यादि । यथा वीणाछिद्रं, वदीसकछिद्रं-वद्दीसको= वाद्यविशेषस्तस्य छिद्रं, प्रामातિકतारका वा, तत्सदृशे तस्याक्षिणी निम्ने गभीरे शुष्के रुक्षे निर्मासे च संजाते ॥ सू. ३४ ॥

મૂલમ્--ધણસ્સ કણ્ણાણં અયમે, સે જહાં મૂલછલ્લિયાઇ વા, વાલુકછલ્લિયાઇ વા, કારેલ્લકછલ્લિકેતિ વા, એવામેવં ॥સૂ. ૩૫॥

છાયા-ધન્યસ્ય કર્ણયોરિદં, તદ્યથાં-મૂલછલ્લિકેતિ વા, વાલુકછલ્લિકેતિ વા, કારેલ્લકછલ્લિકેતિ વા, એવમેવં ॥સૂ. ૩૫॥

ટીકા-तस्य कर्णयोरेवं रूपलावण्यं संजातं, यथा-मूलकछल्ली, वालुक-

મ્લાન હો જાતી હૈં उसी प्रकार उग्र तप के कारण धन्यकुमार की नासिका शुष्क, रुक्ष एवं निर्मास हो गई थी ॥ सू. ३३ ॥

‘ધણસ્સ’ इत्यादि । जिस प्रकार वीणा के छिद्र, वद्दीसक एक प्रकार के बाजे के छिद्र, अथवा प्रातःकालीन तारे होते हैं उसी प्रकार उग्र तप के कारण धन्यकुमार की आंखें जूँडी (गहरी), तथा शुष्क, रुक्ष हो गई थी । उनकी आंखें इतनी अन्दर घुस गई थीं, कि उन दबे हुए गहरे छोटे २ छिद्रों में चमक (कीकी) मात्र ही दिख पड़ती थीं ॥ सू. ३४ ॥

‘ધણસ્સ’ इत्यादि । जैसे-मूले की छाल, ककड़ी की छाल अथवा

માઈ બાય છે, તેમ ઉગ્રતપના કારણે ધન્યકુમાર અણુગારની નાસિકા શુષ્ક, રૂક્ષ અને નિર્માસ થઈ ગઈ હતી. (સૂ. ૩૩)

‘ધણસ્સ’ इत्यादि जेम वीणाना छिद्र, वद्दीसक-એક પ્રકારના ધીબના છિદ્ર, અથવા પ્રાતઃકાળના તારા દેખાય છે. તેવી રીતે ઉગ્રતપના કારણે ધન્યકુમારની આંખો ઉડી તથા શુષ્ક, રૂક્ષ થઈ ગઈ હતી. તેમજ તેમની આંખો એટલી અંદર ઘુસી ગઈ હતી કે તે દબેલા ઉડા નાના નાના છિદ્રમાં ચમક (કીકી) માત્ર જ દેખાતી હતી. (સૂ. ૩૪)

‘ધણસ્સ’ इत्यादि. जेम मूणानी छाल, ककड़ीनी छालें अथवा कारेलानी

छट्टी, कारवेल्लछट्टी । तत्र मूलकः=स्वनामप्रसिद्धः कन्दविशेषः 'मूला' इति भाषायाम् । बालुङ्गं=चिर्मिटं 'ककडी' इति भाषायाम् । कारवेल्लं=जताफलं 'करेला' इति भाषायाम् । तेषां छट्टी=त्वक्, सा यथाऽतिप्रतला भवति तद्वत्कर्णौ संजातौ ॥ सू० ३५ ॥

मूलम्--धणस्स सीसस्स०, से जहा०-तरुणगलाउएइ वा, तरुणगएलालुएइ वा, सिण्हालएइवा तरुणए० जाव चिट्ठइ, एवमेव धणस्स अणगारस्स सीसं सुक्कं लुक्खं निम्मंसं अट्ठि-चम्मच्छिरत्ताए पणायइ, नो चेव णं मंससोणियत्ताए ॥सू० ३६॥

छाया-धन्यस्य शीर्षस्य तद्यथा०-तरुणकालवृक्षमिति वा तरुणकै-लालुकमिति वा, सिण्हालकमिति वा, तरुणकं०, यावत्तिष्ठति, एवमेव धन्य-स्यानगरस्य शीर्षं शुष्कं रुक्षं निर्मांसमस्थिचर्मशिरावत्तया प्रज्ञायते, नो चैव खलु मांसशोणितवत्तया ॥ सू० ३६ ॥

टीका-‘धणस्स’ इत्यादि । तस्य खलु धन्यनामानगरस्य तपःप्रभा-वाच्छीर्षकस्यैवंविधं रूपलावण्यं संजातं, यथा-तरुणालावु=अपक्वतुम्बीफलं, तरुणैलालुकम्=अपक्वो वर्तुलाकारः कन्दविशेषः, ‘सुरण’ इति भाषाप्रसिद्धः, सिण्हालकम्=‘तरबूज’ इति प्रसिद्धं फलं, तच्च तरुणकम्=अपक्वं त्रीदितम् आतपे निक्षिप्तं शुष्कं सत् परिम्लानं तिष्ठति=भवति, एवमेव धन्यनाम्नोऽनगरस्य

करेले की छाल होती है उसी प्रकार उग्र तप के कारण धन्यकुमार अनगर के कान, मांस एवं रक्त से रहित हो कर सूख गये थे ॥सू० ३६॥

‘धणस्स’ इत्यादि । जैसे - अपक्व तुम्बीफल, अपक्व एलालुक (गोल सुरण कन्द) अथवा अपक्व तरबूज, अपरिपक्व अवस्था में ही तोड़कर सूर्य की प्रचण्ड धूप में दे देने पर शुष्क, रुक्ष एवं म्लान हो जाते हैं, उसी प्रकार उग्र तप से धन्य अनगर का मस्तिष्क भी

छाल डाय छे, तेवी रीते उग्रतपना कारणे धन्यकुमार अणुगारना कान, मांस अने रक्तना अलावे सुकाय गया उता. (सू० ३५)

‘धणस्स’ इत्यादि. जेभ अपक्व तुण्डानु द्धण, अपक्व ओलावुक (गोल सुरण कन्द) अथवा अपक्व तरबूज, अपरिपक्व अवस्थाभांज तोडीने सूर्यना सभ्त तापभां राखवाथी, शुष्क, रुक्ष तेभज म्लान थय जाय छे तेवी रीते उग्र तपधी

શીર્ષકં શુષ્કં રૂક્ષં નિર્માસં કેવલમસ્થિચર્મધમનીનાં દર્શનાત્ પ્રજ્ઞાયતે નૈવ માંસશોણિતસદ્ભાવેન ॥ સૂ. ૩૬ ॥

મૂલમ્-एवं सव्वत्थ, नवरं उदरभायण-कण्ण-जीहा-उट्ठा,
एएसिं अट्ठी न भण्णति, चस्मच्छिरत्ताए पण्णायइति भण्णइ ॥सू. ३७॥

છાયા--एवं सर्वत्र, नवरम्-उदरभाजनं कर्णौ, जिह्वोष्ठौ, एतेषां
(वर्णके) अस्थि न भण्यते, चर्मशिरावत्त्वेन प्रज्ञायते, इति भण्यते ॥सू. ३७॥

टीका--‘एवं सव्वत्थ’ इत्यादि । एवं सर्वत्र सर्वाङ्गेषु समानतया वर्णनं विज्ञेयं, नवरं=विशेषस्तु-उदरं, कर्णौ, जिह्वा, ओष्ठौ, एतेषां वर्णने ‘अस्थि’ इति न भण्यते=न कथ्यते । तत्र केवलं चर्मशिरादर्शनादेवोदरादीनां स्वरूपं विज्ञायते, इति भण्यते ॥ सू. ३७ ॥

उत्तरीत्या धन्यनाम्नोऽनगारस्य चरणाभ्यामारभ्य शिरःपर्यन्तं सोपमानं पृथक् पृथग् वर्णितम् । पुनरेकेनैव सूत्रेण समग्रशरीरं वर्णयति--‘वण्णेणं’ इत्यादि ।

बिना रक्त एवं मांस के शुष्क, रूक्ष हो गया था । वह मात्र हड्डी, चर्म तथा नसों का समूह मात्र ही ज्ञात होता था ॥ सू. ३६ ॥

‘एवं सव्वत्थ’ इत्यादि । उपरोक्त सभी अङ्गोपाङ्गों का वर्णन समान प्रकार से समझना चाहिये, परन्तु पेट, कान, जिह्वा तथा ओठ (होठ) में हड्डियां नहीं होती हैं, केवल ये चर्म तथा नसों द्वारा ही दीखते हैं, इस कारण इनके वर्णन में दूसरे अङ्गों की तरह हड्डियों का वर्णन नहीं समझना चाहिये । धन्यकुमार अनगार के पेट, कान जिह्वा तथा ओठ, रक्त एवं मांस के अभाव से केवल चमड़ा और नसों जाल से ही दिखाई देते थे ॥ सू. ३७ ॥

ધન્ય આણુગારનું મસ્તક પણ રક્ત માંસના અભાવે શુષ્ક, રૂક્ષ થઈ ગયું હતું. તે માત્ર હાડ, ચર્મ તથા નસોના સમૂહ-માત્રથીજ દેખાતું હતું. (સૂ. ૩૬)

‘एवं सव्वत्थे’ इत्यादि उपर उल्लेख गंधां अंग अने उपांगनु वर्णन समान प्रकारથી समજ લેવું, પરન્તુ પેટ, કાન, જીભ તથા હોઠમાં હાડકાં નથી હોતા. રક્ત ચર્મ તથા નસો દ્વારાજ એ દેખાય છે. એટલા માટે એનું વર્ણન કરતી વખતે બીજા અંગોની માફક હાડકાનું વર્ણન સમજવું નહિ. ધન્યકુમાર આણુગારનું પેટ, કાન, જીભ તથા હોઠ રક્ત તેમજ માંસના અભાવથી રક્ત ચર્મ અને નસાબલથીજ દેખાતાં હતાં. (સૂ. ૩૭)

मूलम्—धण्णे णं अणगारे णं सुक्खेणं शुक्खेणं पायजंघोरुणा,
विगयतडिकरालेणं कडिकडाहेणं, पिट्ठमणुस्सिएणं उदरभायणेणं,
जोड्जमाणेहिं पांसुलिकडएहिं, अक्खसुत्तमाला विव गणिज्ज-
माणेहिं पिट्ठकरंडगसंधीहिं, गंगातरंगभूएणं उरकडगदेस्सभाएणं,
सुक्कसप्पसमाणार्हिं वाहारिं, सिढिलकडाली विव लंबंतेहि य
अग्गहत्थेहिं, कंप्पणाइओ विव वेवसाणीए सीसवडीए, यस्मा-
नवदणकमले, उव्वडघडासुहे, उव्वुड्डनयणकोसे, जीवंजीवेण
गच्छइ, जीवंजीवेण चिट्ठइ, भासं भासित्ता गिलाइ. भासं
भासमाणे गिलाइ, भासं भासिस्सामित्ति गिलाइ । ते जहा-
नामए-इंगालसगडिआइ वा, जहा खंदओ तथा जाव हुतासणे
इव भासरासिपलिच्छण्णे तवेणं तेएणं तवतेयसिरीए उवसो-
भेमाणे उवसोभेमाणे चिट्ठइ ॥ सू० ३८ ॥

छाया—धन्यः खलु अनगारः शुष्केण बुभुक्षेण पादजङ्घोरुणा, विकृतत-
टीकरालेन कटिकटाहेन, पृष्ठमलुथितेन उदरभाजनेन, दृश्यमानैः पांशुलिकटकैः,
अक्षसूत्रमालाभिरिव गण्यमानैः पृष्ठकरण्डकसन्धिभिः, गङ्गातरङ्गभूतेन उरःकटक-
देशभागेन, शुष्कसर्पसमानाभ्यां बाहुभ्यां, शिथिलकटालिकाभ्यामिव लम्बमाना-
भ्यां चाग्रहस्ताभ्यां, कम्पनवातिके इव वेपमानया शीर्षवटया, प्रम्लानवदन
कमलः, उद्भटवटमुखः उदब्रूडितनयनकोशो जीवजीवेन गच्छति, जीवजीवेन
तिष्ठति भाषां भापित्वा ग्लायति भाषां भापमाणो ग्लायति, 'भाषां भापिष्ये'
इति ग्लायति । तदयथानामकम्—अङ्गारशकटिकेती वा, यथा स्कन्दकस्तथा यावत्
हुताग्न इव भस्मराशि प्रतिच्छन्नतपसा तेजसा तपस्तेजःश्रिया उपशोभमानः
२ तिष्ठति ॥ सू० ३८ ॥

टीका—'धन्नेणं अणगारेणं' इत्यत्र 'णं' इति पदद्वयं वाक्यालङ्कारार्थ-
कम् । धन्योनामाऽनगारस्तीव्रतरतपश्चरणात् शुष्केण मांसगोणितरद्वितेन, बुभुक्षेण=
बुभुक्षायोगाद्दुर्वलेन पादजङ्घोरुणा=चरणाद्यङ्गत्रयेणोपलक्षितो भवति । तरय
चरणौ, जङ्घे, ऊरू च, एतान्यङ्गानि तीव्रतपःसमाराधनेन मांसगोणितरद्विता-
न्यतिदुर्वलानि संजातानीत्यर्थः । तथा विकृततटीकरालेण, विद्वनं=विरूपं तत्
तटयां=पार्श्वे करालम्=उन्नतं तेन, कटिकटाहेन, कटाह इव=कच्छपपृष्ठमिव,

યદ્વા ભાજનવિશેષ ઇવ કટિઃ કટિકટાહઃ, તેન લક્ષિતો ભવતિ । તસ્ય કટિ-
પ્રદેશઃ માંસશોણિતોપક્ષ્યાદસ્થામુન્નતતયા ચ પાર્શ્વભાગે વિકૃતઃ કટાહવત્સંજાત
इत्यर्थः । तथा पृष्ठमनुश्रितेन उदरभाजनेन लक्षितो भवति । तस्योदरं मांस-
शोणितक्षयात्पृष्ठभागावस्थितास्थिसंलग्नयकृत्प्लीहान्त्रादीनामप्यतिशुष्कतया पृष्ठ-
माश्रित्य मध्यभागे कृशत्वाद् गम्भीरपात्रमिव संजातमित्यर्थः, अग्रतश्चर्ममात्रावृत-
पृष्ठभागावશેपमुदरं वभूवेति भावः ।

ધન્યકુમાર અનગાર કે પાંચ સે લેકર સમસ્ત અઙ્ગોપાઙ્ગી કા
પૃથક્ પૃથક્ વર્ણન ભિન્ન ૨ ઉપસાઓ કે સાથ ઉપર ક્રિયા ગયા હૈ ।
અવ યહૈ એક હી સૂત્ર મેં સમસ્ત અઙ્ગો કા વર્ણન ક્રિયા જાતા હૈ—
' ધણે નં ' ઇત્યાદિ ।

ધન્યકુમાર અનગાર કે પાંચ, જઙ્ગા (પિઙ્ડી), તથા સાથલ, ચે
ત્રીનો, અત્યન્ત તીવ્ર તપ કે કારણ માંસ એવં રક્ત કે સુચ્છ જાને સે
શુષ્ક, રૂક્ષ તથા ક્ષુધાસે અત્યન્ત નિર્વલ એવં શિથિલ હો ગયે થે ।
उनका कटिप्रदेश, कछुए की पीठ के समान अथवा कटाह(कढाई) के
समान मांस रक्त के अभावसे हड्डियों के ऊंचेपनसे अत्यन्त विकृत
હો ગયા થા । उनका पेट, मांस एवं शोणित के अभाव से तथा यकृत
(लीवर) प्लीहा (तिल्ली) आंते आदि के अत्यन्त सूख जाने से पीठ की
हड्डियों के साथ चिपक गया था, और मध्य में कृश हो जाने से
जड़े पात्र के समान हो गया था, अर्थात् केवल पीठसे चिपका हुआ
पेट का चमड़ा-मात्र ही रह गया था ।

ધન્યકુમાર અણુગારના પગથી લઈને બધાં અંગઉપાંગનું બુદ્ધું બુદ્ધું વર્ણન
બુદ્ધી બુદ્ધી ઉપમાઓથી ઉપર કરવામાં આવ્યું છે. હવે અહીં એકજ સૂત્રમાં બધાં
અંગોનું વર્ણન કરવામાં આવે છે.— 'ધણે નં' ઇત્યાદિ—

અત્યન્ત તીવ્ર તપને કારણે ધન્યકુમાર અણુગાર નાં પગ જંઘા (પિન્ડી)
અને સાથલ. એ ત્રણે માંસ અને રક્તના અભાવે શુષ્ક, રૂક્ષ તથા ક્ષુધાથી અત્યન્ત
નિર્વલ અને શિથિલ થઈ ગયા હતા તેમનો કટિ (કેડ) પ્રદેશ કાચબાની પીઠ માફક
અથવા કઠાઈ માફક માંસ, રક્તના અભાવે હાડકા ઉચા થઈ જવાથી ઘણાજ વિકૃત
દેખાતો હતો. તેમનું પેટ, માંસ અને રક્તના અભાવે તથા યકૃત (લીવર) પ્લીહા
(ખરોળ), આંતરડા આદિ સુકાઈ જવાથી વાંસાનાં હાડકા સાથે ચોટી ગયેલા હતાં
તેમજ પેટ મધ્યમાં કૃશ થઈ જવાથી ઉંડા પાત્રની માફક થઈ ગયું હતું. અર્થાત્
પીઠથી ચોટેલું પેટનું ચામડું માત્રજ રહી ગયું હતું.

तथा दृश्यमानैः पार्श्वस्थिकटकैः=पार्श्वभागास्थिसमूहैर्लक्षितः । तस्य पार्श्वभागावस्थितास्थीनि मांसावरणरहितत्वेन पृथक् पृथक् सुव्यक्तं दृश्यमानानि भवन्तीत्यर्थः । तथा अक्षसूत्रमालाभिरिव=रुद्राक्षमालाभिरिव गण्यमानैः=संख्यायमानैः पृष्ठकरण्डकसन्धिभिः-करण्डकं =वंशदलिकानिर्मितं टोकरीपात्रं तदिव पृष्ठं पृष्ठ-करण्डकं, तस्य सन्धयः=अस्थ्यां बन्धनस्थानानि, तैरुपलक्षितः । तस्य पृष्ठ-भागसंलग्नास्थिवन्धनस्थानानि, रुद्राक्षमालाप्रतिबद्धप्रत्येकमणकवद् गण्यमानान्य-भूवन्नित्यर्थः । अत्र करण्डकशब्देन वंशदलीकानिर्मितटोकरीपात्रराम्बन्धिवंशदलिका यथा प्रत्येकं गणयितुं शक्यन्ते तथैवास्य मुनेः पृष्ठगतास्थीनि सर्वाणि प्रत्येकं गणयितुं योग्यानि बभूवुरिति बोधितम् । तथा गङ्गातरङ्गभूतेन=गङ्गातरङ्गरूपेण उरःकटकदेशभागेन-उरःकटकस्य=वक्षःस्थलसम्बन्ध्यस्थिपञ्जरस्य देशभागः=वि-भागः, तेनोपलक्षितः । तत्रत्यमांसशोणितयोरतिशुष्कतया श्वासोच्छ्वाससञ्चाराद् गङ्गातरङ्गवन्निम्नोन्नतभावेन तस्य वक्षःस्थलास्थीनि सुव्यक्तदृश्यमानान्यभूवन् ।

तथा शुष्कसर्पसमानाभ्यां बाहुभ्यामुपलक्षितः । बाहुगतमांसशोणितयो-

उन की पसलियां मांस, रक्त के सूख जाने से जुड़ी-जुड़ी स्पष्ट दीख पड़ती थी । उनकी पीठ की हड्डियों का जुड़ाव तथा अस्थियां, मांस एवं शोणित के अभाव से रुद्राक्षकी माला के मणके की तरह, अथवा बांस की टोकरी की प्रत्येक शलाका-खापटी की तरह, अलग-अलग गिनी जा सकती थीं । उनका वक्षस्थल-छाती-की हड्डियां, मांस, रक्त के अभाव से श्वास लेने तथा छोड़ने से गङ्गा की तरङ्गों के समान ऊंची-नीची होती हुई स्पष्ट दिखाई देती थीं ।

उनकी झुजाएं मांस एवं शोणित के अभाव से अत्यन्त शुष्क हो जाने के कारण केवल हड्डियां, चर्म तथा नसों की जालवाली, सूखे

तेमनी पासणीये। मांस अने रक्तना सुकाय जावथी जुदी जुदी स्पष्ट देखाती હતી

તેમના વાસાના (પીઠના) હાડકાઓના સંધિ અને હાડકાં જે પ્રકારે રુદ્રાક્ષની માળાના મણકા જેવા જેવા ગણી શકાય છે અથવા વાસની ટોપલીની પ્રત્યેક ચીર જેવી જેવી ગણી શકાય છે તે જે પ્રકારે માંસ અને શોણિતના અભાવે જેવા જેવા ગણાઈ શકતા હતા. તેમના વક્ષસ્થલ-છાતી-નાં હાડકા માત્ર તેમ જે રક્તના અભાવથી શ્વાસ લેતી વખતે તથા છોડતી વખતે ગંગાના તરંગની માફક ઉંચા નીચા થતા સ્પષ્ટ દેખાતા હતા. તેમની હુજાઓ માંસ અને રક્તના અભાવે અત્યંત શુષ્ક થઈ જવાથી રકન

रतिशुष्कत्वात्केवलमस्थिचर्मधमनीभिस्तस्य बाहू सुष्कसर्पसमानौ जातौः ।

तथा गिथिलकटालिकाभ्यामिव-शिथिला=श्लथवन्धना कटालिका=अश्वारोहणसाधनपदालम्बनोपकरणं 'पागडा' इति भाषायां, तद्वत् लम्बमानाभ्याम्, अग्रहस्ताभ्यां=बाह्वोरपृष्ठभूताभ्यां कराभ्यां लक्षितः । तस्य करौ तुरङ्गपृष्ठादधोभागे पार्श्वद्वये लम्बमानौ अश्वारोहणसाधनपदालम्बनोपकरणभूताविव जातौ ।

तथा कम्पनवातिक इव=कम्पनवातव्याधिसंयुक्त इव वेपमानया=कम्पमानया शीर्षवदद्या-घटीव शीर्षं शीर्षघटी, तयोपलक्षितः । तीव्रतरतपश्चरणेन मांसगोपिनयोः शुष्कतया तस्य शीर्षं लघुघटीसदृशं कम्पनवातव्याधियुक्तपुरुषस्य मस्तकमिव सततं कम्पमानं जातम् । तथा-प्रमलानवदनकमलः=शुष्कमुखकमलः, तस्य मुखं शुष्ककमलमिव रूक्षं संजातमित्यर्थः । उद्भटघटमुखः-उद्भटं=स्फुटितं घटस्य मुखमिव मुखं यस्य स उद्भटघटमुखः । घटस्योपरि ग्रान्तभागमात्रे त्रुटिते सति यथा घटस्य मुखं विरूपं भवति तद्वद् ओष्ठयोर्नितरां शुष्कतया धन्यमुनेर्मुखं विलक्षणं संजातम् ।

हुए सांपों के समान दिखाई देती थीं । उनके हाथों के दोनों पंजे, ढीले बन्धनवाले, दोनों तरफ लटकते हुए घोंडे के पागडों के समान दिखाई देते थे । उनका मस्तक तीव्र तपस्या के कारण शोणित एवं मांस के सुख जाने से मिट्टीकी छोटी कलशी के समान हो गया था, एवं कम्पन वातरोगवाले मनुष्य के मस्तक की तरह प्रतिक्षण हिलता-डग डग करता-रहता था ।

उनका मुख-चेहरा, सुखे हुए कमल के समान रूक्ष हो गया था । उनका मुंह, ओंठों के सुखजाने से टूटे हुए सुखवाले घड़े के समान विलक्षण हो गया था । उनके दांतों और नेत्र ऊँडे बैठ जाने से गहरी (ऊँडी) कुप्पी के समान हो गये थे ।

डाडका, ग्रामडा तथा नसोनी जल वाणी, सुकेला सापोनी भाइक देखाती હતી. તેમના હાથોના બન્ને પંજ, ઢીલા બન્ધનવાળા બન્ને બાજુ લટકતા ઘોડાના પાગડાની ભાઈક દેખાતા હતા તેમનું મસ્તક ઉગ્ર તપશ્ચર્યા ને કારણે શોણિત અને માંસ સુકાઈ બવાથી માટીની ન્હાની લોટિની ભાઈક થઈ ગયું હતું તેમજ કમ્પવા રોગ વાળા મનુષ્યના મસ્તકની ભાઈક પ્રતિક્ષણ હાલતું ડગ ડગ કરતું-રહેતું હતું.

તેમનું મોઢું સુકેલ કમળની ભાઈક રૂક્ષ થઈ ગયું હતું. તેમનું મોઢું હોઠના સુકાઈ બવાથી ટુટેલ મોઢા વાળા ઘડાની ભાઈક વિચિત્ર થઈ ગયેલ હતું તેમનાં બન્ને નેત્રો ઉડા બેસી બવાથી ઉડી કુખ્પીની ભાઈક થઈ ગયા હતાં.

तथा उद्बुद्धितनयनकोशः=अन्तर्निमग्ननेत्रकोशः, गम्भीरकूपिकावत्तस्य नेत्रद्वयं संजातमित्यर्थः ।

स धन्यनामानगारः शरीरदोर्वल्याद् जीवजीवेन=आत्मशक्त्यैव गच्छति=गमनक्रियां करोति नतु शरीरवलेन, जीवजीवेन=आत्मशक्त्यैव तिष्ठति नतु शरीरवलेन । भाषां भाषित्वा ग्लायति=भाषणानन्तरं ग्लानिमाप्नोति । भाषां भाषमाणः सन् ग्लायति=भाषणसमये क्लान्तो भवति । तथा 'भाषां भाषिष्ये' इति ग्लायति='मया भाषितव्यम्' इति कृत्वा कष्टमनुभवति, असौ सर्वमपि क्रियामात्मवलेनैव करोति नतु शरीरवलेनेति भावः एवंपोऽसौ धन्यमुनिस्तीव्रतरतपश्चरणेन, शरीरे मांसशोणितयोः परिशुष्कतया, कृशतया, दुर्बलतया, शारीरिक-वाचिक-कार्यकरणाक्षमतया च विद्वरण-गोचराग्रपर्यटन-प्रतिलेखन-प्रतिक्रमण-वन्दन-स्वाध्याय-ध्यान-कायोत्सर्गादिकं सर्वं कार्यं केवलमात्मनो वीर्यगुणसाहाय्येन सम्पादयति नतु शरीरवलेनेति भावः

इस प्रकारकी शारीरिक अवस्थावाले धन्यकुमार अनगार जीव-मात्र-आत्मबल-सेही चलते, फिरते और खड़े रहते थे; परन्तु शरीर बल से नहीं वे बोलने के परिश्रम से थक जाते थे, बोलते हुए खेद पाते थे इतना ही नहीं; परन्तु बोलने के विचार मात्रसे कष्ट का अनुभव करते थे अर्थात् उनकी सब क्रियाएं शारीरिक बल के अभाव में आत्मबलपर ही निर्भर थीं । इस प्रकार उग्र तपसे धन्यकुमार अनगार का शरीर रक्त एवं मांस के अभाव में सर्वथा सूख गया था. उनमें शारीरिक शक्ति सर्वथा नष्ट होगई थी । गोचरी के लिए जाना, वस्त्रों की प्रतिलेखना करना, प्रतिक्रमण, स्वाध्याय, एवं ध्यान, कायोत्सर्ग आदि समस्त कार्य वे केवल आत्मा के वीर्यगुणकी सहायता से ही करते थे ।

आ प्रकारनी शारीरिक अवस्थावाणा धन्यकुमार अणुगार एव मात्र-आत्मबलधीन आसता, कृता अने उणा रहता होता पणु शरीर बलधी नई तेणो बोलवाना परीश्रमथो थोडी जता होता, बोलताथका जेद पामता होता ओटलुन नई परन्तु बोलवाना विचार मात्रथी कष्टनो अनुभव करता होता अर्थात् तेमनी सर्वे क्रियाओ शारीरिक बलना अलावे आत्मबल उपरन निर्भर होती. आ प्रकारे उग्र तपथी धन्यकुमार अणुगारन शरीर रक्त, भासना अलावे सर्वथा सुकाई गथुं हुतुं, तेमनामा शारीरिक शक्ति जगथ नहुती गोचरी भाटे जणु, वस्त्रोनी पडि-लेखणा कन्वी प्रतिक्रमण, अने स्वाध्याय, ध्यान, कायोत्सर्ग आदि सर्वे कार्य तेणो केवल आत्माना वीर्य गुणनी सहायताथीन करता होता.

अथास्य शरीरदशां वर्णयति—तद्यथानामकम् — यथा—अङ्गारशकटिका अङ्गारः ‘कोयला’ इति भाषायां, तैः संभृता शकटिका, शुष्ककाष्ठसंभृतशकटिका, शुष्कपत्रसंभृतशकटिका, शुष्कतिलफलीसंभृतशकटिका, मृण्मयभाण्डसंभृतशकटिका, शुष्कैरण्डकाष्ठसंभृतशकटिका वा गच्छन्ती शब्दायमाना भवति तथैव धन्यमुनेर्गमनागमनोपवेशनादिक्रियायां शरीरे मांसशोणिताभावात्परस्परस्थिसंघर्षणोद्भूतः कटकटेति शब्दः संजायते । यथा स्कन्दकस्तथा=यदा तपश्चरणेन स्कन्दकस्य शरीरं शुष्कं रूक्षं निर्मांसमभूत् । यथा वा—अङ्गारशकटिका—शुष्ककाष्ठशकटिका—दिवद्गमनागमनादिक्रियासु शब्दायमानं जातम् तथा धन्यनामानगारस्यापि शरीरमुग्रतपश्चरणेन संजातमित्यर्थः।

धन्यकुमार अनगार के शरीर का वर्णन दृष्टान्तद्वारा करते हैं—जिस प्रकार कोयलेसे भरी हुई, सूखे काष्ठ से भरी हुई, सूखे हुए पत्तों से भरी हुई, सूखी हुई तिलकी फलियोंसे भरी हुई, मिट्टी के बर्तनोंसे भरी हुई, अथवा सुखी हुई एरण्ड की लकड़ियों से भरी हुई गाड़ी को चलते समय आवाज होती है, उसी प्रकार मांस एवं रक्त के सुख जाने से धन्यकुमार अनगार के शरीर में उठते-बैठते, तथा चलते-फिरते समय अस्थियों के संघर्षसे कट कट आवाज होती थी । जिस प्रकार तपश्चर्या से स्कन्दकषिका शरीर शुष्क, रूक्ष एवं निर्मांस होने से उनके चलने-फिरने में, कोयला, सूखा काष्ठ अथवा मिट्टीके बर्तनों से भरी हुई गाड़ी के समान आवाज उत्पन्न होती थी उसी प्रकार धन्यकुमार अनगार के चलने-फिरने में भी कट-कट आवाज होती थीं । जिस प्रकार निर्धूम अग्नि

धन्यकुमार आणुगारना शरीरनु वर्णन दृष्टान्तद्वारा करे छे—डोलसाथी लरेली सुका लाडलाथी लरेली, सुका पांढलाथी लरेली, सुका तलसराथी लरेली, माटीना वासणुथी लरेली अथवा सुका अेरडाना लाडलाथी लरेली गाडी, जेवी रीते आलतां आलतां अवाज करे छे जेवी रीते मांस तेमज दोडी सुकाछ जवाथी धन्यकुमार आणुगारना शरीरमा उठतां-जेठतां तथा आलतां इरतां सभये डाडकांना सघर्षथी कट कट अवाज थतो हुतो. जेवी रीते अटक ऋषिनु शरीर तपश्चर्याथी शुष्क रूक्ष तेमज निर्मांस थछ जवाथी तेओना आलवा इरवामा डोलसा, सुका काष्ठ अथवा माटीना वासणुथी लरेली गाडी समान अवाज उत्पन्न थतो हुतो तेवी रीते धन्यकुमार आणुगारने पाणु आलता इरवामा कट-कट अवाज थतो हुतो. जेवीरीते निर्धूम

‘यावत्-भस्मराशिप्रतिच्छन्नो हृताशन इवे’-ति, यथा निर्धूमो वाहिरूपरि भागे भस्मना समाच्छादितः सन्नन्तर्देदीप्यमानो भवति तथोपरिभागतः शरीरे शुष्को रूक्षः कान्तिरहितोऽपि धन्यनामानगारः तपसा=तपःप्रभावेण, तेजसा= आत्मनो वीर्यगुणसमुत्कर्षेण, तपस्तेजःश्रिया=तपस्तेजोभ्यां जनितया दीप्त्या उपशोभमानः२=पुनः पुनरन्तर्देदीप्यमानस्तिष्ठति=विराजते ॥ सू० ३८ ॥

संप्रति सर्वमुनिषु धन्यमुनेः प्राधान्यं दर्शयति—‘तेणं कालेणं’ इत्यादि ।

मूलम्-तेणं कालेणं तेणं समएणं रायगिहे णगरे, गुण-सिलए चेइए, सेणिए राया । तेणं कालेणं तेणं समएणं समणे भगवं महावीरे समोसडे, परिसा निग्गया, सेणिओ निग्गओ, धम्मकहा, परिसा पडिगया । तए णं से सेणिए राया समणस्स० अंतिए धम्मं सोच्चा निसम्म समणं भगवं महा-वीरं वंदति नमंसति, वंदित्ता नमंसित्ता एवं वयासी-

इमेसि णं भते ! इंदभूइपामोक्खाणं चोदसण्हं समण-साहस्सीणं कंयरे अणगारे महादुक्करकारए चेव महानिज्जराए चेव ? एवं खलु सेणिया ! इमेसिं इंदभूइपामोक्खाणं चोदसण्हं समणसाहस्सीणं धणणे अणगारे महादुक्करकारए चेव महानिज्ज-राए चेव । से केणडे णं भते ! एवं वुच्चइ-इमेसिं जाव साह-स्सीणं धणणे अणगारे महादुक्करकारए चेव ? महानिज्जराए चेव ? एवं खलु सेणिया ! तेणं कालेणं तेणं समएणं काकंदी नामं

राखसे ढक जाने पर भी अन्दर से देदीप्यमान होती है, उसी प्रकार उग्र तपश्चर्या से उनका शरीर शुष्क रूक्ष एवं कान्ति रहित हो जानेपर भी तप से उत्पन्न आत्मवीर्य गुणों की उत्कर्षता तथा तप-तेज की कान्ति से अपूर्व देदीप्यमान हो गया था ॥ सू० ३८ ॥

अग्नि राखधी ढकाई जता छता अन्दरधी देदीप्यमान होय छे तेवी रीते उग्र तपश्चर्याधी तेभनुं शरीर शुष्क-रूक्ष तेभज्ज कान्ति रहित थई जवा छतां पणु तपधी उत्पन्न आत्म-वीर्य गुणाधी उत्कर्षता तथा तप तेजधी अपूर्व शोभा युक्त देखातुं इतुं (सू० ३८)

नयरी होत्था, उप्पिं पासायवडिंसए विहरइ । तए णं अहं
 अण्णया कयाइ पुव्वाणुपुव्वीए चरमाणे, गामाणुगामं दूइजमाणे
 जेणेव काकंदी नयरी जेणेव सहसंववणे उज्जाणे तेणेव उवागए,
 अहापडिरूवं ओग्गहं ओगिण्हत्ता संजमेणं जाव विहरामि,
 परिसा निग्गया, तहेव जाव पव्वइए जाव बिलमिव जाव
 आहारेइ, धण्णस्स णं अणगारस्स पायाणं सरीरवण्णओ स०वो
 जाव उवसोभेमाणे२ चिट्ठइ, से तेणट्ठेणं सेणिया ! एवं बुच्चइ
 इमेसिं चोदसण्हं समणसाहस्सीणं धण्णे अणगारे महादुक्क
 रकारए चेव महानिज्जराए चेव ।

तए णं से सेणिए राया समणस्स भगवओ महावीरस्स
 अंतिए एयमट्ठं सोच्चा निसम्म हट्ठतुट्ठं० समणं भगवं महा-
 वीरं तिव्वुत्तो आयाहिणं पयाहिणं करेइ, करित्ता वंदइ नमंसइ,
 वंदित्ता नमंसित्ता जेणेव धण्णे अणगारे तेणेव उवागच्छइ,
 उवागच्छित्ता धण्णं अणगारं तिव्वुत्तो आयाहिणं-पयाहिणं
 करेइ, करित्ता वंदइ नमंसइ, वंदित्ता नमंसित्ता एवं वयासी-
 धण्णे सि णं तुमं देवाणुप्पिया ! सुपुण्णे सुकयत्थे सुकयलक्खणे,
 सुलद्धे णं देवाणुप्पिया ! तव माणुस्सए जम्मजीवियफले-त्ति
 कट्ठु वंदइ नमंसइ, वंदित्ता नमंसित्ता जेणेव समणे भगवं
 महावीरे तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता समणं भगवं महा-
 वीरं तिव्वुत्तो वंदइ नमंसइ, वंदित्ता नमंसित्ता जामेव दिसं
 पाउब्भूए तामेव दिसं पडिगए ॥ सू० ३९ ॥

छाया-तस्मिन् काले तस्मिन् समये राजगृहं नगरं, गुणशिलकं चैत्यं,
 श्रेणिको राजा । तस्मिन् काले तस्मिन् समये श्रमणो भगवान् महावीरः

समवसृतः । परिपन्निर्गता । श्रेणिको निर्गनः । धर्मकथा । परिपन् प्रतिगता ततः खलु स श्रेणिको राजा श्रमणस्य भगवतो महावीरस्यान्तिके धर्मं श्रुत्वा निशम्य श्रमणं भगवन्तं महावीरं वन्दते नमस्यति, वन्दित्वा नमस्यित्वा, एवमवादीत्—

एषां भदन्त ! इन्द्रभूतिप्रमुखानां चतुर्दशानां श्रमणसाहस्रीणां कतमोऽनगारो महादुष्करकारकश्चैव महानिर्जराकश्चैव । एवं खलु श्रेणिक ! एषामिन्द्रभूतिप्रमुखानां चतुर्दशानां श्रमणसाहस्रीणां धन्योऽनगारो महादुष्करकारकश्चैव महानिर्जराकश्चैव । तत्केनार्थेन भदन्त ! एवमुच्यते—एषां यावत्साहस्रीणां धन्योऽनगारो महादुष्करकारकश्चैव महानिर्जराकश्चैव । एवं खलु श्रेणिक ! तस्मिन् काले तस्मिन् समये काकन्दी नाम नगर्यभवत्, उपरि प्रासादावतंसके विहरति । ततोऽहमन्यदा कदाचित् पूर्वानुपूर्व्यां चरन्, ग्रामानुग्रामं द्रवन् यत्रैव काकन्दी नगरी, यत्रैव सहस्राम्रवणमुद्यानं तत्रैवोपागतः, यथा प्रतिरूपमवग्रहमवगृह्य संयमेन यावद् विहरामि । परिपन्निर्गता, तथैव यावत् उपगोभमान उपगोभमान स्तिष्ठति, तत्केनार्थेन श्रेणिक ! एवमुच्यते - एषां चतुर्दशानां श्रवणसाहस्रीणां धन्योऽनगारो महादुष्करकारकश्चैव महानिर्जराकश्चैव ।

ततः श्रेणिको राजा श्रमणस्य भगवतो महावीरस्यान्तिके एतमर्थं श्रुत्वा निशम्य हृष्टतुष्टं श्रमणं भगवन्तं महावीरं त्रिःकृत्व आदिक्षिणप्रदक्षिणां करोती, कृत्वा वन्दते नमस्यति, वन्दित्वा नमस्यित्वा यत्रैव धन्योऽनगारस्तत्रैवोपागच्छति उपागत्य धन्यमनगारं त्रिःकृत्व आदिक्षिणप्रदक्षिणां करोति, कृत्वा वन्दते नमस्करोति, वन्दित्वा नमस्कृत्य एवमवादीत्—धन्योऽसि त्वं देवानुप्रिय ! सुपुण्यः, सुकृतार्थः, सुकृतलक्षणः, सुलब्धो देवानुप्रिय ! त्वया मानुष्यकं जन्मजीवितफलम्, इति कृत्वा वन्दते नमस्करोति, वन्दित्वा नमस्कृत्य यत्रैव श्रमणो भगवान् महावीरस्तत्रैवोपागच्छति, उपागत्य श्रमणं भगवन्तं महावीरं त्रिःकृत्वो वन्दते नमस्करोति, वन्दित्वा नमस्कृत्य यस्या दिशः प्रादुर्भूतस्त्वामेव दिशं प्रतिगतः ॥म० ३९॥

टीका—‘तेणं कालेणं’ इत्यादि । तस्मिन् काले तस्मिन् समये राज-

अब यहाँ समस्त मुनियोंमें धन्यमुनिंकी मुख्यता बताई जाती है—‘तेणं कालेणं’ इत्यादि ।

उस काल उस समय में राजगृह नामक नगर और गुण-

इसे अङ्गि सर्वे मुनियोंमा धन्य मुनिनी मुख्यता बताववाभा आवे छे—‘तेणं कालेणं’ इत्यादि.

ते क्षण ते समयमा राजगृह नामे नगर अने गुणशिवक नामे गैत्य (उद्यान)

गृहं नगरं, गुणशिलं चैत्यं, श्रेणिको राजा प्राज्यं राज्यं कुर्वन्नासीत् । तस्मिन् काले तस्मिन् समये श्रमणो भगवान् महावीरः काकन्दीनगरीतः प्रतिनिष्क्रम्य ग्रामानुग्रामं विहरन् तत्र गुणशिलकचैत्ये समवसृतः । तत्रेन्द्रभूत्यादिगणधरः सह धन्यनामानगारोऽपि घोरं तपश्चरन्ग्लानः पादचारेण विहरन् समागतः । भगवन्तं वन्दितुं परिषद् राजगृहनगरतो निर्गता । श्री महावीरस्य भगवतः समीपमागत्य सविधि वन्दनं विधाय समुपस्थिता ।

श्रेणिको राजापि चतुरङ्गसेनासमन्वितः स्वपरिवारपरिवृतो निर्गतः । पञ्चाभिगमपुरस्सरं भगवतः समीपमागत्य सविधिवन्दनं विधाय नातिदूरे नातिसमीपे समुपविष्टः । भगवता धर्मकथा कथिता । प्रसन्नचेतसा परिषत् प्रतिगता=स्वस्थानं प्रतिजगाम ।

शिलक नामक चैत्य था । वहाँ श्रेणिक राजा राज्य करता था । उस काल उस समय में श्रमण भगवान् महावीर काकन्दी नगरी से विहार कर ग्रामानुग्राम विचरते हुए राजगृह नगर के गुणशिल-नामक उद्यान में पधारे । वहाँ इन्द्रभूति (गौतम) आदि ग्यारह गणधर के साथ धन्य नामक अनगार भी घोर तपश्चर्या करते हुए ग्लान - भाव - विना पैदल विहार करते हुए आये । भगवान् को वन्दन तथा नमस्कार करने के लिए राजगृह से परिषद् निकली और भगवान् के समीप आकर विधि-युक्त वन्दन-नमस्कार कर अपने २ स्थान पर बैठ गई ।

सम्राट् श्रेणिक भी चतुरङ्गिणी सेना तथा समस्त राज परिवार के साथ भगवान् को वन्दन करने के लिए निकला, और जहाँ भगवान्

हुत श्रेणिक राजा राज्य करता हुता ते काल ते समयमां श्रमण भगवान् महावीर काकन्दी नगरीथी विहार करी अक गामथी भीजे गाम अम ग्रामानुग्राम विचरता राजगृह नगरना गुणशिलक उद्यानमा पधार्या त्यां गौतम आदि अग्यार गणधरानी साथे धन्य-नामे अणुगार पणु उत्र तपश्चर्या करता थका ग्लान-भाव विना, पणो विहार करता आव्या भगवान्ने वन्दन तथा नमस्कार करवा राजगृहथी परिषद् निकली अने भगवान्नी सेवामा उपस्थित थछ, विधियुक्त वन्दन-नमस्कार करी पोत-पोताना स्थणे भेसी गछ.

सम्राट् श्रेणिक पणु चतुरगिणी सेना तथा समस्त राजपरिवार साथे भगवान्ने

श्रेणिको राजा भगवतः सकाशाद्धर्मकथां श्रुत्वा निगम्य=हृदिनिधाय पुनः पुनरचिन्तयत्-साधूनां वायुकायजीवसंपातिमजीवरक्षणार्थं मुनिवेषरूपं मुखोपरि सदोरकमुखवस्त्रिकाबन्धनं, पञ्चमहाव्रतपालनं, पञ्चजीवनिकायरक्षणं, कृपाणधारोपनं नवविधब्रह्मचर्यगुप्तिधारणं, सप्तदशविधसंयमपरिपालनं, द्वाविंशतिपरीपहसहनं, विशुद्धाहारेण संयमयात्रानिर्वहणं, द्विपञ्चाशदनाचीर्णवर्जनं, समितिगुप्तिसमाराधनम्, उग्रविहरणं, नानाविधान्तप्रान्ताहारग्रहणम्, अभिग्रहपूर्वकघोरतरतपश्चरणं, दुष्करचारित्रचरणं च सर्वमेवेदं भगवत्कथितं दुष्करमिति ।

विराजते थे वहाँ पांच-अभिगमपूर्वक आया तथा वन्दन-नमस्कार कर यथास्थान मर्यादानुसार बैठा । भगवान् ने धर्म-कथा कही । धर्म-कथा सुनकर प्रसन्न चित्तसे सारी जनता अपने-स्थान पर चली गई ।

राजा श्रेणिक भगवान् से धर्म कथा सुनकर, तथा हृदय में धारण कर इस प्रकार बार २ विचार करने लगा—

वायुकायिक और सम्पातिम जीवों की रक्षा के लिए तथा मुनित्व के चिह्नस्वरूप डोरे सहित मुखवस्त्रिका का मुखपर बांधना पांच महाव्रतोंका पालन करना, छः जीवनिकाय के जीवों की रक्षा करना, तलवार की तीक्ष्ण धारपर चलने के समान नववाड सहित शुद्ध ब्रह्मचर्य का पालन करना, सत्रह प्रकार के संयमका पालन करना, बाईस परीपहों का सहन करना, विशुद्ध आहार लेकर संयमयात्रा का निर्वाह करना, बावन अनाचीर्णों का निवारण करना, पांच समिति तथा तीन गुप्ति की आराधना करना, उग्र विहार करना, नानाविध

वन्दन करवा निकल्यो आने लया लगवान विराजमान हुता त्या पञ्चाभिगमपूर्वक आया तथा वन्दन नमस्कार करी यथास्थान मर्यादापूर्वक बैठे भगवाने धर्मकथा कही. धर्मकथा सांख्यी प्रसन्नचित्ते समस्त जनता पोतपोताने स्थाने आली गर्भ राजा श्रेणिक लगवानथी धर्म-कथा सांख्यी तथा साया हृदयथी धारण करी आ प्रमाणे बारवार विचार करवा लाया

वायु-कायिक एवं तथा संपातिमज्जवोनी रक्षा माटे, आने मुनि-पणाना चिन्ह स्वरूप डोरासहित मुखवस्त्रिकानुं मुखपर बाधवुं पांच महाव्रतानु पालन करवुं, छःकाय ज्जवोनी रक्षा करवी, तलवारनी तीक्ष्ण धार पर आलवा भाकेड नववाड सहित शुद्ध ब्रह्मचर्यनु पालन करवु, सत्तर (१७) प्रकारना संयमनु पालन करवुं, बावीस परी-पहोनु सहन करवु, विशुद्ध आहार-पाणी लभ संयम-यात्रानो निर्वाह करवो, बावन अनाचीर्णोनु निवारण करवुं, पांच-समिति तथा त्रय गुप्तिनी आराधना करवी, पगथी

एवं श्रेणिको राजा रघुमनसि स्मारं-स्मारं भगवन्तं श्रीमहावीरं प्रणम्य
एवं=वक्ष्यमाणमवादीत्-हे भगवन् ! इन्द्रभूत्यादीनां चतुर्दशसहस्रमुनिपुङ्गवानां
मध्ये कतमोऽनगारो महादुष्करकारकः=उग्रतपःसंयमाराधकः, महानिर्जराकः=
कर्मणां महानिर्जराकारको विद्यते ? ।

श्रेणिकस्य वचनं श्रुत्वा भगवान् जगाद—

हे श्रेणिक ! एषामिन्द्रभूत्यादीनां चतुर्दशसहस्राणां श्रमणानां मध्ये एक
एव धन्यनामाऽनगारो महादुष्करतपःसंयमाराधकः कर्मणां महानिर्जराकारकोऽस्ति ।

અન્ટ-પ્રાન્ટ આહાર કા કરના તથા નાના પ્રકાર કે અભિગ્રહપૂર્વક
વાહ્ય-આભ્યંતર ઉગ્ર તપકા કરના, દુષ્કર ચારિત્ર કા પાલન કરના
આદિ સમસ્ત કાર્ય ભગવાન્ કે દ્વારા મહા દુષ્કર કહે ગયે હૈં ।

इस प्रकार बार २ इन कार्योंकी कठिनता को विचारता हुआ
तथा सोचता हुआ श्रेणिक राजा भगवान् को वन्दन-नमस्कार करके
इस प्रकार बोला-है भगवन् ! गौतम आदि इन चौदह हजार अन-
गारो में कौन से अनगार संयम में महादुष्कर करणी करनेवाले
तथा कर्मों की महा निर्जरा करनेवाले हैं ?

राजा श्रेणिकके प्रश्न को सुनकर भगवान् इस प्रकार बोले—

हे श्रेणिक ! इन गौतम आदि चौद हजार श्रमणों में एक
धन्यकुमार अनगार ही महादुष्कर तप-संयम का आराधन करनेवाला
तथा कर्मों की महानिर्जरा करनेवाला है ।

આલીને ઉગ્ર વિહાર કરવો, અનેક જાતના અતપ્રાત આહારનું સેવન કરવું, અનેક
પ્રકારના અભિગ્રહપૂર્વક વાહ્ય આભ્યંતર ઉગ્ર તપશ્ચર્યા કરવી, દુષ્કર ચારિત્રનું પાલન
કરવું આદિ સર્વે કાર્ય ભગવાને દુષ્કર કહ્યા છે

એ રીતે વારંવાર આ કાર્યોની કઠિનતાનો વિચાર અને મનન કરતા શ્રેણિકરાજા
ભગવાનને વન્દન નમસ્કાર કરી આ પ્રમાણે બોલ્યા-હે ભગવન્ ! ગૌતમઆદિ આ ચૌદ
હજાર અણુગારોમાં કયા અણુગાર સજ્જમમાં મહાદુષ્કર કરણી કરવાવાળા તથા કર્મોની
મહાનિર્જરા કરવાવાળા છે ?

રાજા શ્રેણિકના પ્રશ્નને સાંભળી ભગવાન આ પ્રમાણે બોલ્યા—

હે શ્રેણિક ! આ ગૌતમ આદિ ચૌદ હજાર શ્રમણોમાં એક ધન્યકુમાર અણુગારજ
મહા દુષ્કર તપસયમના આરાધન કરવાવાળા તથા કર્મોની મહાનિર્જરા કરવાવાળા છે.

श्रेणिकः पुनरुवाच—भदन्त ! हे भगवन् ! केनार्थेन=केन कारणेन एवमुच्यते—एतेषां चतुर्दशसहस्राणां श्रमणानां मध्ये एक एव धन्योऽनगारो महादुष्करकारको महानिर्जराकारकश्चेति ? ।

श्रीभगवान् महावीरः पुनः प्रोवाच—हे श्रेणिक ! एवं वक्ष्यमाणप्रकारेण तस्मिन् काले तस्मिन् समये काकन्दी नाम नगरी आसीत् । तत्र धन्यकुमारः प्रासादावतंसके=राजभवनतुल्ये श्रेष्ठप्रासादे उपरिभागे विहरति स्म । ततः=तदाऽहं कदाचिदन्यस्मिन् समये पूर्वानुपूर्व्या=अनुक्रमेण ग्रामानुग्रामम्=एकमादग्रामाद्ग्रामान्तरं विहरन् काकन्दीनामनगर्याः सहस्राश्रवणनामकोद्याने उपागतः । यथाप्रतिरूपमवग्रहमुपादाय तपःसंयमाभ्यां स्वात्मानं भावयन् यावत् तत्र विहरामि, तदा परिषद् निर्गता=धर्मकथाश्रवणार्थं काकन्दीनगरीतो निर्गता सती

भगवान् द्वारा प्रश्न के प्रत्युत्तर को सुनकर राजा श्रेणिकने पुनः पूछाः— हे भगवन् ! किस कारण से आप धन्यकुमार अनगार को गौतम आदि समस्त चौदह हजार मुनियों में महादुष्कर करणी करनेवाले तथा कर्मोंकी महानिर्जरा करनेवाले कहते हैं ।

भगवान्ने कहा—हे श्रेणिक ! उस काल उस समय में काकन्दी नामक नगरी थी । वहाँ धन्यकुमार, राजमहल के समान — श्रेष्ठ भवन के ऊपरी भाग पर पांचों इन्द्रियों का विषयसुख भोगता हुआ रहता था । उस समय, मैं एक बार ग्रामानुग्राम विचरता हुआ काकन्दी नगरी के सहस्राश्र-वन नामक उद्यान में आया । वहाँ विधि अनुसार अवग्रह ग्रहण कर तप—संयम—पूर्वक आत्मचिन्तन करता हुआ रहने लगा । उस समय धर्मकथा सुनने के लिए काकन्दी-नगरी-निवासी परिषद् सहस्राश्रवन में उपस्थित हुई । उसी प्रकार

भगवान्-द्वारा प्रश्नको प्रत्युत्तर सांभली राजा श्रेणिके इसीथी पूछ्यु—हे भगवन् ! या कारणे आप धन्यकुमार आणुगान्ने गौतम आदि समस्त चौदह हजार मुनियोभा महादुष्कर-करणी-करवावाणा तथा कर्मोनी महानिर्जरा करवावाणा कह्ये छे ?

भगवान्ने कह्यु छे श्रेणिक ! ते काल ते समयभा काकन्दी नामनी नगरी छती त्यां धन्यकुमार राजमहल समान श्रेष्ठ प्रासादना उपरना भाग पर पांचे इन्द्रियोना विषयसुख भोगवता थका रह्येता छता ते समयभा ओकवार ग्रामानुग्राम विचरतो थका हुं काकन्दी नगरीना सहस्राश्रवन नामना उद्यानभा आव्ये। त्या विधि-अनुसारे अवग्रह अडुधु करी तप-संयम-पूर्वक आत्मचिन्तन करतो थका रह्येता जाव्ये। ते समय धर्मकथा सांभणवा काकन्दी नगरी नी परिषद सहस्राश्र वनभा आवी तेज रीते धन्य-

सहस्राश्रवणनामकोद्याने समागता । तथैव धन्यकुमारोऽपि पादचारेण तत्र समागतः । मया धर्मकथा कथिता । धर्मकथाश्रवणेन धन्यकुमारस्तीव्रवैराग्यमुपगतः स्वप्नेन कामभोगान् परित्यज्य प्रव्रज्यां ब्रूहीतवान् ।

तदारभ्य कठोरतपश्चर्याव्रतं दधार । केवलमाचामाम्लेनैव पारणं पष्ट-पष्टतपसः कुर्वन् विहरति । घोरतरतपश्चरणेन धन्यनाम्नोऽनगारस्य चरणाभ्यां शिरःपर्यन्तं समग्रमेव शरीरं शुष्कं रूक्षं निर्मासं भूव । भस्मच्छन्नवह्निरिव वहिः शुष्को रूक्षः कान्तिरहितोऽपि धन्यनामानगारस्तपस्तेजःश्रियाऽन्तर्देदीप्यमानो विराजते । हे श्रेणिक ! अनेनैव कारणेन मया कथितं—चतुर्दशसहस्रश्रमणेषु धन्यनामानगार एव महातपस्वी महादुष्करकारकः कर्मणां महानिर्जराकारकश्च विद्यते इति ।

धन्यकुमार भी पैदल चल कर वहाँ आया । मैंने धर्मकथा कही । धर्म-कथा सुनने से धन्यकुमार को संसार से तीव्र वैराग्य उत्पन्न हुआ । तदनन्तर उसने शघ्रही समस्त काम — भोगों का परित्याग कर दीक्षा अङ्गीकार की, दीक्षा लेने के पश्चात् उसी दिन से उसने फठिन तपश्चर्या — व्रत धारण किया । वैसे २ के पारणों में केवल आयंविल करता है ।

घोर तपश्चर्या के कारण शिर से लेकर पाँच तक उनका सारा शरीर शुष्क, रूक्ष एवं निर्मास हो गया, फिर भी राख से ढकी हुई अग्नि के समान वह तप-तेज द्वारा अन्तरात्मासे अत्यन्त देदीप्यमान है । हे श्रेणिक ! इसी कारण से मैंने कहा कि इन गौतम आदि चौदह हजार श्रमणों में एक धन्यकुमार अनगार ही महा-तपस्वी महादुष्कर करणी करनेवाला तथा कर्मों की महानिर्जरा करने-वाला है ।

कुमार पणु पगे आली त्या आव्या मे धर्मकथा कही. धर्मकथा साधणवाथी धन्यकुमार ने संसारथी तीव्र वैराग्य उत्पन्न थयो. ते पछी तेणु तरतज सर्वे कामभोगने छोडी दीक्षा ग्रहणु करी दीक्षा लीधी ते हिवसथीज तेणु कठिन तपश्चर्या धारणु करी, छठ छठना पारणुमां इकत आयम्भिल करे छे

उथ तपश्चर्याने करणु माथाथी लछ पण सुधी तेमनुं आयुं शरीर शुष्क, रूक्ष तेमज निर्मास थछ गथुं छतां पणु ते तप तेजद्वारा अन्तरात्माथी अत्यन्त देदीप्यमानछे.

हे श्रेणिक ! ये कारणेज मे कह्युं के आ गौतमादि चौदह हजार श्रमणुमां ओक धन्यकुमार आणुगारज महातपस्वी महादुष्कर करणी करवावाणो तथा कर्मोनी महानिर्जरा करवावाणो छे.

इत्थं श्रीमहावीरस्य भगवतो वचनं निशम्य पुनःपुनः स्मृत्वा श्रेणिको राजा हृष्टतुष्टः सन् श्रीभगवन्तं महावीरस्वामिनं त्रिवारमादक्षिणप्रदक्षिणां कृत्वा वन्दित्वा नमस्कृत्य च मुनिवृन्दमध्ये विराजमानस्य धन्यनाम्नोऽनगरस्य समीप-माजगाम ।

यत्र मुनिवृन्दे धन्यनामानगर आसीत्तत्र भगवतो बहवोऽनगरा एवमारुन्--
एके आचारधरा यावद् विपाकश्रुतधराः स्थले स्थले समूहरूपेण तत्त्व-चिन्तनपराः समुपविष्टाः । एके प्रतिपृच्छकाः=प्रश्नोत्तरकारकाः । एके परिवर्तकाः=सूत्रपाठस्य सुदुर्लभः परिगुणनकारिणः । एके अनुप्रेक्षकाः=सूत्रार्थबुचिन्तकाः । एके धर्मकथकाः । एके ऊर्ध्वजान्वधःगिरसो ध्यानकोष्ठोपगताः=एकाग्रीकृतेन्द्रि-

इस प्रकार भगवान् के वचनों को सुनकर तथा उन को बार-बार स्मरणकर राजा श्रेणिक का हृदय प्रसन्नता से हृष्ट तुष्ट हो गया । भगवान को तीनचार प्रदक्षिणा - पूर्वक वन्दन नमस्कार कर वह धन्यकुमार अनगर के पास गया, जहाँ वे अनेक मुनियों के मध्य में विराजमान थे ।

जहाँ धन्यकुमार अनगर विराजमान थे वहाँ भगवान के अन्य अनेक मुनि भी इस प्रकार विराजे हुए थे—

कहीं आचाराङ्ग से लेकर विपाकसूत्र-पर्यन्त ग्यारह अङ्गों के ज्ञाता मुनिराज समूह रूप में बैठे हुए तत्त्व चिन्तन कर रहे थे, तो कितनेक शास्त्र-सम्बन्धी प्रश्नोत्तर करनेवाले, कितनेक सूत्र-पाठ की बार २ आवृत्ति (रवाध्याय) करनेवाले, कितनेक सूत्र के अर्थ का चिन्तन करनेवाले, कितनेक धर्म-कथा कहने वाले, कितनेक अपने

आ प्रकारे भगवानना वचने। साभणी तथा तेने वारे वारे स्मरण करी राजा श्रेणिकनु हृदय प्रसन्नताथी हृष्ट-तुष्ट भई गयु, अने भगवानने त्रिवार प्रदक्षिणा-पूर्वक वन्दन नमस्कार करीने धन्यकुमार अणुगारनी पास गेया, ज्थां तेजे अनेक मुनियेनी वच्चे विराजमान हता ज्थां धन्यकुमार अणुगार विराजता हता ज्थां भगवानना भीजा पणु अनेक मुनिये आ प्रमाणे विराजता हता—

क्याक आचारंगथी लई विपाकसूत्र पर्यन्त अग्यार अगता जणुनार मुनि-राज समूहइपमा जेसी तत्त्व-चिन्तन करी रह्या हता, तो डेटलाक शास्त्र-सम्बन्धी प्रश्नोत्तर करवावाणा, डेटलाक सूत्र-पाठने वार वार रवाध्याय करवावाणा, डेटलाक सूत्रना अर्थनु चिन्तन करवावाणा, डेटलाक धर्मकथा कहेवावाणा, डेटलाक पोताना

યાન્તઃકરણવૃત્તયઃ । એકે સંસારભયોદ્વિગ્નાઃ=જન્મમરણભીતાઃ । કેચિદ્ગમ્ભીરાઃ । કેચિન્માસાર્દ્ધમાસપર્યાયકાઃ । એકે દ્વિમાસપર્યાયકાઃ । એકે ત્રિપટ્ટાદિમાસ પર્યાયકાઃ । એવમેક-દ્વિ-ત્રિવર્ષપર્યાયકા યાવદ્વિંશત્યાદિવહુવર્ષપર્યાયકાઃ સ્થવિરાઃ । કેચિદાભિનિવોધિકધરાઃ । એકે શ્રુતધરાઃ । કેચિદવધિમનઃપર્યયધરાઃ । એકે કેવલજ્ઞાનકેવલદર્શનધરાઃ । એકે મનોવલિનઃ । એકે વચોવલિનઃ । એકે કાય-વલિનઃ । કેચિદામર્ગોપધિ-વિપ્રુહોપધિ-સ્વેલોપધિપ્રભૃતિલલ્લિધધરાઃ । એકે સંમિન્ન શ્રોતાઃક્ષીરાસ્રવાઽક્ષીણમહાનસાદિનાનાવિધલલ્લિધધારિણઃ । કેચિદેકમાસિકતપો-

મુદ્ગનોં કો સ્વહે રસ્વકર તથા મસ્તક કો નીચે ઝુકાકર ઇન્દ્રિયોં કી વ બન કી વૃત્તિ કો રોકકર ધ્યાનસ્થ થે, કિતનેક સંસાર કે ભયસે અત્યન્ત વ્યાકુલ અર્થાત્ જન્મ-મરણ સે હરે હુએ, કિતનેક અત્યન્ત ગમ્ભીર પ્રકૃતિવાલે, કિતનેક પન્દર દિનકી દીક્ષાપર્યાય વાલે, કિતનેક એક માસકી દીક્ષાપર્યાય વાલે, કિતનેક દો માસકી દીક્ષા-પર્યાય વાલે, કિતનેક ત્રીન, છહ, આઠ માસ કી દીક્ષાપર્યાય વાલે, એવં એક, દો, પાંચ, સાત, ગ્યારહ, પન્દર, વીસ વર્ષ કી વ હસસે ભી અધિક દીક્ષાપર્યાય વાલે સ્થવિર થે, કિતનેક મતિજ્ઞાન, શ્રુતજ્ઞાન, અવધિજ્ઞાન, મનઃ પર્યયજ્ઞાન, કેવલજ્ઞાન તથા કેવલદર્શન ધારક થે, કિતનેક મનોવલી, કિતનેક વચનવલી, કિતનેક કાયવલી, ઔર કિતનેક આમોસહિ, વિપ્પોસહિ, સ્વેલોસહિ, આદિ લલ્લિધયોં કે ધારક થે, તથા કિતનેક સંમિન્નશ્રોતા, ક્ષીરાસ્રવ, અક્ષીણમહાનસ આદિનાનાવિધ લલ્લિધયોં કે ધારક થે, કિતનેક એક માસકી તપસ્યા

દીચણ ઉચ્ચા રાખી મસ્તક નીચુ નમાવી ઇન્દ્રિયો અને મનની વૃત્તિયોને દબાવી ધ્યાનસ્થ હતા, કેટલાક સંસારના ભયથી અત્યન્ત વ્યાકુલ અર્થાત્ જન્મ-મરણથી ભય પામેલા, કેટલાક અત્યન્ત ગમ્ભીર-પ્રકૃતિ-વાળા, કેટલાક પંદર દિવસની દીક્ષા-પર્યાયવાળા, કેટલાક એક માસની દીક્ષાપર્યાયવાળા, કેટલાક બે માસની દીક્ષાપર્યાયવાળા, કેટલાક ત્રણ, છ, આઠ, માસની દીક્ષાપર્યાયવાળા, એમ એક, બે, પાંચ, સાત, ગ્યાર, પન્દર, વીસ વર્ષની તથા એથી પણ અધિક દીક્ષાપર્યાયવાળા સ્થવિરો હતા, કેટલાક મતિજ્ઞાન, શ્રુતજ્ઞાન, અવધિજ્ઞાન, મન.પર્યયજ્ઞાન, કેવળજ્ઞાન તથા કેવળદર્શનના ધારક હતા. કેટલાક મનોબળી, કેટલાક વચનબળી, કેટલાક કાયબળી અને કેટલાક આમો-સહિ, વિપ્પોસહિ, ખેલોસહિ, આદિ લલ્લિધિયોના ધારક હતા કેટલાક સંલિત શ્રોતા, ક્ષીરાસ્રવ, અક્ષીણ મહાનસ આદિ અનેક જાતની લલ્લિધિયોના ધારક હતા. કેટલાક

धराः । एके द्विमासिकतपोधराः । एवं त्रैमासिक-यावत्पाण्मासिकतपोधराः । सर्वेऽनगाराः प्रमाणोपेतवस्त्रपात्ररजोहरणप्रमार्जिकासमन्विताः पङ्जीवनिनाय-
रक्षिणो मुखेन्दुराजत्सदोरकाष्टपुटमुखवस्त्रिकाधारिणस्तत्र गुणगिलकोद्याने राज-
हंसा इव मानससरोवरे विरेजुः ।

तेषां मध्ये धन्यनामानगरः, उदारेण, विपुलेन, प्रदत्तेन, प्रगृहीतेन,
कल्याणेन, गिवेन, मङ्गलेन, सश्रीकेण, उदग्रेण, उदात्तेन, उत्तमेन, महानुभागेन तपः

करनेवाले, कितनेक दो मासको तपस्या करनेवाले, कितनेक तीन मास
से लेकर छः मास तककी तपस्या करनेवाले आदि थे ।

पङ्जीवनिनाय के रक्षक सभी अनगर प्रमाणोपेत (जितने
नियमानुसार चाहिये उतने) वस्त्र, पात्र, रजोहरण, प्रंजनी (गोच्छा)
आदि संयम-रक्षा के साधनों से युक्त थे । चन्द्र-समान मुखपर दोरे
सहित आठ पुटवाली मुखवस्त्रिका धारण करनेवाले सभी अनगर
जिस प्रकार मानसरोवर पर राजहंस शोभते हैं उसी प्रकार गुण-
गिलक उद्यान में सुशोभित थे ।

उन मुनियों के बीच में राजा श्रेणिकने धन्य नामा अनगर
को इस प्रकार देखा जो उदार, विशाल, अनुज्ञात, उत्कृष्ट-भाव से
गृहीत, कल्याणकारी, कर्मोपद्रव के नाश करनेवाले, मङ्गलमय, मोक्ष-
लक्ष्मी को देनेवाले, उदग्र (उत्तरोत्तर विकासवाले), उदात्त (उन्नत
भाववाले), श्रेष्ठ, महानुभाग-आत्माकी उच्च दशा को प्रकट करनेवाले

एक मासनी तपस्या करवावाणा, डेटलाड ने मासनी तपस्या करवावाणा, डेटलाड
त्रणु मासथी लछ छ मास सुधी तपस्या करवावाणा आदि होता

छ एवनिनायना रक्षक सर्वे अणुगार प्रमाणोपेत (नेटला नियमानुसार
नेछये तेटला) वस्त्र, पात्र, रनेहरण, गोच्छा आदि संयमरक्षाना साधनोथी युक्त
हता चन्द्र समान मुख उपर डारा-सहित आठ पुटवाली मुखवस्त्रिका धारण करवा-
वाणा ते सर्वे अणुगार नेवी रीते मानसरोवर उपर राजहंस शोभे छे तेवी रीते
गुणगिलक उद्यानमां शोभता होता

ते मुनियोनी वर्ये राजा श्रेणिके धन्यकुमार अणुगारने आ प्रमाणे देख्या
ने उदार, विशाल, आज्ञाप्राप्त, उत्कृष्टभावथी गृहीत, कल्याणकारी, कर्मोपद्रवने नाश
करवावाणा, मङ्गलमय, मोक्षलक्ष्मीने देवावाणा, उदग्र-उत्तरोत्तर विकासवाणा, उदात्त-
उन्नतभाववाणा, श्रेष्ठ, महानुभाग-आत्मानो उच्च दशाने प्रकट करवावाणा, आवा

कर्मणा शुष्को रूक्षो निर्मांसोऽस्थिचर्मावनद्धः=अस्थिसमाश्लिष्टचर्मा, क्किटिक्किटि-
भूतः=गमनोपवेशनादौ शब्दावमानास्थिपञ्जरः कृशो धमनीसन्ततः= शिराजाल-
व्याप्तोऽन्तस्तपस्तेजःश्रिया देदीप्यमानः श्रेणिद्वेन राजा ददृशे । उपागत्य=समीप-
मागत्य धन्यनाम्नोऽनगारस्य त्रिकृत्वः=त्रिवारम् आदक्षिणप्रदक्षिणां कृत्वा श्रेणिको
राजा तं वन्दते=वन्दे नमस्यति=नमश्चकार । वन्दित्वा नत्वा च श्रेणिको राजा
एवमवादीत्—

हे देवानुप्रिय ! त्वं धन्योऽसि, देवैरपि प्रशंसनीयोऽसि, सुपुण्योऽसि=
सम्यक् पुण्यं कर्म कृतवानसि, येनोग्रतरतपःसंयमावचिरेणैव समाराधितो ।
सुकृतार्थोऽसि=सम्यक्संपादितस्वात्मकल्याणोऽसि, सुकृतलक्षणोऽसि=सम्यगारा-

इस प्रकारके तपसे सूखे सूखे हो गये थे । उनका शरीर केवल
अस्थि-चर्म-मात्र रह गया था, । तथा जिन के उठने-बैठने से अस्थियों
का किट-किट आवाज होना था । वे इतने कृश-पतले-हो गये थे
कि उनका शरीर शिराजाल-मात्र ही दिखाई देना था । इतना सच
होनेपर भी वे तप से प्रादुर्भूत आत्मिक-कान्ति से देदीप्यमान तथा
तेजपुञ्ज जैसे दिखाई देते थे, ।

उन के समीप आकर राजा श्रेणिक तीनवार प्रदक्षिणापूर्वक
उन को वन्दन तथा नमस्कार कर इस प्रकार बोला—

हे देवानुप्रिय ! आप धन्य हैं । देवताओं के द्वारा भी प्रशं-
नीय हैं । आप महापुण्यशाली हैं, क्योंकि आपने शीघ्र ही संयम
तथा तप की आराधना करली है । आप कृतार्थ हैं, क्यों कि आपने
अपनी आत्मा का कल्याण कर लिया है । आप सुकृतलक्षण हैं,

तपशी शुष्क रूक्ष थछ गया छत्ता तेमनु शरीर केवण छ्छायाभ-मात्र न्छी गथु छत्तु.
तथा नेना भेसवा-छठवाथी छ्छायाभेना क्छक्छ अवाण् थतो छतो ते छेटला कृथ
पातणा थछ गया छत्ता के तेमनु शरीर नसान्तल मात्र देखातुं छत्तुं छे गधुं
छोवा छत्तां पणु ते तपशी प्रगटेल अद्भुत आत्म-कान्तिथी देदीप्यमान तथा
तेजपुञ्ज नेवा देखाता छत्ता.

तेमनी समीपे आवीने रान्त श्रेणिक त्रिषुवार प्रदक्षिणापूर्वक तेभेने वन्दन
तथा नमस्कार करी आ प्रभाणे भोल्या—

हे देवानुप्रिय ! आप धन्य छे. देवताभेद्वारा पणु प्रशंसनीय छे आप
महापुण्यशाली छे; केभके आपे तरतन् संयम तथा तपनी आराधना करी दीधी
छे. आप कृतार्थ छे, केभके आपे आपनी आत्मानु कल्याणु करी दीधु छे आप

ધિતચરિત્રોઽસિ, હે દેવાનુપ્રિય ! માનુષ્યકં જન્મજીવિતફલં ત્વયા મુલ્લઘ્નમ્,
ઇતિ કૃત્વા=ઇત્યુક્ત્વા વન્દતે=સ્તુતિં કરોતિ, નમસ્યતિ=નમસ્કરોતિ યથા-

। પ્રાકૃતે ધન્યનામાનગારાષ્ટકમ્ ।

(માલિનીવૃત્તમ્)

તવસિ કયરઈ જો છટ્ટમે સવ્વકાલં,
પહિણિયયતયા જં, પારણાઽઽયંવિલાઓ ।
ઇય દઢયરમાવા, માવિયપ્પા પસંતો,
જયઇ મુણિવરો સો, ધન્નનામાણગારો ॥૧॥
અજણિ વિલસીસં, સુક્કતુંવીસમાણં,
મિલરુરુરવાહૂ, સુક્કસપ્પોવમાણા ।
જહયરમહ્નિણં, સુક્કચમ્મોવમેયં,
જયઇ મુણિવરો સો, ધન્નનામાણગારો ॥૨॥
રસણમવિ ય લુક્કવં, સોતમેયરસ સુક્કઠં,
વહ્નદલમિવ જાયં, મંસરત્તેહિ હીણં ।
નયણમવિ ય વીણા, -છિદ્ધવં તારણાવં,
જયઇ મુણિવરો સો, ધન્નનામાણગારો ॥૩॥
તવસિ ણિહિયચિત્તો, સુક્કલુક્કવોવિ જાઓ,
સિદ્ધિલિયસયલંગો, કંપમાણુત્તમંગો ।
તયવિ વરતવસ્સા, -તેયસા દિપ્પમાણો,
જયઇ મુણિવરો સો, ધન્નનામાણગારો ॥૪॥
ચિરયરતિમિરં જં, કંદરંતોવગાઢં,
સવ્વઇ લયમુવેજ્જા, જોણોવાગણં ।
ભવભવદુરિયં જં દંસણેણેવ તં વા,
જયઇ મુણિવરો સો ધન્નનામાણગારો ॥૫॥

ક્યોંકિ આપને સમ્યક્ રૂપસે ચારિત્ર કી આરાધના કરલી હૈ । હૈ
દેવાનુપ્રિય ! આપને જન્મ ઓર જીવિત કા ફલ પ્રાપ્ત કર લિયા હૈ ।
હતના કહ કર રાજા શ્રેણિક સ્તુતિ કરતા હૈ :-

સુકૃતલક્ષણુ છે, કેમકે આપે સમ્યક્-રૂપથી ચારિત્રની આરાધના કરી લીધી છે. હૈ
દેવાનુપ્રિય ! ખરેખર આપે જન્મ અને જીવિતનું ફળ પ્રાપ્ત કરી લીધું છે. એટલું
કહીને રાજા શ્રેણિક સ્તુતિ કરે છે.-

नहि भवइ सुहं जं, कप्पवच्छस्स मूले,
 न खलु सुरजवीए, णावि चिंतामणीणं ।
 तदणूवमसुहं जं,—दंसणा एव लब्भं,
 जयइ मुणिवरो सो, धन्नाणगारो ॥६॥
 उजु—मिउ—हियओ जो, कम्मणो णिज्जरो जो,
 चरणकरणसत्तो, गुत्तिगुत्तोऽपमत्तो ।
 समिइसमिअ उज्जं,—सत्तसत्तिप्पहावो,
 जयइ मुणिवरो सो, धन्नाणगारो ॥७॥
 पविदलियकुवोहो, पत्तसम्मंमुवोहो,
 समगुणविमलासो, सिद्धिमग्गेगलासो ।
 अणुवहयविहारो, सत्तसत्तेगसारो,
 जयइ मुणिवरो सो, धन्नाणगारो ॥८॥

(अनुष्टुप्वृत्तम्)

सदोरमुहपोयरस, सञ्चजीवहिएसिणो ।
 णमो धन्नाणगारस्स, तवसजमधारिणो ॥९॥
 । संस्कृतच्छायायां धन्यनामानगाराष्टकम् ।

(मालिनीवृत्तम्)

तपसि कृतरतिर्यः, पष्ठके सर्वकालं,
 प्रतिनियततया यत्, पारणाऽऽचाम्लतोऽपि ।
 इति दृढतरभावाद्, भावितात्मा प्रशान्तो,
 जयति मुनिवरोऽयं, धन्यनामाऽनगारः ॥१॥

॥ धन्य अणगारका अष्टक ॥

षष्ठक तपस्या में परायण शान्त-मानस सर्वदा
 व्रत के अनन्तर अमिल से पारण-विधायक जो मुदा ॥
 दृढ भाव से हैं उद्यमी शुभ भावना में अटल हो
 अनगार मुनिवर धन्य नामा की सदा जय अचल हो ॥१॥

अथ धन्यनामा आणुगारुण्यं अष्टकं.

आदरी छठ छठ तपस्या, सर्व काले विहरता,
 उरी पारणे आभेद रसहीन, शांत भूर्ति विथरता,
 दृढ सावधी तप उद्यमी, शुभ भावनामां भक्त हो,
 जय उल्ले आणुगार भेवा, धन्य मुनिवर तणे. ॥ १ ॥

अजनि विपुलशीर्षं, शुष्कतुम्बीसमानं,
 मृदुलरुचिरवाहू, शुष्कमर्पोपमानो ।
 यदुदरमतिनिम्नं, शुष्कदृत्योपमेयं,
 जयति मुनिवरोऽयं, धन्यनामाऽनगारः ॥२॥
 रसनमपि च रुक्षं, श्रोत्रमेतस्य शुष्कं,
 वटदलमिव जात, मांसरक्तैर्विहीनम् ।
 नयनमपि च वीणा,—रन्ध्रवत्तारकावत ,
 जयति मुनिवरोऽयं, धन्यनामाऽनगारः ॥३॥
 तपसि निहितचित्तः, शुष्करुक्षोऽपि जातः,
 शिथिलितमकलाङ्गः, कम्पमानोत्तमाङ्गः ।
 तदपि वरतपस्या,—तेजसा दीप्यमानो,
 जयति मुनिवरोऽयं, धन्यनामानगारः ॥४॥

कपाल जिन का शुष्क तुम्बी के मरीन्दा हो गया
 कोमल रुचिर भुज शुष्क सर्प समान है तपस्से नया ॥
 जिन का उदर अति निम्न सूखा चर्म सा, अति शिथिल हो
 अनगार मुनिवर धन्य नामा की सदा जय अचल हो ॥२॥
 सूखी हुई रसना तथा सूखा श्रवण अनि छीन है
 वट-वृक्ष के पत्ते सरीखा मांस - शोणित हीन है ॥
 आंख वीणा छेद-तारा तुल्य भासित विमल हो
 अनगार मुनिवर धन्य-नामा की सदा जय अचल हो ॥३॥
 तप में रखे हैं चित्त सूखा रुक्ष विग्रह भामता
 सब अङ्ग ढीले हो गये शिरभी तथा है कापता ॥
 तो भी कठिन तप-तेज से हैं गोभते अनि विमल हो
 अनगार मुनिवर धन्य नामा की सदा जय अचल हो ॥४॥

शीर्षं नेनु शुष्क तुम्बी-सम यथु तपने दीधे,
 कोमल रुचिर बाहु मृदु, मर्पोपमेय छे दीधे,
 भाडा पड्या छे उदर भाडे न्यम लीस्ती डेरी मशड छे,
 नय डले अणुगार येवा धन्य मुनिवर तण्णे ॥ २ ॥
 रसना धर्ष सूखी अभीहीन, डान पाणु णडेन थया,
 शुष्क वडना पान नेवा भास शोणित हीन थया,
 आंखां गयां छे नयन नेना तारड वीणाना रंध्र छे,
 नय डले अणुगार येवा धन्य मुनिवर तण्णे ॥ ३ ॥

चिरतरतिमिरं यद्, गह्वरान्तः प्रगाढं,
सपदि लयमुपैति, ज्योतिषोपागतेन ।

भवभवदुरितं य,—दर्शनेनैव तद्वद्,
जयति मुनिवरोऽयं धन्यनामाऽनगारः ॥५॥

नहि भवति सुखं यत्, कल्पवृक्षस्य मूले,
न च खलु सुरधेनो,—नापि चिन्तामणीनाम् ।
नदलुपमसुखं य,—दर्शनादेव लभ्यं,
जयति मुनिवरोऽयं, धन्यनामानगारः ॥६॥

तप से समागत तेज से जिनका प्रकाशन जागता
कन्दरा में चिर-निवासी गाढ तम है भागता ॥
जिन के सुदर्शन से भवोभव पाप नशता अवल हो
अनगार मुनिवर धन्य-नामा की सदा जय अचल हो ॥ ५ ॥
कल्पतरु के मूल में जो सौख्य अति दुर्लभ कहा
सुरधेनु-चिन्तामणिन ते मिलना कठिन सुख जो महा ॥
देखते ही है जिन्हें सुख असम मिलता अटल हो
अनगार मुनिवर धन्य-नामा की सदा जय अचल हो ॥ ६ ॥

તપમગ્ન જેવું ચિત્ત છે વપુ શુષ્ક ને અતિ રૂઝ છે,
ઐ અંગ નિર્બળ થઈ જતા કપી રહેલું શીર્ષ છે,
કઠિન તપ ને તેજથી છે શોભતા નિર્ઘથ હો,
જય હોને અણુગાર એવા ધન્ય મુનિવર તણે ॥ ૪ ॥

ચિર કાળથી વ્યાપી રહેલું તિમિર ગાઢ શુદ્ધ તણું,
પ્રકાશના આગમનથી જીવ લઈને ભાગતું,
દર્શન જેના માત્રથી લવલવ પાપ દેશે નાશ હો,
જય હોને અણુગાર એવા ધન્ય મુનિવર તણે ॥ ૫ ॥

કલ્પતરુના મૂળમાં જે સૌખ્ય અતિ દુર્લભ કહ્યાં,
સુધેનુ ચિંતા મણિ થકી મળવાં કઠીન સુખ અતિ રહ્યાં,
જેને નીરખતાં માત્રમાં મળે અગ્નિમ સુખનો પુજ હો,
જય હોને અણુગાર એવા ધન્ય મુનિવર તણે ॥ ૬ ॥

ऋजुमृदुहृदयो यः, कर्मणां निर्जराकृत्,
चरणकरणसक्तो गुप्तिगुप्तोऽप्रमत्तः ।
समितिसमित उद्य, - त्स्वात्मशक्तिप्रभावो, -
जयति मुनिवरोऽयं, धन्यनामानगरः ॥७॥

प्रविदलितकुबोधः, प्राप्तसम्यक्सुबोधः,
शमगुणविमलास्यः, सिद्धिमार्गैकलास्यः ।
अनुपहतविहारः, स्वात्मवीर्यैकसारो,
जयति मुनिवरोऽयं, धन्यनामानगरः ॥८॥

(अनुष्टुप्वृत्तम्)

सदोरमुखपोताय, सर्वजीवहितैषिणे ।
नमो धन्यनामानगराय, तपःसंयमधारिणे ॥९॥
। इति धन्यनामानगराष्टकं सम्पूर्णम् ॥

निश्चल मृदुल ह्रिय जो अशेषन कर्म को हैं जारते,
जो चरण-करणा-सक्त और गुप्ति को हैं धारते ॥
समितिधारी हैं तथा उद्यत्प्रतापी सबल हो,
अनगर मुनिवर धन्य नामा की सदा जय अचल हो ॥ ७ ॥
प्रविनष्ट है जिन का कुबोध सुबोध दिनमणि भासता
शम से प्रसन्न मुखारविन्द विमुक्ति मार्ग प्रकाशता ॥
अरु उग्र विहरण राजते जिन धर्मसर के कमल हो
अनगर मुनिवर धन्य नामा की सदा जय अचल हो ॥ ८ ॥

निष्कपट डोमण हृदय थड़ी, सङ्ग डर्म विहारता,
ने अरुण करण सङ्गत ने वणी सुगुप्तिने पण धारता,
ने समिति धारी छे सदा, उन्नतवण प्रतापी मणण हो,
जय हुन्ने आणुगार ओवा धन्य मुनिवर तण्णो ॥ ७ ॥
दुर्बोध नेण्णो नष्टकरी सुबोध सम्यक् धारता,
समलावी शात प्रसन्नमुख, वणी सिद्धमार्ग प्रकाशता,
विहार करता उग्र नेण्णो स्वात्म विर्य ओड मारनो,
जय हुन्ने आणुगार ओवा धन्य मुनिवर तण्णो ॥ ८ ॥

एवं स्तुत्वा नमस्कृत्य श्रेणिको राजा भगवत्समीपमुपागतः । प्रसन्न-
चेतसा भगवन्तं प्रणम्य निजगाद-देवानुप्रियेण भवता यथा कथितं तथैव धन्य-
नामानगारो मया दृष्टः । इत्येवं धन्यनामानगारं स्तुवन् भगवन्तं श्रीमहावीरं
त्रिकुत्वोऽभिवन्द्य नत्वा च तामैव दिशं प्रतिगतो यस्या दिशः समागतः ॥ सू० ३९ ॥

तपःसमाराधनानन्तरं धन्यनामानगारेण किं कृतम् ? इत्याह-‘तए णं
तस्स’ इत्यादि ।

मूलम्-तए णं तस्स धणस्स अणगारस्स अणया कयाइं
पुव्वरत्तावरत्तकाले धम्मजागरियं जागरमाणस्स इमेयारुवे अ-

दोरे-सहित सुखवस्त्रिका जो जीव रक्षा के लिए

धरते तथा संयम-तपस्या-धीरता धारण किये ॥

अनगार-धन्य-पदास्त्रुजों में वन्दना सन्तत लसे

उनकी ललाम-पवित्र लीला हृदय में मेरे बसे ॥ ९ ॥

॥ इति धन्य-नामा अनगार का अष्टक सम्पूर्ण ॥

इस प्रकार स्तुति तथा वन्दन-नमस्कार कर राजा श्रेणिक
भगवान् के समीप आया । प्रसन्न मन हो वह भगवन् को नमस्कार
कर बोला, हे भगवन् ! जैसा आपने कहा था उसी रूपमें मैंने धन्य-
नामक अनगार को देखा है । इस प्रकार धन्यकुमार अनगार की
भूरि भूरि प्रशंसा करता हुआ भगवन् को तीनवार प्रदक्षिणा पूर्वक
वन्दन-नमस्कार कर जहाँ से आया वहाँ गया ॥ सू० ३९ ॥

धरी जव रक्षा करणें सुखवस्त्रिका दोरा छती,

संयम तपस्या साथ जेणें धीरता धारी छती,

ओ धन्य मुनिना पदभणमां शीर्ष भाइं नतकरी,

मार्ग यात्रु प्रकाशने, जिन साधित डैये धरी. ॥ ६ ॥

॥ इति धन्यनामा अणुगारनो अष्टक सम्पूर्ण ॥

ओ प्रमाणें स्तुति तथा वन्दन नमस्कार करी राजा श्रेणिक भगवान् की पासें
आव्या प्रसन्न-मुण थछ ते भगवान् ने नमस्कार करी बोल्या-हे भगवन् ! जे प्रकारे
आपे कथुं छतुं, ते प्रकारेज भें धन्यनामना अणुगारने जेया छे ओ रीते धन्यकुमार
अणुगारनी धण्णी धण्णी प्रशंसा करता थका भगवान् ने त्रणुवार प्रदक्षिणा पूर्वक वन्दन
नमस्कार करी जयांथी आव्या छता त्यां याछा गया (सू० ३६)

उज्जरिथिए, चिंतिए, कप्पिए, पत्थिए, सणोगए संकप्पे समुप्प-
जेत्था । एवं खलु अहं इमेणं ओरालेणं जहा खंदओ तहेव
चिंता आपुच्छणं थेरेहिं सद्धिं विउलं दूरुहइ, मासिया संलेहणा,
नवमासपरियाओ, जाव कालमासे कालं किच्चा उड्डं दूरं
वीईवइत्तां संव्वट्टसिद्धे विमाणे देवत्ताए उव्वण्णे, थेरा तहेव
ओयरंति, जाव इमे से आचारभण्डए ॥ सू० ४० ॥

छाया—ततस्तस्य धन्यस्यानगरस्यान्यथा कदाचित् पूर्वरात्रापररात्रकाले
धर्मजागरिका जाग्रतः अयमेतद्रूपक आध्यात्मिकः, चिन्तितः, कल्पितः, प्रार्थितः,
मनोगतः संकल्पः समुदपद्यत—एवं खलु अहं अनेन उदारेण यथा स्कन्दकस्तथैव
चिन्ता आप्रच्छनं, रथविरैः साद्धिं विपुलं दृगेहति । मासिकी संलेखना, नवमास-
पर्यायः, यावत्कालमासे कालं कृत्वा ऊर्ध्वचन्द्रमः—यावत्—नवग्रैवेयकविमान-
प्रस्तटे ऊर्ध्वं दूरं व्यतिव्रज्य सर्वार्थसिद्धे विमाने देवत्वेन उपपन्नः । स्थविरा-
स्तथैवावतरन्ति यावत्—इमानि तस्याचारभाण्डकानि ॥ सू० ४० ॥

टीका—‘तए णं तस्स’ इत्यादि । तदनन्तरं तस्य धन्यनाम्नोऽनगरस्य
धन्यदा=अन्यस्मिन् समये कदाचित् पूर्वरात्रापररात्रकाले=रात्रेरपरभागे धर्म-
जागरिकां जाग्रतः=धर्मजागरणं कुर्वतः अयमेतद्रूपः=वक्ष्यमाणप्रकार आध्यात्मिकः=
आत्मविषयो विचारो वृक्षस्याङ्कुर इव संजातः १, तदनु चिन्तितः=पुनःपुनः

तप की आराधना करनेके बाद धन्य अनगरने क्या किया
वह बतलाते हैं— ‘तए णं तस्स’ इत्यादि—

उसके बाद एक समय रात्रि के अपर भाग (चौथे प्रहर) में
धर्म जागरणा करते हुए उन धन्यकुमार अनगर के हृदय में इस
प्रकार वृक्षाङ्कुर के समान ‘आध्यात्मिक’ अर्थात् आत्मविषयक विचार
अङ्कुरित हुआ । फिर ‘चिन्तित’ अर्थात् बारम्बार स्मरणरूप वह

तपनी आराधना क्या पछी आणुगारे शु कथुं १, ते अतावे छे—
‘तए णं तस्स’ इत्यादि.

ते पछी ओक समय रात्रिना अपर-भाग (चौथा पहर) भा धर्म जागरण
करता थका ते धन्यकुमार आणुगारना हृदयभां आ प्रकारे वृक्षाङ्कुर समान ‘आध्यात्मिक’
अर्थात् आत्मविषयक विचार अङ्कुरित थका करी ‘चिन्तित’ अर्थात् बारबार स्मरण

स्मरणरूपो विचारः, द्विपत्रित इव २, ततः कल्पितः=स एव व्यवस्थायुक्तः, 'इदमेवं करिष्यामी'-ति कार्याकारेण परिणतो विचारः पल्लवित इव ३, प्रार्थितः=स एव इष्टरूपेण स्वीकृतः पुष्पित इव ४, मनोगतः संकल्पः=मनसि दृढरूपेण निश्चयः 'इत्थमेव मया कर्तव्यम्' इति विचारः फलित इव ५, यथा-स्कन्दकः स्कन्दकवत् समुदपद्यत ।

'यथास्कन्दकः' इत्यनेनेदमवगम्यते-अहं अनेन उदारेण उग्रेण, विपुलेन=महता तपःकर्मणा शुष्को रूक्षो निर्मासः अस्थिचर्मावनद्धः किटकिटिभूतः कृशो धमनीसन्ततः संजातः, आत्मशक्त्यैव गच्छामि, गिष्ठामि, न तु शरीरवलेन,

विचार द्विपत्रित के समान हो गया, । उसके बाद 'कल्पित' अर्थात् 'इसे इस प्रकार करूंगा' ऐसा व्यवस्था-युक्त कार्य के आकारसे परिणत वही विचार पल्लवित के समान हो गया । अनन्तर 'प्रार्थित' अर्थात् इष्ट रूपसे स्वीकार किया हुआ वह विचार 'पुष्पित' के समान हो गया । फिर 'मनोगत संकल्प' अर्थात् 'मुझे ऐसा ही करना चाहिये' यह दृढ निश्चय रूप विचार 'फलित वृक्ष' के समान हो गया ।

धन्यनामा अनगारने उस समुत्पन्न विचार का चिन्तन किया, निश्चय किया और उसे स्वीकृत किया तथा उसको निश्चय पूर्वक करने का संकल्प किया । स्कन्दक ऋषि के तुल्य धन्यकुमार अनगार विचार करते हैं :-मैं इस उग्र तपसे शुष्क रूक्ष एवं रक्त मांस रहित हो गया हूँ, केवल हड्डियों नसों से तथा चर्मसे बंधा हुआ शरीर रह गया है । चलने पर किट-किट शब्द होना है । मैं सर्वथा निर्बल एवं कृश हो गया हूँ, आत्मशक्ति से ही गमनागमन करता

इय ते विचार द्विपत्रित समान थय गया ते पछी 'कल्पित' अर्थात् 'अने अने प्रकारे करीश' आवा व्यवस्था-युक्त कार्यना आकार थी परिणत तेज विचार पल्लवित समान थय गया ते पछी 'प्रार्थित' अर्थात् इष्ट रूपथी स्वीकार करेल ते विचार पुष्पित समान थय गया, पछी 'मनोगत संकल्प' अर्थात् 'मुझे अनेमज करवुं लेधये' आ दृढ-निश्चय-इय विचार इलित वृक्ष समान थय गया.

धन्नाअणुगारे ते उपजेल विचारनु चिन्तन कर्यु, निश्चय कर्यो, स्वीकार कर्यो, तथा तेने निश्चय-पूर्वक करवानो संकल्प कर्यो, स्कन्दक-ऋषिनी भाइय धन्यकुमार अणुगार विचार करे छे:- हु आ उग्रतपथी शुष्करूक्ष तेमज रक्तमांस-रहित थय गयो छुं, केवल हड्डां, नसोथी तथा चर्मथी बाधेल शरीर रही गयु छे, आलतां कडकड अवाज थाय छे हुं सर्वथा निर्बल तेमज कृश थय गयो छु, आत्मशक्ति-

भाषणावसरे ग्लानो भवामि, काष्ठशकटिकेव, पत्रशकटिकेव, एरण्डकाष्ठशक-
टिकेन सशब्दं गच्छामि, तिष्ठामि, तस्माद् यावद् उरुथानादिपुरुषाकारपराक्रमो
मम विद्यते, यावच्च मम धर्माचार्यो भगवान् महावीरो विहरति तावत् ममेदमेव
श्रेयः स्यात्—यत् प्रभाते सूर्योदये सति भगवन्तं प्रणम्य तदनुज्ञयाऽऽत्मकल्याणार्थं
नवीनमहाव्रतारोपणं कृत्वा, आलोचनानिन्दनापूर्वकं सर्वजीवेश्वरैः क्षमापणां विधाय
तथारूपैः स्थविरैः सह विपुलगिरिं समारुह्य तत्र पृथिवीशिलापट्टकं प्रतिलेख्य
तस्मिन् दर्भसंस्तारकं संस्तीर्य तत्रोपगतस्य मम संलेखनाजोपणाजुपितस्य भक्त-
पानप्रत्याख्यातस्य पादोपगतस्य कालमनवकाङ्क्षतो विहर्तुं कल्पते । व्याख्या
सुगमा ।

हैं, किन्तु शरीर बल से नहीं, बोलने के समय अत्यन्त कष्ट पाता
हूँ । काष्ठ से भरी हुई गाड़ी के समान, सूखे हुए पत्तों से भरी
हुई गाड़ी के समान, एरण्ड के सूखे काष्ठ से भरी हुई गाड़ी के
समान चलने-फिरने पर सारा शरीर किट-किट आवाज करता है,
अतः जब तक मेरे में स्वतः उठना बैठना आदि पुरुषाकार परक्रम
है तथा जब तक मेरे धर्माचार्य श्रमण भगवान् महावीर विचर रहें
हैं तब तक मेरे लिए यही श्रेय है कि मैं प्रातःकाल सूर्योदय होनेपर
भगवान् को वन्दन नमस्कार कर उनकी आज्ञा से आत्म-कल्याण
के लिये पुनः महाव्रतो को धारणकर, आलोचना निन्दना-पूर्वक समस्त
जीवराशि से क्षमा याचना करके तथारूप-बहुश्रुत-स्थविरो के
साथ विपुलाचल पर्वत पर जाऊँ । वहाँ पृथ्वीशिलापट्ट की प्रतिलेखना
कर के तथा दर्भसंस्तारक पर बैठकर संलेखना द्वारा समस्त प्रका-

धीन गमनागमन डरे छु, पणु शरीर-गणधी नडी, गोलती वणते अत्यन्त जेदित
थाडि छु, लाडडाधी लरेली गाडी समान, सुडेल पादडानी लरेली गाडी समान, अर-
डाना सुडा लाडडाधी लरेल गाडी समान आलता-डगतां आपुं शरीर डडडड अवान्
डरे छे, जेटले न्यांसुधी भडारामा स्वयं डेवुं-जेसवु आदि पुरुषाकार-पराक्रम छे
तथा न्यांसुधी मारा धर्माचार्य श्रमणु लगवान् महावीर विचरी रह्या छे त्या भुधी
मारां माटे जेज श्रेय छे डे हु प्रातःकाल सूर्योदय थतां लगवानने वन्दन नमस्कार
डरी तेमनी आज्ञाधी आत्म-इत्याणु माटे डरीधी महाव्रताने धारणु डरी आलोचना-
निन्दना-पूर्वक समस्त उवराशिधी क्षमा याचना डरी तथारूप-गुह्यश्रुत-स्थविरीनी
साथे विपुलाचल पर्वत डपर नडि त्या पृथ्वीशिलापट्टनु प्रतिलेखन डरी तथा दर्भ-

एवं चिन्तयित्वा प्रभातसमये श्रीभगवतः समीपमागत्य तं वन्दित्वा नमस्कृत्य पृष्ठवान् । श्रीभगवदाज्ञया धन्यनामानगारः स्थविरैः सार्द्धं विपुलगिरिं समाकृत्वा यथा चिन्तितं तथैव पादपोषणमसंस्तारकं दधार । एवमेकमासिकी संलेखना । नवमासान् संयमपर्यायं पालयामास । कालमासे=मृत्युसमये कालं कृत्वा चन्द्रलोकादूर्ध्वं यावद् नवग्रैवेयकविमानप्रस्तटादुपरि दूरं व्यतिव्रज्य=समुल्लङ्घ्य सर्वार्थसिद्धे विमाने देवत्वेन=देवरूपेण उपपन्नः=उपपाताख्यं जन्म लब्धवान् ।

ततः स्थविराः परिनिर्वाणप्रत्ययिकं=परलोकगमनसम्बन्धिनं कायात्सर्गं कृत्वा धन्यनाम्नोऽनगारस्य वस्त्रपात्रादीन्युपकरणानि, ममादाय विपुलगिरितोऽधोऽरके आहारों का त्यागकर जीवन-मरण की अभिलाषा नहीं करता हुआ पादपोषणमन संथारा करके रहें ।

इस प्रकार विचार कर प्रातःकाल वे श्रमण भगवान् महावीर की सेवा में उपस्थित हुए । उन को वन्दन-नमस्कार कर उन के समक्ष अपनी हार्दिक अभिलाषा व्यक्त की । भगवान की आज्ञा प्राप्तकर वे धन्या अनगार स्थविरों के साथ विपुलाचल पर्वत पर गये तथा पूर्व किये हुए विचार के अनुसार उन्होंने पादपोषणमन संथारा धारण किया, वह संथारा एक मास का हुआ ।

इस प्रकार नव मास पर्यन्त संयम पालन कर समाधि-मरण से मरकर चन्द्रलोक के ऊपर बारह देवलोक तथा नव ग्रैवेयक विमानों को उल्लङ्घन कर सर्वार्थसिद्ध विमान में देवता रूप से उत्पन्न हुए ।

स थारके उपर जेसी स लेखना वडे सर्वे आहारोंने त्याग करी जीवनमरणनी अभिलाषा न करता पादपोषणमन स थारो करीने रहु

जे रीते विचारी सवारो श्रमणु लगवान भडावीरनी सेवामां उपस्थित थया, तेओने वन्दन-नमस्कार करी तेमनी सामे पोतानी डार्दिक-अभिलाषा प्रगट करी, लगवाननी आज्ञा प्राप्त करी ते स्थविरोंने साथे विपुलाचल पर्वत उपर गया, तथा पड़ेलां चिन्तवेला विचार अनुसार तेमणु पादपोषणमन स थारो धारणु कर्यो, ते स थारो ओके मासने थयो.

जे रीते नवमासपर्यन्त संयम पालन करी समाधि-मरणु भरी चन्द्रलोक उपर थार देवलोक तथा नवग्रैवेयक विमानोंने ओणंगी सर्वार्थसिद्ध नामना विमानमां देवतारूपे उत्पन्न थया.

वतीयं भगवत्समीपमागम्य भगवन्तं प्रोचुः—हे भगवन् ! तस्य धन्यनाम्नोऽनगा-
स्य उमानि आचारभाण्डकानि=वस्त्रपात्रादीन्युपकरणानि सन्तीति ॥ सू० ४० ॥

अथ गौतमस्वामी पृच्छति—‘भंतेत्ति’ इत्यादि ।

मूलम्—भंतेत्ति भगवं गोयसे तहेव पुच्छति जहा खंदयस्स ।
भगवं वागरेइ जाव सव्वट्टुसिद्धविमाणे उववण्णे । धणस्स णं
भंते ! देवस्स केवइयं कालं ठिई पन्नत्ता ? गोयसा ! तेत्तीसं
सागरोवमाइं ठिई पन्नत्ता । सेणं भंते ! ताओ देवलोगाओ
कहिं गच्छिहिति ? कहिं उववज्जिहिति ? गोयसा ! महाविदेहे
वासे सिज्झिहिति १, बुज्झिहिति २, मुच्चिहिति ३, परिणि-
व्वाहिति ४, सव्वदुक्खाणमंतं करेहिति ५ ।

एवं खलु जम्बू ! समणेणं जाव संपत्तेणं पढमस्स अज्झ-
यणस्स अयमट्टे पणत्ते ॥ सू० ४१ ॥

॥ तइयवग्गस्स पढसं अज्झयणं समत्तं ॥३॥ १॥

छाया—भदन्त ! इति भगवान् गौतमस्तथैव पृच्छति यथा स्कन्दकम्य
भगवान् व्याकरोति—यावत् सर्वार्थसिद्धविमाने उपपन्नः धन्यस्य खलु भदन्त !
देवस्य कियत्कं कालं स्थितिः प्रज्ञप्ता ? गौतम ! त्रयसिंघत्सागरोपमाणि स्थितिः
प्रज्ञप्ता । स भदन्त ! तस्माद्देवलोकात् कुत्र गमिष्यति ? कुत्रोत्पत्स्यते ? । हे
गौतम ! महाविदेहे वर्षे सेत्स्यति २, मोक्ष्यति ३, परिनिर्वास्यति ४, सर्व-

धन्यकुमार अनगार को दिवंगत हुआ जानकर सहचरों स्थविरो
ने परलोकगमन हेतुक कायोत्सर्ग किया । पश्चात् उनके वस्त्र-पात्र
आदि उपकरण लेकर विपुलाचल पर्वत से नीचे उतरे और भगवान्
के निकट आकर इस प्रकार बोले—हे भगवन् ! धन्यनामा अनगार
के ये वस्त्र-पात्र-आदि उपकरण हैं ॥ सू० ४० ॥

धन्यकुमार आनगारने दिवंगत यथा वत्सली साथे रहना स्थविरोने परलोक-
गमन-हेतुके कायोत्सर्ग किये पछी तेमना वस्त्र-पात्र आदि उपकरण लई विपुलाचल
पर्वत परथी नीचे उतरा, गने भगवान् पाये आवी ओ प्रभागे बोल्या, हे भगवन् !
धन्यनामा आनगारना आ वस्त्र पात्र आदि उपकरण हें (सू० ४०)

दुःखानामन्तं करिष्यति ५ । एवं खलु जम्बूः ! श्रमणेन यावत्संप्राप्तेन प्रथम-
स्याध्ययनस्यायमर्थः प्रज्ञप्तः ॥सू० ४१॥

तृतीयवर्गस्य प्रथममध्ययनं समाप्तम् ॥१॥

टीका—‘ भंतेत्ति ’ इत्यादि । तदा भगवान् गौतमः श्रीमहावीरं भग-
वन्तं पृष्ठवान्—हे भगवन् ! प्रकृतिभद्रो धन्यनामानगारः समाधिना कालं कृत्वा
कः गतः ? । श्री भगवान् प्राह—हे गौतम ! प्रकृतिभद्रो धन्यनामानगारः
समाधियुक्तः सन् कालं कृत्वा सर्वार्थसिद्धे विमाने देवत्वेन संजातः, देवोऽ-
भूदित्यर्थः । गौतमः पुनर्वाच पृष्ठवान्—हे भगवन् ! धन्यदेवस्य स्थितिस्तत्र कियन्तं
कालं भविष्यति ? । भगवान् प्रोवाच—त्रयस्त्रिंशत्सागरोपमा स्थितिरस्ति तस्य ।
गौतमः पुनर्वाह—तस्माद्वलोकाच्युतोऽसौ कः गमिष्यति ? , कः चोत्पत्स्यते ? ।
श्रीभगवानवादीत्—स धन्यदेवो महाविदेहक्षेत्रे जन्म गृहीत्वा सिद्धो बुद्धो मुक्तः
सन् निर्वाणपदं प्राप्य सर्वदुःखरहितो भविष्यति ।

हे जम्बूः ! भगवता श्रीमहावीरेण एवम्—उत्तरीत्या तृतीयवर्गे प्रथम-
स्याध्ययनस्य अयं=पूर्वोक्तः अर्थः=भावः प्रज्ञप्तः=कथितः ॥४१॥

इति अनुत्तरोपपातिकदशाङ्गे अर्थबोधिण्यां टीकायां तृतीयवर्गस्य
प्रथममध्ययनं समाप्तम् ॥३॥ १॥

अब गौतम स्वामी भगवान् से पूछते हैं ‘भंतेत्ति’ इत्यादि ।

हे भगवन् ! भद्रप्रकृतिवाले धन्यनामा अनगार समाधि-पूर्वक
काल करके कहाँ उत्पन्न हुए ?

भगवान् ने फरमाया—हे गौतम ! सरल-स्वभावी तथा सरल हृदय
धन्यनामा अनगार समाधिपूर्वक काल करके सर्वार्थसिद्ध विमान में
उत्पन्न हुआ है ।

फिर गौतम स्वामीने पूछा—हे भगवन् सर्वार्थसिद्ध में धन्य-
नामा देवकी कितनी स्थिति होगी ? ।

इसे गौतम स्वामी भगवान् ने पूछे थे—‘ भंतेत्ति ’ इत्यादि

हे भगवन् ! भद्र प्रकृतिवाला धन्यनामा अनगार समाधि-पूर्वक काल करके
कहाँ उत्पन्न थया ?

भगवान् ने फरमाया—हे गौतम ! सरल-स्वभावी तथा सरल-हृदयी धन्यनामा
अनगार समाधिपूर्वक काल करके सर्वार्थसिद्ध विमानमें उत्पन्न थया है

इसी गौतमस्वामीने पूछे थे—हे भगवन् ! सर्वार्थसिद्धमें धन्यनामना देवकी
कितनी स्थिति थये ?

जम्बूस्वामी सुधर्मस्वामिनं पृच्छति—‘जइ णं भंते ? ’ इत्यादि ।

मूलम्—जइ णं भंते ! उक्खेवओ । एवं खलु जम्बू !
तेणं कालेणं तेणं समएणं काकंदीए णयरीए भद्दा णासं स-
त्थवाही परिवसइ अड्ढा । तीसे णं भद्दाए सत्थवाहीए पुत्ते
सुनक्खत्ते नामं दारए होत्था, अहीण० जाव सुरूवे पंचधाई-

भगवान्ने फरमाया—हे गौतम ! धन्यकुमार देव की वहाँ तैनीस
(३३) सागरोपम की स्थिति है ।

गौतम स्वामी बोले—हे भगवन् ! धन्य-नामा देव वहाँ से
चव कर कहाँ जायगा ? कहाँ उत्पन्न होगा ?

भगवान्ने फरमाया—हे गौतम ! वह धन्य-नामा देव महाविदेह
क्षेत्र में जन्म लेकर अपने समस्त कर्मों का क्षय कर के सिद्ध बुद्ध
मुक्त होगा तथा परमपद निर्वाणको प्राप्त कर सर्व दुःखों का अन्त करेगा ।

अध्ययन का उपसंहार करते हुए श्री सुधर्मा स्वामी जम्बू
स्वामी से कहते हैं— हे जम्बू ! श्रमण भगवन् महावीरने तृतीय
वर्ग के प्रथम अध्ययनका यह अर्थ कहा है ॥ सू० ४१ ॥

श्री अनुत्तरोपपातिकदशांगसूत्रकी अर्थबोधिनीनामक टीका के
हिन्दी अनुवाद का तृतीय वर्ग का प्रथम अध्ययन समाप्त ॥

भगवाने ફરમાવ્યુ—હે ગૌતમ ! ધન્યકુમાર દેવની ત્યા તેત્રાસ સાગરોપમની સ્થિતિ છે

ગૌતમ સ્વામી બોલ્યા—હે ભગવન્ ! ધન્યનામા દેવ ત્યાથી ચવી ક્યાં જશે ?
ક્યાં ઉત્પન્ન થશે ?

ભગવાને ફરમાવ્યુ—હે ગૌતમ ! તે ધન્યનામા દેવ મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં જન્મ
લઈ પોતાના સમસ્ત કર્મેના ક્ષય કરી સિદ્ધ બુદ્ધ અને મુક્ત થશે, તથા પરમપદ
નિર્વાણને પ્રાપ્ત કરી સર્વ દુઃખોનો અન્ત કરશે

અધ્યયનનો ઉપસંહાર કરતા થકા શ્રી સુધર્માસ્વામી જંબૂ સ્વામીને કહે
છે—હે જંબૂ ! શ્રમણભગવાન મહાવીરે ત્રીજા વર્ગના પ્રથમ અધ્યયનના આ
અર્થ કહ્યા છે (સૂ. ૪૧)

અનુત્તરોપપાતિકદશાંગ-સૂત્રની ‘અર્થબોધિની’

નામકે ટીકાના ગુજરાતી અનુવાદના

ત્રીજા વર્ગનું પ્રથમ અધ્યયન સમાપ્ત.

परिक्खत्ते जहा धण्णे तहेव वत्तीसओ दाओ जाव उप्पिं
पासाय वडिंसए विहरइ । तेणं कालेणं तेणं समएणं समोसरणं
जहा धण्णे तहा सुनक्खत्ते वि निगए, जहा थावच्चापुत्तस्स
तहा निक्खमणं जाव अणगारे जाए इरियासमिए जाव वंभयारी ।

तए णं से सुनक्खत्ते अणगारे जं चेव दिवसं समणस्स
भगवओ महावीरस्स अंतिए सुंढे जाव पव्वइए तं चेव दिवसं
अभिग्गहं तहेव जाव विलसिव आहारेइ, संजमेणं जाव विहरइ,
वहिया जणवयविहारं विहरइ, एक्कारस अंगाइं अहिज्जइ, संजमेणं
तवसा अप्पाणं भावेमाणे विहरइ ।

तए णं से सुणक्खत्ते अणगारे तेणं ओरालेणं जहा
खंदओ । तेणं कालेणं तेणं समएणं रायगिहे नयरे, गुणसिलए
चेइए, सेणिए राया, सामी समोसइढे, परिसा निग्गया, राया
निग्गओ, धम्मो कहिओ, राया पडिगओ, परिसा पडिगया ।
तए णं तस्स सुणक्खत्तस्स अण्णया कयाइ पुव्वरत्तावरत्तकाल-
समयंसि धम्मजागरियं जागरमाणस्स जहा खंदयस्स० । बहु-
वासा परियाओ, गोतमपुच्छा, तहेव कहेइ जाव सव्वट्टुसिद्धे
विमाणे देवे उववण्णे, तेत्तीसं सागरोवमाइं ठिई पणत्ता ।
सेणं भंते !० महाविदेहे सिज्झिहिति ५ ।

एवं सुणक्खत्तगमेणं सेसावि अट्ट भाणियव्वा, नवरं आणु-
पुव्वीए दोण्णि रायगिहे, दोण्णि साएत्ते, दोण्णि वाणियग्गामे,
णवमो हत्थिणाउरे, दसमो रायगिहे । नवण्हं भदाओ जण-
णीओ । नवण्हं वि वत्तीसओ दाओ । नवण्हं निक्खमणं

थावच्चापुत्तस्स सरिस्सं, वेहल्लस्स पिया करेइ । छम्मासा वेहल्लए ।
नव धण्णे । सेसाणं बहुवासा । मासियाए संलेहणाए सव्वट्ठ-
सिद्धे विमाणे । सव्वे महाविदेहे सिज्झिस्संति ५ ।

एवं खलु जंबू ! समणेणं भगवया महावीरेणं आइगरेणं,
तित्थगरेणं, सयंसंबुद्धेणं, पुरिसुत्तमेणं, पुरिससीहेणं, पुरिसवर-
पुंडरीएणं, पुरिसवरनंधहत्थिएणं, लोगुत्तमेणं, लोगनाहेणं, लोग-
हिएणं, लोगपईवेणं, लोगपज्जोअगरेणं, अशयदयेणं, चक्खुदयेणं,
मग्गदयेणं, सरणदयेणं, जीवदयेणं, वीहिदयेणं, धम्मदयेणं, धम्म-
देसएणं, धम्मनायगेणं, धम्मसारहिएणं, धम्मवरचाउरंतचक्कवट्ठि-
एणं, दीवो—ताणं—सरणगइ—पइट्ठेणं, अप्पडिहयवरनाणदंसण-
धरेणं, वियट्ठउमेणं, जिणेणं, जावएणं, तिण्णेणं, तारएणं,
बुद्धेणं, वोहएणं, मुत्तेणं, सोयगेणं, सव्वन्नुणा, सव्वदरिसिणा,
सिवमयलमरुयमणंतमक्खयसव्वावाह-सपुणरावित्तिसिद्धिगइनाम-
धेयं ठाणं संपत्तेणं अणुत्तरोववाइयदसाणं तच्चस्स वग्गस्स
अयमट्ठे पणत्ते ॥ सू० ४२ ॥

॥ तइओ वग्गो समत्तो ॥

छाया—यदि खलु भदन्त उत्क्षेपकः । एवं खलु जम्बू ! तस्मिन्
काले तस्मिन् समये काकन्द्यां नगर्यां भद्रा नाम सार्थवाही परिवसति, आठ्या०
तस्या भद्रायाः सार्थवाह्याः पुत्रः गुनक्षत्रो नाम दारकोऽभवत् । अहीन०
यावत्सुरूपः पञ्चधात्रीपरिक्षिप्तो यथा धन्यस्तथा गुनक्षत्रोऽपि निर्गतः, यथा स्याप-
त्यापुत्रस्य तथा निष्क्रमणं, यावत् अनगारो जात इर्यासमितो यावद् ब्रह्मचारी ।

ततः गुनक्षत्रोऽनगारो यस्मिंश्चैव दिवसे श्रमणस्य भगवतो महावीर-
स्यान्तिके सुण्डो यावत्प्रव्रजितस्तस्मिंश्चैव दिवसे अभिग्रहं तथैव यावद् त्रि-
मिवाहारयति, संयमेन यावद् विहरति, वट्ठिर्जनपदविहारं विहरति । एकादशा-
न्ययीते, संयमेन नान्याऽऽत्मानं भावयन् विहरति ।

ततः स सुनक्षत्रस्तेनोदारेण यथा स्कन्दकः। तस्मिन् काले तस्मिन् समये राजगृहं नगरं, गुणशिलकं चैत्यं, श्रेणिको राजा, स्वामी समवसृतः, परिपन्निर्गता, राजा निर्गतः, धर्मः कथितः, राजा प्रतिगतः, परिपत् प्रतिगता।

ततस्तस्य सुनक्षत्रस्यान्यदा कदाचित् पूर्वरात्रापररात्रकालसमये धर्म-जागरिकां जाग्रतः, यथा स्कन्दकस्य बहुवर्षाणि पर्यायः, गौतमपृच्छा, तथैव कथयति, यावत्सर्वार्थसिद्धे विमाने देव उपपन्नः। त्रयस्त्रिंशत्सागरोपमानि स्थितिः प्रज्ञप्ता। स मदन्त !० महाविदेहे सेत्स्यति।

एवं सुनक्षत्रगमेन शेषा अप्यष्टौ भणितव्याः, नवरं-विशेषः—आनुपूर्व्या द्वौ राजगृहे, द्वौ साकेते, द्वौ वाणिज्यग्रामे, नवमो हस्तिनागपुरे, दशमो राजगृहे। नवानां भद्रा जनन्यः। नवानामपि द्वात्रिंशत्कादायः। नवानां निष्क्रमणं स्थापत्यापुत्रस्य सदृशं, वैहल्यस्य पिता करोति। षण्मासा वैहल्यस्य नव धन्यस्य, शेषाणां बहूनि वर्षाणि (पर्यायः)। मासिक्या संलेखनया सर्वार्थ-सिद्धे विमाने। सर्वे महाविदेहे सेत्स्यन्ति।

एवं खलु जम्बूः ! श्रमणेन भगवता महावीरेण आदिकरेण, तीर्थकरेण, स्वयं संबुद्धेन, पुरुषोत्तमेन, पुरुषसिंहेन, पुरुषवरपुण्डरीकेण, पुरुषवरगन्धहस्तिना, लोकोत्तमेन, लोकनाथेन, लोकहितेन, लोकप्रदीपेन, लोकप्रद्योतकरेण, अभय-दयेन, चक्षुर्दयेन, मार्गदयेन, शरणदयेन, जीवदयेन, बोधिदयेन, धर्मदयेन, धर्मदेशकेन, धर्मनायकेन, धर्मसारथिना, धर्मवरचातुरन्तचक्रवर्तिना, द्वीपत्राण-शरणगतिप्रतिष्ठेन, अप्रतिहतवरज्ञानदर्शनधरेण, व्यावृत्तछात्रस्थयेन, जिनेन जाय-केन, तीर्णेन तारकेण, बुद्धेन बोधकेन, मुक्तेन मोचकेन, सर्वज्ञेन, सर्वदर्शिना, शिवमचलमरुजमनन्तमक्षयमव्यावाधमपुनरावृत्तिकं सिद्धिगतिनामधेयं स्थानं संप्रा-प्तेन अनुत्तरोपपातिकदशानां तृतीयस्य वर्गस्यायमर्थः प्रज्ञप्तः ॥सू० ४२॥

॥ तृतीयो वर्गः समाप्तः ॥

टीका—‘जइ णं भंते ! उक्खेवओ ’ इति। हे भगवन् ! अनुत्तरोपपा-तिकदशाङ्गस्य तृतीयवर्गे प्रथमाध्ययनस्य भगवताऽयमर्थः कथितः, तत्र द्वितीया-

श्री जम्बूस्वामी सुधर्मा स्वामी से पूछते हैं—‘जइ णं भंते’ इत्यादि।

हे भगवन् ! श्री अनुत्तरोपपातिकदशाङ्गसूत्र के तृतीय वर्ग के

श्रीजम्बूस्वामी सुधर्मास्वामीने पूछे छे :— ‘जइ णं भंते !’ इत्यादि
हे भगवन् ! श्री अनुत्तरोपपातिकदशाङ्ग सूत्रना त्रीज वर्गना प्रथम अध्य-यनना भगवाने आ अर्थ उह्या छे तो हे भगवन् ! द्वितीय आदि शेष अध्ययनोना शु अर्थ प्रज्ञपित कर्था छे ?

दीनामध्ययनानां कोऽर्थः प्रज्ञप्तः ? । सुधर्मस्वामी जम्बूस्वामिनं प्रत्याह—हे जम्बू ! काकन्द्यां नगर्यां भद्रासार्थवाद्याः पुत्रः सुनक्षत्रो नाम आसीत् । तस्य सर्वं वर्णनं धन्यकुमारवद्विज्ञेयम् ।

एवं सुनक्षत्रवदन् शेषा अपि अष्ट कुमारा वक्तव्याः, नवरं=विशेषस्तु आनुपूर्व्या=अनुक्रमशः द्वौ ऋषिदास-पेल्हको राजगृहे नगरे जातौ । द्वौ रामपुत्र-चन्द्रिको साकेते=अयोध्यायां, द्वौ=पृष्ठिमातृक-पेढालपुत्रौ वाणिज्यग्रामे, नवमः पोटिलो हस्तिनापुरे, दशमश्च वेढल्लो राजगृहे नगरे संजातः ।

नवानां धन्यकुमारादीनां जनन्यो भद्रानामन्य आसन्, एकैकस्य जननी भद्रानाम्नी पृथक् पृथगासीदिति भावः । धन्यकुमारादीनां नवानां निष्क्रमणं

प्रथम अध्ययनका भगवान्ने यह अर्थ कहा है तो हे भगवन् ! द्वितीय आदि शेष अध्ययनों का क्या अर्थ प्ररूपित किया है ? ।

श्री सुधर्मस्वामी श्री जम्बूस्वामी को संबोधित कर इस प्रकार बोले—हे जम्बू ! काकन्दीनगरी में भद्रा सार्थवाही के सुनक्षत्र-नामक एक पुत्र था ! इसका सारा वर्णन धन्यकुमार के समान है । केवल धन्यकुमार की दीक्षा-पर्याय नव मास की थी तो सुनक्षत्र अनगार की बहुत वर्षों के दीक्षा पर्याय थी ।

इस प्रकार सुनक्षत्र के समान शेष आठों ही कुमारों का जीवनवृत्त समझना चाहिये । विशेषता यही है कि इन में क्रमशः दो-ऋषिदास और पेल्हक-राजगृह नगर में, दो-रामपुत्र और चन्द्रिक-अयोध्या में, दो-पृष्ठिमातृक और पेढालपुत्र-वाणिज्य-ग्राम में, नववाँ पोटिल - हस्तिनापुर में तथा दशवाँ - वेढल्लकुमार राजगृह नगर में उत्पन्न हुआ । धन्यकुमार आदि नवों कुमारों की भद्रा-नामक मातायें

श्रीसुधर्मस्वामी श्रीजम्बूस्वामीने सजोधी आ प्रमाणे जेत्या—हे जम्बू ! काकन्दी नगरीमां भद्रा सार्थवाहीने सुनक्षत्र नामे ओके पुत्र हुतो तेनुं सद्यशु वारुन धन्यकुमारनी माकेके छे, डेवण धन्यकुमारनी दीक्षापर्याय नव मासनी हुती तो सुनक्षत्र आणुगारनी दीक्षापर्याय घण्टा वर्षोनी हुती.

ओ रीते सुनक्षत्र समान शेष आठेय कुमारेनुं जवनवृत्तान्त समजवु जेठये. विशेषता ओके छे डे ओओमा क्रमश . जे-ऋषिदास अने पेढल्ल राजगृह नगरमा, जे-रामपुत्र अने अद्रिष्ठ अयोध्यामा जे-पृष्ठिमातृक अने पेढालपुत्र वाणिज्यग्राममा उत्पन्न थया नवमा पोटिल हस्तिनापुरमा, तथा दशमां वेढल्ल कुमार राजगृहनगरमा उत्पन्न थया धन्यकुमार आदि नवेय कुमारेनी भद्रानामनी माताओ हुती अन्येठनी

स्थापत्यापुत्रसदृशं स्वस्वजननी कृतवती । दशमस्य वेहल्लस्य निष्क्रमणं पिता कृतवान् । वेहल्लस्य मंयमपर्यायः पाण्मासिकः । धन्यनारनाऽनगारस्य नवमासिकः पर्यायः प्रागुक्तः । शेषाणां मुनक्षत्रादीनामष्टानामनगाराणां बहूनि वर्षाणि श्रमणपर्यायः । संलेखना सर्वेषां मासिकी । सर्वार्थसिद्धे विमाने सर्वे देवत्वेन समुत्पन्नाः । महाविदेहे क्षेत्रे सिद्धिगतिं प्राप्स्यन्ति ॥सू० ४२॥

मूलम्—अणुत्तरोववाइयदसाणं एगो सुयक्खंधो, तिन्नि वग्गा, तिसु चैव दिवसेसु उद्दिसिज्जंति । तत्थ पढसे वग्गे दस उद्देसगा, विइए वग्गे तेरस उद्देसगा, तइए वग्गे दस उद्देसगा; सेसं जहा पायाधरसकहाणं तहा णेयव्वं ।

॥ इय अणुत्तरोववाइयदसाओ समत्ताओ ॥

॥ नवमं अंगं समत्तं ॥

छाया—अनुत्तरोपपातिकदशानामेकः श्रुतस्कन्धः, त्रयो वर्गाः, त्रिषु चैव दिग्गेषु उद्दिश्यन्ते । तत्र प्रथमे वर्गे दश उद्देशकाः, द्वितीये वर्गे त्रयोदश उद्देशकाः,

श्री । प्रत्येक की भद्रा नामक भिन्न २ माताएं थीं न कि एक ही । धन्यकुमार आदि नवों कुमारों का दीक्षामहोत्सव थावचापुत्र के समान अपनी २ माताओं ने किया था । दशवां वेहल्ल का दीक्षामहोत्सव उस के पिताने किया था । वेहल्ल की छः मास, धन्यकुमार की नव मास तथा शेष मुनक्षत्र आदि आठों ही अनगारों की बहुत वर्षों की दीक्षा पर्याय थी । सबोंने एक एक मास की संलेखना की । सब सर्वार्थसिद्ध विमान में देवतारूप से उत्पन्न हुए । तथा वे महाविदेह क्षेत्र में जन्म लेकर समस्त कर्मों का क्षय कर मोक्ष प्राप्त करेंगे ॥सू० ४२॥

भद्रानामे लिन्न लिन्न माताओ। उती नडि डे ओडल धन्यकुमार आदि नवेय कुमारेने। दीक्षामहोत्सव थावच्यापुत्रनी माइड पोतपोतानी माताओओ डर्यो उतो, दशमां वेहुदलने। दीक्षामहोत्सव तेना पिताओ डर्यो उतो। वेहुदलनी छ मास धन्यकुमारनी नव मास तथा शेष मुनक्षत्र आदि आठेय अणुगारेनी घणुा वर्षोनी दीक्षापर्याय उती। सर्वे मुनिओओ ओडेड मासनी संलेखना करी सर्वे सर्वार्थसिद्ध विमानमां देवताइपे उत्पन्न थया तथा तेओ अन्तमा महाविदेह क्षेत्रे जन्म लधं समस्त कर्मोनी क्षय करी मोक्ष प्राप्त करथे (सू० ४२)

तृतीये वर्गे दश उद्देशकाः । शेषं यथा ज्ञाताधर्मकथानां तथा ज्ञातव्यम् ॥

॥ अनुत्तरोपपातिकदशानां संस्कृतच्छाया समाप्ता ॥

॥ नवममङ्गं समाप्तम् ॥

तृतीयवर्गस्य वर्णनमुपसंहरन् श्रीसुधर्मा स्वामी कथयति—एवं खलु’ इत्यादि।

हे जम्बू ! एवम्=उक्तरीत्या भगवता श्रीमहावीरेण यावत्सिद्धगिति-
नामधेयं स्थानं संप्राप्तेन अनुत्तरोपपातिकदशाङ्गस्य तृतीयवर्गस्यायम्=उक्तरूपः
अर्थः=भावः प्रज्ञप्तः=रूढितः ॥

॥ इति अनुत्तरोपपातिकदशानाम्ने नवमाङ्गस्य अर्थबोधिण्यां

टीकायां तृतीयो वर्गः समाप्तः ॥

॥ इति श्री-विश्वविख्यात-जगद्बल्लभ-प्रसिद्धवाचक-पञ्चदशभाषाकलितललित-
कलापालापक-प्रविशुद्धगद्यपद्यनैकग्रन्थनिर्मायक-वादिमानमर्दक-श्रीशाहूच्छत्र-
पतिकोल्हापुरराजप्रदत्त-‘जैन शास्त्राचार्य’-पदभूषित-कोल्हापुरराज-
गुरु-बालब्रह्मचारि-जैनाचार्य-जैनधर्मदिवाकर-पूज्यश्री-वासीलाल-
व्रतिविरचितायाम् अनुत्तरोपपातिकदशाङ्ग-सूत्रस्य अर्थबोधिण्याख्या
व्याख्या समाप्ताः ॥ १ ॥

अब तृतीय वर्ग का उपसंहार करते हुए श्री सुधर्मास्वामी
श्री जम्बूस्वामीको संबोधन कर कहते हैं—‘एवं खलु’ इत्यादि०

हे जम्बू ! इस प्रकार पूर्वोक्त गुणों से युक्त श्रमण भगवान्
महावीरने अनुत्तरोपपातिकदशाङ्गसूत्र के तृतीय वर्गका यह अर्थ कहाहै।

॥ श्री अनुत्तरोपपातिकदशाङ्ग-नामक नवमाङ्ग की अर्थबोधिनीनामक

टीका का तृतीय वर्ग समाप्त ॥

॥ इति श्री अनुत्तरोपपातिकदशाङ्ग सूत्रकी अर्थबोधिनी टीका का
हिन्दी अनुवाद समाप्त ॥

હવે ત્રીજા વર્ગને ઉપસંહાર કરતા શ્રી સુધર્માસ્વામી શ્રીજંબૂસ્વામીને સંબો-
ધન કરી કહે છે— ‘એવં સ્વલુ’ ઇત્યાદિ

હે જંબૂ ! આ રીતે પૂર્વોક્ત ગુણોથી યુક્ત શ્રમણ ભગવાન મહાવીરે અનુત્તરો-
પપાતિકદશાંગ સૂત્રના ત્રીજા વર્ગના આ અર્થ કહ્યા છે

શ્રી અનુત્તરોપપાતિકદશાંગ નામક નવમાંગની “અર્થબોધિની”

નામની ટીકાનો ત્રીજો વર્ગ સમાપ્ત.

ઇતિ અનુત્તરોપપાતિકદશાંગ સૂત્રની અર્થબોધિની

ટીકાનો ગુજરાતી અનુવાદ સમાપ્ત.

॥ शास्त्रप्रशस्तिः ॥

(अनुष्टुप्वृत्तम्)

काठियावाडदेशे च, वर्द्धमानपुरी पुरा ।
बहवाणसिटीनाम्नी, या प्रसिद्धाऽस्ति संप्रति ॥१॥

तत्राहं मुनिभिः सार्द्धं, ग्रामाद्गामान्तरं व्रजन् ।
टीकामकार्पमागत्य, सरलामर्थबोधिनीम् ॥२॥
ते चेमे

(वसन्ततिलकावृत्तम्)

मिथ्यात्वदर्शन-चरित्रविमोहनीय,-
विध्वंसनेन समवाप्य रुचिं स्पृधर्मे ।
व्याख्यानतो मुदमुपैति च यस्य पर्पत्,
सोऽयं विभाति मुनिवीर-समीरमलः ॥३॥

शास्त्रार्थसंग्रहविधौ त्वरया युतेन,
साहाय्यमत्र मम तेन परं व्यधायि ।
तं वीरपुत्रपदशोभि-समीरमलं,
नित्यं स्मरामि ननु किं करवाणि तस्मै ॥४॥

(शिखरिणीवृत्तम्)

उदारो निर्मानो जितनिगमतत्त्वार्थनिपुणः,
क्रियादक्षोऽह्लान्तो गुरुजनमनोलादजनकः ।
सभायां चातुर्याद् बहुजनमनोरञ्जनपरः,
कनैयालालोऽयं सदयहृदयः संयमपरः ॥५॥

(मालिनीवृत्तम्)

धरणिरिव सहिष्णुः सिन्धुगाम्भीर्यजिष्णुः,
सुहृत् इव कुशानुस्तेजसा दीप्यमानः ।
विमलमपि यदन्तः शारदाम्भःसमानं,
सं मुनि-मदनलालः शोभते सत्तपस्वी ॥६॥

(भुजङ्गप्रयातवृत्तम्)

गुरोर्भक्तिभावेन युक्तः क्रियावान्,
प्रसन्नः प्रवीणो विगर्वो गुणी च ।
तपोभावयुक्तः सदा राजते यः,
तपस्वी मुनिमाँगिलाल प्रशान्तः ॥७॥

(मन्दाक्रान्तावृत्तम्)

शान्तो दान्तः स्थविरपदवीशोभितः शुद्धभावो,
मोहोद्रेकप्रमथनपरो मोक्षसौख्यामिलापी ।
सम्यक्श्रद्धाविमलहृदयः पद्विधप्राणिपालो,
देवीलालः सुमुनिरिह यो राजते सच्चरित्रः ॥८॥
द्वयधिकद्विसहस्राब्दे (२००२), विक्रमस्य गुरोर्दिने ।
ज्येष्ठकृष्णदले टीका, द्वादश्यां पूर्णतामगात् ॥९॥
टीकासमाप्तिसमये, साधवः सत्य उत्तमाः ।
सन्त्यत्र तेषां नामानि, कथ्यन्ते गुणवृद्धये ॥१०॥

तथाहि—

(अनुष्टुप्वृत्तम्)

लिम्बडीसम्प्रदायस्थो,—धनजीस्वामिनामकः ।
गुरुभ्रात्रा समायुक्तो, राजते चन्द्रवद् गणे ॥११॥

(शार्दूलविक्रीडीनवृत्तम्)

छोटालालमुनिर्वचोमधुरिमाऽऽनन्दप्रदः प्राणिनां,
चञ्चच्चन्द्रकलेव यस्य करुणा पदकायतापापहृत् ।
पूर्णचन्द्र इव प्रतप्तजनताज्ञानामृताऽऽवर्षणः,
लोकानन्दगुणेन यः किल सदानन्दी प्रसिद्धोऽभवत् ॥१२॥
वैयावृत्तिगुणप्रमोदितमुनिजेता कपायस्य यः,
प्राणिनाणपरायणः करुणया यस्य द्रवत्यन्तरम् ।
लक्ष्मीचन्द्रमुनिः स शान्तहृदयो धीरस्तथैतावुभौ,
राजेते मृदुमानसौ मुनिवरो यौ लिम्बडीगच्छके ॥१३॥

(अनुष्टुप्वृत्तम्)

जीवनजी स्वामिनामा, भगवान्जी-मुनीश्वरः ।

दर्यापुरीसुगच्छेऽच्छे, भ्राजते रविचन्द्रवत् ॥१४॥

(तोटकवृत्तम्)

हरिदानमुनिर्जिनशासनतो, वचनामृततोपितमव्यजनः ।

वरवालगुगच्छगतो नियतो, जननीसद्वितो मुनिधर्मरतः ॥१५॥

। सतीनामानि ।

(शार्दूलविक्रीडीनवृत्तम्)

सौधीवाङ्-सती गुणद्वयवती शान्ता सद्विष्णुः परा,

अच्चीवाङ्-सती समाश्रितवती सम्यक् तपःसंयमम् ।

साध्वी श्रीअवकेतिनामविदिता विख्यातगम्भीरता,

साध्व्यः सूरजवाङ्-आदिदशका दर्यापुरीगच्छकाः ॥१६॥

। वहवाणशहरश्रीसङ्घः ।

(शार्दूलविक्रीडितवृत्तम्)

अवत्यस्त्रितयः कृपासमुदयः श्रीजैनसङ्घो मिथः,

प्रेमावद्धविधेयपद्धतिमिलङ्घीनार्त्तरक्षापरः ।

शुद्धस्थानकवासिधर्मनिरतो रत्नत्रयाभः शुभः,

श्रद्धावान् निगमे जिनप्रवचने श्रेयस्करे शोभते ॥१७॥

॥ इति शास्त्रप्रशस्तिः ॥

मङ्गलं भगवान् वीरो, मङ्गलं गौतमः प्रभुः ।

सुधर्मा मङ्गलं जम्बू, - जैनधर्मश्च मङ्गलम् ॥१८॥

